GEORGES THINÈS

VACANȚA DE LA ROCROI

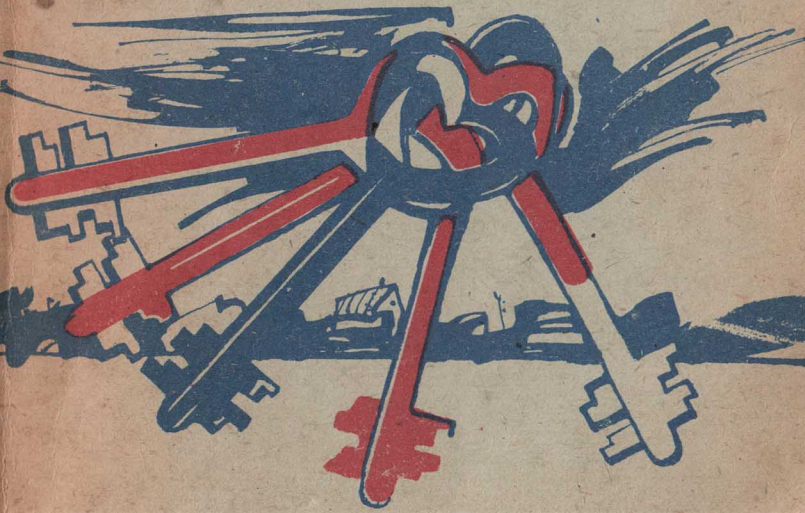

UNIVERS

GEORGES THINES

VACANȚA DE LA ROCROI

Coperta de MIRCEA DUMITRESCU

Georges Thinès

LES VACANCES DE ROCROI Éditions Balland 1982
LES OBJETS VOUS TROUVERONT Éditions Balland 1979
L'HOMME TROUÉ Les Éditions „LE GRI", 1981

Georges Thinès

VACANȚA DE LA ROCROI

Traducere și prefață de Sanda RADIAN

EDITURA UNIVERS, 1988

Prefață

Pentru GEORGES THINÈS, așa cum a arătat într-o serie de comunicări și eseuri, arta și știința sînt indisolubil legate. Rezultatele obținute de munca savantului își au reflex în creația literară și presupunerile ori intuițiile omului de știință dobîndesc o pondere afectivă în opera artistului, în accepția lui Starobinski, care susține că poeții dau glas cu multă elocvență aventurii cunoașterii prin mijlocirea stării afective, fără totuși să explice legea, oferind de aceea material selectat savantului fie cu ajutorul accentuării intensității aspirațiilor, fie conferindu-le o valoare exemplară. Aceste afirmații devin cu atît mai valabile cînd omul de știință este totodată și scriitor. În activitatea lui Thinès, în mod permanent, întrebările pe care le pune cercetătorul în domeniul științei propulsează mijloacele de sondare a psihologiei umane în literatura lui, iar viziunea scriitorului dă dimensiune și formă meditației filozofului asupra omului și lumii.

Născut în 1923, la Liége, profesor la Universitatea din Louvain, director al Centrului de fiziologie experimentală și comparată al Universității, membru al Academiei Regale de Științe și al Academiei Regale de Limbă și literatură franceză din Belgia, Georges Thinès e o personalitate culturală de frunte și acționează ca un ferment al manifestărilor științifice și artistice cele mai diverse din țara sa. Multiplelor sale preocupări i se datorează și *Dicționarul general de științe umane*, o vastă lucrare de peste 1 000 de pagini, alcătuită împreună cu Agnès Lempereur, publicată în 1975 și tradusă în mai multe limbi.

Debutul în literatură, din 1959, cu un volum de *Poezii*, e urmat de o susținută activitate atît în domeniul liricii, cît și al nuvelisticii și romanului. A doua culegere de versuri, *Aporie*, apărută în 1968, este încununată cu premiul Emmanuel Vossaert. Deși, ca și Simenon, a publicat mult în Franța, Thinès rămîne ancorat în literatura patriei sale, cu dorința fermă de a se înscrie în evoluția ei. Dintre principalele creații din sfera poeziei, pot fi menționate: *Teoreme pentru un Faust* (1983) și *Logos absent* (1987), dintre romane — *Efigiile* (1974), *Tramvaiul ofițerilor* (1974) — distins cu prestigiosul premiu Rossel, *Ochiul de fier* (1977) și *Vacanța de la Rocroi* (1982), iar dintre povestiri — *Obiectele te vor găsi* (1979), *Statuia cititorului* (1984), *Deșertul de alaună* (1986). Autorul abordează și teatrul cu piesa *Orfeu invizibil* (1974).

Formația umanistă clasică în osmoză cu tendințele spre fantastic ale prozei lui Georges Thinès stau la baza originalității și specificului artei pe care o profesează. În *Cuvîntul înainte* la romanul *Ochiul de fier*, exprimîndu-și opinii despre aspectele fantasticului, inclusiv ale literaturii de anticipație, scriitorul nota: „Este ispititor să preluăm ștafeta de la imaginația științifică și să pornim pe calea fanteziei pe care a creat-o prin jocul logicii ei proprii. Cititorul va judeca dacă este îndrăznet să creadă o scriere de acest fel care ține în același timp de povestirea de aventuri și de autobiografie are legătură și cu genul științifico-fantastic. O istorisire științifico-fantastică, în care tema nu mai este spațiul, ci timpul. În această perspectivă nu mai este nevoie să recurgi la invenții tehnice capabile să transporte pe erou în infinitul interplanetar. Nu mai este vorba să anticipezi pentru a te îndepărta, să aservești viitorul pentru a ieși din locul în care te afli și să te pierzi în spațiu, ci să recapitulezi, să te întorci în sălașul concret al unei lumi pe măsura omului." Într-adevăr, ceea ce-l interesează pe Thinès în domeniul fantasticului este aventura lăuntrică a omului cu simbolurile ei. Pe linie joyciană, el încearcă o convertire a timpului în spațiu, practică o tehnică narativă care realizează o spațialitate a timpului și memoriei, adică fixează cu ajutorul unui amănunt în spațiu un punct temporal, făcînd să existe două linii de detaliu, înregistrate în două planuri ale conștiinței. În același

Cuvînt înainte, explicînd procedeul de întoarcere a ficțiunii spre un trecut insondabil, Thinès își conturează concepția: „Vreau să cred că acest impuls irezistibil este manifestarea potențialității speciei mele [...]. Dacă am numi-o imemorială, ar fi o simplă metaforă, căci acest ordin al trecutului care mă călăuzește figurează dincolo de memorie, nu ca un neant, ci ca o cauză ori o condiție primordială." În *Obiectele te vor găsi* autorul își exprimă convingerile și în arie tematică: „Pasiunea mea se situează în spațiu și istorie."

Profesînd asemenea idei estetice, era normal ca în opera sa un loc deosebit să-l ocupe mitul și istoria care satisfac transgresarea timpului în spațiu.

Poziția față de mit conține la Thinès o actualizare cu ajutorul actului polemic. Acest lucru se observă și în alegerea și în tratarea unor mituri, cum e cel pygmalionic și faustic. Dacă Pygmalion, ca și „Orfeu invizibil", nu-și pierde configurația inițială, fiind o ipostază a creatorului care disertează asupra artei, Faust ajunge în situația de înșelător al înșelătorului, deoarece devine stăpîn al timpului, spulberînd astfel damnațiunea. În *Teoreme pentru un Faust*, Mefisto crede cu „uimitoare naivitate" că Faust s-a lăsat înșelat de ademenitoarea lui ofertă. Dar cea mai bună dovadă că nu este așa o constituie însăși semnarea pactului cu diavolul. „Totul într-o clipă, cu prețul nimicului / Faust, tatăl lui Pascal, inversînd pariul / tată al iluziei sufletelor în schimb liber / douăzeci și patru de ani, douăzeci și patru de secole, ce importanță are [...]. Faust, Mefisto / Cine, spuneți, l-a înșelat pe celălalt?"

Dacă actualizarea mitului se face pe calea remodelării acestuia, istoria are funcția de punct referențial în derularea prezentului. În *Efigiile*, plecînd de la *Anabaza* lui Xenofon, autorul făurește un erou copil care-și închipuie că e unul din mercenarii lui Cirus. Împletirea existenței sale cotidiene cu viața din episodul istoric evocat permite o trecere permanentă de la real la imaginar.

Încă din acest prim roman, războiul constituie o prezență obsedantă în literatura lui Thinès. Aventură eroică în viziunea copilului, admirator al antichității, războiul e demitizat în scrierile înfățișînd a doua conflagrație mondială, condamnat etic fie

în roman, fie în nuvelistică. În *Tramvaiul ofițerilor* sînt înfățișate urmările ocupației hitleriste asupra mentalității locuitorilor dintr-un orășel belgian. Și alte cîteva din prozele ce urmează acestui roman evocă episoade din timpul invadării Belgiei și Franței de către armatele germane. În *Vacanța de la Rocroi* se relatează impresiile unui adolescent venit din Belgia în Franța să petreacă o lună de odihnă într-o localitate invadată între timp de fasciști. Deși războiul nu este prezentat cu puternicele lui drame, el influențează, în proza autorului, destinele oamenilor cărora le schimbă hotărîtor cursul. Astfel, întrerupe brutal idila personajului principal cu fata întîlnită în vara tulbure a anului 1941, în *Vacanța de la Rocroi*, și îl pune în contact pe tînărul belgian cu militanții din Rezistența franceză care-l ajută să se întoarcă acasă. Pentru eroul romanului întîmplările din perioada întunecată a ocupației constituie o ucenicie care-l maturizează. La fel ca în *Efigiile*, trecutul istoric se implică în prezent, dar nu printr-o alternanță a situațiilor dintr-un timp și altul, ci cu ajutorul unui obiect ce reînvie o epocă revolută. Un asemenea obiect este medalionul cu efigia ducelui d'Enghien care include în el cheia misterului întregii acțiuni și are și o semnificație simbolică exemplară, figurînd ca o pildă a curajului în fața morții în vremuri potrivnice.

În nuvelistică, războiul apare uneori în prim plan. Autorul derulează cinematografic scene din existența combatanților cu deosebită forță picturală, imprimînd peisajului starea psihologică a personajelor. Reuleux din *Muchea principală* scapă dintr-un atac, în timp ce podul, pe care se găsea cu camionul său, sare în aer. În *Furnicarul*, marinarul Kenmore, străbătînd cu mașina orașul Plymouth în flăcări, are mereu în fața ochilor privelișteа caselor năruite și incendiate. Cele două povestiri confirmă importanța detaliului în proza lui Thinès. Notația pregnantă a amănuntului în transmiterea senzațiilor trăite de eroi se detașează cu obiectivitate, dînd măsura realității. În special la Kenmore lupta între teamă și speranță dobîndește concretețe, sugerată prin trei voci : cea a comunicării cu ceilalți, cea interioară a conștientizării prezentului cu primejdiile sale și ultima, a amintirii iubirilor neîmplinite, care are darul de a-l lega pe erou de viață.

Tot marinari ca și Kenmore, sînt și eroii din *Galoanele lui Tanki*. Povestirea este o înșiruire de impresii, un fel de jurnal de bord personal, ținut de elevul ofițer nou-venit pe o navă-școală în timpul războiului. Precum în *Vacanța de la Rocroi*, o realitate este adusă la cunoștința cititorului printr-un personaj sosit din afară și căruia, de aceea, conform modelului voltairian, i se întipărește proaspăt în minte fiecare aspect al mediului nou abordat. Prin această prismă, elevul ofițer schițează psihologiile diverse ale membrilor echipajului. Narațiunea transpune existența obișnuită de pe navă, nu lipsită de situații comice, de mici trucuri marinărești. Dramatismul se arată în final cînd, după război, din dialogul purtat cu prilejul revederii unuia dintre matelоți cu povestitorul, aflăm că toți ceilalți camarazi au pierit în luptă și odată cu ei planurile de viitor și viscle tinereții.

Profesorul de latină și *Obiectele te vor găsi* își situează acțiunea în perioada postbelică, punînd în lumină consecințele grave, sechelele războiului. În cea dintîi, o doctoriță poloneză salvează de la deportare pe profesorul evreu Marcus, fost cadru universitar la Universitatea din Breslau, ascunzîndu-l printre cadavrele ostașilor hitleriști repatriați în vagoane frigorifice. Mai tîrziu, cînd devine directoare de școală, ea îl angajează în calitate de dascăl de latină în instituția pe care o conduce. Necesitatea de a-și ascunde tot timpul războiului identitatea, traumatismul de pe urma încercărilor prin care trece îl fac pe profesor să se refugieze în trecutul îndepărtat, vorbind numai latinește, ca un adevărat roman. Nuvela se încheie pe o notă de ambiguitate între real și fantastic, des întîlnită la prozator. Unul dintre absolvenții școlii narează cele aflate pe seama lui Marcus drept o explicație a modului ciudat de predare al profesorului. Dar colegii săi se întreabă dacă nu-i mai plauzibilă versiunea ca Marcus să fi fost un cetățean al Romei antice, ofițer al lui Traian, supraviețuind congelat într-un ghețar din Carpați unde a fost descoperit de doctorița poloneză în cursul unela din expedițiile întreprinse acolo. Referirea la Munții Carpați nu e întîmplătoare pentru Thinès, deoarece academicianul belgian, interesat de istoria și geografia României, mare admirator al savantului Emil Racoviță, a studiat această formație montană și o introduce voit în opera sa.

Nuvela *Profesorul de latină* pune cu acuitate problema atitudinii tinerilor de azi față de a doua conflagrație mondială. Dacă personajul principal din *Vacanța de la Rocroi*, se maturizează, pus în situațiile generate de război, pentru tinerii din zilele noastre, soarta unor victime ale acelei perioade pare aproape incredibilă. Se impune pentrù ei rememorarea unor astfel de episoade dramatice care să contribuie la formarea conștiinței civice, umanitare. În *Profesorul de latină*, Thinès portretizează, cu subtilitate, un personaj feminin matur cu o mare sensibilitate și delicatețe sufletească. De obicei, prozatorul făurește, mai curînd, personaje din rîndurile tineretului. Thinès reușește să contureze viu portrete de adolescenți, dezvăluind reacțiile specifice vîrstei lor, să le surprindă gesturile și limbajul caracteristic. Capacitatea de a cuprinde universul mental și afectiv juvenil se observă și în *Profesorul de latină* în convorbirile dintre absolvenții școlii. Dar și mai puternică ni se pare în portretizarea celor doi eroi din *Vacanța de la Rocroi*. În ce-l privește pe Georges, autorul urmărește, cu nuanțată gradație, creșterea iubirii pentru Bertine, o dragoste duioasă care include înțelegerea pentru condițiile de viață ale fetei și prețuirea caracterului ei, considerînd drept fără importanță diferențele de cultură și categorie socială. Un moment hotărîtor în armonia dintre cei doi tineri este cel cînd Georges o ascultă pe Bertine citind cu glas tare din poeziile sale preferate : „Bertine uita la pieptul meu de spălatul rufelor și lustruitul tacîmurilor, descoperind fără îndoială, pentru prima oară (...) ce femeie remarcabilă excludea din personalitatea ei condiția socială prezentă. La mine în cameră i-am arătat volumele lui Mallarmé, Valéry și *Viața lui Beethoven* de Romain Rolland, dorind sincer s-o fac să-mi împărtășească preocupările, dar și cu teama să n-o întristez relevîndu-i tărîmul unor lucruri și unui tîmp care i-ar rămîne inaccesibil în ciuda eforturilor mele. Citea titlurile cu glas înăbușit, în timp ce mîna ei îmi răsfira părul (...)

Întîmplarea (norocul ?) îi puse sub ochi pagina din versurile lui Mallarmé din care citi, cu o voce atonă, șoptită, la urechea mea :

Obosit de odihnă, jignită de lene, amară
Gloria, pentru care fugit-am odinioară
De copilăria duioasă a pădurii...

Rostea versurile cu precizia puțin severă pe care i-o cunoșteam după ce o ascultasem ore în șir povestindu-mi despre Marguerite, Adolphe, liceul din Mézières. Silabisirea naivă dar corectă trezea în mine oroarea față de vocile studiate, stîngeneala de nedescris la lectura declamatorie a poemelor. Intonația ei răsuna sobră pe durata scurtă a citirii textului și se pierdea în tăcerea suflului. I-am spus că niciodată nu am auzit versurile lui Mallarmé pronunțate cu atîta justețe (ceea ce era purul adevăr).

(...) Am priceput atunci că Bertîne înțelege poemul așa cum înțelegea și viața (...). Vocea continua să șopotească într-un fel de spațiu lăuntric ca și cînd zidurile ar fi coincis în timp cu limitele trupului meu. Exploram ca în zbor acea arie a reflexiei mărginită de brațul călduț al Bertinei, însuflețit de pulsații apropiate, dar o vedeam totodată din depărtare, înfimă în pustiul mental, și glasul ei ajungea la mine aidoma unui strigăt de ajutor, repetînd cu încăpățînare poemul, amplificîndu-l uneori pînă la a-l face înspăimîntător, glas total și unic al meleagurilor moarte, proclamînd în gura mare apele înghețate și marile gene de smaragd ale lui Mallarmé (...)"

Bertine se asemuie, cu toată deosebirea de epocă și mediu cu Otilia, eroina călinesciană. Ca și aceasta, se arată mai matură decît adolescentul de care se îndrăgostește și pe care-l călăuzește în hățișurile unei ambianțe noi pentru el. Georges trece prin școala vieții ca și Felix, în mare parte datorită iubirii pentru Bertine, stimulat în această direcție de inginerul Lebarq, un Pascalopol cu însușiri de mentor. Spre deosebire de eroina din *Vacanța de la Rocroi*, care are toate trăsăturile unei tinere exuberante, plină de vitalitate, Vanda din *Profesorul de latină* crește prin trăsăturile unei femei mature, dotată cu o voință de fier, o mare energie și integritate, fidelă în prietenie, cunoscătoare a sufletului omenesc. Printr-un asemenea personaj, Thénès aduce un omagiu femeii ce și-a dobîndit prin muncă o poziție de egalitate cu bărbatul, păstrîndu-și totodată atributele feminității.

În *Profesorul de latină* fantasticul apare doar sub formă unei ipoteze. În alte povestiri însă, el domină faptele și personajele. Astfel, în microromanul *Obiectele te vor găsi*, pornind de la vechiul motiv popular al ieșirii din mormînt a luptătorului învins, motiv pe care l-au preluat, printre alții, Heine și Coșbuc în versiuni memorabile *(Doi grenadieri, Moartea lui Gelu)*, Thinès imaginează viața subpămînteană a unui ofițer german căzut în bătălie. Narațiunea e, de fapt, un pretext pentru a pune în antiteză liniștea eternă a celui pe care-l absoarbe natura cu zbuciumul nesfîrșit al existenței omului pe pămînt. Compozițional, microromanul intercalează filele jurnalului lui Ludwig von Heilbronn în istorisirea celui ce găsește aceste pagini. Ideea esențială constă în imposibilitatea lui Heilbronn de a ajunge la pacea veșnică pînă cînd nu-i sigur că a lăsat cuiva drept moștenire reflecțiile sale. Deși aparent descriere cu caracter fantastic a vieții subpămîntene, jurnalul este o meditație testamentară. Cugetările lui Heilbronn pun accentul pe o atitudine de rigureasă împotrivire față de războiul care a pricinuit sfîrșitul prematur al camarazilor săi. Omul e răspunzător de actele sale, căci „lumea e totalitatea faptelor nu a lucrurilor". Odată cu convingerea că evocarea bătăliei inutile, care a costat atîtea vieți umane, a fost pe deplin înțeleasă în toate sensurile ei de către cel ce a găsit și reconstituit jurnalul, Heilbronn se poate retrage, în fine, în tenebrele neființei, aidoma fantomelor. „L-am surprins, scrie naratorul, la ivirea zorilor, începînd străvechea luptă intrată în sînge, avîndu-i alături de el pe Hellerbach, Holst și ceilalți, inclusiv pe micul Heinrich, și strigătul meu a pus capăt bătăliei, căci s-a făcut ziuă. Heilbronn poate să se întoarcă în ținuturile nopții solide unde a te împotrivi primejdiei va consta în a trasa semne și a poseda lumea de unde au pierit personajele." Menirea ofițerului dispărut de a preveni omenirea de pericolul războiului se subliniază și prin suprapunerea între Heilbronn și cantonierul care îl salvează pe povestitor dintr-un cataclism ce se abate simbolic asupra regiunii, făcînd-o de nelocuit, ca și o luptă pustiitoare. Meditația militarului german respiră o mare dorință de comunicare, de fraternizare cu semenii. Deasupra timpului și împrejurărilor ne-

faste se construiește o punte între povestitor și eroul rămas, după ce războiul a distrus totul în jur, singurul martor în stare să semnalcze ce soartă îngrozitoare îi așteaptă pe participanții la o posibilă nouă conflagrație.

Tot în aria povestirilor-avertisment dar în alt registru al fantasticului se înscrie *Fulgerul din Londra*. Îngrijorat de pericolul folosirii energiei atomice în scopuri destructive, un inventator provoacă, prin descompunerea atomului, feerii celeste luminoase, demonstrînd posibilitățile acestei importante descoperiri de a crea frumosul, de a delecta.

Zonele fantasticului, de la straniu la științifico-fantastic, sînt adesea mînuite de Thinès în scop simbolic și parabolic. În *Omul ciuruit*, concretizarea suferințelor îndurate de un ins este simbolizată prin omul-sită, care nu trezește în ceilalți decît curiozitatea individului lacom de senzații tari.

Fie reluînd vechiul motiv al mașinii însuflețite care-și suprimă plăsmuitorul, ca în *Orologiul vorbitor*, fie plecînd de la teze mai noi ca acelea ale *Galaxiei Gutenberg* de Mac Luhan, precum în *Cartea ilizibilă*, Thinès realizează parabole referitoare la raportul artist-operă, și operă-public. În *Cartea ilizibilă*, pentru a combate ideea că tezaurul culturii scrise va fi înlocuit total prin mijloace audiovizuale, el imaginează o societate viitoare unde cineva pune în circulație volume de necitit, formate din semne care doar aparent se aseamănă cu literele, simplu accesoriu la modă, conținînd figuri interpretabile după bunul plac al cititorilor. Concluzia la această „revoluție a textului", cum fusese denumită invenția, este tragică pentru o umanitate lipsită de înțelesul și logica cuvîntului perpetuat prin scris. „...moartea vechii scrieturi inaugura o solitudine pe care nici o vorbă nu o putea desfereca."

Literatura lui Thinès se deschide spre două direcții menite să aprofundeze natura umană. Abordată în alte forme încă din *Efigiile* și reluată în *Ochiul de fier*, tema rătăcitorului apare în *Vacanța de la Rocroi* și *Teoreme pentru un Faust* în antiteză cu cea a întoarcerii spre meleagul de baștină, spre „arhetop", cum îl numește scriitorul în *Ochiul de fier*. Toată psihologia omului este tributară, după el, acestor două tendințe contrarii.

în *Ochiul de fier* domină atracția spre arhetip, în *Deșertul de alaună* — pribegia. Precedînd acest ultim microroman, povestirea *Naufragiul terestru* semnifică marile căutări existențiale. Atît aici cît și în *Deșertul de alaună*, călătorul încearcă zadarnic să se călăuzească după hărți și indicatoare ilizibile. El se salvează de rătăcire doar prin propriul său instinct care-l ghidează spre esența lucrurilor.

Majoritatea povestirilor lui Thinès se axează pe un secret care provoacă învăluirea în mister a întregii acțiuni, dîndu-i ritmul și gradația unei neîncetate expectative pînă la dezlegarea tainei. În *Vacanța de la Rocroi* e vorba de dispariția doamnei Tamenne, în *Orologiul vorbitor* de pieirea fără urmă a inventatorului, în *Obiectele te vor găsi* de căutarea și reconstituirea filelor de jurnal etc. Uneori finalul nu aduce o lămurire directă a tainei, ci doar una presupusă, autorul luîndu-l pe cititor drept complice în jocul cu sensurile și simbolurile, ca în *Fulgerul din Londra* și *Profesorul de latină*. Aripa misterului atinge și nuvelele de factură balzaciană, cum e *Urmărirea inutilă*. Brau, personajul principal al povestirii, e un mic slujbaș a cărui nemulțumire față de viața pe care e nevoit s-o ducă izbucnește în cele din urmă, ca la eroii similari din proza lui Gogol, Cehov, Caragiale, printr-o manifestare de revoltă față de șeful său. Neavînd curajul să-i spună în față opinia lui, Brau recurge la o scrisoare trimițînd-o cu poșta. Dar, în mod ciudat, la sfîrșit, regretul de a fi expediat scrisoarea determină returnarea ei, fără ca micul funcționar să fi reușit a obține să-i fie înapoiată.

Preferința autorului merge însă mai curînd spre o altă tipologie decît a lui Brau, și anume, aceea a ființelor neobișnuite, unele recrutate din arsenalul romantismului (inventatorul, colecționarul singuratec, declanșînd sau descoperind fenomene uluitoare cu o comportare de magician), altele intrînd — pur și simplu — în categoria taraților sau alienaților. Trebuie să precizăm că, spre deosebire de prototipul romantic, savanții și artizanii nu sînt niciodată malefici în opera sa, ei activează pentru progresul științei și binele umanității. Cînd însă cineva practică ocultismul, ca prietena doamnei Tamenne, i se demască im-

postura şi e condamnat pentru consecinţele grave ale unor asemenea practici.

Preţuitor declarat al cuvîntului ori gestului în procesul comunicării, Thinès are o maximă exigenţă cu privire la sugestivitatea dar şi la autenticitatea textului.

Nu-i de mirare că mulţi termeni tehnici şi ştiinţifici îşi fac loc în rostirea auctorială. Naratorul din *Obiectele te vor găsi* mărturiseşte chiar finalitatea apelului la acest vocabular. „Termenii tehnici te consolează de imprecizia ideilor." Integrarea în text a unor astfel de termeni facilitează adesea ironia, jocul de cuvinte, calamburul, conferă modernitate şi amprentă personală stilului. Însăşi numele de iligibiligrame din *Cartea ilizibilă* constituie o săgeată ironică la adresa scientizării unor forme vide. De asemenea, cu ajutorul termenilor tehnici şi ştiinţifici, se obţine o sobră obiectivare în *Antifosila* sau *Fulgerul din Londra*.

Thinès, adept al conciziei clasice, dar şi al disecării precise, proprii formaţiei ştiinţifice moderne, e un adversar declarat al discursului pletoric, al înfloriturilor, al digresiunii ample pe care o înlocuieşte cu paranteza succintă, ori semnul gestic ca o indicaţie scenică. În *Obiectele te vor găsi*, capitolul *Anunţuri*, el combate convenţionalitatea discursului, în relaţiile dintre oameni.

Cuvîntul, gestul e elogiat cînd aparţine comunicării reale, stabilirii de raporturi esenţiale interumane. Semnul beneficiază în acest caz de o nuanţare sau de o explozie lirică. În notaţia cu structură poematică *Mîinile*, mîna omului nu-i un simbol al puterii creatoare, civilizatorii a umanităţii, ca în cosmogonia lirică argheziană, ci prin gestul strîngerii de mînă devine un simbol al evoluţiei individului în relaţiile cu lumea, de la vîrsta cea mai fragedă la maturitate, simbol hărăzit să transmită regretul pentru timpul copilăriei care e cel al purităţii.

Apelul la ştiinţele naturii, la muzică şi arhitectură e propriu artei unui scriitor erudit, însă anticalofil, care ştie să împletească amănuntul veridic, fără să-l ferească de aspectele lui sordide, cu fantasmele cele mai îndrăzneţe ori situaţiile imprevizibile.

Oferind o diversitate de preocupări și de modalități artistice, proza lui Georges Thinès, reprezentativă pentru stadiul actual al literaturii belgiene, este rodul unei viziuni umanitare novatoare și contribuie la aprofundarea cunoașterii și conștiinței de sine a omului contemporan.

Sanda RADIAN

VACANȚA DE LA ROCROI

Îngerul din Bethel

Vacanța aparent nevinovată din 1941, pe care trebuia s-o petrec la Rocroi, la o mătușă, rudă mai depărtată, nu vestea cu nimic sosirea exterminatorului. Această denumire, nu-mi vine s-o rostesc și șovăi s-o scriu cu literă mare. La fel și în privința lui Dumnezeu, unde uzanța mă silește s-o fac, fără excepție la regulă, iar litera mică este incompatibilă cu un astfel de singular, ezit, deoarece mă simt împins, în pofida voinței mele, în nu știu ce tenebre străvechi și idolatre Exterminatorul, știam, era un înger, și această certitudine (care nu m-a părăsit niciodată) mă umplea de o nespusă descumpănire din pricina aripilor și vălurilor, atributele sale obligatorii, cu totul nepotrivite menirii de nimicitor. Invizibilul provizoriu îl întrupam, fără să vreau, într-o fecioară ucigașă. Împodobind-o paradoxal cu sîni și veșminte străvezii, aveam o rezervă îndestulătoare de dorință pentru a-mi stăpîni groaza plină de ură. Îndoielile mele în legătură cu sexul îngerului mă ajutau să-l îngrop în neființă. Îmi spuneam : nu va veni niciodată. El sau ea. Părea o ghicitoare idioată : dar, pentru auz, devenea și calea pe care, pe sub frunzișuri încețoșate, va păși într-o zi iubita îndepărtată. Ca s-o chem, era de ajuns să inversez pronumele, și îngerul se întruchipa în femeie palpabilă. Totuși, îmi spuneam și atunci : nu va veni niciodată.

Sosirea la Rocroi, împreună sau separat, a acestor două ființe fabuloase era de altfel îndoielnică, ba chiar supărătoare. Pe unde ar putea ajunge vedenia în Piața Armelor, între clădirile mari care stăteau de strajă la colțul străzilor? Ce zîmbete neîncrezătoare aș citi pe fețele trecătorilor pașnici?

Înrîurit de învățămintele vechii teologii, nu mă puteam împiedica să-mi imaginez că sosirea exterminatorului ar declanșa în același timp extazul și teroarea. Trecătorii obișnuiți ai ținutului Ardenne ar cădea în genunchi, cu mîinile împreunate, și l-ar implora pe înger să-i cruțe; sau, recunoscîndu-i chipul după cel împodobit cu viniete din cartea de rugăciuni cu margini înnegrite, ar fugi urlînd prin oraș, semănînd panica, strigînd că a venit sfîrșitul lumii. N-ar mai rămîne în Piața Armelor decît uruitul pompei publice, amintire discretă a zilelor unei fericiri aproximative, voce pașnică sub mușchiul secular. Mătușa mea ar rosti „Doamne, Dumnezeule!" în spatele înaltei ferestre din salon. Exterminatorul ar veni pe drumul dinspre Rethel trebuind, în mod obligatoriu, să o ia prin Valea Mizeriei, pe la forjele de la Saint-Nicolas. Îngerul din Rethel ar fi o amenințare formidabilă pentru ținutul devastat de Arthur Rimbaud. Mă gîndeam la îngerul din Reims, malefic și duios, din piața Drouet d'Erlon, cu numele fremătînd de furtuni autumnale. Dar exterminatorul era poate un om ca toți ceilalți care ar trece prin Rocroi fără să atragă atenția.

Nu știam însă că mă va urma pas cu pas cînd voi ajunge în acest oraș și va lua, după împrejurări, chipul blîndeții sau al ferocității. Aparțineam unei vremi cînd oamenii nu puteau numi lumea de fiecare zi decît decretînd în aceeași clipă că nu-i adevărată și că toate lucrurile importante ale vieții se situau în altă parte. Lumea era doar un vis de unde nu fugeau decît pentru a pătrunde într-alt vis. Citeam pe chipurile lor incertitudinea, întrebări la care răspundeau cu tăcerea, o tăcere ce ajungeam s-o numesc uneori nenorocire. Îngerul din

Rethel aparţinea lumii secunde, cea de unde nu te întorci deoarece nu pătrunzi în ea niciodată.

Mă înşelam. Îngerul avea să vină şi să ştie cum să mă convingă că era bărbat sau femeie, cîteodată nici una nici alta, prezenţă ghicită, absenţă temută. Dar va fi cu mine şi nu mă va mai lăsa să-i scap, judecînd plăcerile şi primejdiile vieţii mele cu un surîs neliniştitor. Mi-era frică, în taină, de amestecul acestui dublu, el însuşi capabil să se dedubleze. Vacanţa avea să mă înveţe totuşi că fiinţa ambiguă care pusese stăpînire pe mine se va face uitată timp de lungi răgazuri. Mă vor atrage şi reţine alte chipuri, şi ele supuse sfîşierilor fiinţei omeneşti.

Scara

Venisem la Rocroi cu părinţii la sfîrşitul verii lui '33. Imaginea oraşului pe care o păstrasem în minte se reducea la cîteva trăsături scheletice : Piaţa Armelor cu casele înalte aşezate în cerc, avînd în centru pompa publică, numită puţul cel mare, piaţa Verde, mica enclavă la umbra copacilor înfrunziţi şi, de jur împrejur, străzi scurte la capătul cărora bastioanele meterezelor acoperite de buruieni întemniţau visele trecătorilor. Doamna Josephine Tamenne, care mă găzduia, locuia pe strada Bourgogne, la cîţiva paşi de clădirea Casei de economii. Nu mi-era de-adevăratelea mătuşă, dar după un obicei destul de răspîndit, această adresare definea starea sa de văduvă corpolentă, îmbrăcată în negru, cu venituri dubioase, tăcută relicvă dintr-o familie destrămată. Nimeni nu venea s-o vadă şi i se cereau, cînd şi cînd, printr-o scrisoare, prefăcut afectuoasă, mici servicii diverse. Războiul făcuse să crească subit utilitatea acestor persoane uitate. Îţi aminteai de ele la Sedan, la Mé-

zières, la Reims, chiar și la Paris și la Bruxelles, de unde le trimiteai în grijă pe o săptămînă sau două adolescenții pe care ocupația îi lipsea de vacanță.

Am ajuns în fața casei fără să fi reușit, cu toate eforturile mele deznădăjduite, să evoc figura doamnei Tamenne, umbrită de inexactitatea amintirilor, și mîhnit că am găsit Piața Armelor mult mai mică decît în trecut, iar clădirile ciudat de joase față de cele ce-mi stăruiau în memorie, imperioase ca vechile palate. Am apăsat pe sonerie și am auzit răsunînd pași la capătul unui vestibul și diferite voci alternînd în spatele canatului, văitături prelungite, întretăiate de afirmații țipate. Primirea n-a fost cine știe ce călduroasă. Mi-a deschis o femeie vîrstnică și greoaie. Trupul, ținuta, nu-mi aminteau nimic precis. Dimpotrivă am recunoscut imediat chipul, revăzîndu-l, în lumina vizitei de odinioară, pe fondul draperiilor prăfuite, și glasul care-mi vorbea de prea aproape, răspîndind un miros grețos de ciocolată. Ridurile verticale, numeroase și foarte mici, înăspreau puțin privirea duioasă de cîine credincios, mărginită de obrajii scofîlciți și roșii. Doamna Tamenne mă duse spre capătul vestibulului întrebîndu-mă ce fac părinții.

— Mă bucur că ești aici, adăugă, în vremurile astea nu știi ce se poate întîmpla.

Pentru mătușa mea, vacanță însemna să nu miști un deget. Zise împreunînd mîinile :

— Ei bine, Georges, sper să fii mulțumit, poți face ce-ți place, dar mai ales odihnește-te, plimbă-te prin oraș... îți voi spune unde ai de văzut lucruri frumoase prin împrejurimi. De pildă ...

Se întrerupse și mă cercetă cu un aer iscoditor.

— Vino, să-ți arăt odaia ta.

Scara era lată și șubredă. Ferecăturile foarte meșteșugite ale rampei aminteau, sub vopseaua grosolană, de fosta locuință patriciană. În locurile unde mîna scorojise zugrăveala, medalioanele de oțel lustruit sclipeau în penumbră. Pe ce timpuri vorbiseră aceste măști mîngîiate de mii de ori de căușul palmelor urcătoare sau co-

borîtoare, unele jilave, umezindu-le obrazul, altele uscate și zbîrcite ce desăvîrșeau munca de lustruire, făcîndu-le să strălucească. Ludovic al XIV-lea ? Vauban ? Condé ? Voltaire ? Sau pur și simplu primul proprietar, vreun neguțător înstărit, sau vreun meșter manufacturier care-și semnase locuința cum îți pui numele pe o carte ? Am urmat în întuneric șoldurile legănătoare ale doamnei Tamenne, înconjurat de acest gard viu de chipuri ilustre, pînă la ușa cenușie a unei camere de la etajul doi. Pseudo-mătușa trebălui cu o cheie lungă la broască un timp nesfîrșit pînă descuie. Gifiia, scoțînd niște „Ce naiba !" iritate.

— Poftim, rosti în cele din urmă.

Odaia era mare și dădea spre o curte interioară lungă și îngustă. O veche mașină Citroën putrezea sub un mesteacăn.

— Odinioară era o grădină minunată, mă lămuri mătușa. Liniștită și plăcută. Dar e mult de-atunci. Ei ! Să tot fie vreo patruzeci de ani. Pe urmă au construit, au construit... Cînd eram mică, se-nălța aici un șir întreg de mesteceni, și de la fereastra asta se vedea cîmpia. Ce frumos era ! Păduri pînă-n zare.

Adăugă privindu-mă :

— Dar nu-i nimic, ai să vezi, am să-ți dau bicicleta lui René și ai să poți hoinări prin împrejurimi, după pofta inimii.

Reluă :

— Bineînțeles, trebuie să fii prudent și să te ferești de nemți. Dar dacă te duci pînă la pădurea Potées sau la Lacul Vechilor Forje, de pildă, n-o să te supere nimeni. În oraș trebuie să fii mai cu băgare de seamă.

I-am mulțumit. I-am spus că am adus cu mine cîteva cărți și că voiam să profit de timpul liber ca să mă cufund serios în lectură. I-am înșirat pe Mallarmé, Valéry, Thibaudet, dar mi-am întrerupt enumerarea (vîrîsem șapte cărți în geamantan) de teamă să nu par pretențios.

— Ei, atunci e perfect, zise doamna Tamenne. Văd c-o să ne înțelegem de minune. Știi, și mie îmi plac foarte mult cărțile. Dacă vrei să stai în fosta cameră a lui René, e multă liniște și ai să poți citi în pace.

Așadar René dispăruse. Numele celor trei scriitori pe care-i menționasem exercitau o vrajă ciudată asupra mătușii.

— Ce nume frumoase, zise cu un surîs plin de admirație, trebuie să mi le repeți. Mallarmé, ai spus ? Cred că René mi-a vorbit odată de el. Ceilalți...

Mă crispasem, zdrobit de rușinea de a-mi fi etalat cunoștințele și de neputința de a răspunde bunăvoinței doamnei Tamenne cu o vorbire plină de firesc. Cercetarea obiectelor din cameră și o grămadă de recomandări cu privire la dulapuri și baie mă scoaseră din încurcătură.

Coborîrăm în sufragerie cu opriri interminabile în timpul cărora fu vorba de curent, de trepte desprinse, de nemți, de o călătorie la Charleville, de René, de Yvonne și de o mercerie. Mi-am permis să cercetez din nou medalioanele geniilor necunoscute. Diversitatea chipurilor excludea pe proprietarul originar care, mîndru de cum arată, ar fi pretins o serie repetitivă. Îl excludea și pe René — în afară de posibilitatea ca unul sau altul să fi fost dăltuit de artist în perioade diferite ale vieții ori doar în ore diferite ale zilei. Cercetarea făcută în cursul opririlor (stingherit în examinarea trăsăturilor individuale, de povestea recentă a vieții doamnei Tamenne, unde se întretăiau închiderea mercerici, flebita surorii ei Yvonne, venirea la ea acasă a nemților care renunțaseră pînă la urmă să rechiziționeze locuința etc.) nu-mi îngăduiră nici o identificare precisă. cu excepția lui Ludovic al XIV-lea, marcînd cu masca lui de vultur canelura centrală de la primul palier. Grupul terminal care ducea la vestibul era mai explicit. În frunte venea, în mod sigur, Bonaparte cu profilul de la Arcole (băgai de seamă că nu aveam de-a face cu o serie cronologică urcătoare, de vreme ce Ludovic al XIV-lea figura mai sus). Urmau, probabil, cîțiva mareșali ai lui Napoleon,

după cum dădea de înțeles efigia lui Ney, al treilea din serie. Derogînd în mod straniu de la sistem, numele următoarelor două personaje fuseseră gravate stîngaci cu litere cursive în josul medalioanelor : Cuvier și Lamarck, frați dușmani ai științei imperiale. Am constatat cu mirare că ultimul medalion nu purta nici o mască. O ghirlandă de lauri încununa oțelul neatins. Faptul, destul de banal la prima vedere, mă impresionă profund. Puteai desigur crede că starea medalionului se datorează uitării, neglijenței sau unei simple omisiuni în livrarea furniturii. Puteai însă să vezi în treaba asta vreun semn tainic oferit închipuirii dacă voiai să descifrezi sensul medalioanelor, și anume: după savanți nu mai exista glorie demnă să fie eternizată, ori : știința are ultimul cuvînt. Interpretare îndoielnică, dat fiind că formularea unui postulat atît de definitiv ar fi cerut, se pare, un simbol pozitiv, de pildă o maximă (de preferință latină, în genul : *Post scientam nulla gloria).* Ovalul lacunar nu era decît o întrebare, sau mai degrabă prilejul unei întrebări.

Auzeam, interferînd cu glasul gîndurilor mele, vocea mătușii care îmi înfățișa în amănunt soarta lui René, dar medalionul gol mă obseda în așa măsură, încît cuvintele ei, deși le auzeam, deveneau de neînțeles. Totuși am prins cîteva frînturi : singur... lungă absență... ciudat... știri rare. Apoi foarte deslușit, în momentul cînd m-am dezmeticit și am devenit atent, am reținut în același timp dispariția lui René și a vocii care-l readusese la Rocroi pentru cîteva vreme. Mătușa adăugă : „Mă întreb de ce-ți povestesc toate astea. Ce te-ar putea interesa, eu..."

Întreruperea mea trebuie să i se fi părut destul de brutală :

— Ai remarcat, mătușă, că ultimul medalion n-are efigie ? I-l arătai cu degetul, trezindu-mă dintr-un fel de adormire mînioasă, pe loc conștient de absurditatea întrebării mele și de mojicia acestei intervenții fără noimă, care-i dovedea bietei doamne Tamenne că nu dădu-

sem nici cea mai mică atenție povestirii ei. Grosolănia mea trecu, probabil, neobservată, căci ridicînd ochii n-am citit nici o mustrare pe chipul bătrînei. Înălță mîinile, clătină din cap, și buzele cărnoase, ușor respingătoare, tremurară cîteva clipe, colțurile trăgîndu-se spre bărbie ca niște picături de apă care șovăie la gura robinetului fără să cadă. Făcui un gest de scuză, dar mătușa apucase să treacă prin vestibul ca și cum n-aș mai fi fost acolo, și dispăru repede sub cușca scării. O ușă de sticlă cu geamuri roșii îi înghiți umbra uriașă și foșnitoare.

Cîteva minute mai tîrziu, o fată de o rară frumusețe veni spre mine și îmi spuse cu glas ferm :

— Dumneata ești domnul Georges ?

Încuviințai din cap, tulburat de vocea ei poruncitoare.

— Foarte bine. Dacă ți-e foame, vino la bucătărie. Doamna mi-a zis să iau un ou din cuibar și să ți-l fierb. Dacă vrei, mă duc să ți-l fac.

Berthe. Hubertine

În timpul mesei am aflat mai multe lucruri interesante. Că doamna Tamenne nu se simțise bine și se dusese la farmacie să-și reînnoiască rezerva de pilule roz, remediu pe care din experiență îl știa fără greș. Că fata se numește Berthe sau Hubertine, după loc, ore și oameni, și că, de fapt, pentru cei mai mulți devenise în cele din urmă Bertine ceea ce, după părerea ei, nu suna prea grozav, dar simplifica lucrurile. Lucra cu ziua la doamna Tamenne, care ținea la ea fiindcă era totdeauna surîzătoare, dar că mai făcea menajul și la Joveneau (Joveneau, nu știi, desigur, despre cine vorbesc. Bunicul lui avea o cofetărie la Sedan. Se ocupa de camioane, avea douăsprezece și făcea curse pentru cărămidăriile de la Fumay și din alte părți, dar nemții nu i-au lăsat decît două mașini, și pînă și la ele a trebuit să pună gazogene),

Mîncam fără poftă, frămîntat de mii de întrebări despre doamna Tamenne, despre René și mai cu seamă despre această clădire disproporționat de mare în mijlocul căreia mătușa avea un spațiu aproape la fel de neînsemnat ca și medalioanele scării. Plecarea ei neașteptată mă umplea de neliniște și bănuiam că povestea cu pilulele nu era decît o scuză care-i îngăduise să se depărteze de mine și să taie din scurt o convorbire apăsătoare din pricina amestecului meu în probleme care nu mă priveau. Bertine îmi luă din față farfuria murdară și se întoarse cu o șuncă negricioasă.

— Asta n-o dăm decît prietenilor. Atît ne-ar mai lipsi, să afle nemții! Am tăiat porcul, iarna trecută, în pivniță. Doamna murea de frică fiindcă animalul țipa să scoale tot orașul. Închipuiește-ți ce s-ar fi întîmplat dacă tocmai atunci ar fi trecut patrula.

Tăie două felii groase de culcare violet, semănînd cu bucăți de talpă, și le făcu să alunece în farfurie cu latul cuțitului.

— Poftim, spuse, ospătează-te, la Paris nu mai găsești acum așa ceva.

Păru surprinsă aflînd că am sosit de la Bruxelles.

— Vii într-adevăr din Belgia?

— Da.

— Nici acolo nu se mănîncă în fiecare zi pe săturate, după cîte am auzit.

— Bineînțeles. Războiul e pretutindeni același.

— Și cum ai venit, domnule Georges?

— Cu trenul pînă la Charleroi. De acolo, am luat autobuzul. Știi doar că frontiera a fost desființată.

— Da! Adevărat! Mi-a spus Alfred Jovenceau. Zicea că s-a dus să livreze marfa la Carignan și apoi la Philippeville și n-a găsit pe nimeni la postul de frontieră, și avea două tone de fierărie. Murea de rîs, nu alta.

— Nici în autobuz nu s-a făcut nici un control. Linia zonei de ocupație a Belgiei și nordului Franței trece prin Amiens și Rethel. E linia verde.

— Pare ciudat că nu mai există frontieră, nu găseşti ? Dar, la urma urmei, oamenii din Charleroi sau din Couvin şi cei de aici sînt la fel.

Bertine rămase pe gînduri, cu mîna pe şuncă, de parcă ar fi pus-o pe spatele unui pisoi de-al casei.

— Ei, asta-i, rosti în chip de concluzie.

Ştergea acum masa cu o cîrpă unsuroasă de care se lipeau fărămiţele de pîine. Degetele ei lungi făceau din cînd în cînd o mişcare de rotire foarte rapidă pentru a recupera particulele recalcitrante. Avea un surîs în colţul gurii ştiind că o priveam. Masa umedă răspîndea un miros dulceag de grăsime şi mucegai. După ce termină, Bertine clăti cîrpa la robinet, sugînd burta ca să nu se stropească. Jetul, foarte puternic, izbea piatra albastră a chiuvetei. Fata întoarse capul cînd se află la doi paşi de uşa care dădea în cămara de lîngă bucătărie.

— Spune, domnule Georges — şovăia, temîndu-se să nu pară indiscretă — nu crezi că n-o să fie prea vesel pentru dumneata în casa asta unde nu-i nimeni ?

— Am să găsesc eu ce să fac. Şi-apoi, doamna Tamenne mi-a zis că pot lua bicicleta lui René.

— L-ai cunoscut pe René ?

— Nu.

— Bineînţeles, nici nu s-ar fi putut...

Era vădit că Bertine aştepta să urmez convorbirea, ca să-mi spună mai mult. Mă ispitea teribil să-i vorbesc de medalioane, dar m-am stăpînit. Am rostit cu un aer firesc :

— Voi aştepta la mine în odaie întoarcerea mătuşii, citind puţin. Cînd vine o să-mi arate bicicleta, sau dacă nu azi, atunci mîine.

Bertine se strîmbă a îndoială şi se uită la ceasul mare oval de deasupra uşii vestibulului.

— E trecut de şase, mă anunţă. Doamna cred că s-a şi înapoiat.

Apoi, puțin obosită, zise, înainte de a dispărea în penumbra cratițelor și a oalelor.

— În sfîrșit, faci cum vrei. Pe mîine; mai trebuie să trec să iau niște rufe de la doamna Joveneau.

Bietul Lamarck, bietul Beethoven

După plecarea Bertinei, m-am învîrtit fără rost prin bucătărie, descoperind vag pe obiectele menajere urmele a ceea ce voi numi, în lipsă de ceva mai bun, mentalitatea particulară a doamnei Tamenne. Mama mi-o zugrăvise sub trăsăturile unei provinciale binevoitoare, ușor maniacă; mă întrebam dacă vreun amănunt va confirma acest portret sumar. Scurta întîlnire din acea după-amiază îmi dădea mai curînd impresia unei persoane naive și bătrînicioase, dornică mai presus de orice să-mi fie agreabilă pentru a mă face să uit că am căutat adăpost la Rocroi din cauza ocupației, bănuind că, în vremuri normale, nici prin gînd nu mi-ar fi trecut vreodată să vin la ea. În toate astea, îmi dădeam seama, era o profundă cruzime; totuși, fără să vreau o disprețuiam pe biata mea pseudo-mătușă. Mă simțeam copleșit de o stinghereală de nesuportat, încît cercetarea lucrurilor din bucătărie nu mă putea duce — în măsura în care eram în stare să-mi dezvăluie vreun indiciu — decît la concluzii favorabile. Mă minunai deci de curățenia vaselor de aramă, de galbenul dulce, ca ceara, al fierăturilor marii plite, de penumbra plăcută și liniștită pe care dalele negre și roșii o făceau să domnească la nivelul pardoselii. Vasta bucătărie era una din acele grote provinciale fără formă precisă pentru ochiul care explorează zidurile, uimit de ungherele înghesuite și de adîncimea nișelor unde se aflau iconițele unor sfinți ai ținutului și ustensile lipsite de nume pentru locuitorul de la oraș.

Virtutea meditativă a vechiului spațiu domestic îi venea de la lumina atonă, filtrată prin gemulețele pătrate, asemănătoare cu ferestruicile de apărare ale cetăților și

la adăpostul cărora ziua părea noptatecă, încărcată parcă de o furtună iminentă.

Cercetarea pe îndelete a locurilor îmi dezvăluia o stăpînă a casei grijulie dar fără exagerare; în sertarele, pe care avui indiscreția să le deschid, tacîmurile și cheile erau strînse claie peste grămadă împreună cu dopurile și niște vechi almanahuri. Am descoperit și cîteva eșantioane de medicamente cu valabilitatea depășită, pentru dureri de cap, reumatism, constipație, printre teancuri de staniol și timbre de reducere a cotizării de securitate socială. Această dezordine ascunsă mă făcu să bănuiesc că mă înșelasem crezînd că am ghicit din felul cum își ținea bucătăria, semne despre esența caracterului fictivei mele rude care o și șterse, puțin după ce sosisem; de fapt, dădusem năvală pe teritoriul Bertinei. Domeniul doamnei Tamenne se întindea dincolo de vestibulul constelat de celebrități, în înaltele încăperi pe care mi le închipuiam austere, înțesate de mobile greoaie de valoare, tapisate cu catifea de culoare închisă. Fără îndoială că-mi imaginam acest decor opulent drept o urmare obligatorie a muzeului de chipuri aristocratice care împodobeau scara. Mă aflam la cîțiva pași de realitate, dar mi se părea cea mai nejustificată efracție să-i fac. Odată mai mult, mi-era teamă, trecînd peste interdicțiile casei, s-o tratez pe mătușa mea (subliniam pentru mine însumi în această clipă voita existență a rudeniei) drept o ființă nedemnă de cel mai elementar respect.

Ceasul oval arăta 7 și 25. Am scos capul pe gemulet, am revăzut zidul încenușat al curții și vechea mașină rablagită. Frunzele subțiri ale mesteacănului, mișcate de boare, alternau pe o panglică îngustă de cer verde între acoperișuri, fără să li se audă foșnetul. Îmi dădui seama în acel moment în ce situație absurdă mă găseam. Eram singur în casa părăsită, neavînd siguranța că se întorsese doamna Tamenne (puneam de data asta accentul pe străina care nu-și făcea elementara datorie de gazdă), țintuit în bucătărie unde, pentru că n-aveam ce face, dar și cuprins de o neliniște surdă, încercam

să trezesc lucrurile la viață, exercitînd asupra lor un soi de magie polițienească. M-am gîndit o clipă să explorez fără milă adîncurile clădirii pentru a da de legendara bicicletă a lui René și, după ce-o descopeream, să o iau, pedalînd din răsputeri, în orice direcție ; îmi amintii însă de semnalul de stingere, interzicînd circulația pe străzi, și de patrula nemțească. Nemaiținînd seama că, dacă printr-o minune, aș fi pus într-adevăr mîna pe bicicletă, ea s-ar fi arătat desigur contemporană cu vechiul Citroën din curte. Blestemai multă vreme printre mobilele mute, bătîndu-mi joc cu o cruzime calculată de promisiunile meschine de a pleca în excursie pe care mi le făcuse falsa mătușă. Falsă în toate sensurile : pentru că nu-mi era mătușă (ceea ce, după ce-am schimbat cu ea primele cuvinte, m-a mișcat în chip ciudat), pentru că a crezut că mă ademenește vorbindu-mi de lacul de la Vechile Forje și de pădurea Potées, care erau neîndoielnic niște colțuri banale, pentru că se prefăcuse a-l cunoaște pe Mallarmé (adineauri motiv de înduioșare, acum de furie) și mai presus de toate — am admirat justețea expresiei — pentru că mă lăsase singur. Puțin după opt, mînia mi-a trecut și m-am îndreptat spre camera mea. Cu mîna pe clanță, m-am mai uitat o dată prin bucătăria care se și amestecase printre amintirile trecutului deoarece se succedaseră în ea prea multe vise rapide, ostroave în cîmpurile nesfîrșite ale așteptării. Vestibulul întunecat avea o cu totul altă rezonanță. Mirosul animal al covoarelor definea deteriorarea subtilă a suprafețelor prea multă vreme întreținute cu grijă și acea alterare incoloră a aerului pe care o simțisem de nenumărate ori în mănăstiri și în vechile locuințe ostile. Am pipăit peretele în căutarea comutatorului, dar regulamentul cu privire la camuflaj îmi opri gestul. Rozeta de plafon de la demisol arunca încă o lumină difuză în casa scării, dar detaliile medalioanelor deveniseră invizibile. Micul oval gol care o făcuse pe doamna Tamenne să fugă era acum la fel cu celelalte.

Cunoscînd dispozițiile foarte aspre luate de ocupant în materie de lumină, mi se părea ciudat că nici fereastra de la bucătărie, nici cea de la demisol nu aveau, cum se cuvenea, storuri negre, oblcane sau vreun alt ecran opac. Poate că celelalte încăperi, sau măcar cele unde stătea de obicei mătușa, să fie cu geamurile camuflate conform instrucțiunilor?... Ca să mă asigur — în ciuda dorinței ferme de a nu fi indiscret — am deschis ușa opusă celei de la bucătărie. Am zărit strada printr-o perdea de tul. Făcui aceeași experiență și în salonul mare. Am reținut în treacăt, cu toată penumbra și aruncînd doar o privire, că era — cum mi-l închipuisem — luxos mobilat. O astfel de neglijență dovedea o deosebită inconștiență, în cazul că nu era vorba de un soi de sfidare.

Ordinea care domnea în casă și purtarea conformistă a doamnei Tamenne contraveneau, după mine, celor două presupuneri, fără a mai pune la socoteală că respectarea camuflajului cădea, desigur, în sarcina Bertinei. Îmi trecu prin minte și ideea nesăbuită că mătușa mea nu aprindea niciodată lumina. Dacă așa stăteau lucrurile, mă aflam în pragul unei lungi anchete, dar asta nu mă înspăimînta deloc; știam că toate explicațiile, mai ales cele ale unor fapte anodine, cer întotdeauna cercetări de durată. În plus, găsisem o temă de vacanță cu atît mai pasionantă cu cît părea mai absurdă — sau, să zicem, mai gratuită. Urcai scara înconjurat de nevăzutul alai de aristocrați și savanți. Camera îmi apăru ca un adăpost de unde aveam să conduc operațiile secrete ce se elaborau în capul meu plin de ipoteze. Fereastra mare dînd spre curte avea draperii sărăcăcioase. Mesteacănul se înălța negru în amurg. În lipsa luminii, în lipsa cititului, am cotrobăit orbește prin geamantan, căutîndu-mi pijamaua și periuța de dinți. Mîna mea dădu de coperta groasă și zgrunțuroasă a cărții de istorie, apoi de cea mai subțire și mai netedă a *Poeziilor* lui Mallarmé. Revedeam notațiile mele din marginea paginii, operație recomandată de părintele Garin, profe-

sorul meu din ultima clasă, de care mă ţineam cu strictețe. În întuneric, precum în timpul unei grele încercări, imaginaţia e singura căreia i te poţi adresa (dificultatea, îmi dădeam seama cu intensitate în această clipă, este să o pui să lucreze în plină zi, cînd nu te pîndeşte nici o primejdie). Micul manual de zoologie, înghesuit între şosete şi trusa de toaletă, mă făcu să mă gîndesc la Lamarck. Împrejurări supărătoare dar trecătoare mă împiedicau să frunzăresc volumul. Lamarck îşi pierduse vederea şi dicta fiicei sale lucrările pe care le elabora. El era, probabil, acela a cărui efigie lipsea de pe medalion. Moarte a chipului, moarte a spaţiului. La ideea că bietul profesor din epoca imperiului crea, deşi orb, tot aşa cum Beethoven arunca pe hîrtie sonate şi cvartete pe care nu le auzea niciodată, mă cuprinse un ciudat curaj. Eram singur în casa necunoscută, cu urechea ciulită la fiecare scîrţîit, sperînd totuşi întoarcerea mătuşii. Pe caldarîmul străzii întunecoase răsunară timp de cîteva minute paşii patrulei germane. Se auziră voci în casa învecinată. Mătuşa n-o să îndrăznească să încalce interdicţia de a circula noaptea. M-am întins pe pat, fabricînd văduvei dispărute o soartă demnă de toanele ei.

Îngerul din Rethel veni lîngă mine, dar imaginea lui hibridă nu avea nimic înspăimîntător, nu era decît o abstracţie pe care oboseala o ştergea de fiecare dată cînd apărea, ca pe o schiţă imperfectă. O voce curajoasă şi jalnică repeta în mine : „Bietul Lamarck, retras în camera lui, bietul Lamarck, orb stînd şi dictînd, bietul Beethoven, compunînd în tăcerea urechilor sale moarte..."

Vorbe în noapte

Durabilă, sper, trebuie să-mi fie hotărîrea de a rezista...

Şedeam în pat, în capul oaselor, şi în mine răsunau aceste cuvinte, prea adevărate în însingurarea mea ca

să nu-mi fi fost dictate în vis. Repetai fraza în șoaptă, mirat de cadența ei perfectă, căutîndu-i cu furie originea. Chinuindu-mi memoria rebelă (pe care încercam s-o prind așa cum mîna pipăie un organ rupt, ca pe un corp străin), percepeam într-un fel de memorie secundară, foarte depărtată de prima, că această violență intimă și prelungită nu era decît o manevră mascată pentru a-mi face curaj. Doar de aceea, știam, evocasem suferințele lui Lamarck și Beethoven în clipa cînd așteptam să vină somnul ca să uit că eram singur în casa pustie.

Durabilă, sper ...

Mica pagină cenușie din *Viața lui Beethoven* de Romain Rolland îmi răsări în fața ochilor și recunoscui una din lamentările cele mai dureroase ale faimosului testament din Heiligenstadt, în care compozitorul își lua rămas bun de la viață fără a dori realmente s-o părăsească. Am simțit în acea clipă toată ferța gîndirii solitare. Eram într-un întuneric total, ghemuit în interdicția absenței, amenințat de departe de ocupant în veleitățile mele de fugă și era de-ajuns să citesc această lecție seculară că să descopăr în însesi limitele trupului meu o neașteptată pornire de apărare împotriva tuturor agresiunilor imaginare. Îmi aduse aminte de o reuniune gălăgioasă a colegilor de clasă menită să sărbătorească nu mai știu ce laureat al unui concurs provincial. Și atunci, în mijlocul gesturilor dezordonate și urletelor, făgăduiala unei lecturi în liniștea casei adormite fusese mai tare decît imbecilitatea din jur și îmi redase curajul de a mă amesteca într-o veselie străină.

Mi-am pipăit brațul, apoi piciorul, îndrăznind, în fine, să fac să scîrțîie somiera patului vechi fără să mă tem că acest zgomot vine din zonele îndepărtate ale clădirii pentru a vesti, parcă, sosirea exterminatorului. Ieșeam din greaua luptă lăuntrică (expresie moștenită și de la călugării iezuiți care mă puseseră să studiez manuale despre educația voinței și din lecturile mele, eu citindu-i în același timp pe Rolland, Gide și Valéry), cînd deodată scîrțîitul balamalelor venit din adîncurile scării mă

încremeni, cu inima bătînd. Am crezut că s-a întors mătușa, dar am rămas nemișcat, îndoindu-mă totuși că se înapoiase la ora asta din noapte. Tic-tacul ceasului ajungea la mine prin cadranul învăluit de întuneric. Nici o licărire a zorilor, doar bezna cea mai adîncă a marginilor ferestrei încadrînd rețeaua inertă a plopului, de-abia vizibil pe ecranul zidurilor vechi. Scara scîrțîi sub pașii oaspetelui necunoscut, apoi îi auzii urcînd repede, mai înăbușiți. Se așternu o tăcere lungă în timpul căreia m-am sculat din pat, ferindu-mă să fac cel mai mic zgomot. Bîjbîiam să-mi găsesc un pantof pe podea, singura armă de care dispuneam, și așteptam, gata la orice s-ar întîmpla. O dîră de lumină dănțuind sub ușă îmi arătă că oaspetele avea o lanternă. Se afla numai la cîțiva pași de mine, șovăind în mod vădit asupra felului în care să se poarte și poate tot așa de îngrozit ca și mine. O mînă apăsă prevăzător clanța. Am sărit să-l prind pe vizitatorul nocturn, l-am imobilizat cu o mînă, pe cînd cu cealaltă am ridicat amenințător pantoful. Nefiind în stare să mă mai stăpînesc, am strigat :

— Cine ești și ce vrei ?

— Ah ! Ești treaz, cu atît mai bine. Nu-ți fie frică, domnule Georges, sînt eu, Bertine.

Am deschis, răsuflînd ușurat la auzul glasului care-mi și devenise familiar. Am aruncat cît colo pantoful ce s-a izbit de o mobilă. Intrînd, Bertine stinse lanterna.

— Fereastra dă spre curte, zise, dar nu se știe niciodată. Vai, domnule Georges, ce poveste...

Mă trecu un fior din cap pînă-n picioare, semn de ușurare dar și de neliniște. Biata fată, care gîfîia, zise cu glas tremurător :

— Îmi pare rău, îmi dau seama că te-am deranjat... așa... în toiul nopții...

— Spune mai bine, că de spaimă m-au trecut toate nădușelile. Pune-te în locul meu : sînt singur în casă, aud pași pe scară, apoi văd o lumină deși știu că nu-i voie să circuli noaptea...

Îmi cumpănii glasul, temîndu-mă că vorbele mele repezite din cauza fricii să nu fie interpretate drept mustrări.

— De fapt, ce se întîmplă și cum ai reușit să vii pînă aici la ora asta ?

— În ce privește venitul, nu-i prea complicat. Nu cunoști Rocroi, nu-i prea mare și patrula își face cît ai clipi rondul prin oraș. Dar e o trecere chiar în fața casei, pasajul Bourgogne, care leagă strada Bourgogne de strada Pavillon. Citeva mici curți la șir unde mă puteam ascunde în orice moment dacă auzeam soldații că se apropie. De la mine, din strada Petits Forts, sînt doi pași, și pe urmă sînt obișnuită.

— Dar a trebuit să treci drumul, și acolo puteai fi văzută

— Ei da, sigur că da, dar trebuia să vin neapărat. Am întrerupt-o ca s-o întreb cît e ceasul.

— Vreo trei dimineața, îmi răspunse.

Am luat ceasul de pe noptieră. Bertine aprinse timp de cîteva secunde lanterna. Era trei și douăzeci și cinci.

— Înțelegi, reluă ea, îmi făceam sînge rău pentru doamna. Am plecat ieri la Joveneau puțin după șase, îți aduci aminte? Nu se întorsese, și asta nu era normal. Doamna se duce deseori să se plimbe fără să spună unde, dar se-napoiază totdeauna pînă-n șase, adică destul de mult înainte de stingere. Pînă aici, n-aveam motiv de îngrijorare, dar mă întrebam unde o fi stînd.

— Mi-ai spus că s-a simțit rău și că s-a dus la farmacie.

— Da, tocmai, farmacia nu-i prea departe, în piața Verde, la colțul străzii. Cînd am plecat, am trecut pe-acolo și n-am văzut-o pe doamna. M-am dus direct la Joveneau, care stă la cîțiva pași de Porte de France. Rufele nu mai puteau să aștepte ; dar nu eram liniștită. Ș-apoi mă gîndeam că ești singur în casă. Îmi spuneam : „Nu-i cu putință. Domnul Georges vine fără oprire, drept din Belgia pînă la noi, e în vacanță, și la nici măcar o oră după sosire, doamna pleacă de parcă n-ar

avea pe nimeni în grijă". Uite, nu s-a întors nici pînă acum! Simţeam că nu se va înapoia aşa repede, după mutra pe care a făcut-o cînd mi-a zis că se duce să-şi ia bulinele şi că să-ţi dau eu de mîncare. Ah! domnule Georges, unde-o fi la ora asta din noapte?

Mă gîndeam la fuga bizară a mătuşii (primejdiile prin care trecea poate că mă îndreptăţeau să-i redau acest grad de rudenie), cînd am întrebat-o de medalionul lipsit de chip. Şovăiam dacă să relatez sau nu scena, spunîndu-mi că Bertine nu va reuşi mai mult ca mine să facă o legătură între remarca mea nepotrivită şi purtarea ciudată a bătrînei. M-am hotărît deci s-o liniştesc.

— Hai, Bertine, să stăm şi să ne gîndim, să încercăm să facem lumină în povestea asta.

— E şi cazul, glumi fata plină de curaj.

Manevră lanterna şi aduse un scaun. Eu m-am aşezat pe marginea patului. Se stîrnise vîntul şi nori groşi se rostogoleau deasupra acoperişului.

— Vai de mine, rosti ea, uite, timpul se strică şi dacă o fi pe-afară...

— Cu neputinţă. Că n-a trecut pe la farmacie, e limpede, dar poate s-a dus pe la prieteni, a uitat de ora stingerii şi pe urmă s-a hotărît să rămînă la ei de teama patrulei, asta-i tot. Doar dacă...

— Nu, mă întrerupse Bertine, nu, domnule Georges, sub nici un motiv, o cunosc prea bine. Dacă doamna nu şi-a dat seama că a trecut de stingere, cum spui, m-ar fi prevenit ca să vă pun la curent. Ş-apoi, nu-i felul ei să uite ora, îţi garantez. De altfel, doamna nu se duce seara în vizită, în afară de faptul că nici nu mai are prietene de cînd doamna Lebrun a plecat să locuiască la fiica ei, după ce aceasta s-a îmbolnăvit. Şi-apoi, prieteni sau nu, ştia că trebuie să fie acasă, de vreme ce te aştepta şi pregătise totul pentru vacanţa dumitale. Nu, domnule Georges, crede-mă, se petrece ceva neobişnuit.

— În cel mai rău caz, la întoarcere, au înhăţat-o nemţii. Dar e femeie în vîrstă şi, probabil, nu i-au făcut

cine știe ce. Uite, pun rămășag că ne-o vor aduce teafără mîine dimineață.

— Și unde s-o bage pînă atunci? La cazarmă, nu? Dacă ar fi oprit-o nemții, ar fi mustruluit-o bine și ar fi însoțit-o pur și simplu pînă aici. Bineînțeles, cu toți partizanii de prin pădurile din Ardenne, nu se știe niciodată, sînt destui puști care duc mesaje. Dar să nu ne amețim cu apă rece, e altceva la mijloc, făcea o mutră ca atunci cînd cu povestea cu René.

René se ivea din nou și, odată cu el, bicicleta. Prin fața ochilor îmi trecea vedenia mătușii, vrăjitoare de dimensiuni nemăsurate, pedalînd frenetic în întunericul codrilor și scăpînd cu o iuțeală nemaipomenită de o haită de *Feldgrau* care o urmărea.

Silueta tăcută a Bertinei se deslușea pe fundalul ferestrei. Redusă la acest contur nocturn, Bertine îmi amintea fără cuvinte că eram singur cu ea în această odaie izolată de lumea din afară. Admiram curajul de care dăduse dovadă sfidîndu-l pe ocupant cînd cumpănise la purtarea de neînțeles a mătușii. Dar poate asta nu era decît un simplu pretext care-i îngăduise să vină la mine în miez de noapte. În ce mă privea, arătîndu-i o recunoștință exagerată, aș fi ajuns repede la mîngîieri. Cu greu îmi puteam închipui ce-ar fi făcut Bertîne dacă aș fi luat-o în brațe și aș fi tras-o în pat. Întunericul, sporind ispita, mă salva totodată de ridicolul liceanului în pijama care nu trezește duioșie decît în ochii femeilor coapte. Obscuritatea potrivea bine lucrurile și poate că amîndoi simțeam o tainică părere de rău că nu profitam de prilej pentru a termina această noapte de spaime, și neliniști, goi, în cea mai neprevăzută îmbrățișare, uitînd de doamna Tamenne și de poveștile ei de război.

Pentru a îndepărta gîndul cel rău, am pus o întrebare care-l stîrni și mai mult.

— Spune, Bertine, de ce nu te-ai întors numaidecît după ce ai trecut pe la farmacie?

— Păi, domnule Georges, ți-am zis că nu puteam s-o fac să aștepte pe doamna Joveneau, și-apoi credeam

că doamna n-o să întîrzie atîta, deşi mutra ei nu-mi spunea nimic bun şi mă temeam că se simte prost.

— I-ai vorbit despre asta doamnei Joveneau ?

— Nu, n-am văzut-o, Rose mi-a dat rufele. De altfel, doamna Joveneau nu mai vorbeşte cu doamna de cînd cu întîmplarea cu Alfred.

— Ce întîmplare ?

— Am să-ţi explic. O porcărie. Dar cu privire la doamna... nu, nu pot, n-ai fi mulţumit.

— Ce vrei să spui ?

— Nu, nu pot...

— Haide, Bertine, vorbeşte.

Tăcu multă vreme. Norii groşi se fugăreau pe cerul unor zori cenuşii. Se auzea glasul de bas al vîntului care îndoia crengile plopului. Am început să desluşesc chipul Bertinei ca o imagine fotografică ieşind încet de sub revelator. Uitasem că şi ea mă vedea în travestiul meu de noapte.

— Ei bine, iată, rosti cu greutate, ca să nu-ţi ascund nimic, am crezut o clipă că te-ai certat cu doamna. Ştiu, firește, că astă nu mă priveşte, dar....

— Dacă aşa s-ar fi petrecut lucrurile, eu aş fi fost acela care ar fi plecat. Nu, Bertine, nici gînd de ceartă. Ceea ce s-a întîmplat e mult mai ciudat.

Şi i-am istorisit incidentul cu medalionul. Bertine, care mă urmărea cu mare atenţie, sprijinindu-şi capul în mîini, păru consternată.

— Ah ! glăsui la sfîrşit, deci asta era. Vai, domnule Georges, după ceea ce mi-ai încredinţat, cred c-o să avem neplăceri ; nu puteai s-o încurci mai rău ! Medalionul...

Se ridică deodată şi, luîndu-mă de mînă, spuse :

— Trebuie să-ţi vorbesc, domnule Georges, e foarte grav, şi o să ţină ceva mai mult. Mă duc să pregătesc gustarea de dimineaţă. Vom discuta în timp ce mîncăm. Vai de mine, biata doamnă !

M-am ridicat la rîndul meu în picioare şi, ţinîndu-i mîna pe care voia să şi-o tragă dintr-a mea, i-am zis :

— Îți mulțumesc, Bertine, că ai venit, dar tot nu mi-ai spus de ce te-ai întors în miez de noapte.

— Pentru că mă frămînta așa de mult ce s-a întîmplat cu doamna... și cu dumneata, încît n-am putut să dorm.

— Părinții dumitale vor crede că lipsești de-acasă din cine știe ce pricină...

Cuvintele mele o făcură să tresară. Își trase rușinată mîna dintr-a mea, apoi, după ce clipa de stînjeneală trecu, rosti cu glasul cel mai firesc :

— N-am părinți, domnule Georges, locuiesc cu mătușa mea care nu se sinchisește de mine nici cît negru sub unghie. De altfel, rămîn desecri să mă culc aici, dar din cauza venirii dumitale, doamna a socotit că nu se cuvine.

M-am îmbrăcat, necăjit de gafa pe care o făcusem dar fericit de tăria de caracter a Bertinei. Vîntul șuiera prin curte izbind în gălețile și lăzile de gunoi. Pe unde o fi umblînd falsa vrăjitoare ? Mă gîndeam la Beethoven, drumețul neobosit.

Nepotul din Mézières

Gustarea de dimineață era a doua masă pe care o luam în tovărășia Bertinei, dar de astă dată avusese singură inițiativa s-o pregătească și avea s-o împartă cu mine de-adevăratelea. Dispariția mătușii o transformase pe slujnică în stăpîna casei ; eram la ea și nu la doamna Tamenne. M-am consolat ușor de tulburarea fără voie pe care am iscat-o, în cîteva ore, în existența obișnuită a bătrînei doamne, gîndindu-mă la neașteptata autonomie de care se bucura, în schimb, musafira mea de astă noapte. Doamna Tamenne, pe care la sosire de-abia o recunoscusem, mi-era indiferentă cu toate că mă mișcase căldura, puțin stîngace, cu care mă primise. De aceea absența ei inexplicabilă mai mult mă mira decît mă în-

grijora. Surprizele pe care mi le provoacă ființele, ciudățeniile, nenorocirile lor, nu devin motive de neliniște decît cu prețul afecțiunii. Ceasul arăta 6 și 20 cînd am intrat în bucătărie. Într-un ibric mare, emailat, bolborosea cafeaua, fierbînd la flacăra unei lămpi de spirt. Mirosul era îndoielnic, dar crea indispensabila siguranță a dimineții.

— E malț, mă lămuri Bertine, dar o să ne încălzească.

Scotoci prin bufet și scoase cîțiva coltuci de pîine neagră. Privirile ni se întîlniră în timp ce începeam să înghițim cu greutate aceste resturi pietrificate. Îmi lungeam cît puteam bărbia, holbînd ochii. Pentru a nu se lăsa mai prejos, Bertine trecea dumicatul dintr-o parte a gurii într-alta, umflînd cînd un obraz, cînd celălalt și scoțînd un mic mormăit. Am ciocnit chicotind cănile de cafea. Bertine sorbi îndelung și, înălțînd capul, remarcă deodată cu gravitate :

— Tot nu s-a întors.

— Răbdare, nu-i decît șase și jumătate.

Mă privi țintă cu un aer sceptic și rosti :

— Eu, domnule Georges, cred că nu mai vine, zău așa.

— Nu te pripi, îți zic...

— Nu cred că mai vine.

Bertine se duse să ia din nou ibricul ca să-mi umple cana a doua oară. I-am atins ușor brațul.

— Vorbește-mi de medalion.

Luată din scurt, fu cuprinsă, probabil, pe neașteptate, de oboseală în fața perspectivei acestei explicații a cărei urgentă necesitate o subliniase singură acum mai puțin de o oră.

— O să dureze cam mult, răspunse, frămîntînd din vîrful degetelor fărămiturile de pîine.

— Mătușa se va înapoia, fără îndoială, înainte de-a avea vreme să termini.

Spusele mele părură s-o încurajeze. Strînse masa, aprinse focul și împinse înaintea ei două jilțuri de răchită

cu perne — din acele perne viu colorate, de tapițerie groasă, pe care negustorii ambulanți le vînd din poartă în poartă.

— Așa ne vom simți mai bine, zise.

Apoi ridică degetul :

— Trebuie să mă asculți cu răbdare, o să țină destulă vreme.

Vedeam cu bucurie că-i din ce în ce mai stăpînă pe puterea ei. Perspectiva de a mă pune la curent cu împrejurările din trecutul doamnei Tamenne care făceau parte, după cîte bănuiam, dintr-un secret de familie, îi dădea conștiința răspunderii ce și-o asumase la sfîrșitul nopții, cînd se hotărîse să-mi vorbească de istoria cu medalionul. Am observat de asemenea, în aceeași ordine de idei, că mi se adresa mai rar cu acel „domnule Georges", care mă enerva, deoarece sublinia dependența ei anciară. Aveam cam aceeași vîrstă și, pentru mine, Bertine era în primul rînd o fată, nu o slujnică. Purtările firești, maniera directă sînt apanajul oamenilor cu o educație sumară sau a celor care au o naturaleţe înnăscută. Mi-am dat seama că Bertine, pe care începusem s-o cunosc mai bine, făcea parte din a doua categorie. Rămînea de mirare prenumele hibrid — Bertine, un fel de poreclă familiară dată de stăpîni pentru a-i spulbera individualitatea și a-și afirma posesia asupra persoanei care-i slujește. Îmi făgăduiam să-l elimin la prima ocazie. Bertine (Berthe ? Hubertine ?) pornise să vorbească în timp ce în mintea mea mișunau asemenea reflecții. Ultima, evocînd falsul prenume dat cu dezinvoltură de doamna Tamenne sau doamna Jovenceau, se prelungea pînă la hotarul furiei. Ele au căpătuit-o cu acest „Bertine" tot așa cum s-ar fi decis să-și cheme cățelușa Nebunatica sau Negruța.

Am fost trezit din gîndurile mele de un „Și cum spuneam", rostit cu un glas puțin mai tare de gura surîzătoare a fetei.

— ...Totul a început cu René. René era nepotul doamnei. Era singur la părinți și le dădea multă bătaie de

cap. Familia Bossart locuia la Mézières (unde mai stă de altfel şi acum). Sora doamnei, Marguerite, se căsătorise după ce împlinise treizeci şi cinci de ani cu Adolphe Bossart care avea vreo patruzeci şi cinci şi o situaţie bună la fabrica de ciocolată Joveneau. Ocupa la vremea aceea postul de şef de serviciu la fabricaţie sau ceva asemănător. Era prietenul intim al lui Alfred Joveneau (tipul cu camioanele, de care ţi-am vorbit ieri, îţi aduci aminte ?), care la rîndul lui era fratele directorului. Nimeni nu-l putea suferi pe Adolphe Bossart. Funcţionarii de la fabrica de ciocolată nu-l înghiţeau deoarece îi lua de sus şi pentru că ştiau că dacă n-ar fi fost amicul lui Alfred, n-ar fi obţinut niciodată această slujbă. Lucrătorii fugeau de el ca de ciumă. Spuneau că Bossart face pe grozavul dar nu se pricepe la nimic şi le trîntea cinci la sută amendă pentru un fleac. Pe scurt, un individ josnic. Doamna spunea mereu că nu înţelege cum s-a căsătorit Marguerite cu un asemenea tip. Fără îndoială, din cauza situaţiei ei. Trebuie recunoscut că biata Marguerite n-a prea avut pretendenţi cît a fost tînără. Nu că ar fi fost urîtă, nu, doamna mi-a arătat fotografii de-ale ei dinainte de război, într-un grup de prieteni, făcute în timpul unei excursii şi, pe legea mea, avea farmec, dar, cînd doamna s-a măritat cu domnul Tamenne şi au venit să locuiască la Rocroi, Marguerite a rămas singură cu mama ei infirmă şi a trebuit s-o îngrijească ani în şir. Deci nu mai avea timp să iasă în lume, şi numai aşa poţi găsi un bărbat, nu crezi domnule Georges ?

— Nu-mi mai spune domnule Georges, Bertine, spune-mi doar Georges, o îndemnai, credincios ideilor mele.

Roşi uşor şi mă privi amuzată.

— Eşti foarte drăguţ, răspunse după un timp, dar trebuie să mă obişnuiesc... am să-ţi spun pe nume însă... peste cîtăva vreme.

— Cum vrei, am rostit, stăpînindu-mi cu greu emoţia.

Ghicindu-mi tulburarea, schimbă vorba :

— Unde eram ? Da, Marguerite. Așadar s-a căsătorit cu căcăciosul de Adolphe. Închipuie-ți. Era după moartea maică-sii. Începu împreună cu șeful ei de serviciu să facă parte din lumea bună, să se vadă cu toți grangurii din Mézières, să plece chiar la Paris. Ah ! Dar am uitat să-ți povestesc cum l-a cunoscut pe Bossart. Vezi, mă faci să-mi pierd șirul (isteață prefăcătorie care să-mi dea de înțeles că nu va trece mult, că, poate, foarte curînd, îmi va spune Georges)... Ei bine, se întîlneau la niște reuniuni parohiale, un fel de Saint-Vincent-de-Paul, căci trebuie să știi că Bossart era un bun catolic și se ocupa mult de săraci. Asta nu-l împiedica să-și ocărască lucrătorii din zori și pînă-n seară, dar, așa sînt oamenii, fac lucruri care se bat cap în cap, da, da, așa sînt oamenii.

Mi-am dat seama în acea clipă că nu-mi plăcea doar chipul ei. Experiența de viață pe care o avea îmi impunea și îmi amintea că eu abia terminasem ultima clasă de liceu, că eram în vacanță, că îmi potoleam spaimele nocturne evocîndu-i pe Lamarck și pe Beethoven, în timp ce Bertine își lua toate riscurile reale, jucîndu-se de-a v-ați ascunselea cu patrula în strada Pavillon, pe cînd mie o bătrînă văduvă îmi promitea o bicicletă ca unui copil care n-are ce face.

— Ce-ai rămas așa pe gînduri ? murmură Bertine.

— Nu, nimic... chibzuiam la ce mi-ai povestit.

— Sper, cel puțin, că nu te plictisesc.

— Deloc, dimpotrivă.

— Bineînțeles, îți faci griji din cauza mătușii dumitale.

— Vai, o și uitasem.

— Nu-i frumos ! ... Marguerite l-a avut pe René la treizeci și opt de ani, ceea ce înseamnă că Bossart se apropia de cincizeci la nașterea copilului. Odraslă de bătrîni, cum se spune. L-au răsfățat așa de mult că nici nu-ți vine să crezi. Mergea îmbrăcat ca un prințișor și i se dădeau jucării de nici nu le putea număra. Niște părinți ca bunicii, ce mai ! Ia aminte că nu mă-ncearcă nici o invidie, deoarece, dacă ai tot ce vrei, pînă la sfîrșit

te saturi. Şi-apoi, cum zice doamna, nu înveţi să munceşti. Asta s-a întîmplat cu bietul René. La cel mai mic semn că doreşte ceva, i se aducea tot ce dorea pe o tavă de argint. Sigur că eu nu l-am cunoscut cînd era mic, n-am vîrsta, dar cînd am început, în 37, să lucrez cu ziua la doamna, nu s-a putut împiedica să-mi vorbească de el. Din pricina bicicletei. Mai trebuie să fie prin casă, pe undeva. Ce poveste şi cu bicicleta asta! Cînd mi-a spus-o doamna, mi-a stat mintea în loc. René venea din cînd în cînd la Rocroi cu părinţii lui şi se plictisea de moarte. Ei bine, într-o zi ca oricare alta, tatăl lui n-a găsit nimic mai bun de făcut decît să-i ia o bicicletă nou-nouţă ca să se plimbe pe-aici. Şi asta nu-i tot. Preabunii lui părinţi au rugat-o pe doamna s-o ţină la ea acasă ca, de cîte ori soseşte René, s-o poată folosi. Iar el apărea din an în paşte... fără să mai pui la socoteală că mai avea una la Mézières. Dacă părinţii aveau puţină minte, i-ar fi zis să meargă pe bicicletă de la Rocroi la Mézières, aşa ar fi făcut mişcare, şi seara s-ar fi arătat mulţumit. Dar, vezi, bogaţii nu se gîndesc niciodată cu socoteală. Se temeau ca domnul să nu oboseaască.

— Trebuie deci să recunoşti că cei cărora li se spune „domnule" nu sînt întotdeauna simpatici.

Nu arătă că a luat în seamă aluzia. Mă simţeam puţin ruşinat de insistenţa mea, considerîndu-mă încă o dată copilăros în ciuda lui Mallarmé şi a tot ce ştiam (mă agăţam de cunoştinţele dobîndite ca să-mi risipesc sfiala, căutînd să recurg la gîndire, aşa cum procedasem în lupta mea nocturnă împotriva ameninţărilor absenţei)

Bertine (optai pentru Berthe) se plecă spre mine, cu gura rotunjită, suflîndu-mi în obraz. Am crezut că o să mă sărute. Încremenisem, înghiţind cu greu înaintea gestului improbabil, la cîţiva centimetri de buzele ei. Dar ăsta era doar felul ei de a trece la partea tragică a întîmplării.

— ...Atunci s-a petrecut nenorocirea. Prin 34, după cîte mi-a povestit doamna, René a fost dat afară din liceul din Mézières. N-am aflat niciodată multe amănunte

despre povestea asta, dar s-a spus că împreună cu alt elev a furat niște bani. Alfred Joveneau a pretins că a fost cu mult mai grav. După el, René ieșea în oraș cu profesoara lui de engleză, o fată din Provins care preda la liceu de puțină vreme și ducea o viață ciudată. Dar trebuie spus că Joveneau nu și-a dat osteneala să învețe și nu-i suferea nici pe profesori, nici ce-i în legătură cu școala. Și-apoi mai bine și-ar ține gura, pentru că tot ținutul știe că se ține după fete. Oricum, de cînd cu povestea lui René, el și familia Bossart nu-și mai vorbesc. Însă, ți-amintești că Alfred l-a ajutat pe tatăl lui René să intre la fabrica de ciocolată. E lesne de priceput care au fost urmările. Adio viață în puf! Dar asta încă n-a fost tot. Bietul René trebuia să-și termine învățătura, și nu-l primeau la nici un liceu după nefericita lui istorie. În cele din urmă, părinții au reușit să-l dea la un colegiu din Froyennes. Iată-l deci intern la cincisprezece ani într-un loc unde nu era de glumă. Sărmanul, cît a trebuit să sufere după ce dusese o viață de copil răzgîiat.

Bertine chibzui, destinsă, cîteva clipe.

— Eu, domnule Georges (mă prefăcui nepăsător că nu dăduse curs rugăminții mele), sînt sigură că nu făcuse nimic rău cu adevărat, dar taică-său îl umplea de bani și el voia să se poarte ca unul din lumea mare, asta-i tot. Nu-i lipsea îndrăzneala și se și vedea bărbat în toată firea cu buzunarele pline. Poate că a poftit-o chiar în oraș pe tînăra femeie, dar numai ca să facă pe grozavul. Ea ar fi trebuit să refuze, de vreme ce-i era profesoară. În fine, ce-a fost n-o să se știe niciodată. Ciudat și totodată îngrozitor, părinții lui au început să se poarte foarte aspru cu el, tocmai ei care pînă atunci îi făceau toate gusturile. După părerea mea, asta a declanșat totul. Voiau să-i dea o lecție, dar era prea tîrziu. Tatăl, mă-nțelegi, nu-i ierta toate prostiile care-i atrăseseră neplăceri la fabrica de ciocolată unde și-așa lumea nu-l înghițea. Cu alte cuvinte, se gîndea numai la nenorocirile lui și nu la fiul său. Cît despre Marguerite, ce să mai vorbim, nu îndrăznise niciodată să deschidă

gura și nu putea fi în stare să ia tocmai acum situația în mînă. René rămase întemniţat la Froyennes ca un adevărat prizonier. Venea o dată pe lună, atîta tot, şi cînd se întorcea la Mézières nu îndrăznea să se-nfăţişeze tatălui său, care nu mai sfîrşea cu morala. Gîndeşte-te, el care era cineva în vremurile bune, se simţea acum desconsiderat şi ştia că dacă îşi mai dă aere, se va găsi totdeauna unul din bunii lui amici să-i aducă discret aminte că băiatul lui s-a culcat cu tipa aia. Că aşa se vorbea. Alfred Joveneau zicea cu un surîs viclean, trăgînd din ţigară : „René a luat prea multe lecţii particulare cu profesoara lui de engleză".

— Pe ce chestie s-a supărat, de fapt, Joveneau cu Bossart ?

— Ah ! asta-i destul de complicat, dar uite ce cred eu. Sînt convinsă că Alfred, fustangiu cum a fost întotdeauna, o cunoscuse şi el pe tînăra femeie din Provins, şi că au ieşit chiar toţi trei împreună într-o zi la Sedan, el, René şi fata.

— E doar impresia ta ?

— Nu, ceva mai mult. Dar asta ne aduce înapoi la Rocroi... şi la Marguerite. Fără să vreau, am auzit-o pe doamna discutînd cu sora ei, şi-atunci cred c-am priceput.

Şovăi :

— Şi pe urmă, după povestea cu liceul, Joveneau, care înainte nu călca pe-aici, venea mereu s-o vadă pe doamna, folosind tot soiul de pretexte... Mă gîndeam că vrea să aibă veşti despre René, şi, cum nu se mai întîlnea cu Bossart, încerca s-o tragă de limbă pe doamna. În treacăt fie spus, doamna nu-l putea suferi din pricina reputaţiei lui. De altfel... în sfîrşit, asta mă priveşte.

— Ce vrei să zici ?

— Ei bine... ca să nu-ţi ascund nimic, într-o zi a venit cînd eram singură în casă şi a vrut să mă ia în braţe. Eu, după cum bine îţi dai seama, m-am împotrivit. Ne aflam în cămară. Şi deodată se-ntoarce doamna şi trecînd de uşă mă aude protestînd : „Fii serios, domnule Joveneau, lasă-mă în pace, haide, dă-mi drumul" şi aşa

mai departe. El spunea că e doar o glumă şi punea mîna. Parcă o aud şi acum pe doamna, care rosteşte cu glas sever, din prag : „— Ei bine, domnule Joveneau, frumos îţi mai stă, te crezi fără-ndoială la liceul din Mézières ? Fă bine şi las-o în pace pe Bertine ; du-te acasă !"

Aşa s-au stricat relaţiile. Totuşi am continuat să lucrez în amîndouă casele, deoarece doamna Joveneau e o femeie tare de treabă. Nu i-am purtat pică lui Alfred şi mi se-ntîmplă chiar să glumesc uneori cu el. Nevastă-sa e o biată femeie copleşită de ruşine, fără să-ndrăznească să-i spună ceva bărbatului ei. N-are rost să mai vorbim de toate astea.

— Şi René ?

Bertine se uită la ceas fără să-mi răspundă. Era 10 şi 20. Spuse după o clipă de tăcere :

— E într-adevăr îngrijorător, trebuie să facem ceva. Apoi urmă cu sfială : — ...Georges (fiindcă vrei să-ţi zic pe numele mic), doamna ţi-e mătuşă. Atunci cum de n-ai auzit pînă acum de povestea cu René ?

— Trebuie să ştii, Bertine, că nu sînt nepotul doamnei Tamenne. Părinţii mei i-au spus tuşă Joséphine, asta-i tot ; şi n-au rostit niciodată faţă de mine numele lui René.

Scoase un suspin.

— Mai bine.

— Şi medalionul ?

— Trebuie mai întîi să ne ocupăm de doamna.

Grădina domnului Lebarq

Pusă în încurcătură între nepotul adevărat şi cel fals, la înghesuială, Bertine îmi spusese, în sfîrşit, pe nume. Era mai mult decît o dovadă de prietenie. Devenisem prieteni de cînd cu venirea ei în plină noapte. Acum încheiasem un pact şi aveam să pornim împreună în căutarea dispărutei. Mai rămînea să descopăr dacă noua mea amică se chema Berthe sau Hubertine, pentru a o descotorosi

de prenumele ei de slujnicuță. În pofida peripețiilor din ultimele douăzeci și patru de ore, acest început de vacanță întrecea orice speranță. Ceea ce știam i-o datoram Bertinei, numai ei. În sine, perspectiva de a pleca în cercetare pentru a o regăsi pe văduva fugară nu mă încînta la culme, cu toată gravitatea aparentă a situației. Dar ideea că voi încerca s-o regăsesc alături de Bertine trezea în mine bucuria dulce resimțită de tinerii de optsprezece ani cînd se află singuri în fața necunoscutului cu o fată pe care de-abia au întîlnit-o. Făcusem de curînd experiența solitudinii, cu Bertine începea un fel de aventură. Îmi închipuiam o expediție plină de greutăți, în cursul căreia voi putea face, la rîndul meu, dovadă de curaj și de hotărîre. Uitasem de nemți și de toate interdicțiile. După ce-și terminase povestirea, Bertine dăduse o raită prin casă și plecase s-o pună la curent pe doamna Joveneau cu cele petrecute în ajun și să-i ceară o după-amiază liberă. La întoarcerea ei trebuia să ne hotărîm ce linie de conduită să adoptăm ca să descoperim unde se ascunde doamna Tamenne. Fata se înapoie pe la 11 și pregăti masa. Doamna Joveneau se arătase foarte neliniștită, dar era vădit că nu dorea să intervină. Se mulțumise să-i spună Bertinei că îi dă o zi liberă și o sfătuise să anunțe poliția.

Bertine nu era de această părere.

— S-a întîmplat, desigur, ceva grav, dar ne putem descurca și singuri. Dacă n-o găsim astă-seară, avem tot timpul să mergem la poliție.

— Ar fi totuși mai prudent să semnalăm acum dispariția ei. Ar mări șansele de a afla unde este.

— Ba dimpotrivă. Gîndește-te, Georges. Ai sosit ieri și n-o să le putem tăinui faptul că la mai puțin de două ore după aceea a dat bir cu fugiții. Fără îndoială că o să socotească acest lucru drept o ciudățenie.

— Ce legătură are una cu alta?

— Nu-ți dai seama ? Poliția va bănui numaidecît că v-ați certat și că a plecat din cauza dumitale... O să te chinuie cu o droaie de întrebări. Nu uita că, deși nu mai există frontieră și ai venit în mod legal, ești totuși în străinătate. E de ajuns un fleac ca nemții să se amestece, și atunci...

Adăugă în șoaptă :

— Cînd vei afla urmarea poveștii lui René, vei înțelege că a șters-o într-adevăr din pricina ta.

— Medalionul ?

— Medalionul, fără doar și poate.

Nu știam ce să-i răspund. Tot ce pricepeam din vorbele ei era că, înainte de toate, voia să mă ferească de primejdie. Simțeam o tainică bucurie, dar începeam să-mi dau seama că lucrurile luau o întorsătură serioasă și că trebuie să fiu mai practic. Visele mele de expediție eroică se spulberau. Am fost de acord cu propunerea ei. Înghițeam cu noduri. Bertine, în schimb, tot vorbind, mîncă mult și cu poftă. Cînd termină masa, declară :

— Foarte bine. Acum cred că cel mai bun lucru care ne rămîne de făcut este să ne ducem la domnul Lebarq.

— Cine e domnul Lebarq ?

— Un prieten al răposatului bărbat al doamnei. Un sfetnic bun.

Lebarq locuia într-o vilă izolată pe drumul spre Sévigny-la-Forêt. Gustam farmecul puțin neliniștitor de a pătrunde în grădină pe o alee lungă, mărginită de conifere în formă de căpățîni de zahăr, care nu lăsau să se vadă de departe casa. Pe curba suitoare a drumului, între siluetele brazilor de un verde-închis, am luat-o pe Bertine de mînă, prefăcîndu-mă că o ajut să meargă pe pietriș. Ea își împleti degetele între-ale mele și, fără să-și piardă din seriozitate, se apucă să fredoneze, mărind pasul. Cînd fațada se ivi din întuneric, prelungi murmurul și psalmodie neîntorcînd capul spre mine : „obloane trase, nu-i acasă, obloane trase, nu-i acasă, obloane trase..." Cîntecul era îngînat ca o chemare discretă menită să confirme că numai noi doi ne aflam în acest loc pustiu,

dar și săpa între noi o depărtare pe care absența lui Lebarq mă îndemna să nu încerc s-o risipesc, o zonă înnenușată și deșartă unde Bertine umbla singură, preocupată de ce va zice bunul sfetnic dacă are să se-napoieze, indiferentă la mîna mea care o strîngea puțin mai tare pe a ei. Se desprinse brusc și o luă la fugă spre vilă. Mai întoarse o dată capul înainte de a dispărea pe după dafinii care mărgineau grădina de zarzavat.

— Așteaptă-mă aici, vin numaidecît.

Vila data de la începutul anilor douăzeci : paiantă de cărămizi de un roșu-viu, lemnărie albă care, ieșind în afară, încadra în semicercuri ferestrele mici de la etajul doi, ornamente florale false în formă de piramide netede, mici rozase metalice punctînd capătul zidurilor. Mi-au plăcut întotdeauna asemenea case cu lucrături și ciubuce, adesea pitite în grădini vaste și bine întreținute dar avînd, în ciuda lipsei de îngrijire, o înfățișare impunătoare. Văzusem și alte case asemănătoare care, deși năpădite de buruieni, cu zugrăveala scorojită și arcele ruginite ale chioșcurilor cu verdeață, păstrau amintirea desăvîrșirii lor dinainte și rivalizau în seninătate cu locuința lui Lebarq. Astfel de case, prin echilibrul lor aparte, erau neîndoielnic ultimele care să fi asimilat, fără prea multă lipsă de gust, suprafețele și podoabele castelelor și fostelor domenii nobiliare. Ele rămîn pentru mine locuri privilegiate, adevărate refugii ale timpului care țin prizonieră, între zidurile lor, o epocă anume a însoritei fericiri. Cu aceste caracteristici, vila lui Lebarq părea să se sustragă constrîngerilor ocupației. Fără să știe, Bertine mă dusese în cursul primei plimbări spre unul din acele ținuturi necunoscute unde vacanța mea își pierdea răsunetul puțin scandalos al gratuității în viltoarea îndatoririlor obștești și primejdiilor invaziei dușmane. Doamna Tamenne și medalionul, motivele care mă aduseseră în grădina lui Lebarq se estompau în acest ostrov de necucerit. Aici începea cu adevărat aventura cu călăuza mea. Doream ca nici Lebarq să nu poată fi găsit și ca farmecul

să se prelungească, izolîndu-mă cu Bertine în vilă după tulburătoarea singurătate în doi din strada Bourgogne. Visul meu paradoxal mi-o înfățișa în același timp ca pe un soi de sfidare a speranțelor noastre, pe mătușa mea ascunsă în spatele acestor ziduri, tremurînd să nu fie descoperită în adăpostul în care se retrăsese.

Bertine reapăru din stînga, dinspre merișori, dînd deoparte cu mîna perdeaua deasă de viță sălbatecă ce-i cădea pe obraz. Un bărbat în vîrstă ieși și el din frunziș. Părul alb creț și mustața groasă care-i acoperea aproape gura îi dădeau un aer blajin dar totodată energic, hotărît. Omul mergea mormăind cuvinte repezite, cu fața încruntată, strîmbată de ticuri care dovedeau dezaprobarea.

— El e Georges, zise Bertine, prezentîndu-mă.

— Ah ! Dumneata ești studentul belgian, făcu Lebarq, îmi pare bine de cunoștință, tinere.

Îmi strînse cu putere mîna în palma lui mare și bătucită.

— Scuză-mă, nu sînt prea curat, lucram în grădină. Adăugă :

— Ce-aud, hm, se pare că doamna Tamenne a luat-o de ieri la sănătoasa ? Ei, prietene, continuă el, privindu-mă țintă, n-ai început-o prea bine, nu ?

— Mi se pare cel puțin ciudat.

— Da, aș spune chiar că întrece orice închipuire. E de necrezut, mai ales că nemții nu glumesc cu ora de stingere. În sfîrșit, nădăjduiesc că este la cineva, n-o prea văd alergînd prin munți la vîrsta ei. Ș-apoi o cunosc. Povestea asta nu-i seamănă deloc !...

Se scărpină în cap suspinînd.

— Stai să vedem... Unde naiba ar fi putut să se vîre ? Oricum, prietena noastră Alberte (așadar n-o chema nici Berthe, nici Hubertine ; m-am ferit s-o privesc) a făcut bine că n-a anunțat poliția.

Ne puse amîndorura cîte un braț pe umeri adunîndu-ne, ocrotitor și consternat, lîngă mireasma de iarbă a hainei lui de pînză.

— Uite, copii, rosti căutîndu-şi cuvintele, voi veţi rămîne aici şi eu mă duc să văd ce se poate face. Staţi în grădină sau mai bine în sufragerie, Alberte o să deschidă obloanele. Cred c-am să-l caut pe Joveneau şi-am să-l rog să telefoneze de la el de la birou unor familii pe la care doamna Tamenne trece din cînd în cînd. Eu n-am telefon. Dacă nu aflăm nimic, îi voi spune lui Joveneau să dea împreună cu mine o raită prin împrejurimi cu camionul. Nu se ştie niciodată, poate i-a venit rău sau s-a rătăcit.

Îşi scoase ceasul din buzunar.

— E două fără zece. Bun. Am tocmai bine timp să alerg pînă la Alfred dacă vreau să-l mai găsesc acasă.

Înainte de a pătrunde în penumbra brazilor, mai întoarse o dată capul şi zise :

— Dacă vă plictisiţi, faceţi o plimbare pînă la Vechile Forje sau la monument, dar nu vă înapoiaţi prea tîrziu şi... fiţi cuminţi, de, încheie făcîndu-ne cu ochiul.

Bertine lăsă capul în jos şi roşi toată. Se îndepărtă de mine cu cîţiva paşi împiedicîndu-se cu vîrful pantofului de pietriş.

— O, la, la, la, făcu fără să se întoarcă spre Lebarq, care pornise grăbit.

Eram primul semn de pudoare adolescentă pe care îl vedeam la ea. Ar fi putut să apară în momente mai critice, cînd îmi istorisise scena din cămară cu Alfred Joveneau, de pildă. Noaptea, în odaie, avea poate obrajii în flăcări, dar întunericul o ascundea privirii mele. Cît despre vorbele lui Lebarq, erau o glumă obişnuită, o remarcă rituală în faţa unor tineri care rămîn singuri, remarcă ce exprimă pur şi simplu regretul bătrînilor că vîrsta dragostei a trecut şi cu ea împrejurările şi prilejurile prielnice. Bănuiam că reacţia violentă a fetei nu era străină de grădina aflată într-un loc singuratic, de vila pustie unde proprietarul însuşi credea că ne vom cuibări în spatele obloanelor trase, ca şi cum enclava grădinii ne expunea totuşi prea mult unor ochi indiscreţi.

Berline (devenită Alberte cu cîteva clipe mai înainte), ferindu-se de întrebările mele ce decurgeau firesc din acel *Georges* pe care i-l smulsesem), roşise brusc deoarece refuza încîntarea în faţa visului preschimbat în realitate şi se temea să i se-mplinească dorinţa nemărturisită a cîntecului care scanda „obloane trase, nu-i acasă"...

Se-ndepărtase puţin înspre grădina de zarzavat şi sta cu spatele spre mine, prefăcîndu-se că prinde un fluturaş care zbura din floare în floare printre cafeluţe. Eram sigur că în clipa asta mi-era recunoscătoare că i-am dat timpul să-şi revină. Îşi luă ochii de la gîză şi întoarse capul auzindu-mi paşii pe pietriş. Îmi zîmbi. Orice urmă de emoţie pierise de pe chipul ei.

— Vrei să mergem să vedem lacul de la Vechile Forje ? E frumos. O să ne mai schimbe gîndurile.

— Vreau, dar mă întreb dacă e lucrul cel mai nimerit. Poate că domnul Lebarq se înapoiază mai curînd decît a prevăzut şi că a aflat ceva.

— Adevărat, cred că ai dreptate. Mai bine aşteptăm. Şi-apoi, nici n-ar fi cuviincios să ne ducem să hoinărim în timp ce el se osteneşte s-o găsească pe doamna.

— Domnul Lebarq e într-adevăr foarte simpatic, şi serviabil pe deasupra.

— Poţi s-o zici cu toată încrederea. Cînd i-am povestit în cîteva cuvinte ce s-a întîmplat, după ce-am dat de el în fundul grădinii, n-a şovăit nici o clipă Nu, e într-adevăr un om cumsecade, nimic de spus. Cînd mă gîndesc la doamna Joveneau, cu aerul ei încurcat şi rostind mereu „Da, dar... Da, dar..."

Adăugă :

— Pînă atunci, noi doi n-avem nimic de făcut.

Apoi, înveselindu-se deodată :

— Asta înseamnă vacanţă !

— Fără îndoială.

Nu mai aveam o conștiință încărcată de școlar rămas fără ocupație, în plin război, în fața unor oameni care nu-și puteau îngădui timpul meu liber. Am confirmat glumind numai pe jumătate :

— De altfel, în pofida grijilor pe care mi le pricinuiește mătușa, socot că vacanța a început foarte bine, spre deosebire de ce spunea domnul Lebarq. Mătușa a întins-o, e limpede, dar dumneata ești aici, și asta mi-ajunge.

— Dar, Georges...

Încerca, cu oareceare îndărătnicie, să nu aibă glasul sugrumat.

— Da, Bertine, ăsta-i adevărul. Uite, o să te scandalizez : sînt clipe cînd doresc aproape ca mătușa mea să nu se mai întoarcă, numai ca să putem rămîne singuri, noi doi. E cam tare, știu, dar de ce să nu-ți fac mărturisirea asta ? La urma urmei ...

Bertine, cu respirația tăiată, obiectă de formă :

— Dar eu ... în sfîrșit, biata doamnă ...

— Firește, o întrerupsei, vreau din tot sufletul să se înapoieze și totul să intre în normal, e de la sine înțeles și știu că mă crezi. Ceea ce nu mă împiedică însă să-ți încredințez ce-i în străfundul gîndurilor mele în privința dumitale și îți repet că, dacă am putea petrece vacanța împreună, ei bine...

Bertine mă privea țintă. I-am atins brațul :

— Sper că nu te-ai supărat...

— Nu, nu, ești tare drăguț că-mi spui toate astea, Georges, dar...

— Dar ce ?

— Dar, oricum, mi-e frică.

— Frică de ce ?

— De tot... ce ar putea să se întîmple. Hai, nu te face că nu pricepi.

— Recunosc că nu știu.

— Ah, nu-ți dai seama! Ei bine, am să-ți deschid eu ochii.

Tonul era prietenos, însă avea în el și ceva amenințător. Îmi cuprinse cu violență tîmplele în mîini și clătinînd din cap în dreapta și în stînga, cu nasul aproape de al meu, mîngîindu-mi buzele cu suflarea ei, rosti răspicat:

— Mi-e frică, Georges, de vacanța pe care o vom petrece, poate, împreună, fără să vrem, deoarece doamnei, sînt sigură, i s-a întîmplat o nenorocire și bunul domn Lebarq n-o s-o găsească. Și-atunci, Georges, aici sau în strada Bourgogne, vom fi singuri precum dorești și... așa cum doresc și eu (ultimele cuvinte se pierdură într-un început de suspin), iar după cele ce mi-ai spus știu că ai să-mi ceri lucruri pe care n-am să am puterea să ți le refuz pentru că ești așa de drăguț, da, prea drăguț...

— Nu sînt Alfred Joveneau, n-ai teamă, am murmurat.

— Vai de mine! Nu m-am gîndit nici o clipă să te asemuiesc cu ticălosul ăla!

Nasul i se frecă ușor de al meu, mișcarea devenind din ce în ce mai încetinită și ducînd spre un joc al buzelor.

— Nu aici, șopti Bertine.

Am tras-o spre încăperea cu obloanele trase, luînd-o pe o scară care ajungea la o terasă îngustă. Ne-am privit tăcuți, în semiîntuneric. Dîre oblice de lumină cădeau pe canelurile scaunelor și se lățeau pe o comodă greoaie și burtoasă.

— Dar aici? am întrebat-o.

Buzele ei aveau un gust de zmeură. Mă reținea în grădina pe care abia o părăsisem pentru a ne face nevăzuți și unde rondășe bace pentru a-și stăpîni tulburarea, după gluma lui Lebarq. Mă săruta cu ochii închiși, deschizîndu-i pentru o clipă, neliniștiți, de fiecare dată cînd vîntul făcea să scîrțîie obloanele.

— De ce mi-ai ascuns că te cheamă Alberte?

— Fiindcă-i un nume ridicol.

Ne sărutam fără încetare, strîns înlănțuiți. Un cîine lătră în grădina învecinată. O voce de femeie mînioasă se auzi în liniștea care domnea : „Nu, ți-am spus, nu pe peluză". Frunzișuri apropiate foșniră, obloanele scîrțîiră mai prelung. Ne-am întors în grădină fără un cuvînt, înfiorați.

— Are să plouă, șopti Bertine.

— Să mergem în casă, aș vrea să-mi povestești ce e cu medalionul.

Un nor tivit cu vinețiu întunecă treptat soarele, merișorii biciuiau pietrele netede ale terasei. Era patru și jumătate și Lebarq tot nu se-napoiase.

Vacanțe paralele

— ...René se chinuia deci la Froyennes, părăsit de părinți. Cred că Marguerite suferea teribil pentru fiul ei, dar niciodată nu i-ar fi trecut prin gînd să se împotrivească lui Adolphe. Cam în felul doamnei Joveneau care știe precis că Alfred se ține după fete, dar se teme prea mult de el ca să-l ia la întrebări. Doamna, de prisos să-ți mai spun, își făcea sînge rău din cauza lui René. Ce vrei, era singurul ei nepot (în afară de tine, dar acum știu care-i situația). Îl văzuse crescînd sub ochii ei, se pare că era un puști fermecător. De aceea, la gîndul că sta închis, departe, într-un internat, sărmanei femei i se umpleau ochii de lacrimi. Am spus că părinții au fost foarte aspri cu René din cauza pretinsei lui legături cu profesoara din Provins, dar cînd am zis părinții, m-am gîndit bineînțeles la Adolphe. Marguerite n-avea pretențiile soțului ei, și-apoi, cum era de părere doamna, o mamă nu-și părăsește copilul niciodată și dacă e s-aleagă între tată și copil, ține partea acestuia din urmă. (Doamna poate că exagerează puțin deoarece n-a avut copii, dar cred că de cele mai multe ori așa se petrec lucrurile). Cu alte cuvinte, dacă n-ar fi depins decît de Marguerite,

lui René i s-ar fi iertat totul și n-ar fi fost trimis la internat.

Cu timpul, în ciuda caracterului ei slab, Marguerite se pare că se certa din ce în ce mai des cu bărbatul din cauza lui René. Am auzit chiar că au fost cîteva scandaluri de pomină. Oricum, Marguerite venea tot mai des la sora ei mai mare după ce, de cînd se căsătorise, nu mai pusese piciorul la Rocroi. În 1937, cînd am intrat în serviciu la doamna, Marguerite se înființa în fiecare vineri, și René o însoțea o dată pe lună, ceea ce însemna că nu se mai întorcea la Mézières și nu-l mai vedea pe taică-său. Această împrejurare avea să aibă urmări foarte grave. Marguerite vorbea cu doamna ore în șir despre René mai cu seamă și despre situația familiei Bossart, dar și despre multe altele. Fără să trag cu urechea, auzeam aproape tot ce-și povesteau. De altfel, doamna n-a făcut nici o taină despre istoria asta nenorocită, mi-a încredințat-o, dimpotrivă, de la bun început și se-nțelege lesne de ce. Avea nevoie de cineva căruia să-i mărturisească necazurile și știa că nu-mi place să duc vorba de colo-colo. Doamna, trebuie să recunosc, m-a tratat totdeauna cu cea mai mare bunăvoință. Mi-a zis chiar într-o zi: „Bertine, tu ești fiica pe care n-am avut-o". M-a mișcat, zău așa. Biata doamnă...

— Așadar l-ai cunoscut bine pe René?

— Da, foarte bine. Ajung și acolo... de ce mă privești așa?

— Fiindcă nu mă pot împiedica să gîndesc că n-a trecut decît o oră...

Se ridică și-mi dădu buzele dulce și prelung. Am tras-o încetișor pe genunchii mei în timp ce o sărutam și i-am cuprins sînii în căușul palmelor.

— Georges, dragul meu Georges, șopti nervoasă, lasă-mă, e primejdios.

Mi-am retras mîinile, eu însumi puțin alarmat de libertățile pe care mi le-ngăduiam cu ea atît de repede. Bertine mă privea cu o duioșie nu lipsită de condescen-

dență, ca și cînd ar fi vrut să mă facă să înțeleg că experiența ei în dragoste, mai profundă, mai dureroasă decît a mea, îi dicta să mă deprindă în acest domeniu cu o înțelepciune străină mie.

Nu era prima lecție de cumpătare pe care mi-o dădea Bertine. Modestă, fără o *educație* îngrijită după normele admise, îmi revela încă o dată prăpastia între cunoaștere și experiență. Îmi dădeam seama că nu știam nimic despre dragoste decît prin intermediul scriitorilor, din șirul paginilor citite și răscitite ale lui Balzac, Flaubert sau Mauriac; și nu sărutările furate, rareori, pe buzele strînse a două sau trei adolescente m-au putut învăța fiorul pasiunii. Acea cutremurare a întregii ființe, cum o descria, osîndind-o, cartea de religie la capitolul despre logodnă, Bertine mi-o dăduse în sufrageria întunecoasă, dozînd dulceața și violența cu atîta firesc, încît sentimentul înfricoșător al păcatului dispăruse cu totul. Eram deci gata să primesc cu aceeași naturalețe micile ei dojeni care încercau să preschimbe pe camaradul din ajun într-un îndrăgostit ascultător.

În plus, Bertine era prima fată cu adevărat frumoasă — prima femeie care părea gata să mi se dea, și perfecțiunea ei trupească mă făcea să simt o plenitudine capabilă, paradoxal, să înfrîneze forțele dorinței.

— René a început să vină regulat la Rocroi într-un moment cînd se putea crede că lucrurile se vor aranja. Marguerite și doamna îi deplîngeau mai puțin soarta, ba chiar se-ntîmpla să-și povestească istorii vesele care le stîrneau hohote de rîs. Doamna mă chema uneori în salon; îmi amintesc că striga: „Bertine, Bertine, vino s-o asculți pe-asta, e de tot hazul". Luaseră obiceiul să meargă după prînz la plimbare; se-ntorceau obosite dar vcioase. René le însoțea cîteodată, însă, cum nu umblau prea repede, le lăsa să plece înainte și apoi le ajungea din urmă cu bicicleta (faimoasa bicicletă din vremurile bune). Totuși prefera să hoinărească singur ore întregi prin împrejurimi. Pedala pînă la Revin prin Valea Mizeriei, la Bourg-Fidèle, la Mazures, la Maubert-Fontaine,

cam peste tot. René îmi plăcea. Era bine clădit, sportiv, dar nu prea avea pe vino-ncoace. Mi se adresa rareori și, cînd îmi vorbea, avea un glas stînjenit, aproape bănuitor. Cred că după tot ce i se spusese, cînd cu povestea cu profesoara de engleză, se temea să rămînă singur cu o fată. Bănuia că, mai mult ca sigur, știam de aventura lui, în sfîrșit nu-mi dau bine seama ce avea. Totuși, într-unul sau două rînduri, am stat deschis de vorbă. Prima oară a fost într-o sîmbătă cînd făceam curățenie mare. Doamna și sora ei lustruiau vasele de aramă și eu ceruiam dulapul mare de rufe. Venise să mă ajute să trag mobila de lîngă perete și tot împingînd căzusem amîndoi pe jos. Ne-am prăpădit de rîs. După aceea m-a privit gînditor și a spus :

— Îmi place să viu la Rocroi, ai norce...

A plecat fără să mai rostească altceva. L-am văzut cîteva minute mai tîrziu în curte, de la fereastra spălătoriei. Își potrivea lanțul de la bicicletă, fluierînd. Mi-am zis : „Uite, pare și el mulțumit odată". Îți mărturisesc că am plîns puțin la gîndul că a doua zi va trebui să se-ntoarcă în închisoarea lui de la Froyennes. Rocroi și bicicleta asta erau tot ce-i rămăsese, după ce avusese mai mult decît visa. Chibzuiam : ar trebui să stea aici cu mătușa lui, departe de toți oamenii ăia care-i otrăvesc viața. În anul acela și-a petrecut la noi vacanța de iarnă. Maică-sa reușise să-l convingă să se-ntoarcă în ajunul sărbătorilor la Mézières, făgăduindu-i pe urmă o lungă ședere la Rocroi. A sosit deci în seara de 26 și am băgat numaidecît de seamă că s-a întîmplat ceva. Părea nefericit și mai tăcut ca oricînd. În ziua de Anul nou i s-a mai descrețit puțin fruntea, au fost chiar momente cînd i-a făcut pe toți să rîdă. Doamna mă poftise împreună cu mătușa mea (care e foarte simpatică, dar pe cît de veselă pe atît de egoistă). Jucam mim [1], și René se distra de minune mimînd cu mine cuvintele cele mai caraghioase. Dar veselia lui nu ținu multă vre-

[1] Joc care constă în a mima diverse propoziții și expresii pînă sînt ghicite.

me. Făcea pe clovnul și peste cinci minute se așeza într-un fotoliu și privea drept înainte, nemișcat ca și cum n-ar mai fi văzut pe nimeni în jur. Se gîndea fără îndoială la Froyennes, la sfîrșitul vacanței care se apropia.

În ajunul plecării, doamna mă cheamă și-mi zice :

— Bertine, trebuie să-ți vorbesc. Mă duc după ea în dormitor și deodată începe să plîngă. Îi spun „Vai, doamnă, ce s-a întîmplat ?“ — „Nimic, răspunde ștergîndu-și ochii cu batista, nimic. Bertine, nu mă frămînt din pricina mea. René s-a dus la Genart să-și dea bicicleta la reparat și profit de prilej ca să-ți vorbesc fără să risc să m-audă. Închipuiește-ți că după prînz, sporovăind cu René despre vacanță și sărbători, îl întreb dacă a petrecut bine și dacă o să-și poarte vitejește, mai departe, jugul. Știi doar ce înseamnă pentru el viața de colegiu... Îmi răspunde că n-a trăit niciodată zece zile așa de frumoase, că îmi mulțumește, că e fericit că te-a revăzut (ai asupra lui o influență foarte bună, fetițo) și că n-are decît o singură dorință, să vină înapoi cît mai curînd cu putință. Apoi a adăugat : „N-a fost decît un singur nor, faptul că a trebuit să mă duc în ajunul sărbătorilor la Mézières, ceea ce m-a demoralizat cu totul. Mi-am dat seama că părinții mei nu se mai înțeleg. Dar nu ăsta-i lucrul cel mai grav. Tata s-a arătat foarte drăguț și a încercat într-adevăr să se împace cu mine. Am încercat și eu, mai ales că, în fond, în adîncul sufletului, l-am iubit dintotdeauna. Dar în ciuda tuturor strădaniilor, mătușă, am rămas de gheață, și asta m-a îngrozit. A trebuit să mă înclin în fața evidenței : tata mi-a fost cel mai bun prieten, pe urmă, după povestea cu liceul, a devenit cel mai încrîncenat dușman al meu, și acum pur și simplu, pentru mine, nu mai există. Asta mă chinuiește, mă macină și mă va face să nu mai fiu fericit nicăieri, decît doar aici, la Rocroi, cu tine și Bertine. Așadar, mătușă, trebuie să mă ții la tine, a încheiat. Dacă refuzi, am să plec de la Froyennes cu prima ocazie și nu știu unde mă voi duce.“

Îţi dai seama în ce stare era doamna. Am liniştit-o puţin şi i-am spus că dacă mă lasă am să-i vorbesc eu lui René. „Da, da, a zis, vorbeşte-i, vei reuşi poate să-i schimbi gîndurile, ţine foarte mult la tine". Situaţia era destul de delicată. Era mai în vîrstă decît mine şi, la urma urmei, putea să-mi spună să mă întorc la bucătăria mea, să nu mă bag unde nu-mi fierbe oala, chiar dacă mătuşa lui avea altă părere. Sub pretextul unor gulere pe care aveam să le calc, am pomenit de plecarea lui, de îngrijorarea doamnei şi... de tot restul. S-a purtat neaşteptat de bine şi, pînă la urmă, s-a hotărît să plece. Doamna nu mai ştia ce să facă de bucurie. Îi spunea, ca să-l încurajeze, că în septembrie va intra în ultima clasă şi atunci nu va mai avea decît un singur an pînă la bacalaureat, şi, după ce-l va trece, va fi liber şi va putea să vină la Rocroi cînd o să aibă chef. René dădea din cap, cu gîndul în altă parte. Vedeam eu că se prefăcea că înţelege, dar că prima lui idee nu-i ieşise din cap. Cînd, din tren, a fluturat mîna uşor, în chip de rămas bun, am simţit că mă cuprinde frica. Şi nu m-am înşelat. Vreo lună mai tîrziu, în timp ce terminam de spălat vasele, după prînz, aud sunînd la uşă : „E fără îndoială doamna Baillet care-mi aduce romanul foileton, zice doamna, deschide-i, te rog". Nu era doamna Baillet. Era un agent de poliţie de la comisariat care voia să-i vorbească doamnei. Auzind, doamna a venit tremurînd : „Ce s-a întîmplat ? Ce s-a întîmplat ?" şoptea galbenă la faţă. Agentul o lămureşte că a telefonat cumnatul ei, din Mézières. Directorul l-a anunţat că René dispăruse cu o zi înainte. Cum nu se afla la Mézières, domnul Bossart întreba dacă n-a venit la Rocroi. „Doamne, Dumnezeule, se jeluia doamna, deci asta era cu adevărat în mintea lui, n-a vrut doar să mă şantajeze un pic ca să mă facă să cedez, să-i îndeplinesc rugămintea, a plecat, a plecat..." Şi tremura aşa de tare încît a trebuit ca agen-

tul şi cu mine s-o ajutăm să ajungă pînă în bucătărie. Era iarnă şi în vestibul era frig ca afară. N-a încetat să plîngă ziua întreagă.

— Bertine, îmi spunea luîndu-mi mîinile în ale ei, unde o fi la ora asta, unde poate să fie, pe gerul ăsta să nu i se întîmple o nenorocire.

Într-adevăr se lăsase un ger de crăpau pietrele şi străzile din Rocroi erau pustii. Doamna îşi găsea alinare la gîndul că René va sosi cu siguranţă, că doar spusese limpede că nu putea fi fericit decît aici cu ea şi cu mine.

Bertine ridică braţul, cu privirea pierdută în depărtare.

— Cînd mă gîndesc, mă-nfior, rosti ea. S-a ştiut mai tîrziu de la Genart că în dimineaţa acelei zile René venise să-i ceară bicicleta, că-i plătise reparaţia şi că plecase. Meşterul găsise că e foarte firesc, îl cunoştea pe nepotul doamnei şi, cum se apropia carnavalul, credea că René s-a întors aici, o zi-două, la Rocroi. Bicicleta a fost descoperită peste o săptămînă în pădurea Harcy, lîngă lacul Vechilor Forje. René în schimb n-a mai apărut. Poliţia a crezut de la început că s-a sinucis. Au cercetat pădurea, au dragat toate iazurile din împrejurimi, şi sînt destule. Degeaba. Dă-ţi seama, lacul Vechilor Forje are numai el singur mai mult de cinci kilometri. Iazul de la Bérulle şi celelalte sînt mult mai mici, dar nici acolo nu s-a găsit nimic. Nimic. Şi-apoi, oare a vrut cu adevărat...

Lebarq se ivi pe terasă. Intră în sufragerie, scuturîndu-şi îndelung praful de pe haine. Se prăbuşi pe un scaun şi lăsă capul în piept.

— Am fost aproape pretutindeni, zise, în oraş şi prin împrejurimi, am mers cel puţin douăzeci de kilometri cu Jovenceau. Nici urmă de ea.

Aceste cuvinte răsunară la fel cu ultimele din povestirea Bertinei.

Ducele de Enghien vorbeşte

Portretul ducelui de Enghien care se află la muzeul din Chantilly nu ne înfăţişează un războinic. Ciudatul chip de pasăre de pradă şi ochii arzători, sălbatici, a căror privire stînjenea, cum afirmă biograful său, are o stranie finețe feminină, destul de puţin potrivită cu imaginea pe care ţi-o făureşti despre acest om de temut care i-a învins pe contele de Fontaine şi pe ducele de Albuquerque înaintea localităţii Rocroi în 1643. Enghien n-avea decît douăzeci şi doi de ani în ziua faimoasei bătălii şi poate tinerețea chipului ajunge pentru a explica blîndețea fermă care defineşte mai bine, în ochii noştri, fascinaţia femeii decît hotărîrea de nezdruncinat a gladiatorului.

Privind portretul prinţului din cartea de istorie, m-a izbit de asemenea frumusețea mîinilor lungi şi rasate, mai curînd menite să mîngîie decît să dea lovituri ucigaşe.

Oricît de bizar poate să pară, trăsăturile prinţului aduceau cu ale Bertinei. La fel blîndețea naturală răzbătea de sub masca unui om cu o soartă violentă; la ea o energie de nestăvilit se simţea, deşi chipul cu linii suave dădea, la prima vedere, doar impresia de cea mai dăruită tandreţe. Această apropiere se impunea şi mai mult la pagina unde era reprezentat bustul prinţului executat de Coysevox şi expus la Luvru. Buclele lungi care-i cădeau pe umeri şi buzele întrebătoare îl transformau în faţă pe războinicul legendar cu o ciudăţenie şi mai îngrijorătoare.

Răsfoiam distrat cartea de istorie în odaia din strada Bourgogne. Mă întorsesem aici după infructuoasa expediție a lui Lebarq. Bertine se dusese în strada Petits Ferts după ce îmi făgăduise că se va înapoia seara. A venit la ora fixată. Aflai cu consternare că nu rămînea decît o jumătate de ceas. Trebuia să meargă la doamna Joveneau și să încerce să recupereze o parte din timpul pierdut în cursul după-amiezii, apoi avea să stea la ea acasă, neputînd să se deplaseze după stingere. A fost o jumătate de ceas de îmbrățișări și mai răscolitoare decît cele care ne înlănțuiseră în întuneric în vila lui Lebarq. Se folosise de trecerea pe-acasă pentru a-și schimba veșmintele și purta acum o bluză pe care m-a lăsat s-o deschei fără să se împotrivească. Murmura : „E tare primejdios", ca și în locuința lui Lebarq, dar ceda fără să protesteze, încercînd chiar, cu stîngăcie, să-mi dezlege cravata în timp ce-o sărutam.

— Trebuie să plec, rosti desprinzîndu-se pe neașteptate. Și adăugă :

— Putem merge împreună, deoarece domnul Lebarq te așteaptă la cină.

Uitasem cu desăvîrșire de invitația lui Lebarq.

— Vino la noapte, o rugai.

— Nu pot, Georges, zău, nu pot.

— De ce ?

Îmi aruncă o privire piezișă și spuse, înnodîndu-și șiretul bluzei :

— Știi foarte bine. Dacă vin la noapte, o să facem dragoste, nu vom putea altfel.

Am luat-o de departe :

— Tot nu mi-ai povestit ce-i cu medalionul.

A pufnit în rîs de argumentul meu mincinos.

— E adevărat, dar poți s-aștepți pînă mîine. Uite, roagă-l pe domnul Lebarq să te lămurească. E la curent, și știe mai mult decît mine.

— Te-ai supărat ?

— M-aș fi supărat mai degrabă dacă n-ai fi stăruit.

Am cinat așadar cu Lebarq în sufrageria unde primele sărutări ale Bertinei avuseseră acel neașteptat gust de zmeură. Am vorbit despre studiile mele, despre ocupația germană, despre Belgia, pe care o cunoștea foarte bine fiindcă fratele lui mai mic se căsătorise cu o fată din Liége și stătuse la Ciney pînă la mobilizarea din 39. Lebarq fusese înainte inginer agronom la Pas-de-Calais. La patruzeci și nouă de ani moștenise vila în care-și petrecuse copilăria și se hotărîse să se întoarcă la Rocroi. Lucra ca expert în nutreț pentru vite pentru cîteva făbricuțe din ținut, dar războiul îi redusese substanțial activitatea. Era un om cultivat, după cum o dovedea o mare bibliotecă ale cărei rafturi acopereau pereții biroului ce comunica printr-o mare arcadă cu sufrageria. Mi-a vorbit mult de relațiile sale cu familia Tamenne, presărîndu-și povestirea cu mii de remarci caustice despre defunct și despre pseudo-mătușa mea.

— ...Da, l-am cunoscut bine pe Gérard Tamenne. Băiat bun, muncea cu sîrg dar n-avea inițiativă nici de doi bani. Era slujbaș la serviciul fabricație al turnătoriei. Am intrat în relații cu el vrînd să știu ceva despre silozurile metalice și cuvele fabricate de uzină care servesc la păstrarea grînelor și turtelor de nutreț. Gérard avea o purtare de maniac și nu suferea gluma pe care o socotea un atac la seriozitatea sa profesională. Nu rîdea niciodată. Mie, dimpotrivă, îmi place să rîd, ceea ce nu m-a împiedicat să-mi fac totdeauna corect munca. Uite, ca să-ți dau un exemplu ; îi ziceam cîteodată cînd ieșeam împreună : Cam rar, Gérard ! — Ei, știu că nu era o expresie prea isteață, dar mă amuza. De fiecare dată cînd i-o spuneam, mă privea năucit și după aceea îmi răspundea cu o mutră dezolată : — Vai, André, ce copilăros poți să fii !

Oricum, moartea lui m-a mîhnit, am pierdut un prieten. S-a stins în 32, după o operație. Inima n-a rezistat. Vezi, cînd mă gîndesc la el, îmi spun că ar fi putut să ajungă ceva în loc să muncească în birourile turnătoriei. Se pierdea în amănunte și n-a reușit niciodată să aibă vederi largi asupra lucrurilor. Un maniac, ce mai...

Lebarq îmi istorisi încă un număr de întîmplări din viața fostului său prieten, dînd la încheierea fiecărei povestiri atît de tare cu pumnul în masă, încît apa sărea din pahare. Doamna Tamenne, încă o dată dată uitării, nu interveni decît la capătul unei ore de amintiri evocate în neorînduială, în timpul cărora cugetările grave erau întrerupte de peripeții hazlii care ne făceau să rîdem în hohote. Nimeni nu și-ar fi închipuit că cinam împreună în seara aceea din cauza unei drame. Bertine îi spusese lui Lebarq în grădina de zarzavat despre fuga de neînțeles a mătușii mele. La rîndul meu i-am împărtășit cele două convorbiri în cursul cărora mi-a înfățișat tragedia familiei Bossart. Băgai de seamă că uitasem să-i pomenesc despre venirea în miez de noapte a noii mele prietene. Simțeam că această omisiune involuntară se datora apropierii amoroase cu care se asocia de-acum încolo povestea dispariției lui René și nu mai puțin faptului că în casa interlocutorului meu, în chiar încăperea unde ne aflam în momentul de față, fata încetase de-a fi pentru mine numai mișcare și cuvinte, pentru a deveni trup palpabil în spațiul anulat al îmbrățișării. Dar Lebarq, deși de-abia îl cunoscusem, îmi inspira o încredere de neînțeles încît pînă la urmă i-am dezvăluit adevărul, dîndu-mi seama în aceeași clipă că Bertine mi-ar putea reproșa mai tîrziu o astfel de mărturisire.

Bătrînul inginer își netezi gînditor mustața.

— Barem nu te-ai culcat cu ea? se interesă zîmbind. Păru să creadă în sinceritatea tăgăduielilor mele și surîse mai larg, semn al tainicei invidii pentru vîrsta

mea și pentru experiențele pe care le îngăduie doar anii tinereții. Dar îmi arătă totodată că îmi pricepe tulburarea și ghicea bătăile de inimă, declanșate la simpla rostire a numelui prietenei mele.

Îmi vorbi multă vreme de Alberte, cum îi spunea. Maică-sa murise cînd fetița avea trei ani, părăsită de un iubit care de-atunci încoace n-a mai dat nici un semn de viață.

— Am nutrit întotdeauna multă afecțiune pentru acest copil. Din fericire, i-a ieșit în cale Joséphine. A tratat-o întotdeauna pe Alberte ca pe propria ei fiică și i-am zis de sute de ori că ar fi trebuit s-o adopte, dar n-a vrut să înțeleagă, slujindu-se mereu de argumentul că fata are o mătușă și nu i-ar fi pe plac s-o introducă pe aceasta din urmă în mod indirect în cercul familiei (mă-ntreb care ?). Totuși, oricît de rău mi-ar părea de Alberte, nu pot să nu recunosc că Joséphine avea dreptate într-o oarecare măsură. Era tocmai momentul cel mai critic al dramei Bossart, și biata femeie își pierduse bărbatul cu numai doi ani înainte. Pentru ea familie devenise sinonim cu necazuri și suferință. Oricum, ar fi făcut mai bine să se ocupe de Alberte și să-i dea o educație solidă (mititica este foarte deșteaptă și are caracter) decît să se omoare cu nenorocirile nepotului care nu era antipatic, dar n-avea mare lucru în capul lui. La moartea lui Gérard, deși nu s-a putut bizui pe el nici cît negru sub unghie (în afară de table și facturile lui nu-l interesa nimic altceva), dar care cu toate acestea era un bărbat bun, am ajuns un pic, prin forța lucrurilor, să o sfătuiesc pe Joséphine și s-o ajut într-o serie de fleacuri. Am sprijinit-o puțin în timpul anilor negri, asta-i tot.

Se întrerupse cîteva clipe, cu o expresie sceptică și visătoare pe chip.

— Însă, în pofida strădaniilor mele, n-am reușit s-o fac să-și recapete curajul și s-o împiedic să degenereze, da, am spus să degenereze. Ceea ce s-a întîmplat ieri nu mă miră decît pe jumătate, și iată de ce.

Lebarq îşi aţinti privirea, sever, asupra mea.

— E o bătrînă nebună, dragul meu, n-am alte cuvinte. Dacă m-ar fi ascultat, n-ar fi ajuns aici, şi în momentul de faţă n-ar rătăci cine ştie pe unde. Situaţia e gravă, tinere, cred că-ţi dai seama. La ora asta, poate că aleargă prin pădure în căutarea lui Réné, dacă n-a murit pînă acum de frig. N-ar fi pentru prima oară că-şi face pelerinajul, cum avea obiceiul să spună. Stai, stai (întinse, autoritar, mîna) nu mă întrerupe, ai să înţelegi îndată totul.

Am coborît pleoapele, stăpînindu-mă să pun întrebarea care-mi venise în minte.

— Alberte mi-a explicat în cîteva cuvinte ce s-a petrecut jos, la capătul scării. Să punem lucrurile la punct : îi adresezi Joséphinei o întrebare nevinovată cu privire la medalionul gol. Te lasă baltă şi ţi-o trimite pe Alberte? Aşa s-au întîmplat lucrurile, nu?

Am confirmat versiunea Bertinei.

— Bun, Alberte nu ţi-a dezvăluit importanţa acestui amănunt?

— Mi-a dat a înţelege că ar fi fost într-o oarecare măsură cheia enigmei, dar n-a avut timpul...

— Da, da. Bineînţeles dacă a crezut de cuviinţă s-o ia de la căsătoria surorii pentru a ajunge la dispariţia nepotului din Mézières, nu-i de mirare.

Autoritatea gesturilor şi spuselor lui Lebarq mă fascina. Îmi părea bine că-i mărturisisem cum ne petrecusem în extaz după-amiaza şi îmbrăţişările prelungi şi scurte care o împiedicaseră pe Bertine să-şi sfîrşească povestirea.

— ... După dispariţia faimosului nepot, reluă Lebarq, Joséphine a început serios să mă îngrijoreze. Încercam s-o ajut cum puteam să nu-şi piardă firea dar, evident, nu eram tot timpul lîngă ea şi atunci se ducea să se refugieze la vechile sale prietene din parohie, la domnişoarele Orioli, la domnişoara Malboire şi mai ales la văduva Baillet. Surorile Orioli mai trăiesc. Sînt două

femei vrednice, foarte devotate, cu care am vorbit deseori despre cazul Joséphinei, căci este un caz, fără însă să ajung la o soluție. Domnișoara Malboire în schimb era o bătrînă cumătră răutăcioasă care-i făcea Joséphinei mult rău. O viperă. A avut partea ei de răspundere în evoluția dezastruoasă a bietei văduve Tamenne. De altfel, scorpia a murit în 38 într-un azil de nebuni. Bine c-am scăpat de ea! Joséphine și-a rărit vizitele la domnișoarele Orioli și, pînă la urmă, nu s-a mai văzut decît cu văduva Baillet. De ce, o să mă întrebi. Pentru că, fiind foarte drăguță cu Joséphine, îi întreținea totodată genul de nebunie de care avea nevoie ca să poată supraviețui. Era o bigotă și, cum și Joséphine avea manii religioase, cele două bătrîne găseau în rugăciuni și pelerinaje (s-au dus împreună la Lourdes și la Notre-Dame de Lorette) ocrotirea necesară firii lor, și le înțeleg într-un fel. Dacă totul s-ar fi oprit aici, ar fi fost fără importanță și Joséphine și-ar fi regăsit chiar, în parte, echilibrul, cu atît mai mult cu cît babornița de Malboire fusese scoasă din circulație. Dar lucrurile au luat un curs neprevăzut. Joséphine ajunsese încetul cu încetul sclava văduvei Baillet, un soi de automat pe care bătrîna îl mînuia cum voia, punîndu-l să execute tot ce-i trecea prin cap, de vreme ce era vorba de religie. Religie, de fapt, e mult spus, cînd te referi la asemenea practici mizerabile. Eu nu sînt credincios dar știu să fac deosebirea între ceea ce constituie esența religiei și ceea ce nu-i decît caricatura sa. Văduva Baillet era o babă superstițioasă și Joséphine o urma, fără să-și dea seama, pe această cale jalnică. Odaia ei, știu de la Alberte, e plină de medalii, statuete, ex-voto-uri cu care vorbește singură ore întregi. În ce scop? Ca să-l regăsească pe nepotul dispărut, să forțeze cerul, prin orice magie, să-i dezvăluie unde se află sărmanul băiat sau măcar unde-i zac rămășițele. Acum trei ani, văduva Baillet a venit

s-o vadă în strada Bourgogne. Au răscolit amintirile privind la fotografii. Bătrîna vrăjitoare nu o vizita decît arareori. Se temea de Alberte care făcea tot ce putea ca s-o convingă pe Joséphine să nu se mai dedea la astfel de ritualuri îndoielnice pentru a nu se face de rîs. Trebuie să ştii că în luna mai, anul trecut, cele două văduve au mers prin Rocroi oferind oamenilor medalii sfinţite, sunînd la toate uşile şi oprind în drum pînă şi pe trecători. Alberte s-a supărat foc şi i-a zis bietei femei că preotul de la biserica Saint-Nicolas se arătase foarte nemulţumit. Cred că a fost singura dată cînd Alberte a înfruntat-o făţiş. Ziua cu fotografiile a marcat începutul unei perioade de rătăciri şi mai grave. Joséphine îi arăta plîngînd expertei ei în ale magiei portretul lui René. Bătrîna a scos un ţipăt:

— Seamănă izbitor cu Marele Condé, izbitor nu altceva. Ăsta e fără îndoială un semn, Joséphine...

În aceeaşi seară, Alberte, care se pregătea să plece, a văzut-o cum meştereşte la rampa scării cu un cuţit de bucătărie.

— Ce faceţi, doamnă ? i-a spus. Pot să vă ajut ?

— Nimic, nimic, fetiţo, i-a răspuns Joséphine fără să ridice capul.

— Vreţi să vă ajut ? a stăruit Alberte.

— Nu, mulţumesc, pot şi singură.

Alberte a continuat să urmărească din ochi ce trebăluieşte, fără să înţeleagă despre ce-i vorba.

Atunci Joséphine i-a încredinţat surizînd:

— Priveşte medalionul ăsta, Bertine, e o efigie frumoasă, reprezintă pe ducele d'Enghien. Doamna Baillet mi-a spus că René în fotografie îi seamănă şi că dacă aş găsi o medalie a prinţului şi aş pune-o într-un sipet cu fotografia...

— Vedeţi-vă de treabă, doamnă, nu trebuie să credeţi tot ce zice doamna Baillet.

— Stai să-ți spun pînă la capăt, Bertine, e foarte important... deci, dacă aș pune medalia într-un sipet cu fotografia, n-ar fi nevoie decît să le duc ici și colo prin împrejurimi și René va fi găsit fără întîrziere.

— Dar, doamnă...

— Atunci mi-am amintit deodată că domnul Tamenne după ce a pus un muncitor de la turnătorie să lucreze medalioanele scării, cînd a adus într-o seară această din urmă efigie, mi-a zis amplasînd-o împreună cu meșterul : „Joséphine, seria e completă. Uită-te, e ducele d'Enghien, prințul Condé, învingătorul de la Rocroi".

Am dormit în noaptea aceea într-o cămăruță din vila lui Lebarq, deoarece povestirea gazdei mele se prelungise mult după ora stingerii. Inginerul nu știa cum să mă mai răsfețe. S-a îngrijit ca în odaie să fie ordine, a bătut perna, a încercat să vadă dacă merge veicza și a verificat camuflajul de la fereastră. Mi-a adus cîteva cărți, între care o ediție miniaturală a nuvelelor lui Mérimée. Mi-a propus chiar un ceai medicinal dar l-am refuzat.

— Nu vă dați atîta osteneală, am rostit puțin încurcat, sînteți și așa prea bun că m-ați găzduit în noaptea asta.

— Da de unde, ești în vacanță, și pînă acum...

Adăugă :

— Nu-ți face prea mult sînge rău pentru Joséphine, am anunțat pînă la urmă poliția și, în caz că n-or găsi nici o urmă pînă mîine, îmi voi relua cercetările. Dacă vrei poți să mă însoțești. Oricum, cînd stau să mă gîndesc că umblă de colo-colo cu sipetul, mormăind rugăciuni... Își închipuia că în afară de doamna Baillet nimeni nu-i știa mania, pe cînd întregul Rocroi rîdea pe seama ei. Era pur și simplu penibil s-o vezi mergînd pe drumuri și bîțîind din cap. Alberte mi-a povestit că o auzea vorbind medalionului la ea în odaie și implorîndu-l să-i spună unde se află nepotul. Repeta fără încetare cu o voce din ce în ce mai stridentă : „Vorbiți, domnule duce, vorbiți, spuneți-mi unde se ascunde". Apoi cu

același glas țipător : „Îmi răspunde, îmi răspunde, îmi răspunde, mulțumesc, domnule duce, vai, mulțumesc, mă voi duce să-l iau și să-l aduc acasă, mulțumesc, mulțumesc"... Înțelegi, încheie, cînd i-ai pus acea întrebare nevinovată, a crezut, probabil, că falsul nepot îl cheamă în mod misterios pe cel adevărat. Ai împins-o fără să vrei, să alerge din nou să-l caute, convinsă că ești purtătorul unui mesaj magic. Doar că, de astă dată, nu s-a mai întors.

Am adormit fără să mă ating de cărți, nefericit la gîndul că în noaptea aceea Bertine nu va veni.

Monumentul din iarbă

În dimineața celei de-a treia zi de vacanță, mi-am făcut primul examen de conștiință. Acest exercițiu spiritual, pe care profesorii mei de morală mi-l recomandau înainte de culcare pentru a mă feri de ispitele din vis și de fantasmele nopții, preferam să-l efectuez în zori. În acea clipă, a-ți recapitula dorințele și temerile este într-adevăr folositor, deoarece operația se înscrie fără pauză în activitatea iminentă a zilei. A practica un asemenea examen avea în ochii mei totodată avantajul să mă imunizeze împotriva oricărui sentiment de vinovăție și tocmai prin asta să mă facă disponibil, cu toată limpezimea minții, pentru numeroasele descoperiri pe care mi le promiteau zorile. Nu mă lăsam aproape niciodată pradă mustrărilor de cuget pe care le uram ca pe un fel de paralizie, ca pe o boală, prin excelență, a acțiunii.

Bucuria intensă de a trăi pe care o simți dis-de-dimineață mă cuprindea mai puternică decît oricînd privind grădina cufundată în ceață unde se-ntindea șiragul plantelor nevăzute. Deschisesem obloanele, ferindu-mă să fac cel mai mic zgomot ca să fiu sigur că gîndurile mele sînt singure treze în spațiul nedefinit al somnului celor-

lalți. Dintre toți cei ce gustau în Rocroi și împrejurimi odihna nopții, puteam identifica doar doi; pe Lebarq, pe care mi-l închipuiam cum căzuse mort de oboseală pe patul cu cearșafuri albe și cum dormea cu zîmbetul lui de copil bătrîn pe buze și pe Bertine, inaccesibilă pe după metereze, apărată de încercările mele de a o dezbrăca în imaginație de înfățișarea ei diurnă care se încăpățîna să-mi arate trupul învesmîntat. (Îmi dădeam seama cu enervare în acea clipă de greutatea de neînvins pe care o resimțeam întotdeauna să mi le reprezint goale pe fetele pe care le-am dorit.)

Obiceiul meu de a-mi pune dimineața ordine în gînduri era, cum am spus, la origine, un exercițiu spiritual, încît vedeam fără surprindere ivindu-se în zorii memoriei (care mă legau de zorii grădinilor precum de spațiul-timp necesar) chipurile înțelepte ale profesorilor mei de morală. Apariția lor în primele cugetări ale zilei nu constituiau, cred, decît o aducere aminte a trecutelor spovedanii, printre care mărturisirea beției senzuale cu Bertine mi-ar fi atras, desigur, mustrări. Auzeam ca un freamăt lăuntric șușotelile lor indignate, îndemnurile la prudență și căință: aceste intimități, aceste mîngîieri, aceste sărutări prelungite sînt un păcat, o primejdie, nu știi unde te pot duce. Bertine vorbea întrucîtva ca ei, cînd degetele mele îi atingeau sînul gol. Le purtam recunoștință bătrînilor înțelepți care prin interdicțiile și prevenirile lor întîrziaseră atît de mult scadențele mele amoroase, fiindcă îmi ațîțau și mai tare plăcerea de-acum cu Bertine. Dar le datoram mai mult decît acest capital de intensitate pe care mă făcuseră să-l acumulez fără să vreau, încercînd să dezrădăcineze din mine patimile rele, cum le numeau. Învățăturile lor esențiale țînteau mai puțin să mă ferească de arsura trupului femeiesc (fiind înțelepți, o știau de neînlăturat dar o doreau cît mai tîrzie), ci să mă determine să măsor eternitatea

faptelor. Instaurîndu-se stăpîni ai timpului, nu-l evocau niciodată înaintea mea pe Creator fără a-mi aminti că, prin efectul unei teribile fatalități, avea să devină într-o zi Exterminatorul. Nu la o dată anume, așa cum o fixa fizica universului, ci oricînd, în orice clipă după mișcările spiritului meu în fața aparentei neorînduieli a lucrurilor. Astfel se-nfățișa fața existenței ale cărei trăsături căutam să le citesc așteptînd să văd grădina ieșind din negura dimineții. Imaginile ambigui ale exterminatorului, după cum am mai spus, bîntuiau prin visele mele în timpul călătoriei de la Charleroi la Rocroi, și acum cînd, rezemat în coate, ședeam la fereastra vilei unui nou înțelept, cufundat în gînduri, eram silit să recunosc ciudatul caracter prevestitor al acestor reverii. Îngerul îmi apăruse sub chipul unei fete războinice, care-mi stîrnise, amestecate, impulsuri contradictorii de duioșie și agresiune. Abia sosisem la doamna Tamenne, că doi demoni împreunați sub forma temutului androgin se despărțeau și-și manifestau existența autonomă în ordinea realului : unul tulburînd spațiul familiar și cuprinzînd cu aripile sale funebre un timp străvechi în care nu eram decît un necunoscut lipsit de memorie ; celălalt suscitînd înaintea mea cîteva clipe mai tîrziu nesperata apariție a iubitei îndepărtate. Uimirea era cu atît mai mare cu cît nu puteam identifica această dublă ființă din altă lume cu Janus pe care îl socoteam de multă vreme zeul meu familiar și tovarășul meu de incertitudine. Neutru, aidoma timpului în limba celor ce-l plămădiseră, n-avea sex, și expresia lui mută nu oglindea neînfrînarea și violența, în mod straniu nedisociate pe chipul exterminatorului. Îngerul nimicitor îmi călăuzise privirea spre medalionul gol și poruncise prin gestul meu nevinovat plecarea mătușii și întoarcerea lui René ; îngerul păzitor luminase ușa întunecată după care veghea Bertine și o îndemnase cu blîn-

dețe să mă ducă în grădina noului înțelept unde buzele ei volubile avuseseră o vreme gustul vegetal al tăcerii. Primul era demonul aventurilor trecute pe care nici o voință nu le va mai schimba și pé care le știi moarte chiar în momentul în care le chemi iar în minte. Ca urmare a teribilelor lui puteri, biata mea mătușă s-a văzut osîndită să rătăcească nemilos în acel timp fără întoarcere în care pînă atunci se complăcuse neprimejduită. Celălalt era demonul cuvîntului care împrumutase limba Bertinei ca să facă în fața mea bilanțul vechilor drame și să mă silească să mă abstrag cu ele în mijlocul greutăților ce năvăleau asupră-mi, pînă la închegarea prezentelor cugetări.

Îngerul din Rethel, pricepeam acum, nu se ivise, cum îl văzusem, temîndu-mă în primul meu vis, în Piața Armelor în chip de cuceritor ; se strecurase tainic împreună cu mine în vechea locuință din strada Bourgogne. O împuternicire de neînțeles făcuse din el îngerul meu păzitor ? Oare acest maestru în deslușirea viitorului îmi șoptise la ureche, la capătul călătoriei, denumirea de „iubită îndepărtată" înscrisă de Beethoven în fruntea opusului 98, în momentul cînd nu mai nădăjduia s-o posede Thérèse de Brunsvik? Beethoven se întorsese noaptea să mă vadă amintindu-mi tragica sa hotărîre din testamentul de la Heiligenstadt. Acest sprijin providențial, nu mă îndoiam, îl dobîndisem prin intermediul îngerului-femeie, cu atît mai mult cu cît o fată pe care abia o cunoșteam venisé, puțin după aceea, să-mi năruie șubredele metereze ale somnului. Încă nu pătrunsese, așa cum speram, prin perdeaua de frunze înnegurate, dar poate că sunase ora mirajului și o siluetă feminină se ascundea de după tufele nedeslușite de merișor și zmeură. Așteptam cu nerăbdare pașii Bertinei să răsune pe pietrișul aleii, dornic să văd reînnoirea paradoxului din noaptea de spaimă cînd am fost salvat de realitatea din ajun

de chipul spiritelor, care trecuseră prin grele încercări, și în somn de intervenția unei prezențe reale.

Bertine nu sosi decît mult mai tîrziu. Tocmai terminam gustarea de dimineață în tovărășia lui Lebarq. Acesta se pregătea să se ducă iar la postul de poliție și se gîndea la alte demersuri dacă cercetările rămîneau-infructuoase. Bertine bău un ceai într-o cană mare care nu lăsa să i se zărească decît ochii rîzători și ascultă cu atenție vorbele bunului povățuitor.

— Nu-i nevoie să vă mai osteniți pînă acolo, domnule Lebarq, rosti cînd auzi ce planuri are. Am fost eu. Nimic nou.

— Bănuiam.

Și adăugă energic :

— Ascultă, Alberte, au trecut peste douăzeci și patru de ore de cînd i s-a pierdut urma. Trebuie să trecem la mijloace mai drastice, adică să anunțăm jandarmeria dacă poliția n-a făcut-o și, la nevoie, să ne ducem la comandamentul german. În primul rînd pentru că, poate, au arestat-o și, în starea în care se găsește, nu mai e capabilă să le spună unde stă, în care caz va avea cele mai mari neplăceri ; în al doilea rînd, deoarece nemții dispun de posibilități mult mai eficiente decît poliția și jandarmeria la un loc. Cred că trebuie să procedăm așa fără nici o șovăială.

— Dacă nemții au arestat-o într-adevăr, nu văd ce ar putea s-o împiedice să le dea adresa și să răspundă la întrebările lor.

Lebarq se ridică enervat :

— Dar, dragă Alberte, știi ca și mine că e o întrebare la care nu va răspunde niciodată, și doar asta are însemnătate ! Îți închipui că le va explica poveștile cu sipetul și cu medalionul ?

— Vorbim despre arestarea ei ca și cum ar fi ceva sigur.

— Trebuie întotdeauna să te gîndești la ce e mai rău, fetițo, iar în cazul nostru ipoteza cu arestarea nu-i, poate, cea mai îngrozitoare.

Încheie mai calm :

— De altfel, chiar dacă le mărturisește purtările și scopurile ei cel puțin neobișnuite, n-or să-i dea drumul. Pentru moment, oamenii ciudați, chiar bătrînii, devin suspecți. Nemții au toate pricinile să se teamă de ei, mai ales pe-aici, și știi prea bine de ce.

Lebarq ne părăsi preocupat, îndemnîndu-ne să facem o excursie prin împrejurimi, ca și la prima noastră întrevedere. Om logic și energic, nu pricepea lîncezeala mea atît față de Bertine, cît și față de dispariția mătușii. Faptul că se abținuse azi dimineață de la orice comentariu ironic privitor la solitudinea noastră forțată arăta destul de limpede că îngrijorarea lui în legătură cu doamna Tamenne creștea tot mai mult și că nu-și bătea capul cu felul cum ne vom umple timpul.

Bertine îmi spuse că doamna Joveneau nu-i dăduse de lucru pentru ziua întreagă și că va fi deci liberă de la două în sus, cîtă vreme doamna Tamenne nu se va fi întors. Mă trase după ea în strada Bourgogne și se apucă să răscolească toată casa în căutarea bicicletei lui René. Era o treabă plină de voioșie care ne purtă prin mansardele prăfuite și ungherele ticsite cu vechi tapiserii sub care dormeau teancuri de cutii legate cu sfoară alături de umbrele demodate și țevi de aspirator. În podul aproape gol, n-am găsit nimic. Am cercetat meticulos și pivnița fără nici un rezultat. Bertine începea să se enerveze, strigînd prin încăperile sonore : „Unde naiba a vîrît bicicleta asta ?"

Părăsise cu totul respectul călduros pe care-l arăta de fiecare dată cînd îl evoca pe René și drama familiei Bossart. Rîsetele noastre răsunau nemilos în casa pustie.

Cotrobăiam prin ea ca niște hoți, după ce temerile din ajun ne făcuseră s-o privim într-o lumină aproape funebră. Efracția lua înfățișarea unui joc sălbatic și atîtarea lui se încărca de dorință pe măsură ce răscoleam odăile și ungherele, puțin distrugători, complici ai ușoarelor atingeri la care ne prefăceam că eram siliți de coridoarele înguste, slab luminate, învecinate cu acoperișul. Cercetam șifonierele și dulapurile neîncăpătoare, care n-ar fi putut conține nici măcar o tricicletă de copil. Trupurile noastre gîfîind se trezeau închise în spatele unor uși fragile și scîrțîitoare și gustam bucuria stranie de a ne îmbrățișa în întuneric. Ușa se deschidea apoi cu un piuit zeflemitor care ne făcea să ne desprindem rîzînd în năvala de lumină piezișă. Și ne urmam căutarea, repezindu-ne spre alte ascunzișuri. Bertine măsura podelele cu pași mari scandînd : „Unu, doi, trei, unde e bicicleta, unu, doi, trei, unde e bicicleta", cu răspundeam: „Obloane trase, nu-i acolo, obloane trase, nu-i acolo" — „Rău, rău", striga alergînd, și mi se arunca în brațe cu atîta violență încît ne pierdeam echilibrul.

Îngerul din Rethel nu stătea cu mîinile în sîn.

Umblam ca-n transă, mă orbeam cu Bertine în aceste jocuri înfiorate și teribile, mereu luate de la capăt, dar asistam simultan într-o îndepărtată seninătate de spirit la violarea lucrurilor, provocată de nenorocire, la care se deda fata dezlănțuită. Văzînd-o cum trage fără milă de canaturile și zăvoarele care rezistau la strădaniile ei de a le deschide și cum dă la o parte perdelele decolorate ale șifonierului și, cu o mișcare dezinvoltă, aproape le smulgea, mă pătrundeam de purtarea exterminatorului care anula în ea supunerea latentă suferită în serviciul doamnei Tamenne și al doamnei Joveneau și o emancipa brusc în aventura improbabilă pe care o trăiam. Bertine uita la pieptul meu de spălatul rufelor și lustruitul tacîmurilor, descoperind, fără îndoială, pentru prima oară

(în afară de chemarea simţurilor, condamnată de profesorii mei de morală) pe femeia remarcabilă a cărei personalitate era anihilată de condiţia socială prezentă. La mine în cameră i-am arătat volumele lui Mallarmé, Valéry şi *Viaţa lui Beethoven* de Romain Rolland, cu sincera dorinţă s-o fac să-mi împărtăşească preocupările, dar şi cu teama să n-o întristez relevîndu-i tărîmul unor lucruri şi unui timp care i-ar rămîne inaccesibil în ciuda eforturilor mele. Citea titlurile cu glas înăbuşit, în timp ce mîna ei îmi răsfira părul. Am crezut o clipă c-o să le fredoneze pe aria „obloanelor trase", ştiind că de astă-dată n-aş putea, fără cruzime faţă de ea şi fără să mă simt ridicol, s-o îngîn. Mi-era frică, în aceste momente penibile, să nu fiu eu însumi unealta exterminatorului.

Întîmplarea (norocul ?) îi puse sub ochi pagina din versurile lui Mallarmé din care citi, cu voce atonă, şoptită, la urechea mea :

> Obosit de odihna, jignită de lene, amară
> Glorie, pentru care fugit-am odinioară
> De copilăria duioasă a pădurii...

Rostea versurile cu precizia puţin severă pe care i-o cunoşteam după ce o ascultasem ore în şir povestindu-mi despre Marguerite, Adolphe şi liceul din Mézières. Silabisirea naivă dar corectă trezea în mine oroarea faţă de vocile studiate, stînjeneala de nedescris la lectura declamatorie a poemelor. Intonaţia ei răsuna sobră pe durata scurtă a citirii textului şi se pierdea în tăcerea suflului. I-am spus că niciodată nu am auzit versurile lui Mallarmé pronunţate cu atîta justeţe (ceea ce era purul adevăr). Se mulţumi să surîdă, luînd desigur vorbele mele drept complimentul unui îndrăgostit, dar citi încă o dată primele rînduri ale poeziei.

— Asta e, grăi încetişor, toată povestea bietului René.

Am priceput atunci că Bertine înţelege poemul aşa cum înţelegea şi viaţa şi că îngerul din Rethel gonea

alte conştiinţe. Vocea continua să şopotească într-un fel de spaţiu lăuntric ca şi cînd zidurile ar fi coincis în timp cu limitele trupului meu. Exploram la fel ca în zbor acea arie a reflecţiei mărginită de braţul călduţ al Bertinei însufleţit de pulsaţii apropiate, dar o vedeam totodată din depărtare, infimă în pustiul mental, şi glasul ei ajungea la mine aidoma unui strigăt de ajutor, repetînd cu încăpăţînare poemul, amplificîndu-l uneori pînă la a-l face înspăimîntător, glas total şi unic al meleagurilor moarte, proclamînd în gura mare apele îngheţate şi genele de smaragd ale lui Mallarmé la hotarul urîţeniei ameninţătoare şi reînnodîndu-le cu rătăcirea fantomatică a lui René şi a mătuşii. Mă vedeam căutîndu-i buzele, ocolite în ultima clipă pentru a ajunge la obraz, ţinut alinător în preajmă — şi acest sărut era o hrană firească în secătuirea momentană a dorinţei, un răgaz al senzualităţii lacome care îmi dicta să renunţ a-i spune că o iubesc! Coboram acum scara alături de Bertine tăcută şi-mi blestemam îngerul păzitor care mi-l trimisese noaptea pe Beethoven şi-mi stinsese toate poftele, decretînd că însoţitoarea mea va rămîne iubita îndepărtată. Dar mai ştiam că, după ce vom trece la demisol, îngerul nimicitor va încerca zadarnic să-mi îndrepte privirea spre medalionul gol, deoarece singura răzbunare care îmi mai stătea la îndemînă era să-l uit şi să-l osîndesc pe îngerul ocrotitor să devină ispititorul. Din toate rămînea limpede că bunul înger-femeie mi-l trimisese pe Mallarmé şi mă învăţa, spre marea mea mirare, că începutul iubirii adevărate e poate conceptual.

Am aşteptat-o pe Bertine în faţa camerei mătuşii: Nu violase gălăgios ultima ascunzătoare, ci intrase împinsă de cele din urmă scrupule gospodăreşti pe care le mai avea, cu grija de a se asigura că totul e în ordine

și că la întoarcere stăpîna casei se va arăta mulțumită. După lectura poemului, Bertine redevenise fata clarvăzătoare și practică din primele ore cînd o cunoscusem, și în ea dorința amuțise.

Zgomotul sertarelor trase și al draperiilor date la o parte ajungea la mine prin ușa întredeschisă, redînd locuinței atmosfera ei obișnuită, pașnică. N-o urmasem pe Bertine în cameră, stăpînit de același sentiment de discreție care mă ținuise locului în bucătărie în seara plecării fatidice, abia riscînd să arunc o privire spre salon, ca să verific camuflajul ferestrelor. Eram pe punctul să cobor pe la galeria oamenilor iluștri, cînd glasul Bertinei mă opri, poruncitor :

— Georges, vino să vezi.

Am intrat în cameră. Am zărit un pat provincial, bătrînesc, foarte înalt și o garderobă uriașă. Bertine arătă cu degetul spre un dulap întredeschis, încruntată, pe jumătate rîzînd, pe jumătate consternată.

— Am reușit.

Bicicleta lui René se afla, demontată, printre sticle și cutii metalice. Cadrul zăcea pe raftul de jos, roțile erau agățate de două piroane bătute în perete în partea de sus. Un număr de accesorii risipite se găsceau pe o etajeră îngustă : frîne, curele, șuruburi, o mică pompă înzestrată cu sonerie flexibilă. Era o bicicletă frumoasă, măslinie, cu plasă aurie, marca Terrot, cromată strălucitor. Piesele răzlețe arătau ca noi, trebuie să fi fost lustruite cu regularitate.

— Și acum, nu-ți rămîne decît să montezi jucăria la loc, zise Bertine, mimînd cu degetele o mișcare de înșurubare. Dacă mai lipsește ceva, n-ai decît să mergi la Genart, o să ți-o pună la punct.

— Cum e cu putință să nu fi dat de ea, m-am mirat, cînd făceai zilnic curățenie în cameră ?

— Da, dar dulapul era încuiat. Uite, a trebuit să forțez ușa.

Limba se ivea din mica broască strîmbată şi bucăţile de lemn căzuseră pe carpetă. Am reţinut că o ramă cu hîrtie neagră era rezemată de perete în partea dinspre fereastră.

O vedeam parcă pe mătuşa camuflînd geamurile înalte, aprinzînd veioza şi deschizînd pe urmă dulapul. Sta multă vreme tăcută, pierdută în adoraţia ultimului obiect atins de mîinile nepotului dispărut. Se ducea să caute în sertarul noptierei medalionul Marelui Condé, îl punea pe etajeră lîngă şuruburi şi frîne, apropiind din cînd în cînd aceste jalnice accesorii sacre de efigie. Oficia, cu obrajii schimonosiţi de spasmele plînsului, şovăielnică, tercrizată în momentul cînd îşi începea litania: „Vorbiţi, domnule duce, spuneţi-mi unde se ascunde..." Şi ducele d'Enghien, mic oval de fier, minuscul oracol, rostea locul dramei şi al meleagurilor de negăsit înstăpînite de moarte în mintea rătăcită a bătrînei.

Pseudo-mătuşa mea, jalnică maniacă, nu pierduse şi nu zăpăcise nici una din piesele bicicletei. Am început s-o montez fără întîrziere pe podea cu ajutorul Bertinei. Ea scotea diversele părţi din dulap în ordine, sistematic, conştiincios, nelăsîndu-se atinsă nici în glumă şi mustrîndu-mă cu cîte un: „Potoleşte-te, Georges, hai, lasă nebuniile, la treabă". Am reuşit totuşi să-i fur o sărutare, în timp ce şedea în genunchi în faţa mea, ţinînd cadrul cu amîndouă mîinile ca să pot aşeza roţile. Era gata să cadă trăgînd după ea piesa greoaie şi neascultătoare. Mînioasă, pronunţă o frază nelegiuită şi comică:

— Dacă nu te astîmperi, nebunule, îl chem în ajutor pe Marele Condé.

Cumînţenia ei surîzătoare ieşi victorioasă şi prin urmare bicicleta fu în stare de funcţiune înainte de masă. Dar una din camere răsufla. Bertine se repezi pînă la Genart şi se întoarse după zece minute cu peticele necesare. Aduse un lighean cu apă şi apăsă îndemînatică cauciucul pe fundul recipientului. Se formară bule. „Uite

aici", îmi arătă crăpătura cu unghia. I-am spus că are mîini frumoase. „Admirabile, scumpule, a răspuns, știu, știu, dar lipește petecul. Am chef să mă duc să mă plimb."

Reconstituirea obiectului utilitar avea, ca și explorarea șifonierelor, aerul de a viola o taină ; mă cuprinse sentimentul că mă ating de ceva sfînt și că fabric o mașină de cusut din giuvaeruri pe care, doar atingîndu-le săvîrșesc un păcat. Perspectiva excursiei îmi spulberă însă scrupulele.

Bertine se duse acasă să-și ia bicicleta ei. Ne-am întîlnit la colțul străzii Montmorency. Cîteva clipe mai tîrziu am început să pedalăm pe drumul Sévigny-la-Forêt. Bertine mă depăși puțin și o luă spre dreapta, făcîndu-mi semn cu brațul s-o urmez. Șoseaua Rouge-Fontaine, dreaptă și pustie, trece printre ogoare în direcția monumentului ridicat în cinstea datei cînd ofițerii spanioli i-au predat spada ducelui de Enghien, la 19 mai 1643. O stelă pierdută pe sub stejari, abia mai înaltă decît gardurile, o bornă. Am citit inscripția scrijelită care comemora victoria unui tînăr de douăzeci și doi de ani. Niște soldați nemți mărșăluiau cîntînd la marginea pădurii. Tineri. Numeroși. Șuvițele Bertinei ciufulite de vînt îi cădeau peste ochi. Le îndepărta cu o mișcare scurtă strîngînd din pleoape. Refrenul nemțesc se auzea din ce în ce mai slab, pierzîndu-se pe după perdeaua copacilor.

Tăceam. Tineri. Singuri.

Fata și moartea

Poliția și după aceea jandarmeria reușiră pînă la urmă să-l convingă pe Lebarq să nu-i amestece pe nemți în ceea ce lumea începuse să numească la Rocroi „Cazul Tamenne". Organele locale se sileau cu sîrguință să facă

lumină în povestea asta totodată caraghioasă și îngrijorătoare. Erau dornici să găsească măcar „corpul", cum zicea sigur de sine comandantul Laduraux desfășurînd hărțile lui cele mai amănunțite. Agenții sunau la ușa unor persoane particulare, avînd cu ele convorbiri lungi și încurcate care se încheiau în jurul unor cești mari de cafea aburindă. Jandarmii plecau pe bicicletă, cu picioarele arcuite, înaintînd încet. Se duceau spre Bourg-Fidèle, spre Sévigny-la-Forêt, sceptici, zeflemitori. Laduraux, știindu-l încăpățînat pe Lebarq, se temea că, dacă cercetările rămîneau fără rezultat, omul să nu devină nerăbdător și, în disperare de cauză, să ceară ajutorul comandamentului german, care va socoti cel puțin suspect faptul că prefectura l-a sfătuit să nu facă acest demers. Laduraux se și vedea convocat la comandatura din Charleville și somat să explice de ce a procedat astfel. Se liniștea totuși la ideea că dispariția doamnei Tamenne era o chestiune particulară și că, avertizate, autoritățile armatei de ocupație vor declara fără îndoială că un asemenea caz nu ține de competența lor.

— Crezi, probabil, striga el, că trebuie să cerem sfatul nemților pentru a ști ce-i de făcut cînd prindem un hoț sau cînd se-ncaieră două haimanale? Nu zău...

— Nu-i același lucru, răspundea Lebarq, cazul ăsta-i mai puțin obișnuit.

— Cum adică? Bineînțeles că-i mai puțin obișnuit pentru dumneata, Lebarq, pentru dumneata. Pentru noi n-are nimic nou. Povești de dispariție de la domiciliu, de soți care-și părăsesc nevestele și așa mai departe, înțelegi, au fost destule...

— Fie, dar îmi tot spun...

— Îți spui că nemții or să pună mîna pe bătrîna nebună în mai puțin de cinci minute, nu-i așa?

— Îmi spun...

— Atitudinea dumitale e jignitoare față de autoritățile franceze.

— Îmi spun că-i bătrînă și că a petrecut pînă acum patru nopți pe drumuri.

— De unde știi că-i pe drumuri ?

— La sora ei din Mézières nu e.

— Am aflat.

— Nici la bătrîna Baillet.

— Am aflat.

— Atunci ?

— Dar cu asta nu s-a terminat lumea. Poate că în clipa asta, cînd vorbim despre ea, se găsește la Carignan, la Montmédy, la Sedan sau chiar în Belgia.

— Posibil, însă recunoașteți că nici dumneavoastră nu credeți.

Comandantul Laduraux își scoase centironul, se așeză la masa lui de lucru și luă în mînă un coupe-papier cu care își bătu ușurel pielea jambierelor timp de un minut și mai bine. Apoi aruncă o privire piezișă spre chipul neclintit al interlocutorului și azvîrli coupe-papier-ul pe sugativa murdară a mapei de pe birou.

— Sigur că nu cred, dar de aici pînă la a te duce să-i anunți pe...

Lebarq îi explicase lui Laduraux în amănunt ritualul medalionului, istorisindu-i totul despre René și tragedia familiei Bossart. Comandantul ascultase cu atenție, își notase cîte ceva și-i trimisese chiar pe oamenii lui să cerceteze scara din strada Bourgogne, ordonîndu-le să observe cu grijă orice particularitate a efigiilor, ca să poată pune mîna pe acest indiciu capital. Jandarmii nu descoperiră medalionul. Cei care se duseseră să investigheze pe fostul cîmp de bătaie de la Rouge-Fontaine se întorseseră cu două monede spaniole și un nasture care nu putu fi identificat. Laduraux dăduse sărăcăcioasa pradă în păstrare la primărie. Lebarq nu mai pomenea de cererea lui ca nemții să intervină. Mă luase la el și îmi povestea viața lui arătîndu-mi cu degetul pe o hartă Michelin colțurile din Pas-de-Calais unde

lucrase : Ardres, Audruicq, Aubigny, Croisilles. Cînd vedea că atenția mea scade, mă bătea pe umăr zicînd :

— Nu fi îngrijorat. Alberte o să vină acuși, și rîdea de tulburarea mea.

Citeodată adăuga :

— Te înțeleg, dragul meu, e o fată foarte frumoasă.

În seara celei de-a șasea zile, la sfîrșitul cinei, îi ieși Bertinei în întîmpinare.

— Georges e un băiat norocos. Pierde pe undeva o mătușă și dobîndește un unchi, aruncă o privire pe scară și mobilizează jandarmeria, vine la Rocroi să-și petreacă vacanța cu Joséphine și-și găsește o drăguță în doi timpi și trei mișcări. Ei...

Bertine izbucni în rîs ca să ascundă aceste adevăruri.

— O prietenă drăguță, rectifică.

Voiam să adaug : „Și un prieten drăguț", dar m-am oprit la timp. În ciuda sincerității care caracteriza relațiile noastre, asemenea cuvinte ar fi sunat fals, deoarece nu erau decît niște mijloace de apărare și făceau parte pentru mine din camaraderia liceală din care scăpasem, descoperind-o pe Bertine prin simțurile proscrise ale adolescenței. Îi purtam pică fetei că a vrut să nege prin această expresie de revistă pentru femei ceea ce Lebarq ghicise din primul minut, silindu-se să înconjoare cu îngăduință părintească și duioșie zeflemitoare : că ea e cea la care simți catifelarea pielii și parfumul, cea cu care te ascunzi de teama de a o expune gcală privirii celorlalți și nu cea dorită de departe în răbufnirile sentimentale de la vîrsta de paisprezece ani. M-am ferit să-mi trădez adînca mînie de a o vedea pentru prima oară lipsită de curaj, retrăgîndu-se, cu o urmă de vulgaritate, din spațiul mallarmean, unde eleganța ei înnăscută îi îngăduise să mă urmeze. Incident minor totuși, în acea seară din a șasea zi de absență a bietei noastre vrăjitoare din familie.

Auzeam de pe terasă foşnetul plopilor din fundul grădinii, vorbeau în întuneric. Lebarq îi spuse Bertinei :

— Nu întîrzia prea mult, ora stingerii se apropie.

Iar eu gîndeam : „Rocroi, craş nocturn". Nu era atîta vorba de burgul cufundat în tenebre prin voinţa invadatorului şi căruia Bertine îi străbătuse galeriile secrete în noaptea sosirii mele, nici măcar de Piaţa Armelor, singurul loc mai impozant al urbei, aşa de potrivit pentru apariţia îngerului din Rethel în visurile mele destructive. Oraşul nocturn nu era în cazul meu decît o formulă banală salvîndu-mă de orbirea de care suferise bietul Lamarck şi mă consola de a fi osîndit să descriu invizibilul din înălţimea grădinii, post de observaţie deosebit de prielnic în plină zi.

La capătul acestei săptămîni de aventuri, Rocroi devenise mai mult decît atît, aşa de mult că, avînd o lăuntrică familiaritate cu casele şi chipurile, simţeam iminenţa deznodămintelor cu o intensitate uimitoare, pe lîngă care aşteptarea revederii oraşului la plecarea din Charleroi îmi părea aproape nepăsătoare. Neliniştea împletită cu plăcerea mă cuprindea şi nu era străină de anume cuvinte rostite de Lebarq după ce-mi povestise de anii petrecuţi la Pas-de-Calais.

După el, ideea de a recurge la ajutorul nemţilor se justifica prin faptul că pînă-n prezent mătuşa mea fusese de negăsit în timpul zilei. Cunoscînd caracterul oarecum ruşinos al purtărilor ei, nu putea exclude gîndul că bătrîna se ascunde ziua într-un adăpost sigur şi abia la căderea nopţii începe să se dedea la prospectările ei magice. Această presupunere îi îngăduia să păstreze o slabă speranţă de a o găsi în viaţă, dar îi înrădăcinase de asemenea tot mai adînc convingerea că numai cercetările efectuate noaptea ar avea o şansă de succes. Or, singură poliţia germană le putea autoriza şi chiar duce la bun sfîrşit cu ajutorul jandarmeriei. Dispariţia doamnei Tamenne era astfel legată de oraşul nocturn atît prin cauzele ei magice, cît şi prin mij-

loacele care ar fi trebuit puse în mișcare pentru elucidarea enigmei. La rușinea maimuțărelilor se alătura cea de a o lăsa pe bătrînă să piară dacă renunțai să recurgi la cei care fuseseră instrumentul pieirii tuturor celorlalți. Și cum se-ntîmplă în asemenea situații contradictorii, oamenii considerați rațional erau aceia care, fiind împotriva trădării, ajungeau s-o trădeze pe fugară lăsînd-o să rătăcească în noapte. Dacă pricinile amintite mă îndreptățeau să pun în seama orașului, unde nu eram decît un trecător, îngrijorarea sădită în mine de ciudata sa locuitoare, nu putea să-mi iasă din minte că în noaptea de 19 mai 1643 ducele d'Enghien cu capul înfierbîntat era parcă mînat de un vînt de nebunie. Ducele se afla la aripa dreaptă a armatei franceze și făcea față cavaleriei spaniole. Nu-i decît trei dimineața cînd se repede asupra inamicului și-l face bucăți. Văzînd în acea clipă că-i slăbește aripa stîngă, înconjoară centrul armatei dușmane și zdrobește pe la spate rămășițele călăreților inamici. Apoi ține sub o ploaie de gloanțe infanteria centrului spaniol, comandată de Contele de Fontaine, bătrîn infirm care, purtat pe un scaun, se află în fruntea trupelor. Ducele îl omorî pe bătrînul general la o apropiere de doar cîțiva pași. Rocroi, victorie a nopții.

Murmurînd printre dinți numele bolovănos al orașului, simțeam resturile metalice și nisipoase sfărîmîndu-mi gingiile și savuram bucuria pe care trebuie s-o fi trăit ducele văzînd țestele zdrobite, bătîndu-se cu tot clocotul tinereții și încununîndu-și avîntul cu doborîrea infirmului care-i dădea o și mai mare semnificație.

Bertine a plecat și am condus-o amîndoi pînă la poartă. Întorcîndu-mă pe alee cu Lebarq, în tăcere, am calculat că mai mult de o sută de mii de nopți mă despărțeau de acel ucigaș 19 mai, conștient de iluzia mea deoarece doar de șase mii încetasem să fiu nepă-

sător. Călcînd lîngă mai vîrstnicul meu prieten de recentă dată, am luat hotărîrea să fac același calcul pentru Lamarck și pentru Beethoven, dornic în mod absurd să stăpînesc cu gîndul timpurile pe care nu le-am trăit și unde zăream de departe chipuri ca niște repere mute. Efortul de-a șterge curgerea anilor pentru a deveni locotenentul prințului Condé în chiar locul unde zdrobise vîrsta și neputința nu era decît o stratagemă prin care tinerețea mea, ținută departe de acțiune, înțelegea să se răzbune de constrîngerile războiului. De aceea scoteam din neant un general care abia atinsese majoratul pentru a alcătui cu el falange noi, nemiloase și gata la orice. O visam alături de mine pe curajoasa Bertine, preschimbînd-o pe dată într-o frumoasă tovarășă de luptă ca să înfruntăm împreună primejdiile. Dar nu asta însemnase încă dinainte, de cînd alergase în ajutorul meu prin tunelul negru al trecerii din strada Bourgogne? Cam puțin în imposibilul prezent, acești trei aventurieri al cărcr șef necontestat era despărțit de credincioșii săi de o sută de mii de nopți de memorie moartă. Irecuzabila realitate ca și magia numărului mă forța să evoc valul suitor al ucigașilor zîmbitori, al barbarilor care cîntau în pădure în timpul plimbărilor noastre. Dar de ei ne găseam mult mai departe decît de prințul Condé. Aș fi dorit să fiu acel nesăbuit care a ales măreția chiar plătind prețul trădării... Dar eram singur lîngă bunul povățuitor, mă temeam că va auzi cum îmi bate inima și bănuiam uimirea lui dacă i-aș fi spus, pe cînd ajungeam pe terasă, că la fel ca el — dar din cu totul alte pricini — mă gîndeam la intervenția pe lîngă nemți.

Oraș al tinerilor dezlănțuiți în scenariul lăuntric al unui școlar în vacanță, Rocroi, cufundat în beznă și cutreierat de patrulă, nu rămăsese decît un oraș de strămoși învinși. Trebuia acum, în camera mea cu camuflaj la fereastră, să-mi iau rămas bun de la tînărul prinț și

de la visele mele de vitejie și putere, să uit făgăduielile îngerului nimicitor și să mă întorc, în pragul unei nopți de veghe, spre rămășițele neputinciosului măcelărit. Nu știam dacă trupul ccntelui de Fontaine fusese regăsit și nici dacă va fi descoperit cel al doamnei Tamenne (era prematur să vorbesc de corp, ca și cum mi-aș fi însușit afirmațiile fataliste ale comandantului Laduraux).

Aceste incertitudini, paralele ca vîrsta celor doi înfrînți, mă îndemnau să le atribui destine convergente. La asta se adăuga jalnica similitudine a ultimelor drumuri pe care le făcuseră : generalul infirm fusese dus într-un scaun pînă la Rocroi ; mătușa mea bătuse aceleași drumuri transportînd imaginea prințului în sipetul ce-l credea fermecat. Mlaștinile de la Rouge-Fontaine deveneau o neliniștitoare arie a sacrificiilor unde marii actori ai morții nu mai erau decît obiecte inerte. Mă bucuram de moartea violentă a bătrînei paiațe spaniole, dezmembrată încă înainte de a fi sfîrtecată de gloanțe ; îmi părea rău că ducele de douăzeci și doi de ani înviase prin vrăjile mătușii sub chipul vulgar al unei medalii de pelerin. Disprețul față de trupurile însuflețite era mult mai adînc decît cel pe care-l profesau foștii mei profesori de morală. Ei se mulțumeau doar să le secătuiască de plăcere ; scaunul infirmului și sipetul bătrînei maniace, construcții precare ale neputinței umane, îi lipseau de viața însăși. Fantasmele nopții, precursoarele somnului, atrăgeau fulgerele mîniei și vrajbei în spațiul lăuntric, îngrămădind de-a valma pe ecranul pleoapelor mele înroșite leșuri de soldați și trupul sprinten al iubitei îndepărtate.

Plimbarea din ziua a șaptea ne duse în direcția Eteignières. Pedalam de zor, mergînd alături, îmboldiți de scrîșnetul pneurilor pe pietriș. Ca de obicei, Bertine o lua cu puțin înainte în apropierea bifurcațiilor, sprijinindu-se cu mîna de umărul meu și accelerînd cu o

pornire bruscă. Întorcea capul rîzînd de la distanță, amuzîndu-se că mă făcuse să-mi pierd echilibrul. O ajungeam repede din urmă și-o împingeam în față cu un brînci în spinare. La Patte-d'Oie am făcut un popas. Așezați pe marginea șanțului cu picioarele la răcoare, în ierburile înalte, ascultam zvonuri îndepărtate. O luam pe după gît, lipindu-mi obrazul de al ei, căutîndu-i sub rochie umărul gol, fericit de atîta liniște. O mașină blindată, condusă de un om invizibil, ne umplu de praf. Apoi trecu, hurducîndu-se, un camion. Mașina mergea încet, la capătul puterilor. Cilindrul uriaș al gazogenului îngusta spațiul cabinei acoperită de o tablă lucrată grosolan. Volumul disproporționat, care evoca mari rezerve, făcea ca vehiculul să pară și mai rablă. Bertine pufnea în rîs privind cum se-ndepărtează masa instabilă cu fierăria ei zăngănitoare.

— Nu se compară cu camionul lui Alfred, remarcă între două hohote.

Trecuse multă vreme de cînd nu vorbise de Alfred Joveneau.

Am pornit din nou la dreapta spre Maubert-Fontaine. Drumul o tăia prin codru, apoi se distanța de liziera, rectiliniu, între plopi. Pentru a nu intra în sat, Bertine, tot înaintea mea, coti spre Tremblais prin pădurea Potées. O lăsam adesea, în joacă, să se depărteze pînă dispărea pe o culme a potecii, micșorată deodată în clipa cînd începea coborîșul și știam că odată ajuns și eu în susul costișei, o voi vedea în vale încovoiată pe bicicletă, măruntă, neagră sub frunziș, cu privirea pierdută spre înaltele cununi ale copacilor. Urmărirea asta capricioasă îmi lăsa prețioase clipe de singurătate în timpul cărora îmi vorbeam mie însumi, bucuros de a-mi dezvălui nestăpînit tainele fără să mă audă nimeni. Coboram panta iute, lăsînd bicicleta în voia ei, vîntul îmi biciuia urechile și mă asurzea într-atît, încît abia deslușeam propriile-mi cuvinte, și cînd atingeam o

viteză prea mare, trebuia să strig ca să evit impresia neobișnuită provocată de o voce spartă care refuză spațiul și răsună în cap ca un șuierat.

Făceam aceste ciudate experiențe la coborîș de la începutul plimbărilor mele cu Bertine. Îmi dădeau ocazia să strig în gura mare fraze violente și interzise care îi mărturiseau că o doream, cu certitudinea că nu vor ajunge pînă la ea. Jocul vocii sparte era un joc periculos pentru că făcea să coincidă gîndul cu glasul în osatura înghețată a craniului și, mai ales, deoarece anulînd unul prin altul, spusul cu ceea ce nu se putea spune străbătea natura fără speranță de răspuns. Văzîndu-mă cum mă reped spre ea, proferînd sunete nedeslușite, iubita îndepărtată mă auzea fără să înțeleagă, rîzînd de demonstrațiile mele nebunești care o celebrau fără ca ea să știe. Era, pînă acum, singurul mijloc de care dispuneam ca să-i spun că o iubesc, evitînd riscul de a părea flușturatic și de a-mi bate joc de ea. Mă bizuiam pe imprecizia cuvintelor de la distanță, aidoma surzeniei mele de moment. Dar observînd expresia dureroasă și tandră a prietenei mele cînd ajungeam în vîrful coastei, foșnind ca o mare pasăre de pradă care se așază, puteam să mă îndoiesc de această surzenie pe care o credeam împărtășită. Grotescul voit al gesturilor mele nu zădărnicea cu nimic seriozitatea legăturilor care se țesuseră între noi.

Reluasem jocul de două sau trei ori în cursul acestei plimbări din ziua a șaptea și mă pregăteam să-l repet încă o dată. Am ajuns în vîrful unei pante abrupte, frînat în strădania mea de făgașuri alunecoase, concentrîndu-mă, plin de acea neliniște ușor gîfîitoare care precede împlinirea unor bucurii neprimejdioase. Bucuria era mica siluetă întunecată ca o pată în depărtare, obrazul cu dinții strălucitori de albi într-un surîs ce-i înălța pomeții. Dar silueta nicăieri. M-am oprit să răsuflu, trăgînd sub mine bicicleta care alunecase cu roata din față afundată în nisip. Am strigat : Ber-tine ! Ber-tine !

Un cîntec răzbătînd prin frunziș părea că răspunde în depărtare. O companie nemțească intona un marș. Tema marțială își înălța melodia din adîncurile pădurii și se auzea deslușit un bas puternic, izolat la mare distanță. În schimb răspunsul iubitei îndepărtate se lăsa așteptat. Bănuiam că se pitise în spatele unui trunchi de copac, pufnind de rîs, dar mușcîndu-și degetele ca să nu-și trădeze ascunzătoarea. Logica îmi spunea că nu mă aude, dacă într-adevăr sperasem să rămîn indescifrabil cînd îi strigam Bertinei mesajele mele de nemărturisit din înălțimea taluzului. Dar poate că ea auzise limpede ce spuneam încă de la începutul jocului și, draga de ea, jignită de glasul meu trîmbițător și cuvintele profanatoare pe care ea le-ar fi dorit intime, mă pedepsea acum refuzînd să se arate.

Am coborît dîmbul în sunetele cînd mai tari cînd mai slabe ale cîntecului războinic și-mi ziceam că prea complic lucrurile, deși mă temeam că tot explicația mea e cea bună. Soldații schimbaseră probabil direcția, vocile lor se auzeau mai slab și izbucnirile abrupte veneau la capătul unor pauze prelungite, care nu erau adevărate tăceri. Foșnetul hîrșîit al frunzelor groase, legănate de briză, alterna cu țîrîitul roiurilor de țînțari care se revărsau puhoaie. Dar cînd se oprea vîntul sau cînd slăbea bîzîitul gîzelor, în timp ce roiurile ca norii se risipeau în înălțime, ajungea pînă la mine un fel de vaier care părea că urcă dinspre curba cea mai apropiată, un geamăt înăbușit, întretăiat de cuvinte. Glasul nu putea fi decît cel al Bertinei și era punctat de Vai ! și Ah ! în mod neregulat, încît aveam motive să cred că jocul vocii sparte fusese descoperit de iubita îndepărtată și că se slujea de el, la rîndul ei, pentru a mă hărțui cu mici cruzimi din fundul ascunzătorii. Totuși așteptarea începu să mi se pară lungă și mă cuprindea îngrijorarea cu atît mai mult cu cît nu-i zăream bicicleta. Cîntecul german se înălța mai tare acum, tot la

intervale, dar mult mai aproape. Bertine căzuse și zăcea rănită, cerînd ajutor în fundul unei rîpe? Jocul, simțeam, se termina prost și mă temeam de ce e mai rău. Oare, deodată conștientă de impasul unde o duceau mîngîierile mele din ce în ce mai îndrăznețe, profitase de prilejul plimbării prin pădure ca să scape de mine? Ideea mă umplea de spaimă, însă chemările glasului înăbușit mă făceau să îndepărtez o astfel de bănuială. Apelul devenea mai stăruitor, deși la fel de nedesluși și intra în contrapunct cu refrenul german. Nu mai auzeam un vaier, ci un strigăt rugător în care silabele numelui meu se detașau, întrerupt, cu o duritate la fel de subliniată ca cele ale marșului războinic: *Nein, nein, nein...* Georges, Geor... *Den Riesenkampf der Pflicht...* Hu, hu, Georges... *des Herzens nicht dämpfen...* Doamne, Georges... *Ja, Ich habe es geschworen...*[1]

Amenințări, amenințări, strigăte de ajutor, chemări deznădăjduite, amestecate, mascate unele de altele, voci îndreptate către mîini ce nu li se întindeau. Alergam cuprins de panică spre tinerii soldați. I-am văzut străbătînd hățișul la cincizeci de pași de mine, cu arma la umăr, încremenind deodată la ordinul tăios al sergentului: *Halt!*[2] Gradatul, neîncrezător, mă observa repezindu-mă la vale ca urmărit de o fiară invizibilă. Atunci ridică mîna poruncitor. Ordinul mi se adresa atît mie cît și oamenilor lui.

Am zărit-o pe Bertine sprijinind, la marginea dîmbului, trupul mătușii. Bătrîna gemea. Cînd mă văzu, făcu către mine: Vai! Georges! Plîngea scoțînd mici țipete sacadate și cuvintele i se prelungeau în hohote puternice. Sergentul, cu brațul întins, își menținea ordinul să nu înaintez. Își ațintise ochii asupra fetei care ședea, aproape strivită de cărnurile revărsate ale femeii în suferință.

[1] Nu, nu, nu... Războiul urlaș al datoriei... Inimii să nu-i micșoreze... Da, am jurat (în lb. germ.).
[2] Stai! (În limba germană în text).

— *Was ist los? Unfall?* [1]

— Ce spune? întrebă Bertine.

— Vrea să știe dacă a avut un accident.

— E destul de limpede, nu? Am găsit-o în cabană, colo, după mesteceni. Spune-i că trebuie să se ducă după ajutor numaidecît, cît mai degrabă, e la capătul puterilor.

Mătușa zăcea întinsă pe pămînt, cu mîinile desfăcute, cu obrazul îngropat în poala Bertinei, nemișcată. Haina neagră plină de noroi uscat și șuvițele murdare care i se lipeau de gît îi dădeau înfățișarea unei înecate, scoasă din mlaștină cu cîteva clipe înainte. Soldații priveau în tăcere, încremeniți, făptura dărîmată din fața lor. I-am explicat sergentului că le cunoșteam pe cele două femei. L-am întrebat dacă poate trimite după ajutor.

— *Hilfe . . . ja . . .*[2] răspunse cu un surîs sceptic.

Vorbi cu oamenii lui, apoi se-ntoarse spre mine după cîteva minute și mă asigură că o mașină va ajunge aici în vreo jumătate de oră.

— *Arme Frau!* [3] zise privind trupul negru prăbușit.

Compania se adună și dispăru după vîrful dîmbului. Nu se mai auzea *Ja, Ich habe geschworen*[4], doar tropăitul surd al cizmelor pe nisip.

Sergentul reveni cu mașina. O luă pe biata vrăjitoare învinsă și pe Bertine care o înconjura cu brațele și care întoarse capul să-mi surîdă cu buze tremurătoare.

M-am îndreptat pe jos spre Rocroi, împingînd cele două biciclete. Jocul se sfîrșise.

Două ore mai tîrziu îl anunțai pe Lebarq că dorința i se-mplinise. Am fost primit cu o ploaie de înjurături care se adresau fugii de neiertat a mătușii. Pseudo-mă-

[1] **Ce s-a întîmplat? Un accident? (În limba germană în text).**
[2] **Ajutor... da... (În lb. germ. în text).**
[3] **Biata femeie! (În lb. germ. în text).**
[4] **Da, am jurat. (În lb. germ.).**

tușă, pseudo-blesteme. Căci trădau mînia omului în fața împlinirii nedorite a propriei sale viziuni, certitudine dobîndită la rece, după calculul logic și respinsă de furia constatării de a fi avut dreptate.

— Bun, trase încheierea, trebuie să mă duc să-i explic povestea cretinului ăluia de Laduraux.

Să nu fii blestemat

Doamna Tamenne muri la spitalul din Charleville în seara de 27 iulie, trei zile după ce jocul se sfîrșise. Nemții o duseseră la jandarmerie, de unde Laduraux chemă ambulanța s-o transporte la doctorul Dumesnil. În fața stării alarmante a pacientei, acesta hotărîse să plece cu ea, însoțită de Bertine, la Charleville și s-o interneze acolo. Puțin mai tîrziu ne-am dus la clinică și noi, Lebarq și cu mine, în camionul lui Alfred Joveneau. Ultimele zile ale pseudo-mătușii mele nu ne-au dat prilejul să aflăm în nici un fel pe unde a umblat după scena cu medalionul. Bătrîna era într-o stare de prostrație totală. Bertine a vegheat-o pînă la ultima suflare și n-a cules de pe buzele ei decît cîteva cuvinte incoerente și nesfîrșite gemete de animal rănit care se preschimbau în spasme și-i zgîlțiiau trupul sfîrșit. Adolphe și Marguerite Bossart veniră să plîngă cîteva ore în fața unor ochi ațintiți în gol, lipsiți de spațiu și sens.

După plecarea lor, bolnava rosti totuși de două ori numele lui René, apoi, foarte încet, pe al meu. Nu mă aflam în clipa aceea în cameră, rătăceam între Piața Ducală și Insula Vechii Mori să găsesc hîrtie de scris pentru Bertine, care trebuia să-și înștiințeze mătușa de cele întîmplate. I-am adus o mapă de scrisori cenușie, cu un format comun pe care i-am dat-o împreună cu un buchețel de narcise cumpărat într-o băcănie. Cînd i-am întins cele două lucruri de proastă calitate, mi-a

prins capul în mîini, l-a apropiat de al ei și m-a sărutat îndelung, fără să țină seama de prezența infirmierei. Era primul semn de întoarcere spre mine de la plimbarea din ziua a șaptea. L-am interpretat ca o iertare a greșelii mele involuntare, făcută cînd i-am arătat mătușii cu degetul medalionul fatal. Mi-am liniștit sufletul aflînd că bătrîna, distrusă de gestul meu, în cluda minții ei rătăcite de magie și a istovirii fizice, îmi păstrase chipul în galeria-i intimă, alături de al lui René și al prințului Condé. Acestuia din urmă îi adresă cu o suflare aproape stinsă ultimele cuvinte pe care doar Bertine le putu deslușì : „Mul-țu-mesc... domnule..."

Ducele era prea bărbat, prea tăios, cerea prea multă energie. Îmi aminteam de vorba lui Lebarq : „A crezut, probabil, că falsul nepot îl cheamă tainic pe cel adevărat". René o striga din fundul infernului său lacustru, eu o împingeam spre el, nimicind-o cu raza speranței, sub aripa neagră a îngerului din Rethel.

Lebarq raționa, discuta, învinovățea. El, care-i ghicise cauzele dispariției, voia acum să pătrundă pînă la cauzele morții, să vadă limpede, cum spunea, în povestea asta revoltătoare prin caracterul ei prostesc.

— Vreau să înțeleg, băiatule — și-mi scutura violent brațul — cum a făcut ca să sfîrșească atît de absurd, după ce a dus o viață absurdă alături de acea nulitate de bărbat, după ce s-a lăsat înșelată de niște zgripțuroaice bigote ca văduva Baillet și cumătra Malboire, debile mintal, puțind a sacristie. Ah, dragul meu... Și familia ? I-ai văzut doar pe soții Bossart, două căzături, Adolphe cu haina care crapă pe el și gîtul de taur, revărsat peste gulerul tare frumos, n-am ce zice, fabricantul de ciocolată (Lebarq îl maimuțărea pe bătrînul grăsan, umflîndu-și obrajii și arcuindu-și brațele ca un cimpanzeu), da, un domn foarte frumos, și ea, Marguerite, o tîmpită. Nu rea, vai de mine, fii pe pace, nu, dar bleagă, o pacoste, zero pe toată linia. Cînd

mă gîndesc că biata Joséphine, care nu era proastă și pe deasupra își arăta totdeauna mărinimia, a plătit pentru idioții ăștia doi. Da, asta s-a întîmplat. A plătit pentru acești doi incapabili care n-au știut să-și educe fiul. Fiindcă ea l-a iubit pe băiat! Ți-am explicat destul de bine cît de mult l-a iubit, nu? Ceea ce mi se pare scandalos e că vor moșteni casa în calitate de rude, căci, în afară de ei, Joséphine nu mai are pe nimeni din familie.

Lebarq nu explica însă cealaltă magie, a fugilor paralele care pecetluiseră soarta adevăratului nepot și a mătușii demente. Spusese într-o seară la mînie :

— Dacă Joséphine nu se întoarce, lumea va crede pînă la urmă că e o manie de familie să dispari așa, deodată, fără urmă.

Își repetase părerea a doua zi de față cu Bertine, căreia nu-i plăcea ca doamna Tamenne să fie pusă în aceeași oală cu soții Bossart, dar îi purta prea mult respect lui Lebarq ca să-și arate nemulțumirea. Orice aluzie, chiar cea mai compătimitoare, în legătură cu nefericita bătrînă o supăra, deoarece merita de prea multă vreme o astfel de denumire ca să nu ia în ochii Bertinei — singura martoră permanentă a degenerării sale — aparența unei ființe urmărite de un blestem și izgonită din memoria oamenilor. Eu știam însă de la Lebarq că, departe de a o condamna sau de a-și bate joc de faptele ei nebunești, locuitorii din Rocroi preferaseră s-o uite, tratînd-o ca pe o absentă în deplinul înțeles al cuvîntului. N-o mai salutau pe stradă, nu-i vorbeau pentru că nu începi o convorbire cu o nălucă, nici cu cei așa zis „cu mintea aiurea", prin simplul fapt că ei nu se adresează decît unor ființe nevăzute. Deci nu o opreau cînd o întîlneau pe strada Nevers ori Montmorency strîngînd la piept sub palton misteriosul pachet al cărui rost doar văduva Baillet și zărghita Malboire îl știau. Pe biata pseudo-mătușă toți o socoteau dis-

părută cu mult înainte ca moartea să-i dea acest titlu de pe urmă. Şi cînd Lebarq, îmbătat de propria-i logică, ne amintea de al treilea sens al cuvîntului, evocînd fuga din ultimele zile, el sublinia numai episodul final, cu o umbră de ruşine locală, episod menit să încheie o lungă perioadă de negaţie şi uitare. Dar mînia învingea pînă la urmă şi îl împingea pe bunul povăţuitor, zguduit de imbecilitatea nenorocului, pe calea stearpă a justificărilor.

Voia să ne întoarcem cu el în pădurea Potées la locul unde Bertine o descoperise pe fugară, să cerceteze cu de-amănuntul, să găsească indiciile care i-ar fi îngăduit să priceapă cum supravieţuise bătrîna noaptea în codru, cum se luptase o săptămînă întreagă cu frigul şi cu groaza.

„Păi tocmai că n-a rezistat, se citea pe chipul împietrit al fetei, a murit de spaimă."

— O săptămînă, strigă Lebarq, o săptămînă întreagă, nu-i cu putinţă, trebuie să fi umblat să-şi găsească un adăpost, fără îndoială la nişte oameni pe care îi cunoştea numai ea şi care, dacă am afla cine sînt, ar refuza să vorbească.

— A murit de spaimă, repeta Bertine.

Enervat de încăpăţînarea ei fatalistă. Lebarq schimba vorba şi, punînd lacăt logicii sale furioase, o uita pe doamna Tamenne. Fenomenul nu mă mira, ştiam cu cîtă uşurinţă dispărea din conversaţie sărmana vrăjitoare, din momentul cînd îi evocai peripeţiile, şi asta, mult înainte de a avea certitudinea pierderii ei definitive. Pierise (aş trebui aproape să spun : ieşise din scenă) încă de la prima mea convorbire cu inginerul pentru a-i îngădui acestuia să reînvie pentru cîteva minute figura cenuşie a lui Gérard Tamenne. Mi se şterse din memorie şi la fel o pierduse din vedere şi Bertine în clipele cruciale de îngrijorare, alungată de jocurile noastre imprudente, aşa cum se îndepărtează un intrus care simte că prezenţa lui e nedorită. Era moartă pentru noi

încă de-atunci cînd descoperisem în dulap bicicleta, cel mai tainic dintre bunurile ei. Tot atît de moartă zăcea acum în uitare în biserica Saint-Nicolas, sub lumina crudă a vitraliilor corului. Văzînd sicriul însingurat, nu-mi puteam scoate din minte ideea crudă și totodată comică că mătușa avea același destin ca și medalionul pe care-l închisese în sipet pentru a-l purta de colo colo peste cîmpuri. Nu mai era decît un obiect, ascuns privirii, asupra căruia niște străini îndeplineau la rîndul lor ritualurile complicate ale dispariției.

Aș fi vrut ca femeile care o pregătiseră de îngropăciune să fi putut să-i strecoare în mîinile încleștate pe lîngă boabele tradiționalelor mătănii, micul oval metalic pe care figura confidentul ei mut. Dar nu se regăsiseră nici sipetul, nici efigia.

Stam în picioare alături de Lebarq în primul rînd, la dreapta, cu bărbații. Ghiceam gîndurile vecinului meu al cărui chip de nepătruns se-ndrepta spre preotul oficiind, aproape neauzit. Totuși nu-i surprindeam o profundă revoltă. Cugeta fără doar și poate asupra soartei absurde a Joséphinei, dar nimic nu-mi dovedea că nu se afla foarte departe de haosul șușotelilor potolite și n-o uita și el pe bătrîna nebună — cum îi spunea — pentru a se întoarce cu mintea la iubitul și vechiul lui Pas-de-Calais. Neîndoielnic era că se gîndea la Bertine și la mine ; o căuta din ochi în masa neagră a femeilor, o simțea pierdută printre fețele bătrîne și umile. Lebarq întorcea puțin capul pentru a descoperi profilul serios al fetei, apoi, liniștindu-se pentru cîtăva vreme, mă privea cu un surîs abia schițat, venit parcă să-mi confirme că iubita îndepărtată n-avea de ce să se teamă și că eu eram, de asemenea, sub protecția lui. Mă făcea să înțeleg că, la fel ca René, purtam răspunderea acestei înmormîntări, dar asta n-avea nici o însemnătate.

Ofranda dislocă brutal șirurile bărbaților, scaunele scîrțîra. Adolphe Bossart conducea convoiul, prin de reculegere, cu nasul ridicat spre bolta bisericii, ținîndu-și mănușile în mîinile strînse pe pîntec. Cînd veni rîndul femeilor, aceeași prioritate îmi îngădui s-o reperez pe Marguerite. Își reluase rolul de burgheză bogată din Charleville și mi se părea mai jalnică decît la spital, unde citisem în lacrimile vărsate autentica afecțiune pentru sora ei. Adolphe plînsese mimetic, la fel de neputincios să se sustragă conformismului durerii ca și celorlalte forme de prefăcătorie colectivă. În această biserică de o ciudată urîțenie, un soi de atelier al mîhnirilor organizate, soția industriașului local îl imita și ea pe stăpînul nesuferit, uitînd laolaltă cu ceilalți moartea Joséphinei. Înainta spre altar cu mersul sigur pe care îl afișa în magazinele elegante și recepțiile de la Camera de comerț. La ieșire, perechii Bossart i se adresară, prin forța lucrurilor, condoleanțele tuturor împreună cu micile exclamații fataliste și stîngacele îmbrățișări de rigoare. Marguerite o strînse la piept pe Bertine și-i trecu mîna prin plete. Mie îmi mulțumi cu neașteptată căldură, adăugînd: „Sărmanc copil". Lebarq avu dreptul la o nepăsătoare strîngere de mînă. Adolphe Bossart și Alfred Jovenceau se priviră dușmănos cîteva secunde, dar sfîrșiră prin a se bate pe umăr. Le auzeam glasurile rostind cînd unul, cînd altul: „E o poveste veche, da, da, o poveste veche."

Cînd convoiul porni spre cimitir, se postară unul de o parte, celălalt de altă parte a Margueritei. Această așezare pe cît de îndemînatecă, pe atît de cuviincioasă, împiedica orice discuție.

— Privește-i, bombănea Lebarq în timp ce se îndepărtau, uită-te bine, nu pe biata Joséphine o înmormîntăm, ci pe ei. Un militar german îl urma bănuitor pe preot la o distanță de cîțiva pași. L-am recunoscut pe sergentul din pădure.

După serviciul funebru, unde nu fusesem nici insultat, nici privit pieziș, îngropăciunea îmi apăru ca o întoarcere în liniștea vegetală. Roțile dricului se loveau de caldarîm cu un zgomot metalic neîntrerupt care spulbera orice încercare de reculegere. Dar la ieșirea din oraș alunecară deodată pe un drum prăfos și scoaseră un șopotit plăcut pînă la poarta cimitirului. Marele paralelipiped negru se îndepărta sub arbori, tăcut, pe pămîntul umed al aleii, aproape ușor. Străbătea, invizibil, puținele părți umbroase și se ivea iar strălucind în soare ca un pian nou în mijlocul drumului mărginit de verdeață.

Trupul pseudo-mătușii mele se-ndrepta spre groapa proaspăt săpată într-o atmosferă romantică, luminoasă, avînd chiar o notă de voioșie care culmină cu momentul cînd absurdul vehicul acceleră și dispăru la o cotitură pe după un uriaș tufiș de merișor rotunjit ca un balon. Convoiul pios înainta la oarecare distanță încercînd să cîștige teren, fără a călca însă prin hîrtoape și bălțoace. Bătrînei i se aducea ultimul omagiu într-unul din acele cimitire din Nord pe care le prefer pentru frumoasa lor lumină verde, pentru mirosul reavăn al țărînei, frunzele zdrențuite ale castanilor ce seamănă, purtate de vîntul ușor, cu mîini scheletice. Mergeam în urma Bertinei, amețit de o diră de parfum poate nelalocul ei în apropierea funebră, dar potrivindu-se umbrelor catifelate, mișcătoare.

Lebarq, omul rațiunii, bombănea împotriva lui Bastringue, idiotul de surugiu, cu teama că biata Joséphine va avea parte de o ultimă jignire, cea a hurducăturilor și a ceremoniei încheiate în grabă. În schimb, eu ascultam cu o bucurie de copil izbiturile butucilor și scîrțîitul scîndurilor dricului care se auzeau în contrapunct cu melodiile ce mi se depănau în minte și cu ritmul

viguros, scandat de pașii mei. Îi dedicam moartei lieduri de Schubert (*Nerăbdare*, poate), voci de Beethoven, departe de astă dată de bisericuța din Heiligenstadt și de testamentul austriac, altul decît bietul Beethoven al nopții mele de teamă, călătorul voios care simțea cum se naște în el la vederea lui Baden-Baden tema *Simfonici a opta*.

Oamenii părăseau cimitirul în grupuri mici, citind cu glas tare, adesea sentențios, în fața stelelor unde se opreau, numele unor rude sau foști prieteni. Mulți exclamau cînd descifrau inscripția: „Ia te uită! Arsène Jobert a murit în 27, iar eu aș fi jurat că în 31, dar timpul trece atît de repede încît uiți, îți pierzi memoria, nu-i așa, doamnă Gérard? Ei, Arsène Jobert..."

O îngropaseră pe doamna Tamenne și se bucurau de viață în ziua frumoasă de iulie.

Alții, mai discreți, pe lîngă care treceam, se întrerupeau în mijlocul unei fraze ca: „Da de unde, cumnatul a fost ăla care, dar rămîne între noi..." ca să rostească: „Bună ziua, domnule Lebarq, bună ziua, domnișoară, bună ziua" (se întrebau ce căutam eu acolo, știau că nu sînt din Rocroi și șoviăiau între „bună ziua, domnule" și „bună ziua, tinere", își spuneau că sînt un membru al familiei și nu mai adăugau nimic). Primisem, ca și ei, sfeștocul din mîna preotului și făcusem semnul crucii schematic pe sicriu; apoi văduva Baillet îmi dăduse fără să mă privească un fir de mimoză pe care îl lăsasem să cadă în fundul gropii umede.

Lebarq terminase repede cu ritualul, aruncase o privire dezaprobatoare asupra obiectului prea nou, cîntărind în minte efemera sa supraviețuire între straturile de argilă și nisipuri, apoi se îndepărtase dînd din umeri.

— Părintele ar fi putut găsi pe altcineva decît pe bătrîna Baillet ca să distribuie florile, mormăi puțin mai încolo, nu-și dă seama de situație. Înțeleg, era prietenă cu Joséphine dar oricît... Bun, vă văd astă seară.

Am rămas singur cu Bertine la răscrucea drumului spre Eteignières. Chipul ei sever nu prevestea nimic îmbucurător, dar mă luă de braţ şi merserăm tăcuţi pînă la Poarta Franţei. Ea se opri pe podul care trece peste şanţul ce înconjoară castelul şi se-ntoarse brusc spre mine. Am crezut o clipă că îşi va apropia obrazul de al meu, ca în grădina vilei.

— Tu, vino, zise ea.

Mă tutuia de la sine, pentru prima oară.

— Unde ? am întrebat.

— În strada Bourgogne, bineînţeles.

— Dar domnul Lebarq...

— Vezi bine şi dumneata că vrea să rămînă singur.

Tutuirea dispărea în enunţul faptelor practice. Simţeam că trebuie s-o readuc iute pe buzele ei în mod firesc pentru a-i îmblînzi expresia de îndîrjire, aproape de duritate, a feţei.

— Cum doreşti, am spus.

Bertine surîse puţin şi în acest zîmbet am citit o urmă de recunoştinţă.

— Iartă-mă, Georges, purtarea mea îţi pare, probabil, neplăcută, nu te supăra, trebuie să mă înţelegi.

— Sigur că da, sigur că da.

Vîntul îndoia ierburile peste pietrele rostogolite la poalele uşiţelor secrete de deasupra şanţului castelului medieval. Acum de-abia se aşternea fără greş, între noi, absenţa doamnei Tamenne, pe acest pod şubred care evoca luptele de odinioară ale prinţului Condé, ca şi pe cele ce ne înconjurau, parcă nereale în lumina crudă, ţesînd raze piezişe pe şanţurile fortificaţiilor şi pe copacii civilizaţi ai părculeţului.

Bertine se rezemase de parapet. Ca şi în pădure, nu era decît o imagine subţiratecă şi întunecată într-un tablou naiv, o clipă nestatornică a timpului în curînd spulberat de cuvinte şi paşi. Dar priveliştea verde şi neagră a intrării în orăşel nu va fi niciodată într-adevăr o pictură naivă, deoarece nu fusese dorită de nimeni cu copacii ei în pîlcuri şi frunzişurile, în ciuda dispoziţiilor

înginerilor lui Vauban, mai tăcuți și neînsuflețiți decît zidurile ce le supraviețuiau și pe care le contemplaseră cîndva cu bucurii ostășești chiar în locul unde eu o priveam cu încîntare pe Bertine.

Lunga oprire pe pod am putut-o retrăi ani de zile cu durata ei exactă, clipă de clipă, uitîndu-mă la cartea poștală pe care se vede strada France cu fundalul ei de arbori ascuțiți și firmele ei jalnice precum Vinuri Spirtoase, Bere, La cocoșul din Ardenne, Hotelul gării, cuvinte pe care îți pare rău să le citești pentru că ți-e cu neputință să nu te supere prostia lor banală. Copii cu șorț șed pe pragul caselor, alții se joacă pe caldarîm, încremeniți în instantaneul micilor gesturi la fel de indescifrabile ca și cuvintele ce și le spun. Gesturile s-au păstrat, cuvintele s-au pierdut pe veci. Firmele vorbesc și copiii tac.

Fotografia a fost făcută în Piața Armelor colț cu magazinul Huet care are un afiș cu Berea Cometei. Bertine și cu mine ne aflăm și noi pe cartea poștală, refuzați de ochiul fotografului invizibil, dar prezenți pe pod, asemeni în timpul imaginii cu acele stele îndepărtate a căror lumină va călători cîteva secole prin vremea siderală înainte de-a apărea într-o seară pe cer, la Rocroi. Întorc cartea poștală așa cum ar fi făcut-o copiii fixați pe peliculă, fără a mă teme să fiu socotit drept un naiv sau neștiutor și am să descopăr puțin mai la stînga de spațiul rezervat adresei, chiar lîngă micuța frază amenințătoare care zice „Reproducerea interzisă", chipurile noastre reproducîndu-se pe hîrtie, chipurile noastre care s-au pierdut de-atunci încoace în aerul mobil, păstrînd același nume în pofida blestemului memoriei. Această memorie care a și uitat-o la marginea șanțului ce înconjoară castelul în ruină pe pseudo-mătușa mea, îngropată cu mai puțin de o oră înainte, ticăloasă și tenace aducere aminte în stare doar să rețină cîteva substantive : „Bertine, Georges, vacanță de război" și cifre : „1941" și, dacă mai stărui puțin, expresia unor fețe care se tem de sfîrșitul vacanței și vor răs-

punde mai tîrziu, mult mai tîrziu, prietenilor comuni descoperiți din întîmplare, inchizitorilor, întorcînd capul pentru a ascunde năvala lacrimilor de mînie.

— Ei ! era tare drăguț, mi-a scris, pe cîte îmi amintesc.

— Era foarte frumoasă, am auzit că a plecat din Rocroi.

— Cînd a părăsit orașul, a mers pe drumul spre Rethel ; m-am uitat multă vreme după el, pînă cînd n-am mai zărit decît un punctișor care dănțuia pe creastă, sînt ani de-atunci, l-am pierdut din vedere...

Ca de obicei, Bertine mi-a luat-o înainte și m-a lăsat singur sprijinit de parapet, fascinat de buruienile care năpădeau vîrful bastioanelor alcătuind fără să știe viitoarea carte poștală. O vedeam alergînd la capătul străzii France, șovăind înainte de a străbate Piața Armelor, pentru a coti apoi spre strada Bourgogne. Am părăsit podul fără grabă, am mers pe lîngă fațade, silindu-mă să umblu măsurat, ca și cum aveam destul timp înainte-mi, mi-am sporit intensitatea așteptării, scrutînd ferestrele care îmi reflectau silueta dar nu și gîndurile. Am repetat de la o fereastră la alta exercițiul meu favorit cînd hoinăresc pe undeva, și anume, să deplasez aceste gînduri întemnițate din mintea-mi clocotitoare și vorbitoare înspre capul fictiv ivit pe fundalul negru al interioarelor unde alte capete, adevărate, pe care lumina crudă a zilei le lipsea de jocul dedublării, îl dezaprobă pe indiscret sau îl plîng pe nebunul ce se strîmbă.

Nu trebuie să întinzi prea mult coarda plăcerii, ci să-ți asiguri izbucnirea ei năvalnică în viitorul apropiat : adevărata bucurie pe care o simt în timpul exercițiului capetele gemene nu ține atît de recurența măștii găunoase ce-mi reproduce trăsăturile, nici de încercarea prin care mă oblig să trec, observîndu-i mutenia de neînvins în cursul saltului din salon la vitrină, cît de făgăduiala celei alte măști, a capului serios al iubitei îndepărtate, așteptîndu-mă în vestibul, lîngă medalion.

Mai apăsam încă pe butonul soneriei cînd ușa s-a deschis. Așadar Bertine era lipită de canat și era grăbită să-mi dea drumul înăuntru, fără să pară, fără să aibă aerul că ar fi stat la pîndă, deoarece ușa alunecă din țîțîni ca și cum nimeni n-ar fi tras-o spre interior, și manevra asta trebuie s-o pricep deîndată, neșovăielnic, dacă vreau să păstrez nu neapărat comuniunea amoroasă cu prietena mea, ci mai ales acel acord tacit, născut din înțelegerea gesturilor.

Se ascunde după ușă ca să intru în casă ca și în ziua sosirii, cînd încă nu mă cunoștea și cînd doamna Tamenne desfășura înainte-mi spațiul vestibulului care se termina cu feroneria subțire a scării. Bertine vrea să mă facă să revăd rețeaua urcătoare de caneluri paralele, cu certitudinea că voi parcurge în fictiva-i absență itinerarul ce m-a dus pînă la ea prin intermediul incidentului cu medalionul gol. Însă a pîndit prima mea privire sperînd că se va îndrepta spre ea și nu spre micul oval fără de care totuși am fi rămas unul pentru altul niște necunoscuți.

Nu m-am uitat la rampă, n-am avut timp.

A trîntit ușa de la intrare și zgomotul s-a repercutat în casa goală ca pentru a-mi aminti că de astă dată sîntem cu totul singuri. E în fața mea mută și amenințătoare. „Nu trebuie, nu trebuie," murmură în timp ce o trag spre scară. Spune ca de obicei : „E primejdios" și întrerup doritele și temutele mîngîieri pentru a privi împreună cu ea, obraz lîngă obraz, precum un dublu chip, sticla goală a elixirului fermecat.

Am renunțat să caut umărul gol, intimidat de rochia frumoasă pe care și-a pus-o pentru înmormîntare. Ne-am dus să ne așezăm în bucătărie. Mi-a spus :

— Știu la ce te gîndești, îți zici în sinea ta că acum ar fi ușor și, chiar dacă ar suna cineva, ar fi de-ajuns să nu deschidem, să nu scoatem un cuvînt. Dar peste

cîteva zile ai să pleci, și-atunci... Apoi cu simț practic l Le-ai scris părinților ?

Am răspuns, nedînd atenție întrebării ei, cu alta :

— Ce-ai să faci acum ?

— Nu știu, a răsunat vocea ei suflîndu-mi în ceafă, pot să lucrez mai departe la doamna Joveneau. De fapt, dacă stau să mă gîndesc, nu cred că mai am dreptul să intru în casa asta, soții Bossart vor veni cu siguranță într-una din zile să vîndă lucrurile.

O strîngeam tare în brațe. Pentru prima oară de cînd sosisem, mă simțeam mîhnit lîngă ea, o îmbrățișam temîndu-mă să nu-mi pară rău de ocazia pierdută, fiindu-mi în taină rușine de prematurul rol de protector pe care mi-l impunea incertitudinea din cuvintele fetei. Îi vorbeam cu obrazul îngropat în părul ei, duios, alinător și ochii mei regăseau dincolo de șuvițele negre și înmiresmate, la capătul curții, vechiul Citroën care zăcea tot acolo sub plop. Fereastra fusese pentru mine, de la început, o arie a recuperării. Mi se părea că atunci cînd îmi concentram privirea pe caroseria înverzită, recîștigam timpul scurs de la prima descoperire și că reînnodam cu cea dintîi clipă a aventurii.

Cînd mîngîierile deveniră de neîndurat, Bertine rosti în grabă :

— Dezbracă-mă, vreau să ne culcăm numaidecît, inima-ți bate foarte tare. Adăugă : Aș fi preferat să se-ntîmple în pădure, la cabană.

Deși cineva suna cu insistență la ușă, nu s-a dus nici unul din noi să deschidă.

— Stai locului, a spus Bertine, să ne lase în pace, vreau să fiu doar cu tine.

Priveam peste umăru-i gol frumoasa rochie pe care după înmormîntare o aruncase, în grabă, pe scaun. Țesătura, atîrnînd pe spătar, golită de trupul Bertinei, avea în mod ciudat semnificația absenței.

Lebarq desfășurase pe masa de pe terasă harta rutieră și arăta cu degetul din cînd în cînd cîte o localitate, scoțînd un scurt mormăit: „Stenay", ah „Stenay", un colțișor din Rigault, de multă vreme nu se știe ce hram poartă. „Buzency", nu, „Vouziers". Fredona încetișor: „Pe drumul spre Vouziers, era un cantonier". Melodia banală mă mișcă adînc fiindcă mi-o cînta tata cînd mă lua la plimbare. Mă înfuriam că mi se umpluseră ochii de lacrimi, atît de mult mă descumpănise trupul Bertinei. Cuvintele bunului povățuitor deveniră nedeslușite. Se întrerupea bătînd cu degetul darabana pe masa din grădină. Auzeam doar ușoare fluierături care continuau ritmul melodiei. Cîntecul se pierdea în aer, îmi zumzăia în jurul capului, rivalizînd cu imaginea clară a Bertinei goală, tremurînd puțin în mijlocul camerei; suspinul îndelung care o scuturase cînd mîinile mele o atinseseră pe patul moartei îmi răsuna încă în urechi.

— Bine, continuă Lebarq, stai să vedem nițel. Oricum, trebuie s-o iei prin Rimogne și acolo din două una, sau mergi spre Charleville, sau... Dar ce-i cu tine, prietene?

Am dat din umeri privind țintă în gol (cred că a fost ultimul gest de copil în fața tatălui ocazional).

Lebarq mă prinse de mînă:

— Știu, grăi.

Am dat din nou din umeri, ținîndu-mă din greu să nu plîng, umilit de a mă vedea atît de departe de cititorul precoce al lui Paul Valéry și Romain Rolland, așa cum îmi închipuiam că sînt, dezarmat în fața bunului povățuitor ce ghicea prea bine la mine frica în urma primei experiențe.

Ca de obicei, rosti:

— Nu-ți face griji, n-o să întîrzie.

Faptul că mă tutuia n-avea aceeași savoare pe care o simțeam cînd o făcea Bertine.

Mă întorceam spre copilăria ocrotită, spre incompetență, spre teamă, ajutîndu-mă totodată cu aceeași siguranță pe care mi-o dădea numele lui Beethoven, murmurat în noaptea în care rămăsesem părăsit în casa goală. Cînd Bertine îmi spusese „Vino!" pe podul pustiu, voia să mă pună la încercare, să mă facă să înțeleg că am ajuns la capăt, dar, dăruindu-mi-se, mă pierdea odată cu ea și mă arunca pe un drum unde în curînd voi fi singur, desprins de trecutul cert și protector, chiar și de cel în care ea figura ca ultima salvare.

Despărțirea fusese la fel de neîndurat ca primele mîngîieri, urmînd împlinirii lor grăbite. Sfîșiată de momentul culminant al plăcerii, după cîteva clipe, Bertine se agață de umerii mei cu puterea unui naufragiat care se alipește parcă de ultima scîndură plutitoare. Luat de valul acestei deznădejdi, eram în acel moment punctul de sprijin și salvarea, redeveneam fără voie, în întunericul extazului, martorul care privea cu puțin timp înainte printre șuvițele iubitei ruina de metal îngrămădită în fundul curții. Fragmente conceptuale brăzdau îmbrățișarea, mă îndemnau să înăbuș vorbele amantei trecătoare care în cele mai intense minute de tandrețe îngîna cuvinte de remușcare incoerente despre plăcerea noastră nelegiuită în culcușul absentei. Cînd ea se liniști, atingînd limanul somnului, cugetările rebele mi se zbătură multă vreme între tîmple. Îmi puneam fără îndulgență întrebări cu privire la strigătele și vorbele Bertinei în timp ce făceam dragoste, subminînd fericirea avidă pentru a nu lăsa să subziste pe frumosul obraz adormit decît tresăririle și dureroasa bătaie a pleoapelor.

Soneria o trezi din toropeală. Nu s-a dus să deschidă nici de astă dată, renegînd orice intrus, solicitîndu-mă cu acea ciudată autoritate pe care i-o cunoșteam. Se îmbrăcase fără să evoce plecarea mea apropiată. Vorbea

cu un glas aton despre doamna Jovenceau, despre mătușa ei. Și despre bicicletă, căci voia s-o iau cu mine, remarcînd cu glas tăios că nu mai avea nici o însemnătate de vreme ce nu mai aparținea nimănui.

În stradă nu mi-a răspuns cînd am întrebat-o dacă are să treacă seara pe la Lebarq, nici cînd — în fața tăcerii ei — am stăruit să vină măcar să-și ia rămas bun a doua zi dimineața. Plecă alergînd spre strada Petits Forts și am așteptat zadarnic să-și întoarcă spre mine capul...

— Nu-mi explica nimic, rosti Lebarq.

— Totuși...

— Nu-mi explica nimic, îți spun.

— Oricum, nu pot pleca.

— Sigur că nu poți pleca fără s-o vezi pe Alberte. Știu că asta te frămîntă. Împreună cu tot restul...

— ...

— Da, tot restul. În chiar ziua cînd ai venit la mine, mi-ai zis că n-ați pierdut timpul cît eu am fost plecat în căutarea Joséphinei. Nu-i o mustrare, și eu la vîrsta ta aș fi făcut la fel. De-atunci nu v-ați mai despărțit, ați cutreierat cu bicicleta toate pădurile din împrejurimi. Foarte bine, sînteți tineri, și-apoi e vacanță chiar în timp de război. Dar ieri după înmormîntare, cred că ați fost tare ocupați cînd a sunat la ușă Alfred, nu?

— De unde știți că era Alfred?

— Pur și simplu fiindcă l-am văzut. V-am lăsat la ieșirea din biserică și am plecat, îți aduci aminte? Nu prea știam ce să fac, ceremoniile astea pe mine mă scot din balamale. Am trecut prin piață și deodată am zărit-o pe Alberte care se ducea în strada Bourgogne. Ai urmat-o cinci minute mai tîrziu și ai intrat și tu în casă. Să nu crezi că vă spionam. Mă aflam acolo numai fiindcă nu știam încotro s-o iau. Peste cîtva timp l-am văzut pe Alfred. Nici el n-avea aerul că știe prea bine ce vrea, dar nu mă-ndoiesc că s-a luat după Alberte. Pe tine nu știu dacă te-a văzut, dar e posibil. După părerea mea, și-a

închipuit că are s-o găsească singură. Oricum, putea spune că l-a trimis doamna Jovenéau care are nevoie de ea. Înțelegi, faptul că doamna Tamenne nu mai e, schimbă totul. Singurătatea micuței îl atîță. Cînd am observat că nu deschideți, am înțeles că n-aveți chef să vă tulbure nimeni.

Lebarq mă privea cu o îngăduință ironică. Mă bătea ușor pe spate cu obișnuitul lui „Nu-ți face griji...". După un timp adăugă :

— Hai, vino-ți în fire. Mutra asta plouată nu-i genul tău. Dacă n-ai fi avut figura asta de condamnat, nu mi-ar fi trecut prin cap ceea ce s-a petrecut între voi. În fond, nu erați pentru prima oară singuri în casă. Abia azi-dimineață am priceput. Mi-am zis : „Pe ăsta îl zgîndăre ceva". Cunosc starea asta, am trecut și eu prin ea. Înțeleg foarte bine ce ai pe suflet. Ai făcut dragoste cu Alberte, retrăiești, mereu acel moment, ai vrea să-l reții în cele mai mici amănunte, nu-i așa, dar nu reușești cu desăvîrșire și-ți spui : „E formidabil, nesperat, cu ea, cu ea..." dar în același timp simți că s-a sfîrșit, că totul se-ndepărtează, că s-a și pierdut în trecut. Așa-i, nu?

— Da, așa e, dar...

— Lasă-mă să termin. Tocmai de „dar"-ul ăsta-i vorba... „Dar"-ul ăsta se datorează faptului că n-a sosit azi dimineață la ora obișnuită. Da, n-a venit...

— Întocmai și...

— Dar lasă-mă să termin, ce naiba ! N-a venit și gata, te-ngrijorezi. Am să-ți spun eu ce te chinuie. Îți spui : „Îmi poartă pică, îi pare rău de ce-a făcut". În treacăt fie zis, nu regretă nimic. Dar tu-ți închipui numaidecît că o să-ți întoarcă spatele. Te gîndești de asemenea că poate a rămas însărcinată...

O pală de vînt trînti harta pe jos. Pluti o clipă vertical, legănîndu-se ușor. Lebarq o ridică fără a înceta să mă privească în ochi :

— ...îți spun că ai fost un inconștient, că poate i-ai stricat viața, că o să te blesteme, că o să facă cine știe

ce prostie, pe scurt, însăilezi o dramă. Și o să plecl împovărat de toate aceste temeri. Bineînțeles...

M-am sculat de pe scaun și am început să pipăi cu degetul marginea mesei metalice, împingînd harta ușor mai încolo, parcă pentru a refuza plecarea. Nu aveam nimic de adăugat. Reușise să mă liniștească, evocînd ceea ce nu se putea împiedica, nici ocoli, cu glasul omului care nu crede, reducînd îngrijorarea mea la o necunoaștere banală. Acum nu mai rostea nici un cuvînt și cerceta din nou harta în căutarea celui mai bun itinerar. Știa că tăcerea era condiția aparenței sale de înțelepciune. Tinerii își făuresc un mîine pe care-l numesc aventură. Maturii fac constatări care lasă intactă starea lumii. Intențiile altora, actele, temerile lor fac parte, ca și restul, din această lume. Lebarq ar fi vrut să mă încurajeze, dar mă făcea să înțeleg că faptul de a fi posedat trupul Bertinei îmi dădea o nouă dimensiune a însingurării. Dacă n-ar fi fost deștept mi-ar fi vorbit de răspunderea pe care o aveam. Știa însă că pentru moment nu era decît o firavă probabilitate, ca și nenumăratele drumuri ce mi le arăta pe vechea hartă Michelin, călăuză doar pentru acela care va pleca uitînd căile recomandate și povețele de prudență.

Îngerul din Rethel, ficțiune necesară de la sosirea mea la Rocroi, vorbise prin gura înțeleptului familiar care minimalizează ceealaltă față a iubirii, pentru a mă sili să nu văd decît experiența fericită. Exterminatorul îmi pregătea absența, mă voia nepăsător pe drumul înspre Rimogne, pedalînd voios în lumina regăsită a vacanței, uitînd-o pe Bertine și noaptea solitară, abolind imaginea însoțitoarei, gînditoare și ciudată cum nu încetase să fie Bertine în timpul plimbărilor noastre ; consimțea cel mult ca memoria mea să păstreze dîra de parfum a ființei ei, pagina din Mallarmé, nuditatea finală. Dar reversul lui veghea și întreținea în mine acea minimă

mustrare de cuget care mi-ar fi dat curajul să-i mărturisesc lui Lebarq că o iubeam, că imaginea ei stăruia dincolo de dorință.

Bunul povățuitor asculta declarația mea fără să surîdă, se prefăcea că găsește un detaliu greu de citit pe hartă, ceea ce îi îngăduia să încrunte din sprîncene dintr-o pricină aparent străină de cuvintele mele. Acest gest infinitesimal era felul lui de a mă feri de ridicolul care aproape întotdeauna însoțește sinceritățile juvenile.

— Sigur că o iubești, trase el încheierea. După tot ce s-a întîmplat parcă îți vine să spui că ar fi de mirare să nu te fi îndrăgostit de ea. Înțelege-mă bine, nu-i vorba de recunoștință, deși mă întreb dacă n-ar fi fost ea cum ți-ai fi petrecut vremea, nu, nu-i vorba de așa ceva.

— Credeți-mă, domnule Lebarq, știu tot ce a făcut pentru mine, în pofida muncii ei cu ziua, a peripețiilor și morții mătușii...

Lebarq își îndreptă spinarea, privi în zare, cu o mînă în buzunar și cealaltă rămasă din inerție pe harta desfășurată.

— Vezi, Georges (ochii săi tot mai atinteau depărtările în timp ce degetele mototoleau colțul de jos al hărții), întîlnirea voastră a fost un soi de anomalie, urmarea fericită a nebuniei care a cuprins-o pe Joséphine — singura de altfel, o anomalie născută dintr-altă anomalie... iar tu reții din această întîlnire cu Alberte excepția, lucrul menit să nu aibă loc. Ai să uiți c-ai făcut dragoste cu ea, vrei să uiți de pe acum, dar nu vei uita că ai întîlnit-o, că s-a aflat acolo în momentul potrivit, pe cînd în alte împrejurări ai fi putut să treci pe lîngă ea în strada Bourgogne și să n-o mai vezi niciodată. Pricepi ce vreau să spun ?

Îmi amintea pentru cîteva clipe de viziunea mea de la sosire, de fata care neașteptat, nesperat, se găsea în fața mea în vestibul, înlocuind-o pe doamna Tamenne, plecată în grabă la ultima ei întîlnire cu René.

Deodată Bertine se ivi pe terasă, neprevăzută ca şi în ziua aceea, incompatibilă cu ora şi cu vorbele pe care, poate, le auzise. Lebarq nu întoarse capul cînd tăcerea noastră îl preveni că o ţineam în braţe. Continua să urmărească cu degetul oraşele pe unde trebuia să trec, cugetînd, fără îndoială, la ciudata veşnicie a iubirilor de vacanţă.

Bertine îmi zise „Îl am", atingîndu-mi obrazul cu mîna făcută pumn. Apoi ne arătă în căuşul palmei profilul ducelui cu un surîs crud pe buze, prizonierul rămasului bun. Strînse medalionul pentru ultima dată între degete şi îl strecură uşurel în mîna mea. Spuse :

— Ştii acum de ce n-am venit la ora obişnuită, eram sigură că-l voi găsi lîngă cabană, păstrează-l, nu-l pierde...

Lebarq o lăsă să plece fără să scoată un cuvînt.

— Uite, rosti punînd arătătorul pe un punctişor de pe hartă Pe aici trece linia verde, linia de demarcaţie a zonei de ocupaţie din nord. Vezi ? Aici, în dreptul localităţii Rethel.

Mai ales nu te întoarce

Am coborît în bucătărie puţin înainte de 7. Încăperea era caldă. În picioare, înaintea maşinii de gătit unde duduia un foc bun, Lebarq turna apă clocotită peste malţ, ridicînd brusc capacul cînd ieşeau aburi.

— Ai dormit bine ? mă întrebă fără să se întoarcă.

— Foarte bine, mulţumesc.

— Trebuie să fii în formă. Ce vrei să faci ? N-ai s-o iei drept spre Charleroi, presupun.

— Nu, am să mă plimb puţin, am tot timpul. Aş avea chef să ajung pînă la Rethel. Pe urmă, voi vedea.

— Bun. Atunci, ascultă.

Se duse să ia harta de pe bufet, o desfăşură cu grijă pe masă şi o netezi cu dosul palmei. Îmi dădu o cană fumegîndă de cafea, apoi bău şi el cu înghiţituri lungi.

— Pune cana pe hartă, așa o să stea desfășurată. Vezi să n-o răstorni.

Reîncepu jocul din ajun, de pe terasă, de a urmări cu degetul itinerarul, oprindu-se asupra localităților prin care trebuia să trec.

— Așadar obligatoriu : Rocroi, Rimogne. (Apăsa cu o vigoare excesivă degetul pe hartă și, trasînd drumul, vălurea ușor hîrtia care deforma numele orașelor). La Rimogne poți alege — ori o iei spre Charleville prin Tournet sau mergi drept înainte spre Rethel prin Signy-l'Abbaye și Novion-Porcien. Nu vreau să mă amestec, dar în locul tău n-aș pune picioru în Charleville... Într-un fel, abia te-ai întors de-acolo... La Rethel e altă poveste (Lebarq nu-și dădea seama cîtă dreptate avea, căci nu știa nimic despre existența îngerului dedublat). E linia verde și riști să fii controlat de nemți. Și-apoi Rethel e la șaizeci de kilometri, ai să fii obosit, va trebui să găsești unde să dormi și de acolo ar fi preferabil să mergi mai departe spre nord — să zicem... da... (degetul șovăia, unghia zgîria îndoiturile) pînă la Montcornet adică o sută de kilometri, ori la Vervins... o sută douăzeci. Dacă faci o sută, nu-i rău, cred că e chiar maximum.

Lebarq își aținti privirea asupra mea, umplindu-mi, încă o dată, cana.

— De fapt, e păcat că pleci. Vacanța nu s-a sfîrșit, ai putea rămîne cîteva zile în plus... Dar te înțeleg ; Rocroi nu mai e același lucru, s-a sfîrșit...

Mă simțeam puțin mișcat și încercam să-mi ascund stînjeneala. Aceste nesfîrșite pregătiri pentru o călătorie care nu era la urma urmei decît o lungă excursie fragmentată trădau îngrijorarea pseudo-unchiului (merita acest titlu paralel primindu-mă la el după fuga pseudo-mătușii) față de necunoscutele drumului, rezerva țăranilor la vederea unui turist ciudat și aproape indecent într-o lume căreia i se furase libertatea. Se temea de oboseala unui drum așa de lung, de nemții

cu reacții întotdeauna de neprevăzut, de impulsurile mele nebunești capabile să mă facă să iau hotărîri cu totul neașteptate. Bietul de el clătina din cap, în sufletul lui dîndu-se o luptă între dorința de a mă pofti să rămîn și despărțirea pe care o știa de neînlăturat.

— Oricum, reluă, cu nici un preț să nu încerci să treci linia la Rethel, ar fi nebunie curată.

I-am promis că voi fi cît de prevăzător dorea și am încălecat pe bicicleta încărcată de bagaje. Îl priveam pe Lebarq, cu un picior încă pe sol.

— Ei bine, la revedere, Georges, mi-a zis, la revedere...

Adăugă, stăpînindu-și cu greu emoția :

— Șterge-o numaidecît, e mai bine, nu te duce să-ți iei rămas bun de la ea, n-are rost...

Am încuviințat din cap și m-am îndepărtat. Am mai avut timp să aud în spatele meu glasul lui Lebarq rostind ca un monolog : „Mergi cu bine și dacă se-ntîmplă ceva..." restul mi-a scăpat ; trecusem de poartă, vedeam podul și meterezele și în această clipă o părăseam pe Bertine, știam că nu-mi mai aparține și că rămîne la Bocroi pentru alții. Pentru doamna Joveneau, drăguță și străină, pentru Alfred care va continua s-o soarbă fără speranță din ochi și pentru Lebarq care va mormăi, va supraveghea, va judeca, lipsit de orice putere. Nu l-am ascultat, am luat-o pe strada Petits Forts cînd am fost sigur că nu mă mai poate zări și am strecurat hotește poeziile lui Mallarmé în cutia de scrisori. Pusesem un mesaj la pagina cu poemul care dăduse fetei pentru cîteva clipe glasul realităților absente. Acest răgaz amar și copilăria codrului, era puțin după dragostea împărtășită, dar și eu duceam cu mine doar astfel de imagini. Ea va înțelege, aveam certitudinea, cum înțelesesem și eu, că fără a recurge la limbajul lăuntric, timpul nu însemna decît trecut, iar spațiul nu însemna decît vidul despărțirii. Mesajul amănunțea acest nonsens în cîteva rînduri și nici măcar nu se încheia cu un cuvînt de iubire.

Aerul curat îmi împrospăta obrajii pe drumul spre Rimogne, lanțul bicicletei se-nvîrtea fără oprire, nu mai simțeam efortul și pietricelele săreau în jur, împroșcate de roți. În curînd Rocroi fu doar o clopotniță ce se înălța deasupra pădurii. O motocicletă cenușie mă depăși, ofițerul înfundat în ataș mă cercetă bănuitor, urmară alte motociclete și apoi o mașină blindată. Pipăiam medalionul din buzunar și auzeam cînd glasul Bertinei povestindu-mi istoria efigiilor, cînd șușotelile mătușii cu bătrîna Baillet. Pedalam purtînd și eu asupră-mi mica mea superstiție metalică. Prima creastă pe care am suit-o ca un dansator cu capul plecat, mi-a amintit că mă slujeam de cealaltă superstiție metalică, bicicleta, părăsită de nepotul sinucigaș. Acum îl ducea pe falsul nepot, transfug al familiei incerte, redusă numai la prenumele unei fete, după trecerea exterminatorului.

Înaintam, mîhnit, în lumina sfîrșitului de iulie, ispitit la fiecare învîrtitură de roată să mă întorc, s-o regăsesc pe Bertine fără să țin cont de Joveneau, de soții Bossart (dacă băgaseră de seamă existența mea), de toți cei care în cîteva zile se obișnuiseră cu chipul meu, chiar de Lebarq căruia îi datoram oarecum acel dram de nepăsare, dar și plecarea, despărțirea grăbită, fără întoarcere.

Picioarele mele pedalau neavînd, parcă, legătură cu șovăielile și părerile de rău, un întreg trecut alerga înainte, dus de corpul automat. Mă prefăceam că mă minunez cu glas tare de cîteva detalii consolatoare, de merii care se iveau după ce am depășit platanii la ieșirea din Signy-l'Abbaye, de o micuță uzină dărăpănată al cărei coș crăpat avea încrustat în cărămida galbenă anul 1870 (alt război, alte ruine), de drumurile lungi, mărginite de plopi care se îngustau la orizont, ca și cum voiau să nu mă lase să merg mai departe, iluzie optică suscitînd alte impasuri în șirul kilometrilor pe care trebuia să-i străbat.

Am făcut haz de un ciine bătrîn care m-a urmat, gîfîind pe lîngă bicicletă, pînă la intrarea în Novion-Porcien, amator ca și mine de stăpîni vremelnici. Cuvintele prietenești însă nu l-au reținut. S-a oprit brusc la cotitură și m-a părăsit dînd din capul lui lung și scoțînd un lătrat răgușit. Această despărțire suplimentară, oricît de neînsemnată era, îmi accentua singurătatea. Mă simțeam deodată absurd de autonom. Imaginea Bertinei se ivea din cînd în cînd, mai ales cînd drumul cerea un efort susținut, ca și cînd aș fi chemat-o în ajutor. Sub meri, în fața uzinei dărăpănate, reînnodasem jocul vocii sparte pe care îl reluasem atît de des, cu folos, în pădure pentru a-mi mărturisi iubirea interzisă. Dar l-am uitat cînd ciinele se apucă să mă urmeze, căci, fără voie, aveam un interlocutor. Am ajuns la Rethel puțin înainte de prînz, mort de oboseală, privindu-l de pe creastă după suișul nesfîrșit.

În piață strigăte, îmbulzeală, printre dughenele sărăcăcioase. Piață de război unde nu găseai decît fructe, legume, foarte puține capete de vită, fierărie, furci, greble, pneuri reșapate. Împestrițare, de falsă sărbătoare, lipsită de libertate, înconjurată de uniforme și de civili bănuitori. Totuși unii descopereau printre articolele de ocazie nasturii, cureaua sau lampa care nu se mai găseau în magazine, fără a pune la socoteală uneltele noi care dădeau meșterilor un înșelător simțămînt de precizie și eficiență. M-am apropiat de o tarabă plină de accesorii de bicicletă și mi-am cumpărat, deși n-aveam nevoie, o pungută cu diverse chei. Am fixat-o de cadrul bicicletei, marcînd, neîndoielnic, posesia definitivă a obiectului care pînă atunci nu încetase încă să-i aparțină lui René.

Tîrgul era pe sfîrșite, camionete zebrate de chingi și mașini cu acoperișul împovărat de lăzi își tăiau încet calea prin mulțime, claxonînd. Am fost luat de curent, înconjurat de un șuvoi de bicicliști ale căror port-bagaje se prăvăleau sub greutatea văsăriei și a cutiilor.

La capătul străzii principale, la cîțiva metri de panoul care indica Reims 58 km, un mic grup de soldați germani controla actele. Eram dus fără să mă pot împotrivi spre linia verde. Încărcătura mea nu avea nimic suspect și cînd mi-am dat seama că soldații, potopiți de valul de vehicule și pietoni, nu se uitau cu prea mare atenție la permisul de trecere, am tras nădejdea că voi părăsi ușor, aproape fără voia mea, zona de ocupație. Mi-au venit în minte recomandările lui Lebarq. Cu nici un preț, spusese. M-am oprit, împins de mulțime, stîrnind proteste indignate și am început să cercetez, pipăind cu mîna, janta și frîna din față, prefăcîndu-mă că am o stricăciune la bicicletă. Am reușit să ajung la trotuar în mijlocul exclamațiilor. „Ei, ce faci ?" „Ce naiba îi trece ăstuia prin cap ?" „Tîmpitul ăsta..." etc. M-am întors în piață, cu bicicleta pe umăr. Medalionul se afla în buzunar, dar spiritul de aventură îmi lipsise.

Lebarq îmi trasase drumul și de departe continua să-mi dicteze itinerarul. Era de partea îngerului păzitor, cel care îmi interzisese în prima noapte s-o dezbrac pe Bertine, îmi impusese plimbările de adolescent care negau trupul fetei în favoarea ajutorului prietenesc pe care mi-l dădea (fără ea, zisese Lebarq, mă-ntreb cum ți-ai fi petrecut timpul ?) și amînase împlinirea carnală a iubirii pînă în ajunul plecării. Pe deasupra, a fost nevoie de amestecul exterminatorului care a preschimbat mîngîierile mele în răni ciudate al soartei pentru ca Bertine să ajungă să mă roage s-o posed. Dar nu eu o cucerisem, ca voise să facă dragoste cu aceeași hotărîre cu care o căutase și o găsise pe doamna Tamenne, în pofida măștii de abandon și susurului duios. Ținînd seama de avertismentul lui Lebarq, mă dusesem să mă ascund în prima stradă pe care o zărisem. Acolo însă am pus jos bicicleta, am sărit în șa și am pedalat energic spre linia verde, furios și rușinat, fiind înghițit iar de marele trafic. Țineam în mînă actul de identitate

și abia dacă am încetinit. Neamțul îmi făcu semn să trec cu un gest scurt al brațului. În fața mea se deschidea drumul spre Reims.

În jurnalul nescris al călătoriei de întoarcere nu am notat ultimele incertitudini. Oamenii care mi-au urmărit imaginea pînă la dispariția ei în singurătatea cîmpurilor din Champagne nu vor citi niciodată mărturisirea temerilor mele, nici reflecțiile despre imprudență. Aceste gînduri au sălășluit în mine ani îndelungați și, cînd le reînsuflețesc, regăsesc chipuri de necunoscuți care îmi balizează calea printre fragmente de optimism. Un țăran îndesat, cu picioarele scurte, mi-a surîs la Tagnon. O femeie tînără mi-a vorbit cu blîndețe la Bergnicourt cîntărindu-mi niște mere, o doamnă bătrînă din Reims mi-a dat găzduire fără să-mi adreseze cuvîntul. Am întrebat încotro s-o iau pe cîțiva copii, pe niște camionagii, chiar pe jandarmi.

Unuia dintre ei care mă privea stăruitor i-am spus că voiam să mă întorc în Belgia.

— Sper că ai actele în regulă, a rostit, și la răspunsul meu afirmativ, mi-a arătat drumul spre Fressancourt fără să-mi ceară hîrtiile. Am comis această imprudență pentru a descuraja ochiul inchizitor. Îngerul păzitor veghea asupra mea, dar necunoscuții cu care vorbeam îmi citeau pe față expresia exterminatorului de cînd forțasem linia de demarcație.

A doua noapte mi-am petrecut-o la o fermă din Ribemont. Omul, la început bănuitor, a primit să dorm în podul cu fîn și mi-a adus o pătură.

— Nopțile sînt calde, mi-a explicat, dar în zori o să fii mulțumit c-o ai. Bagă-te în colțul stîng, e mai puțin curent.

O noapte de vară liniștită ca un popas în plin război. Inamicul dormea ca toată lumea, eu mă aflam în siguranță sub grinzile cu ieșituri noduroase, sub razele ca de lampă ale lunii. Sau cel puțin încercam să fiu convins că-i așa pentru a mă îmbărbăta înainte de a mă prinde somnul. Un suflu de aer în întuneric, groa-

za de a ghici o prezență, amintirea zilei ce trecuse, sau gîndul că trebuie s-o iau din nou la drum, mă trezea din cînd în cînd, fără a mai pune la socoteală spicele care-mi înțepau pulpele. Mă întorceam de pe o parte pe alta zvîrlind din picioare.

Focurile de armă m-au trezit înainte ca omul să apuce să mă zgîlțîie. Mîna lui se înfipsese dureros în umărul meu. Am crezut, încă buimac, că era Lebarq, dar în clipa imediat următoare am știut că o mare distanță mă despărțea de unchiul fictiv, și imaginea pîntecului alb al Bertinei îmi străfulgeră prin minte.

— Hei, spunea vocea, hei, scoală-te, repede, vin nemții.

Împușcăturile păcăneau din cînd în cînd în întuneric dar periculos de aproape.

Fermierul îmi ajută să-mi strîng lucrurile și să închid sacul, ținînd o făclie deasupra paielor și mă trase spre scară. Se răzgîndi însă în ultimul moment și îndreptă micul fascicol de raze gălbui spre locul unde dormisem, răscolind grăbit cu mîna paiele pe care mă întinsesem.

— Nu se știe niciodată, mormăi. Dacă urmăresc pe cineva și vin aici... Adăugă, după ce coborî pînă la mijlocul scării :

— Cum te cheamă ?

I-am spus, i-am explicat apoi în puține cuvinte că vin de la Rocroi unde am stat la un prieten și că mă întorc în Belgia.

— Așa ? Mă rog. De la Rocroi ? N-ai ales drumul cel mai scurt, dar asta te privește. Bun. Eu sînt Jean Delcoeuvre, ai înțeles ? Dacă Fritzii se abat pe-aici, zici că prietenul tău te-a trimis la mine. Cine e ?

— Lebarq. Inginer agronom la pensie.

— Bine. Să zicem că domnul Lebarq a venit acum trei ani să mă vadă în legătură cu ferma și că... Ai priceput ?

— Lebarq e necăsătorit, are o vilă lîngă răscrucea de la Eteignières și ca vîrstă cam...

— Nu-i nevoie, n-o să se ducă să verifice povestea asta. Haide, vino, să nu pierdem timpul.

Schimbul de focuri încetă pe la 5 dimineața. Nemții n-au venit. Soarele zugrăvi pe zidul odăiței, unde n-am mai putut închide ochii patru paralelograme roșii care piereau ca acoperite de o perdea capricioasă, la cea mai mică boare de vînt.

Ticluirile lui Delcœuvre mă nelinișteau, e adevărat, dar somnul mi-l luase iubita îndepărtată. Mă liniștem repetîndu-mi neîncetat că plecarea mea era lucrul cel mai potrivit, totodată voiam să știu că se zbuciumă din cauza mea. Luptam și împotriva ștergerii imaginii dorite ce mi se ivea mereu în fața ochilor printre alte temeri, fermierul care mă supraveghea, focurile de armă, împrejurări folosite de îngerul păzitor pentru a nimici cu ajutorul meu esențialul, deci dragostea pe care o trăisem. Încercam să mă sustrag fermierului prietenos al cărui ajutor, prin însăși existența lui, destrăma amintirea lăsată de pielea parfumată a fetei. Ca întotdeauna, exterminatorul era acela care răspundea.

Delcœuvre se grăbea să mă vadă plecat. Îmi arătă un drum puțin umblat care ducea spre șoseaua națională fără să treacă prin sat. Privea curios la bicicleta mea atît de pusă la punct.

— Frumoasă bicicletă, spuse surîzînd, cu ea ai să fii repede departe de locurile astea.

I-am strîns mîna gîndindu-mă pentru prima dată că aș putea fi acuzat că am furat bicicleta.

Nu voiam s-o uit pe Bertine. De aceea am uitat de linia verde. Nemții coborîră bariera cînd mă aflam la două sute de metri de postul de control și mă trimiseră să-mi vizez actele la Comandatura din Amiens.

Am pătruns într-o clădire veche, singura dintr-o stradă unde celelalte se prăbușiseră. Un grăsan păros umbla de colo-colo prin biroul prăfuit.

— Student belgian în vacanță ? urlă. Vrei să-ți bați joc de mine ?

— Am trecut linia de la Rethel profitînd de înghesuială în ziua de tîrg : bicicleta mea e foarte încărcată, veniți s-o vedeți. Vă dau cuvîntul meu că nu vă spun povești.

— Și pretinzi că la postul de la Rethel nu ți-au cerut actele ?

— Întocmai.

— Se poate, dar e de necrezut.

Își apropie obrazul de al meu, puțin mai calm. Îmi suflă în față mirosind a vin. Rosti :

— Să fim serioși. Îți dai seama că prezența dumitale aici e cu totul nelegală ? Ei (și cu degetul arătă spre perete) te pot aresta pe loc și trimite numaidecît în Germania ; așa cum auzi, numaidecît. Ești pur și simplu nebun. Te-ai pus într-o situație foarte, foarte gravă.

După un timp adaugă :

— Ce-ai de gînd ?

— Mai curînd eu ar trebui să vă întreb.

— Adevărat, dar degeaba. Nu pot face nimic pentru dumneata, absolut nimic.

Omul era slujbaș la Comandatură. Francez din tagma micilor funcționari. Deloc antipatic. Și vădit încurcat, neștiind ce să facă. Un fel de urs blînd. Cu o mustață căzută, cam rară și nu destul de subțire ca să pară primejdioasă. Încremenit pentru un timp într-o tăcere de neîndurat.

Am încercat să restabilesc contactul :

— Aș vrea să schimb niște bani.

S-a încruntat, dar aproape că l-a pufnit rîsul.

— Nu mai spune ! Vrei să schimbi niște bani ! Asta-i tot ce-ai găsit ca să scapi ?

Mustața îi tremura din cauza unor mici spasme. După ce-și aținti cîteva clipe privirea asupra mea, întoarse, visător, capul mare spre dreapta și spre stînga, parcă pentru a vedea ce se petrece de partea cealaltă a peretelui. Cînd se uită într-acolo, albul ochilor părea enorm. În întreaga

clădire domnea o tăcere apăsătoare. Slujbașul mergînd iar prin cameră își îndrepta pașii spre fereastra murdară, apoi venea spre mine ca s-o ia din nou spre fereastră.

— Uite, murmură în cele din urmă, în ce privește banii am să-ți spun unde te poți adresa ; nu-i prea departe. Cînd ieși de aici, o iei la dreapta.

Explicația cu glas atît de coborît încît abia am auzit-o se termină cu :

— Ai înțeles ? În susul străzii, la dreapta, unde vezi o mică vitrină. Bagă de seamă, în orice caz n-ai dat niciodată ochii cu mine. Și mai ales nu te înapoia.

Fetele de la castel

Fetele de la castelul Beaucourt-sur-l'Hallue sînt ultimele persoane cu care am vorbit în Franța pe drumul de întoarcere. Cele trei fiice ale domnului de Monclin au ascultat, serioase, povestea mea, sub fagii bătrîni ai parcului. Chipurile lor parcă răsăreau dintre frunzele orizontale, atente, deasupra rochiilor albe, și plimbarea nu se mai sfîrșea. Povestea începea la Rethel. Spaima îmi trecuse și tot istorisind mă întrebam cu un glas secund, prin ce calcul, prin ce uitare a îngerului hibrid n-am fost mereu acest liniștit oaspete al castelului, capabil să ghicesc rețele neașteptate de adăposturi și enclave ca să-mi situez aventurile în fragmentul forestier ce supraviețuia între grilajuri. Aleea cotea, și traseul ei prelungit ajungea, dincolo de noaptea de la Ribemont și de surîsul necunoscut de la Bergnicourt, la noaptea de la Rocroi, supremă învăluire.

Mă asaltau glasurile care tăcuseră în timpul povestirii-plimbare și se pierduseră printre ierburile meterezelor : Lamarck, Beethoven, Bertine, se amestecau claie peste

grămadă, urmare neașteptată a medalioanelor scării pînă la acel duce absent, al cărui basorelief se-ncălzea în căușul, palmei mele. sub stofă.

Lebarq îi urmase doamnei Tamenne și avusese și el succesori sub înfățișarea lui Jean Delcœuvre și a domnului de Monclin, incompatibili epigoni ai duratei. Cele trei rochii albe se-nvîrteau în jurul meu, suple chemări centrifuge, topindu-se în altă mișcare giratorie recentă, fusta Bertinei amplă, care flutura în timpul curselor voioase cu bicicleta, dezvelindu-i pulpele drepte.

Mă încerca un ușor regret că slujnicuța doamnei Tamenne nu făcea parte din această lume unde gravitau cu siguranță de sine cele trei domnișoare de Monclin, venite de la Paris să-și petreacă vacanța la castel, capabile totuși — împotriva așteptărilor — să citească serios poemul lui Mallarmé. Nu făcea parte din această lume cu tot tragismul unei astfel de formule ce fusese enunțată despre dispărută cînd preotul evocase, în fața publicului neîncrezător al funeraliilor, fericirea cerească făgăduită doamnei Tamenne, formulă pe care acum mi-o însușeam, în pragul serii, în p. rcul din Beaucourt, după ce scăpasem teafăr de primejdiile războiului și eram apărat de merișori și ulmi, ocrotitori mai siguri decît brazii firavi din grădina unchiului fictiv. Pentru prima oară de la plecarea mea din Rocroi făceam o plimbare din care iubita îndepărtată era exclusă. Ne-am oprit lîngă acareturi cînd povesteam momentul culminant al aventurii.

— Așadar slujbașul te-a lăsat să ieși din birou fără să-ți facă nici un rău, spuse cea mai curioasă ; mi se pare ciudat ; oricum, colabora cu nemții de vreme ce lucra la comandatură Ai avut noroc.

— Mai mult decît atît. Mi-a ordonat să nu mă înapoiez. „Mai ales nu te înapoia", mi-a spus după ce mi-a explicat unde aș putea schimba banii.

— Voia să te scoată de-acolo pentru ca să nu se încurce treaba cînd te-ar fi interogat nemții, e limpede.

— Totuși a fost frumos din partea lui...

— Să nu exagerăm, protestă cea mai mică, voia să se descotorosească de tine, fără probleme, asta-i tot.

— Putea să se descotorosească trimițîndu-l în biroul de alături.

— Eu cred că pur și simplu și-a dat seama că istoria ta cu tîrgul de la Rethel era adevărată și că a fost convins că ai trecut din greșeală linia verde.

— Dar domnul ți-a explicat doar că se hotărîse s-o treacă și tipul nu putea să bănuiască lucrul ăsta.

— Oricum, rosti cea mare, ai făcut o nebunie și ți-ai riscat pielea. În sfîrșit, ești aici..

— Mă cuprinde mirarea cînd văd ce-i în jur.

— La noi, la castel, nu se simte nimic, sîntem departe de toate.

— În sat, se spun lucruri foarte rele despre ce fac nemții.

— Da, uite, povestește-i domnului ce i s-a întîmplat grădinarului pe drumul spre Flesselles...

— N-are rost, pe domnul nu-l interesează...

Vocile se înălțau din întinderea de verdeață, bicicleta rezemată de zidul trandafiriu sclipea în razele apusului de soare. Numele de „Flesselles" răsuna ca zgomotul familiar al sapei cînd se lovește de un ghiveci de flori. Clipa asta ! O ușoară mîhnire mă avertiza că o voi regreta.

— La Flesselles, am glăsuit, mi s-a decis soarta.

— Vai ! Povestește, povestește !

— Încă n-am terminat cu Amiens.

— Spune mai departe.

— Ai rămas unde slujbașul ți-a dat să înțelegi că ar fi mai bine să nu te înapoiezi...

Înlănțuire de pericole în timpul vacanței pentru a fi pe placul domnișoarelor de Monclin. Cum să le fac să vadă aievea mutra slujbașului ? Mutră posacă dar, în

tainã, binevoitoare. Dacă omul ar fi venit la castel, ar fi arătat stîngaci, solicitînd o bună primire şi s-ar fi scuzat că ne întrerupe convorbirea. Dar acolo, la Amiens, surîdea pe sub mustaţă, descriindu-mi în şoaptă vitrina îngustă a pompelor funebre.

— Ai să vezi : Pompe funebre, e scris cu negru şi argintiu, nu poţi să treci pe lîngă vitrină fără s-o bagi în seamă. Ai să zici că vrei să schimbi bani belgieni. Asta-i tot.

O femeie de vreo patruzeci de ani. Energică. În nici un caz bănuitoare.

— Vino pe-aici, mi-a răspuns, nu mai am nimic în sertarul de la casă.

Am urmat-o în încăperea din spatele magazinului. De acolo am trecut printr-o curte pavată, înţesată de pneuri vechi, apoi printr-o seră părăsită care dădea spre o grădină năpădită de buruieni. Femeia umbla repede fără a întoarce capul, strîngînd cu nervozitate pe umeri un şal de lînă decolorat. Trei lucrători ciopleau alene stele funerare sub copaci. Erau în fundul curţii. Atît de departe că atunci cînd i-am zărit n-am auzit loviturile de daltă pe piatră. Femeia se opri la jumătate de drum de grupul nepăsător (nici unul nu ridicase capul, gesturile lente se eternizau, fragmentate). Întinse braţul :

— Acolo, rosti, în spatele copacilor, în şopronul cel mic.

Scînduri cenuşii măcinate de praf de siliciu. Am împins uşa. Înăuntru era cald. Panglici jucăuşe de lumină străbăteau încăperea.

— Ah ! ai găsit, perfect, perfect, se auzi un glas dintr-un ungher întunecos unde se afla un vraf de unelte.

Omul se ridică şi făcu un pas peste materialul îngrămădit în colţ. Era slujbaşul de la comandatură.

Cele trei fete mă priveau uimite. Cea mai curioasă (deci şi cea mai neliniştită) făcu : „Ah !" ţuguindu-şi buzele. În şopron trecusem şi eu printr-un moment de

spaimă. Omul cu degetul la gură, peste mustață, îmi tăie din scurt orice vorbă.

— Nu intra în panică, zise, sînt singur, nu-ți fie teamă, n-am venit să te arestez. Bun, na-ți banii. Cît îți trebuie ?

Am luat trei sute de franci, am scotocit prin portofel și i-am dat cîteva bancnote. I-am mulțumit.

— Cum ați...

— Nu-mi pune nici o întrebare. Și ascultă bine ce-ți spun.

Se rezemă de o tejghea și coborî vocea :

— Ca să treci linia sînt două soluții. Prima este să treci Somme, noaptea, cu barca. Cealaltă este autobuzul de la Flesselles, la ora potrivită. Cu barca e mai periculos și nu te sfătuiesc. Trag imediat cînd aud un zgomot neobișnuit, dacă nu răspunzi în prima clipă la somație. Somme, somație, pricepi ?

Rîse scurt de gluma lui ușurică. Făcui o sforțare să-l imit.

— Nu mai tîrziu de săptămîna trecută, l-au rănit grav pe unul din camarazii lor care se iubea cu o fată într-o barcă legată de stîlpii din larg. Tipul nu putea răspunde, îți dai seama. Sigur că dumneata decizi cum vrei. Ei, Somme sau autobuzul ?

— Autobuzul, la prima vedere.

— Bun. Te înțeleg. Numai că plecarea cu autobuzul e ceva mai complicată. Controlul are loc la Flesselles. Sînt doi subofițeri: un tînăr și un bătrîn. Fac de gardă cu rîndul. Dacă dai de tînăr, te-ai ars. Verifică, scotocește, e zadarnică orice trudă, ori îi arăți acte în regulă, ori la revedere. Din cîte știu, n-ai așa ceva. Hîrtiile dumitale sau nimic e tot una. Dacă dai de bătrîn, n-ai nici o grijă, nu controlează aproape de loc. Între noi fie vorba, nu știu de ce-l mai țin, dar asta-i treaba lor. Cu puțin noroc...

Cea mare făcu observația că omul putea foarte bine să-mi întindă o cursă ca să fiu arestat, fără să pară că are vreun amestec, că, venind să mă aștepte în șopron, se

asigura că nu-i voi scăpa și că nu-i rămînea decît să anunțe postul de control de la Flesselles, după ce se prefăcuse că dorește să mă scoată din încurcătură.

— Recunosc că nu m-am gîndit, părea sincer.

— Poate că în asemenea momente...

— Soldatul ăla cu fata din barcă, o întrerupse cea mică, ce soartă, vai de mine...

— Înțelegi, reluă sora mai mare, avînd aerul că-i ajută pe oameni, colaboraționiștii își zic c-o să fie iertați în ziua cînd or să se schimbe lucrurile și vor trebui să-și ispășească faptele.

În șopron omul îmi spusese tot în șoaptă :

— ... La 5, în spatele gării, la capul liniei de autobuz.

Apoi a întredeschis ușa :

— Îl vezi pe flăcăul care lustruiește piatra în stînga ? Ei bine, el o să te aștepte la stație. Îi vei da o sută de franci. Tot atît și șoferului. Bicicleta o urci pe imperială. Dacă dai de tînăr și ajungi iar la comandatură, voi fi silit să le spun că te-am trimis la maior la biroul 4, dar că, după ce-ai ieșit pe coridor, ai șters-o.

Încheie amenințător :

— Dacă te prind, să nu care cumva să pomenești de locul ăsta (îmi arătă grădina cu oamenii care ciopleau în tăcere), cu nici un preț, auzi ? În cazul că vorbești, chiar dacă îți dau drumul, n-o să te mai întorci niciodată teafăr acasă. Pe mine o să mă înhațe nemții, dar alții or să pună mîna pe tine. Hai, du-te.

Tăcerea domnișoarelor de Monclin se așternu în mijlocul freamătului de frunze din parc. Tăcerea domnea și în autobuzul care mergea spre Flesselles. Șoferul care a zis printre dinți „la naiba" fără a întoarce capul spre mine era tînărul din grădină. Tot în tăcere, pasagerii coborau pe ușa din față și urcau pe ușa din spate, după verificarea actelor. M-am uitat la militarul care în tăcere scruta permisele de trecere și îți indica, cu arătătorul, să

treci spre caroserie dacă ai hîrtiile în regulă, şi spre acostament în caz contrar. Am văzut un singur exclus înainte să mă aflu în faţa unei uniforme germane : un bătrîn de asemenea tăcut, strîngînd lîngă pîntec o valijoară cafenie. Înaintea mea la rînd se găsea un preot burtos, cu gîndul parcă în altă parte.

Am avut o ultimă inspiraţie cînd am ridicat capul pentru a întîlni privirea tînărului neamţ. Am băgat mîna în buzunarul de la piept ca pentru a căuta actele şi am scos un document care-şi pierduse valabilitatea încă de la începutul vacanţei de la Rocroi : abonamentul la concertele Capelei Muzicale a Reginei Elisabeta, subscris la Bruxelles, la sfîrşitul anului şcolar. Un cartonaş galben, avînd în stînga fotografiei viza serviciului cultural de ocupaţie cu emblema în litere gotice ascuţite, o liră, iar în mijloc, precum un pistil, zvastica. După ce militarul german făcu micul lui gest cu arătătorul spre caroserie, am tăcut, simţindu-mă uşurat. Apoi, în autobuzul care staţiona, am perceput mai mult decît am auzit şoapta preotului, rostită printre buzele nemişcate : „Nu lăsa să ţi se vadă mulţumirea, nu clipi, te priveşte".

Cînd autobuzul porni, zgomotul motorului fu acoperit de urale amestecate cu fluierături. Şoferul striga: „L-am dus", bătindu-mă pe spate. A oprit lîngă o pădure de brazi.

— Fugi prin Molliens-au-bois, m-a sfătuit ; dacă mai fac un control înainte de Doullens n-o să te mai găsească.

În cafeneaua din Molien unde am intrat să mă odihnesc, o femeie mi s-a agăţat de gît, urlînd :

— Fiul meu, fiul meu care s-a întors din Germania.

Nu voia să-mi dea drumul lipindu-se cu încăpăţînare de trupul meu care-i îngăduia să-şi păstreze iluziile. Pînă la urmă fu nevoită să accepte adevărul şi se duse să plîngă într-un colţ, în spatele tejghelei. Se-ntoarse puţin mai tîrziu cu o sticlă de limonadă şi-mi turnă un pahar, suspinînd Fîsîitul apei minerale alterna cu smiorcăitul nefericitei mame.

— Te rog să mă ierți, tinere, dar semeni așa de mult cu Ludovic.

Un pescar așezat la masa de lîngă ușă, cu undița înfiptă în cureaua care-i încingea mijlocul, o privi depărtîndu-se spre bucătărie. Îmi spuse cu o tristă ironie :

— Ei, povestea cu Ludovic n-o să se sfîrșească așa de curînd. Adevărat că-i semeni.

Ludovic al II-lea de Bourbon, prințul de Condé. Îi păstram chipul în fundul buzunarului. René, care-i semăna, se afla în fundul lacului de la Vieilles Forges. Cafegioaica, pradă disperării, reunise pe fața mea trăsăturile falsului Ludovic și ale falsului nepot. Ea se înapoie și înșiră pe tejghea fotografii convingătoare ale prizonierului. Falsă mătușă, fals nepot, fals fiu, îngerul din Rethel cîștiga pe toate tablourile. Încredințîndu-mi medalionul lustruit de degetele doamnei Tamenne, Bertine depășise amintirea și mă înzestrase cu talismanul hoinărelilor. Dar departe de a mă osîndi la un sfîrșit singuratec sub apele pădurii, mica bucată de fier pe care o purtam cu mine (deoarece degetelor moartei le urmaseră degetele fetei pierdute, mă ocrotea, scoțindu-mi în cale agenții dubli necesari : jandarmii binevoitori, fermierul părintesc din Ribemont, slujbașul de neînțeles de la Amiens și pînă la prizonierul de război din Molliens-aubois care se întorsese pentru cîteva minute în ținutul său natal, pentru a mă face pe mine să-l părăsesc.

Biata femeie, cu privirea încețoșată de lacrimi, sorbind din ochi imaginile fiului ei captiv, pe care războiul i-l răpise, îmi spunea ce rău îi pare că nu mă poate găzdui.

— Du-te la castelul Beaucourt, continuă ea, strîngînd fotografiile, la primarul nostru, domnul de Monclin, are să-ți găsească el un locșor.

Nu-și mai ridică ochii spre mine ca să nu vadă spulberarea visului său, fiind pe cale, mi-a fost teamă, să nu cadă în mîniile mătușii defuncte. Eram moștenitorul superstițiilor ei. Poate că eu îi trezeam nenorocitei ne-

cunoscute superstițiile celeilalte, pentru că și cafegioalca se agăța de o închipuire, vrînd să insufle viață unui portret.

Sfîrșitul fericit al călătoriei mele ar fi putut să mă facă să cred în puterea acestor farmece.

Cele trei fiice ale domnului Monclin mă ascultau la capătul aventurii, întruchipări ale unei civilizații dispărute. Frumoase, blînde, anacronice. Am plecat a doua zi în zori fără să le revăd, avînd sub cămașă medalionul rece ca gheața.

Vizite interzise

Legea mea e tăcerea. Așa vorbește exterminatorul cînd se-ntîmplă să-mi iasă în cale. Nu știu exact ce distruge, ce vină a avut în neorînduielile iscate prin mine în orășelul ardenez în timpul războiului. Poate că începe chinuindu-se singur, de vreme ce își încalcă principiul major în clipa cînd acceptă să-mi răspundă. Iată-mă deci stîngher, purtător al cuvîntului pe care-mi va fi pe veci interzis să-l fac să fie rostit de buzele altcuiva. De pildă de către gura Albertei din Rocroi, titlu puțin princiar care se potrivește cu legenda născută în jurul vacanțelor îndepărtate și justificat de trecutul istoric al orașului. Tăcerea nu era legea ei decît în momentele cînd nu putea fi înlăturată, cînd, după ce murmurase „E tare, e tare periculos", mîngîierile îi înăbușeau glasul. Existau apoi, cum am mai spus, întoarceri guralive nu mai puțin inevitabile deoarece te făceau să te simți cu conștiința împăcată înainte chiar de reapariția conștiinței pur și simplu. Exterminatorul, înarmat cu timpul care s-a scurs, nu încetează să-mi amintească faptul că inevitabilul a devenit acum o prăpastie de netrecut. Vreo douăzeci, treizeci de ani. Numără în locul meu, dar cred c-o face cu bunăvoință. Îl port în mine, fără chip, în taina lăuntrică, cum purtam odinioară medalionul. Aceasta e soarta adevăratului demon, nepoftitul întotdeauna dorit, și cu atît mai răutăcios cu cît îmi de-

monstrează, cu nestinsă furie, că veșnică e doar ilu zia. Prima lui lecție nu se deosebește de ultima ; și trupul Bertinei s-a pierdut gol în brațele mele, gol în hăul timpului.

Și totuși n-am încheiat nici un pact cu el, cum ar fi cerut-o demonul tradițional, demiurg, cel care vinde cunoașterea cu prețul dragostei. N-am semnat nici măcar un pact cu fața trecătoare. Aceasta a fost, de fapt, singura victorie a exterminatorului.

Am căpătat, în cursul anilor, obiceiul unor asemenea monologuri. Vorbesc de unul singur, nimeni nu-mi răspunde. Medalionul pe care-l port în mine nu-i făcut din metal, și cu toate astea nici o materie nu-i mai bună pentru a reînvia amintirea metaforică a durerii. Ultimul cuvînt îl urăsc, nu pentru că deșteaptă în mine vreo temere ; e pur și simplu incompatibil cu dulceața de neuitat a trupului Bertinei.

Un glas îmi spune : „Nu te zăpăci, legea mea e tăcerea". Să lovesc pentru a ucide glasul e fără speranță, deoarece mîinile mele violente nu întîlnesc chipul blestemat, iar să încerc să-i răspund nu înseamnă decît să-mi reiau monologul. Glasul se preschimbă într-un uriaș hohot de rîs în rarele visuri pe care le am. Mă trezesc disprețuindu-mă, șezînd în pat, scăldat în nădușeală și lovesc, lovesc în întuneric. A venit vara, fereastra e deschisă, frunzișul din grădină se conturează tot mai clar, desprins din noapte. E trei dimineața. Văd, pentru a nu știu cîta oară, cum se-ntrupează negativul zilei aidoma unei pelicule developate încet. Nu voi dormi. Un alt vis pune stăpînire pe mine. Un fulger de căldură, și reveria cu ochii deschiși se înfiripă sub marele *flash* teritorial, acoperișurile, fațadele apar întîi într-o lumină albă, apoi roșie, își desenează scheletele verzi ale arcadelor pe cerul de fosfor remanent. Privirea face o rotație și urmărește în ținutul lăuntric alcătuirile fugare ale clădirilor, fără să-și dea seama că însăși această mișcare le alungă și că, din an în an, Piața Armelor devine tot mai greu de reconstituit.

Fără să mai vorbim de strada Bourgogne, de strada Petits Forts, de podul de lîngă metereze ; urme prea puțin sigure, linii colorate. Visul bănuitor al amintirilor mă face să fiu mînios pe cea care a suscitat în mine visul nedorit. Uriașul hohot de rîs mai răsună în fundul grădinii noptatice. Mă scol, scotocesc prin sertare (cînd le trag scîrțiile în casa adormită în contrapunct cu rîsul stins care nu avea glasul meu), vreau să pun pe loc mîna pe cărțile poștale primite la vremea aceea din Rocroi, să revăd copiii eternizați în nemișcare, străvechiul Citroën. Nu găsesc nimic. Șovăi să închid sertarul unde nu doarme nici o imagine utilă pentru a reconstitui clipele intense de atunci. Lemnul se împotrivește pieziș, stîngaci, și cînd cedează sub apăsarea degetului mare (am degetul mare rotund, curbat în semicerc, urît, adevărat segment de labă), pocnetul glisierelor se repercutează pînă-n vestibul. Alerg să sting lampa de pe masa de lucru, care pîlpîie după ce de abia i-am schimbat becul, mă reped spre scara neagră și zăresc înaintea mea spasmul catifelat al filamentului, mai nesigur decît flacăra unei torțe în bătaia vîntului. Urc, mă opresc pe palier, lumina dănțuiește în noapte, se lățește și se preface doar pentru mine în foc Bengal, iar în fosforescența neprevăzută se ivește profilul prințului temerar, înconjurat de un nimb purpuriu. Vreau să lovesc, să lovesc în întuneric, să-i zdrobesc figura victorioasă, neputîndu-i ierta că se destramă, vibratil, fără a fi consimțit să ia trăsăturile dispărutei Alberte.

Medalionul s-a înțepenit în fundul sertarului, după un teanc de scrisori. Am păstrat singura scrisoare pe care mi-a trimis-o Lebarq și o recitesc uneori, noaptea. Datată din 20 decembrie 1942, o urare de Anul nou. Nu i-am răspuns, cu toată prietenia ce i-o port și în pofida celei mai elementare bune cuviințe, fiindcă așteptam o alta care n-a venit niciodată. Cobor supărat scara paralelă în timp cu cea de la Rocroi, care a fost — cum spun istoricii — la origina dramei (și citez în minte

exemple celebre precum scara din Blois, scara din Fontainebleau și altele, istoria fiind jalonată, spre marea mea surpriză, de un număr de scări cruciale).

Mergînd spre camera mea la trezirea din visul mînios, trec în întuneric pe lîngă o nouă galerie de celebrități și ochiul, mai avid în obscuritate, are aceleași dificultăți să le identifice ca și atunci cînd am suit prima oară treptele în casa pseudo-mătușii. Ludovic al XVI-lea se află tot la locul lui. Urmează chipurile șterse ale celor care nu așteaptă nici un fel de recunoștință din partea lumii, dar scînteiază în memoria mea aidoma tăciunilor aproape stinși : Lebarq, Laduraux, Delcoeuvre, slujbașul din Amiens. Șovăi totuși să-l număr pe unchiul fictiv printre aceste întîlniri întîmplătoare. Fără îndoială că dorința de a-l scoate din singurătate era mai mare decît gratitudinea ce i-o purtam. Regăseam cu emoție chipurile lui Cuvier, Lamarck — mai ales pe cel de-al doilea, cugetătorul din noaptea cînd am fost lipsit de voință. Pe urmă vine Beethoven, dur și reconfortant, singurul care mi-a vorbit după dispariția doamnei Tamenne, menit acum să închidă, ceea ce sînt silit să recunosc, ciclul imperial. L-am uitat pe Beethoven și nu l-am mai revăzut pe prințul de Condé. Visul se apropia de sfîrșit. A mai dăinuit cîteva clipe într-o ultimă străfulgerare. Priveam la medalionul din capăt care ocupa, într-o ciudată cruzime a privirii, locul de unde fugise mătușa și de unde îmi luasem rămas bun de la Bertine. Medalionul mi-o arăta pe iubita îndepărtată. Umerii ei goi ieșeau din micul oval și rama ruginită — mereu caducitatea tăioasă a fierului îmbătrînit — îmi ascundea pentru totdeauna trupul îmbrățișat prea în grabă.

Buzele nemișcate, verzi în coroziunea fosfenului, mă încunoștințau că și legea ei era tăcerea, cu alte cuvinte — că îmi era interzisă, înconjurată de oprelișți și lipsită de grai. Nici o chemare către mine, nici o mînie care să-i umfle pieptul. Se supunea întru totul legii. Rămîneau doar frunzișul nemișcat al grădinii la înălțimea

ferestrei, ca la Rocroi, în vila bunului povățuitor și amintirea cîntecului „Obloane trase, obloane trase" în așteptarea nesfîrșită a nopții.

Am șovăit multă vreme să mă întorc la Rocroi ; nimic nu mă întristează mai tare decît micșorarea spațiilor trecutului. Ajungi să crezi că pînă la urmă îi împiedică să se întoarcă acolo pe cei cu care vorbeai altădată pe un ton atît de firesc. Pe exterminator nu-l întîlnești decît o dată în viață. Apoi dispare, dar opera lui rămîne. El se ascunde și îi ascunde și pe ceilalți. Am rătăcit pe strada Bourgogne, dar n-am îndrăznit să sun la ușa doamnei Tamenne. Scrutam înfățișarea trecătorilor și-mi spuneam : „Poate că ăsta-i Lebarq, poate că ăsta-i Alfred Joveneau". Privirile mele ocoleau chipurile femeilor. Nu voiam să regăsesc o străină. De la grilajul vilei am văzut un bătrîn. Citea pe terasă. A întors capul, nu m-a recunoscut. Și totuși ațintea aceiași ochi asupră-mi, duioși aproape precum înaintea plecării mele spre Rethel. Exprimau mai ferm decît o făcuse glasul : „Cu nici un preț, cu nici un preț". Celălalt îmi spusese la Amiens : „Mai ales nu te înapoia". Ar fi trebuit să țin minte.

OBIECTELE TE VOR GĂSI

Lui JEAN LADRIÈRE

Nisipul dacă m-ar fi lăsat să deschid ochii aș fi vorbit : Cuvintele care nu-ți slujesc decît să fugi, cînd încetez să fug, mă reduc la fugă.

Georges BATAILLE

O falsă descoperire

O operă literară nefiind decît o operă științifică golită de toate ecuațiile, n-am nici un scrupul să prezint hîrtiile lui Ludwig von Heilbronn în forma lor originală. Este vorba în ele de cugetări, de note disparate, de scrisori, de documente practice, cărora caracterul lor fragmentar le conferă un merit deosebit.

Heilbronn fiind destinat, de confuzia necesară a timpului, să figureze printre presocrați, n-am găsit că era urgent să public ceea ce el n-ar fi considerat niciodată drept opera lui. Era să spun : dacă ar fi trăit. Dar nu sînt deloc sigur că a murit, o deduc pur și simplu din aceste hîrtii pe care le-am descoperit în cursul unei plimbări.

Ar fi mult mai exact să spun că m-am împiedicat de ele pe cînd săream peste un șanț, cu toate că lucrurile s-au petrecut puțin altfel. Aceste hîrtii au venit spre mine cu un fel de determinare. M-au provocat pur și simplu, s-au vorbit să mă întîlnească. Presupun că voiau să fie citite. Sau că Ludwig von Heilbronn, pe care nu l-am cunoscut niciodată, dorea ca eu să le citesc.

Străbat pădurile în căutarea acelor curioase ciuperci, care cresc pe trunchiurile copacilor uscați și le împodobesc furcile cu viziere îngrijorătoare. Stejarii și fagii năpădiți de asemenea cruste mă supraveghează din umbra acestui organ suprapus tîrziu care le pecetluiește soarta.

Caut privirea copacilor și smulg ochiul lemnos. Am sărit șanțul, fascinat de porii bruni ai unui mare burete de iască, și piciorul mi s-a izbit de un teanc de hîrtii umede. Sînt legate cu o panglică liliachie decolorată. Foi galbene cu marginile zdrențuite de flacără și cîteva rînduri aproape șterse pe hîrtia umedă. Resturile unui caiet se găsesc cu cîțiva metri mai încolo. Toată caligrafia era însă parcă destrămată. Un carnet de culoare ruginie pe care-l arunc la poalele unui pin, cu o mișcare mînioasă, avînd pe pagina de gardă un nume : Ludwig von Heilbronn.

S-ar spune vestigiile unei lupte. O descoperire fără valoare ? Vîntul împinge spre mine aceste urme manuale pe care un necunoscut le-a vrut de neuitat.

Obiectele te vor găsi

Vîntul împrăștie minciunile. Minciuni conținute de această literatură, de acest text lipsit de ecuațiile lui, de aceste însemnări zdrențuite aproape cărnoase pe care vîntul mi le lipește pe obraz și pe piept. Să îndepărtez cu o rapidă scuturare a mînecii filamentele și viscozitățile. Știu că vă temeți de pînzele de păianjen. Credeți-mă, nu e cazul, e tot o simplă rețea.

Filele lui Heilbronn stăruie și se reped pe suprafețele mele libere ca un nor de cataplasme. M-am izbit de cuibul spre care mintea îmi îndrepta degetul și am eliberat viespile celulare. Iată-mă acuma omul sanviș al pădurii, viitoare hrană a marilor hymenoptere, dacă rămîn dornic să cunosc biografia ocazională. Căci îmi închipui că Ludwig Heilbronn își povestește viața în timp ce eu mă descarc strigînd acest nume care răsună ca și cum ar fi fost cîntat în tonuri joase peste noaptea ghizdurilor tubulare.

Heilbronn, Heilbronn, onn... onn... onn. Ecoul se confundă cu clipocitul din fund după căderea pietrei. Apa are nevoie de multă vreme ca să redevină netedă, ea

continuă cîteva lungi minute să trimită la suprafață fulgere cenușii de zinc. Poate că cerul se găsește la treizeci de metri adîncime.

Mirosul de beci al hîrtiilor umede mă acoperă.

Să pun din nou ordine în manuscris.

Să nu uit caietul.

Nici carnetul.

Focul nu înseamnă nimic

Priviți chibritul sau fitilul carbonizat. Le poți ține în căușul palmelor, nu-s nici măcar prea fierbinți și au o flacără efemeră. Vîntul care răspîndește incendiul este același cu cel care-l anulează dintr-o suflare. Gîndiți-vă la mîinile voastre goale și umbroase; în centrul acestui mic spațiu mai secret decît o mobilă apare acum capul negru și poros al sulfului ca un ochi de insectă strivită. Iată-l pe Behemot, zice psalmul. Eu zic: Iată capul mort al chibritului. Nu-i nevoie de mai mult ca să se aprindă universul? Cît timp pot încă vorbi, îmi va mai rămîne puțin suflu între cuvinte pentru a nimici într-o clipă visul lui Nero în fața Romei în flăcări.

Totuși, în bătaia vîntului ce întorcea pentru mine paginile (pentru a mă sili să le citesc după ce mă silise să întîlnesc lucrarea), mi-a apărut teorema în toată goliciunea ei:

Focul nu înseamnă nimic.

Heilbronn a scris această frază după ce a luat contact pentru prima oară cu inamicul. Deoarece revenise teafăr din prima ciocnire, uită acest fragment al trecutului, conjugîndu-l la prezent. Și iată-l senin, aprinzîndu-și țigara în căușul palmelor, negînd un foc prin altul, sub ogivele încenușate ale orașelor devastate.

Dar anticipez. Ludwig von Heilbronn este într-adevăr soldatul bucuros că a supraviețuit? Mă silesc în continuare să îndepărtez de pe hainele mele foile umede. O frază întîmplătoare și cred c-am deslușit omul.

Urgent : punerea în ordine a manuscrisului.

Să scot de pe gîtul meu această pagină înghețată pe care vîntul o îndoaie peste gura mea. Am impresia că sărut pătimaș un obraz pe care-l detest.

Masca de lavă

Nimic nu-mi permite să afirm, am mai spus-o, că Heilbronn a fost luat la război și că a scris un jurnal din care am dezgropat aceste fragmente. N-am pus încă foile în ordine ; și totuși e primul lucru pe care trebuie să-l fac dacă vreau să desprind din aceste note o privire de ansamblu. Vîntul le-a împrăștiat. În direcția mea, din fericire. Am început să le scot pe acelea care mi s-au lipit de trup, apoi am mers pe lîngă marginea pădurii, strîngînd paginile răsucite de foc care se prinseseră în acele de pin, avînd grijă să nu le mototolesc, pentru ca scrisul de pe ele să poată fi citit.

Cum Heilbronn nu a numerotat paginile, va trebui să reconstitui ordinea lor după text. Va fi foarte greu, căci pe multe din ele nu se află decît cîteva fraze răzlețe. De exemplu :

Teama de sufocare sub terenul răvășit
Rime încolăcite
Rime din ce în ce mai vioaie
Pămînt în gură e mai puțin rău decît pe ochi.
Trebuie doar să ții falca nemișcată
Masca mea se formează etc.
N-are rost să știu dacă rezist
Dacă pămîntul se învîrtește (singura condiție)
Să nu uit să-i amintesc lui...

Restul nu se mai putea desluși. Colțul de jos din dreapta paginii fusese ars pe vreo zece centimetri. Partea îngălbenită de flacără este foarte subțire. Se va preface în praf la cea mai mică atingere.

Mi-au trebuit mai mult de două ore pentru a găsi paginile. Erau vreo patruzeci. Cred că le-am strîns pe toate. Un cantonier, care mă văzuse căutînd foile, mi-a adus patru. „Nu mai e nimic" mi-a spus. I-am mulțumit. Cum venea din capătul unui ogor depărtat, cred că mi-a spus adevărul. „Toate hîrtiile astea murdare vin de la groapa de gunoi", adăugă înainte de a mă părăsi. N-a găsit nimic curios în faptul că pun atîta preț pe asemenea rămășițe. Nu mai puțin uimitor mi s-a părut că nu s-a gîndit nici un moment că foile puteau să-mi aparțină. Starea paginilor nu l-a înșelat: erau niște putregaiuri. M-a luat poate drept un orășean în căutare de antichități.

Dar n-are importanță.

Esențialul este că a plecat fără să-mi ceară explicații. Avea o mutră neplăcută. Șapca lui verde își pierduse aproape toate găitanele și mă făcea, nu știu de ce, să mă gîndesc la războaiele lui Napoleon, apoi la războiul de secesiune. Dar dacă Heilbronn a fost într-adevăr la război, care o fi fost acela?

Trebuie să descopăr groapa cu gunoi. Hîrtiile stătuseră, desigur, multă vreme în șanț. Mirosul lor rășinos, urmele lungi, soioase, cafenii, lăsate de acele de pin pe anumite pagini (aceste ornamente întîmplătoare ar putea sta la originea unui stil decorativ dacă împrejurările sînt prielnice. Ar aminti de selecția naturală). Singura pagină pe care am citit-o pînă acum pare să indice că Ludwig von Heilbronn a scris-o „sub pămînt", poate după o năruire de teren care-l îngropase pe jumătate. Sau în urma exploziei unui obuz. Dacă pămîntul l-ar fi acoperit complet, n-ar fi putut să scrie. Totuși, aluzia la mască arată că se afla sub pămînt ca o cîrtiță și spera să-și regăsească mai tîrziu înfățișarea.

„Dacă rezist" adaugă.

Scrie deci în întunericul pămîntului și se gîndește cu calm la viitor: „să nu uit"...

Caietul și carnetul sînt în bună stare. Numai foile volante mă îngrijorează. Am pierdut panglica. De neiertat. Mi-ar fi permis, poate, să datez teancul de hîrtii. N-am încredere în cantonier. Sînt sigur că mă supraveghease cu mult înainte de a se apropia de mine. Printre cele patru foi pe care mi le-a adus se afla foaia nr. 9, singura care este numerotată. A citit-o cu siguranță și, mirat, a vrut să vadă mai îndeaproape persoana pe care o interesa acest text. Foaia a noua este, desigur, de neînțeles pentru omul pădurilor.

Mînia literelor

Am pus manuscrisul în ordine. După plecarea cantonierului, am renunțat să mă duc să smulg buretele de iască și m-am întors acasă cu hîrtiile mele jilave. M-am așezat imediat la lucru. Era foarte greu. Aveam degetele amorțite, deoarece strînsesem teancul, fără a face nici o mișcare, de teamă să nu-l deteriorez.

În plus, nu voiam să-l strîng prea tare pentru a nu risca să se șteargă scrisul decolorat care se afla în dreptul degetului mare. Mîna dreaptă mă durea.

După ce am pus hîrtiile pe masă, timp de cîteva minute n-am fost în stare să apropii degetul mare de arătător. O nimica toată poate distruge scrierea. Îmi ziceam că Ludwig von Heilbronn a trecut prin multe în noaptea adîncă a subteranei (o noapte în care spațiul nu a dispărut numai din lipsa luminii, ci și deoarece omul nu putea face nici o mișcare).

Treizeci și două de foi pe care le-am clasat după logica textului, încercînd diverse combinații, care permiteau să întorc fiecare pagină fără să izbucnesc în rîs sau să sar în sus de furie. În cele șase cazuri, unde pagina se termina cu un fragment sau cu o scurtă notă, acest sistem nu se putea aplica și trebuia să citesc mai departe în scopul de a descoperi o aluzie la un fapt evocat înainte.

Primele opt pagini sînt acoperite cu un scris dezordonat. E greu de spus dacă incoerența aparentă a textului se datorează autorului sau dacă umiditatea poartă vina dispariției unor pasaje. Lupa scoate la iveală niște insecte extrem de mici care mișună pe suprafața cenușie și pătată, ca și cum ar încerca să regăsească cuvintele lipsă pentru a putea citi integral documentul. Transpusă la scara noastră, o asemenea încercare constă în a alerga printr-un cîmp de ruine pentru a reconstitui o inscripție unde fiecare literă ar avea mărimea unei coloane sau a unui fronton de templu, apoi în a te depărta pentru a putea citi colosala cugetare.

Dar insectele nu-și iau această distanță, ele aleargă spre fișiile de scoarță și dispar acolo ca în niște vaste scobituri vegetale unde stau îngrămădiți păduchii de frunze. Poate că nu citesc. Mucezeala lasă urme pe hîrtie ca niște rugine geometrice care se deschid din loc în loc aidoma unor cratere.

Această topografie de mucilagii răsucite mă umple de teamă — așezări de litere enorme iau formă de măciuci.

Cititorii te vor găsi

În timp ce scrie acoperit de pămînt, Ludwig von Heilbronn este în aceeași situație ca și insectele. Face niște semne invizibile și nu poate reciti frazele decît de la distanță.

Dar pămîntul îi modelează masca.

Între mîna care scrie și ochiul care va citi totul e compact. Insectele scăpate din galeriile rîmelor parcurg obrazul pentru a-l citi. Nu e sigur. Am zis : „poate că nu citesc". În grosimea rocilor poroase cineva scrie dar nimeni nu citește. Sosesc cîrtițele care-și sapă trecerile rîcîind pămîntul și împingînd înainte stratul dislocat și afînat. Heilbronn simte apropierea acestor unde mișcătoare. Cînd o cîrtiță se lovește de obrazul lui și-l miroase, are cîteva clipe de răgaz.

A-i vorbi cîrtiței e cu neputință. Îndată ce-și întredeschide buzele, îi intră pămîntul în gură.

Mestecare silicioasă. Scrijelire. Sfîșiere. Apăsări dureroase. Să ocărîm pe nas. Animalul se depărtează descumpănit. Niciodată n-a atacat cîrtița care s-a apropiat de el. Eroic : ea îl gîdilă cîteodată, de e gata să sară din sarcofagul lui mineral. El își închipuie strigătul subteran neauzit de urechea lui astupată, dar pe care îl simțea transmis pînă-n vîrful picioarelor prin mușchi și prin vertebre.

Trăsnete sub pămînt, iar deasupra cîțiva plimbăreți, surzi la orice altceva decît hoinăreala lor.

Pagina 9

Ceea ce știu pînă acum despre **Ludwig von Heilbronn** se datorează citirii în grabă a **primei pagini** care mi-a atras privirea înainte de sosirea **cantonierului. În clasarea mea**, această pagină poartă **numărul 26. Interpretarea dată** a fost tot așa de grăbită ca și **lectura, astfel că ipoteza** unei scrieri subterane rămîne îndoielnică.

Pagina numărul 9 pare totuși să confirme presupunerea. Ea este acoperită de un text dens care se citește cu ușurință. Lucru foarte surprinzător : umiditatea și mucegaiul nu au atacat-o deloc. Primele opt pagini erau muiate, cea de-a zecea udă leoarcă. S-a prefăcut în fîșii cînd am încercat s-o întind ca s-o usuc între două volume ale dicționarului Littré.

Cineva încercase oare să distrugă pagina numărul 10 ?

Textul paginei 9 :

Singura dramă a omului este neputința lui de a descrie natura.

Numărul cuvintelor variază de la o limbă la alta, dar limba care are cel mai mare număr de cuvinte nu face nici ea față acestui scop. Așadar n-are rost s-o descopăr.

şi s-o numesc. Dacă ea este cunoscută, eu sînt pur şi simplu un neştiutor. Dacă este necunoscută, nu fac, numind-o, decît să adaug un cuvînt la lexicul limbii mele care, îmbogăţită cu acest singur cuvînt, rămîne totuşi oricum insuficientă pentru a putea descrie natura. Orice limbă este deci totodată drumul nesfîrşit şi fundătură. Este imposibil să se stabilească dacă natura este finită sau infinită, pentru că nu dispun decît de o limbă finită pentru a enunţa problema. Limba este finită, adică în acelaşi timp limitată şi lichidată. Am terminat în ce priveşte limba.

Am terminat şi cu natura de care nu pot vorbi decît într-o limbă anume.

Rămîne privirea tăcută.

Dar denumesc privirea, adică natura vizibilă, într-o limbă particulară şi finită etc.

Am terminat cu privirea.

Se poate citi în josul paginii :

Am făcut bine să cobor...

Cavităţi, rădăcini, rîme...

...a se vedea în special...

improbabil, foarte impr...

Itinerar

Mă tem de o vizită a cantonierului, dar sînt sigur că va veni. Nu-i cunosc intenţiile şi, cu toate astea, aştept de la el vreo revelare care să mă ghideze în descifrarea hîrtiilor lui Heilbronn.

Deoarece a făcut aluzie la o groapă de gunoi, aceasta e singurul reper de care dispun, pînă acum, pentru a regăsi originea ciudatelor documente. E de asemenea singurul indiciu menit să mă lege personal de el şi putîndu-mi

lumina rolul pe care și-l asumă sau și l-a atribuit în această istorie obscură.

M-am dus din nou la locul unde am descoperit teancul de hîrtii. La aproximativ trei sute de metri de la marginea pădurii, terenul formează un povîrniș nisipos a cărui creastă se profilează la orizont sub forma unei hule foarte verzi.

Arbuști rotunzi și strîmbi. Boschete de un albastru-închis. Vizuini. Bîrloguri unde-și au viețuitoarele rostul. Numesc acest loc îndepărtat ascunzătoare, apoi cuib, dar revin la denumirea de bîrlog, care mi se pare cea mai potrivită, căci și pentru mine, care caut groapa cu gunoi, are un rost.

Cantonierul, care stă în ascunziș, îmi arată, fără să vrea, drumul.

Cîteva pete albe și cenușii împrăștiate în direcția vîntului. Fără-ndoială hîrtiile luate de vînt și duse departe de gunoi.

Sînt pe calea cea bună.

Să merg cu un aer nepăsător.

Vînt slab din sud-sud-est.

Strîng hîrtiile pe măsură ce le descopăr. Pînă am ajuns la poalele povîrnișului am strîns șapte.

Cantonierul apare lîngă trunchiurile încremenite

Strigăt de sus :

— Tot după vînat ?

— Precum vezi.

Mormăie. Nu pare mulțumit.

Anunțuri

Se vorbește, se vorbește pentru a ocoli esențialul. Ce vreme frumoasă. M-am gîndit : timpul frumos este subiectul oricărei convorbiri care vrea să tăinuiască alte lucruri.

Spune și el : Da, vreme frumoasă — din același motiv.

Vremea frumoasă a celor prefăcuți atîta timp cît minciuna poate fi crezută. Cînd omul minte, vorbește despre cum e vremea. Îndată ce încetează să mintă, vorbește despre ce este vremea.

Vorbăria vană e o navă a bravadei.

Sînt mîndru de această cugetare cu anagrama ei.

Transcrierea exactă a conversației de la poalele povîrnișului :

— Ce vreme frumoasă !

— Păcat că bate vîntul.

— Asta o să alunge norii, veți vedea.

— Poate. Oricum, nu mă împiedică să mă bucur de plimbarea mea.

— Nici pe mine. Și pe drept cuvînt. În meseria mea o duci tot într-o plimbare.

— E o meserie sănătoasă. Și liberă.

— Pe naiba.

— Pun rămășag că nu ți-ai schimba slujba pentru tot aurul din lume.

— Așa se spune. Dar nimeni nu mi-a oferit altă slujbă, deci...

— Trebuie să urmărești anunțurile de la mica publicitate.

— Nu citesc ziarele.

— Ei, dacă nu citești ziarele... uite...

Netezesc una din hîrtiile pe care le țin în mînă.

— Iată... Un încasator de la Societatea Darges dispare cu lefurile muncitorilor... medicul neagă cu putere... automobile de ocazie... guvernantă externă... iată și asta... Se caută paznic de noapte, dar să lăsăm toate astea... În fond ai dreptate, nu-i prea interesant.

Cantonierul mă privește ironic și amenințător. Sîntem singuri, departe de sat. Ceea ce fac nu este, poate, prea prudent.

Se uită țintă în ochii mei. Fără răutate.

— Spune-mi, zice el după un timp, ce faci dumneata cu bucățile astea de hîrtie pe care le strîngi ?

— E greu de explicat. Să spunem că le colecționez.

— Curioasă colecție. În fine, e dreptul dumitale. Cîte ai mai găsit azi-dimineață ?

— Șapte.

— Și ești mulțumit ?

Tonul nu înșală. Crede că are de-aface cu un nebun. Am răbdare. Profit de situație, apoi zic :

— Nu ai cumva un capăt de sfoară ?

Gîndește probabil : „Nu trebuie să-l contrazic".

Caută prin buzunare : „Poftim".

Recunosc panglica liliachie care lega teancul de hîrtii al lui Heilbronn.

— Mulțumesc.

Trebuie să-mi păstrez calmul. Să nu trădez că am avut un șoc. Strîng hîrtiile cu grijă și fac un prim nod. El privește în depărtare.

— În cazul cînd cauți groapa de gunoi, este pe-acolo (și-mi arată cu bărbia vîrful povîrnișului), la doi kilometri depărtare.

Această scurtă mișcare a capului a fost suficientă. Se poate vedea peste șapca uzată cinci centimetri de găitan. Violet. Deasupra urechii stîngi.

Elogiul neglijenței

Neglijența celorlalți îmi provoacă cele mai frumoase invenții. Ei lasă peste tot goluri pe care eu le socotesc intolerabile. Alții ar spune : regretabile. Eu nu am liniște pînă ce nu le umplu. Dacă toți ar judeca la fel n-ar mai fi lacune, iar lumea ar fi definitivă, un glob rotund și plin. N-ar mai fi nevoie de invenție. Dar fiecare judecă în felul lui. De unde zdrențe, găuri, spărturi, foi care zboară în vînt, panglici destrămate.

Hotărîre de luat : să nu alunecăm în a face morală. Să pornim de la goluri fără să interpretăm nimic.

Lacune.

Nu m-am ocupat încă de carnet.

Am neglijat caietul.

Obsesia polițistă a teoriei.

Dar fără teorie, găurile se lărgesc cu încetul și se prefac în prăpăstii.

Fund întunecat al pînzei lacului unde mișună speciile cunoscute.

Lacune, lagune.

Spații disponibile cu atît mai intolerabile cu cît Ludwig von Heilbronn și-a scris notele acoperit de pămînt, înghesuit de apăsarea straturilor geologice. Pentru el nu era posibilă nici o mișcare care să nu ceară deplasarea incalculabilelor construcții stratificate. Prins total în lut. Pentru toți cei care ocazional mișcă aerul liber, cîmpia se-ntinde nesfîrșită și urmele lor se usucă la soare, ca și ale melcilor, zadarnice și irizate.

Toate defectele lor sînt la vedere.

Tot atîtea sfîșieri.

Duse de vînt, flăcări oscilante, pulsații fără început.

Delăsare a gesturilor, pendulare.

A împrejmui, a încercui

Nu știu cine, Heilbronn sau eu, a adus acest elogiu neglijenței. Carnetul nu mi-a dezvăluit pînă în prezent decît numele unui om pe care-l cred dispărut, dar care, poate, mai scrie sub pămînt. Acest carnet a fost aruncat la suprafață, așa cum cîrtițele aruncă pămîntul pe care-l scurmă. Iată de ce, fără îndoială, nu-mi permit să-l răsfoiesc. Dacă aș întoarce paginile, aș citi „Este neglijența celorlalți". Să căutăm adevărul. Noua podoabă înconjura capul cantonierului Era fericit în ziua cînd

purta această șapcă pentru prima oară. Îi dădea importanță, siguranță și autoritate pentru a străbate drumurile.

Incertitudinea nu-l cuprinde după ce îmi arată direcția în care e locul de depozitare a gunoiului, ci în momentul cînd, ascuns în pădurice, mă vede că umblu după niște căpețele vechi de hîrtie. Faptul că-mi aduce atunci, ca un cîine ascultător, cele patru foi care erau purtate de vînt spre orizont (și de care nu știam că au scăpat căutărilor mele), iată ceva ce te face să reflectezi. S-ar putea crede că este un om serviabil.

Probabil că este, dar asta-i altă poveste. Aceste foi de hîrtie *sînt recunoscute* de el și, văzîndu-mă de departe cum mă zbat în norul zburător al teancului risipît (ca niște păsări de pradă albe îndîrjite care vor să-mi scoată ochii), teama îl cuprinde și îl îndeamnă să simuleze că mă ajută.

Îmi fura panglica profitînd de dezordine. Găitan. Fundă. Panglică. Toate acestea se-aseamănă. O familie de cuvinte se alcătuiește ca să mă deruteze. Trei fire capabile să-mi strîngă inima încetișor, pe nesimțite. Singurul fir care a existat vreodată îmi provine din chiar mîinile cantonierului.

În afară de cazul că...

Nu ajungem să ne înțelegem

Acest lucru îl gîndește cantonierul și este și cel pe care-l murmur eu, în momentul cînd ne descoperim chipurile. El, ca întotdeauna, se afla pe creasta povîrnișului, iar eu la marginea pădurii care amintește de bogăția zăcămîntului. Făceam amîndoi semne cu mîinile, după tehnica semnalizărilor telegrafice ale lui Chappe. El pentru a mă determina să-l urmez în direcția pe care mi-o arăta cu degetul ridicat deasupra umărului (în timp ce face acest gest, mîna lui seamănă cu o rață care zboară cu

gîtul întins spre baltă), iar eu pentru a-i da de înțeles că nu pricep ce vrea (desfac tot timpul brațele în mod alternativ, în așa fel că par ca o rață care coboară cu aripile întinse și se așază pe creasta înspumată și șuierătoare a apei brăzdate de labele ei.

Cantonierul e nerăbdător, își repetă gestul de două sau trei ori, aidoma cîtorva scurte rafale, după care își scoate șapca și-și șterge nădușeala. Face iar semne fără să lase șapca din mînă și, cînd se oprește, iar îmi arată ceva cu degetul. Acum pricep că mă informează : „Vino la groapa cu gunoi, vi găsi alte teancuri legate cu același soi de panglică". Fac un cerc cu mîna ca să confirm că am primit mesajul și sînt de acord, mă interesează să mă duc să văd documentele inedite, codate în violet.

Probabil că i-am înțeles greșit semnalele.

Ridică brațele spre cer și decodez :

— Ce prostii îți trec prin cap ! N-o să ne înțelegem niciodată !

Nu mai mișcăm.

El așteaptă, gîfîind.

Ca și Ludwig von Heilbronn, avem prea puține cuvinte ca să descriem natura.

A plecat înghițit de hula forestieră.

Voi merge altă dată.

Vînătoare rezervată

Tăblița care purta această inscripție a fost bătută în cuie la înălțime, pe un mesteacăn bolnav. La aceeași altitudine ca marii bureți cu cozoroc. În ultima vreme, mi-am neglijat recoltele. Trebuie să mă apuc iar serios de ele. Să pătrund în pădure (fără arme) scrutînd cununile copacilor. Ploile din ultimele săptămîni au priit proliferării acelor vegetale mai mute decît celelalte și care se numesc polypori.

Polypori.

Numele lor îl amintește pe al porfirului care e în același timp o stîncă și un filozof.

Masa de porfir.

Polyporele pe masă.

Asta dă seriozitate acțiunii mele. Termenii tehnici te consolează de imprecizia ideilor — din care majoritatea sînt dorințe. Pasiunea mea se situează în spațiu și istorie. Speciile pe care le recoltez se-ntăresc în cîteva zile și se conservă veșnic.

Altele, ca pholiotii și asterophorele, sînt caduce, se cofleșesc, se moaie, se lichefiază într-o duhoare de nedescris. Carne de portocală purulentă, mirosuri, flatulență ca tartul.

(Ce schimburi de cuvinte în aceste emanații mortale!)

Există o repulsie a omului de știință să trateze lucrurile moi, cărnuri băloase mereu în curs de evaporare. El simte nevoia oaselor, muchiilor. Mamelonul erectil și tare este singura salvgardare a sînului.

Am scos de la locul lui buretele de iască. Hîrtiile lui Heilbronn sînt într-o stare de putrefacție tolerabilă, aproape atrăgătoare.

Răspîndesc mirosul liniștitor de pivniță.

Noapte solidă

În cursul bătăliei de la 27 iunie, șase din camarazii mei au fost uciși (Hellerbach, Rust, Holst, Braunfeld, von Remersdorf și cel pe care-l numeam micul Heinrich). Mă aflu singur de tot, într-un nor de praf, înconjurat de detunături greu de localizat. O voce mă strigă din stînga: „Heilbronn, Heilbronn, Ludwig...“

Zgomot îndepărtat de vehicule. Praf. Sînt că nu se va risipi. Va trebui să trăiesc, să cuget, să mă tem, să fac bilanțul în fiecare minut înăuntrul acestei materii

Totodată docile și constrîngătoare. Un povîrniș afînat mi se deschide sub pași. Înaintez fără greutate, praful e mai apropiat, mai rece. Fragmentele de lut îmi răcoresc picioarele, apoi pîntecul care se lipește mai lesne de bucățile ductile decît suprafețele rezistente ale trupului. Rigiditatea oaselor mari, în lipsa cărora mișcările membrelor ajung giratiuni lichide, încetează de a mai impune mușchilor rupturile angulare, cele ce ne dau acel mers de marionetă, obiect al tuturor orgoliilor noastre. Nemilos duel de mitraliere în timp ce eu mă afund, dar asta nu mă mai privește, pămîntul îmi atinge gîtul. O rafală razantă ori un glonte rătăcit sînt singurele mele riscuri. Dacă mă decapitează, voi avea eternitatea busturilor (Las la o parte fibrele, tendoanele smulse și tot acel sînge închegat precum coaja pe o vărsătură).

Mereu aceeași locomoție dezarticulată a omului. Schimbare perpetuă, ca și geneza ideilor. Să ai șir în idei. Așa zisă virtute deoarece chiar succesiunea lor proscrie să ai ceea ce se cheamă șir în idei.

Cobor mereu. N-au mai rămas deasupra decît mîinile și cîteva șuvițe de păr. Nu mai aud detunăturile. Mă cuprinde acel calm care îmi făgăduiește că voi putea confunda ce este și ce trebuie să fie. Carnetul din buzunarul interior îmi apasă mai tare coastele acum cînd sufăr presiunea terenului. Creionașul este în tocul din legătura de piele.

Pentru mine războiul s-a sfîrșit.

Spațiul zero. De-acum încolo posed un vocabular imens. Destule cuvinte ca să spun tot.

Respir cu greutate.
Rime. Cîrtițe, Mișcări locale subpămîntene.
Mi. . . . . .
Să stu . . . . . fără grabă . . . . . .

Acest text a fcst descifrat pe filele 22 și 23. Un desen al cărui înțeles îmi scapă ocupă întreaga foaie 24. Foaia 9 definea motivele coborîrii. După foaia 26, Ludwig von Heilbronn trebuie să fi cunoscut serioase difi-

cultăți din momentul cînd a fost îngropat cu totul sub pămînt. Din fcaia datată 27 iunie, nu aflu nimic nou. Heilbronn ia parte la război într-o epocă nedeterminată. După cum reiese din cele două foi pe care le termin de citit, a început să scrie în timpul coborîrii și a continuat sub pămînt.

Fragmente de istorie naturală

De la fila 25 la fila 29 se descrie amănunțit lumea subterană, încît din acel moment există toate motivele să presupui că Heilbronn s-a adaptat perfect la noile sale condiții de viață. Aceste cinci foi erau într-o stare foarte proastă, ceea ce m-a obligat la o muncă de reconstituire adesea arbitrară. O dată mai mult, nu știu dacă autorul e Heilbronn ori eu însumi.

După ce s-a aruncat ultima lopată de pămînt, orice identitate dispare. Aceste cuvinte le-am auzit la mormîntul unchiului meu, fratele bunicului. Un preot scheletic rostea puternic elogiul defunctului. Glasul lui acoperea șuierul vîntului devastator. Descria în amănunt lumea fericirii în care unchiul ajunsese înainte cu cîteva ore. Această priveliște mă încîntase. N-am uitat nici un cuvînt din spusele sale. Mă fascina ce te așteaptă pe lumea cealaltă, ca o natură de necunoscut. Identitatea unchiului meu era îndoielnică. Nimeni nu știa cine era și ce făcea. Abia după moarte se supunea unui orar strict într-o lume ordonată. Mă bucuram pentru el. Ludwig von Heilbronn se afla într-o situație asemănătoare. Cu singura deosebire că Heilbronn făcea el însuși inventarul celeilalte lumi.

Nu-i nimic mai înspăimîntător decît să rătăcești într-un ținut necunoscut. Aici nu risc nimic asemănător. Ați putea crede că nu mai există cer. V-ați înșela, e doar mai aproape. Bolta cerească se confundă cu rotunjimea creștetului meu. Terra, teroare. Dar nu-i așa. Cupola

îmi încercuiește capul ca o cască. Cînd mă cuprinde teama de izolare, nimic mai ușor decît răsturnarea situației. Capul mi se dilată atunci la limite astronomice. Mă plimb într-o noapte fără lună, neîntreruptă, lipsită de acea alternanță enervantă de lumină și întuneric. Tentația celestă e rară. Îmi urmez ideea în nemișcare. Îl înțeleg în sfîrșit pe Zenon din Eleea pentru că teorema sa pornește de la o lume compactă. Regiuni, regiuni proprietăți proximale. Fauna și flora sînt bogate în acest parc al serii veșnice. Animalele, numeroase, vin să mă vadă. O pletoră de rîme prietenoase îmi explorează obrazul prin atingeri scurte (sărutări de fete duioase, indignate de dragoste). Miriapozii sînt uluiți cînd dau de suprafețele mele calde. Rămîn încremeniți ore întregi lîngă urechile mele, parcă admirîndu-le conturul. Mi-e teamă de cîrtițe și de săpăturile lor nervoase (imbecilitate a perseverenței). Iepurii își croiesc breșe foarte mari și gîfîie ca astmaticii. Aceste goluri neașteptate mă înfiorară (celălalt cer se excavează timp de cîteva secunde). Am petrecut ore nesfîrșite pipăind rădăcinile răsucite, noduroase. Nu m-am putut împiedica să-mi închipui aceste vîrfuri răsturnate ținînd piept furiei vînturilor de la suprafață. Foșnetele au amuțit în joasa neîntrerupere a serelor. Rădăcina, labă pusă veșnic în timpurile geologice. Mă dor fălcile cînd foamea mă aservește acestei unice hrane.

Gustul mlăștinos al pămînturilor vechi m-a surprins la început. Mi-a trebuit multă vreme să înțeleg că pămîntul e insipid și toată savoarea îi vine din ceea ce dezmembrează și digeră. Îmi este de-acum încolo familiară mîncarea de larve, primesc cu bucurie tîrîrea micilor vietăți moi și harnice pe care le înghit cu părere de rău.

Încă n-am determinat la ce adîncime mă aflu. Sînt prea ocupat cu scrisul.

Veșmintele mele putrezesc și atrag îngrijorători paraziți. Un tunet depărtat m-a trezit. Am dormit, probabil, un întreg anotimp. Sau poate mai multe.

Ultima treime a filei 29 este ilizibilă. Am ciudata certitudine că Heilbronn abordează problema tăcerii.

Versantul cel dalt

Iar îl întîlnesc pe cantonierul curios de la marginea pădurii. De data aceasta mi-a ieşit în cale dinspre taluz, cu mersul legănat al plimbăreţului nepăsător pe care l-l cunoşteam. Lăncile lungi ale trestiilor se mişcă, trădează nu ştiu ce hoardă pînditoare de sălbatici lacustri. Omul s-a ivit deodată, dînd brusc la o parte tulpinile. Rămîne la marginea mlaştinii, meditînd la un atac. Mă priveşte lung, surprins de nemişcarea mea.

Strigă :

— Mergem ?

Cu un gest rotund al mîinii mă face să înţeleg că trebuie să escaladăm taluzul. Încuviinţez (strîmbătură piezişă. Imperceptibilă încruntare din sprîncene). Omul (în mod ciudat) e cu capul descoperit. Şuviţe de un blond cenuşiu, aspre, rebele. Domolite pe verticală într-o pieptănătură lemnoasă, ca la toţi purtătorii permanenţi de şapcă. Remarc de asemenea : fire de nisip la rădăcina părului, riduri înstelate la tîmple — păianjeni fără corp, adevărate înflorescenţe. Zbîrciturile gîtului sînt adînci, meandre întunecate care constituie dovada unui somn posomorît (într-o poziţie copilăroasă, cu gura deznădăjduită a celor ce dorm bosumflaţi. Declară imperios :

— E o zi bună de mers.

— Vremea e frumoasă.

— Păcat că bate vîntul.

Începe iar. Cu singura deosebire că la prima noastră convorbire, la poalele costişei, cu grăiam cuvintele pe care le spune el acum şi invers. Ne purtăm şi unul şi altul după directivele unui program foarte strict care ne autorizează să rostim numai anumite lucruri, oricare ar fi împrejurările. Acestea, trebuie să recunoaştem, nu

s-au schimbat cu nimic de la prima noastră întîlnire. În dimineața asta a venit pe drumul dinspre baltă. Asta-i tot. De unde teama de a fi fără scăpare, la cheremul nemilos al recurenței cuvintelor.

În ce mă privește, această eventualitate e cu atît mai primejdioasă cu cît recoltez ciuperci lemnoase care se-nșiruie de-a lungul trunchiurilor cu regularitatea, ce nu înșală pe nimeni, a bolilor și a războaielor.

Pentru moment anotimpuri, faze, semne ale climatului. Într-o zi totul va fi plin și timpul va fi socotit după straturile îngrămădite.

Pașii noștri sînt făcuți din obsesii repetitive. Mi-e greu să mi-i potrivesc după cei ai cantonierului.

— Iată, zise el, cu brațul întins, cu buze trufașe.

Groapa cu gunoi se-ntinde pe trei coline, vastă ciupercă aidoma unei coji de ou și care înaintează în fiecare zi spre sat și va sfîrși prin a-l acoperi cu un văl de pecingine.

Miros de cîrpe arse.

Moviliță. Foi pătate de unsori metalice.

Hîrtii, hîrtii.

Învelișul nepieritor

Teorema după care timpul nu-i decît un înveliș perisabil întîmpină dificultăți. Expresia mă supără fiindcă mă descrie ca pe un pachet. Un colet împachetat în hîrtie cenușie cu colțuri tari pe laturi și legat cu sfoară gata să se rupă. Înăuntru nici un dar neașteptat, nimic care să supraviețuiască, după plăcerea de a-i rupe ambalajul. Împachetat. Iată de ce speranța nu vine decît cu furtuna. Vîntul devastator scutură fără milă hîrtia și rafalele reușesc chiar să rostogolească pachetul pe un parcurs de cîțiva metri. În absența oricărei intervenții omenești, învelișul se sfîșie doar după luni de zile, cînd devine

moale, tremură, i se lasă colțurile cu un zgomot de clapetă, pînă la ora ruperii totale.

Jurnale, cataloage, scrisori secrete, anuare, portrete, facturi, rețete de bucătărie, cărți de rugăciune, romane, poeme, tratate, abecedare, toată memoria tipărită cu greu, fîșîie pe sol și fuge pe drumul migratorilor.

Să îndrăznești fără să rîzi să emiți acest corolar: „În picioare, în bătaia vîntului, cine te va înfrînge?" Ludwig von Heilbornn a ales soluția de a nu apela la furtună. Nu mizează pe forța exterioară pentru a degaja forța lăuntrică. După el, acest duel este fără obiect, ceea ce înseamnă să negi învelișul sau să-l crezi nepieritor. Dar, pentru ca un asemenea crez să fie plauzibil în propriii săi ochi, dispune de un singur mijloc: să abolească lumea exterioară, devenind el însuși hotarul lumii sale. Acesta e sensul coborîrii lui în invizibil. În clipa cînd nici una din parcelele trupului său nu se mai află deasupra, reduce teorema la neant.

Învelișul perisabil e cel pe care alții îl îngroapă după ce a devenit inert. Cel care se-nfundă voit e în afară de discuție, deoarece învelișul său este de-acum încolo însuși pămîntul care din receptacol se transformă în matrice inversată, capabilă de a da replica omului.

Cînd m-am întors de la locul unde se depozitează gunoiul, cantonierul a îndrăznit să-mi pună întrebarea care-l preocupa de multă vreme:

— Spuneți-mi, hîrtiile astea pe care le adunați ce povestesc?

— ...

— Dacă nu vreți să-mi răspundeți sau dacă vă par indiscret...

— Vai de mine, nu, dar cum să vă spun...

— Sînt istorii personale pe care încercați să le recuperați?

— E mult mai important.

— O moștenire?

— Dacă vreți. Să zicem — o moștenire fără mort.

— Ah!

Morala pe care o presupune soluția lui Heilbronn nu rămîne coerentă decît dacă pămîntul nu se zguduie pentru a-l respinge, aruncîndu-l cît colo. Empedocles obscur, vomitat de noaptea vulcanică, este prizonierul luminii.

Momeli. Marș larvar

Mi-e teamă că trebuie să renunț la salvarea primelor opt foi, dar șovăi să le distrug. Ce pot extrage oare din această materie moartă? Cîteva rare linii aplecate de litere vor veni să lumineze alte enigme exprimate clar pe alte pagini? Ori trăsăturile se șterg, ori cuvintele se formează. Broaște dedublate pe care cheia fragmentară nu le va forța.

Mă cuprinde furia cînd evoc documente dormind în cursul mileniilor, descifrate de un cercetător norocos pe o masă în grădină. Elitre fărîmițate ale unor insecte uscate. N-am nici măcar alinarea lui Empedocles care adulmecă, în apa clocită, la adăpostul scoarței de copac, vinul care se va face.

Alcooluri clarificatoare.

Nu mai percep scrisul lui Ludwig von Heilbronn, care-mi lasă fără voia lui moștenirea sa pe aceste cruste în descompunere, așa cum nu-l văzuse nici el la un braț de masca sa opacă. *Omul care se pregătește să iasă în noaptea de iarnă* — Empedocles e cel ce vorbește — *se înarmează cu lumină și aprinde flacăra focului strălucitor în felinarul care-l apără împotriva vînturilor...*

Nici un suflu de aer în subterană care să justifice încă vechea pasiune a focului întemnițat.

Nu mai există iarnă în adîncuri, vînturile sînt la suprafață iar semnele furtunii sînt ilizibile.

Comentator datorită jocului meteorilor, am menirea să știu că a pierit autorul și nu opera — și că, pentru el, voi fi mereu în lumea cealaltă.

Cantonierul cutreieră cîmpurile, cu urmăresc rămăşiţele de scriere cu gesturi mecanice de vînător de fluturi. „Încetează să mergi, ordonă vocea nocturnă, adu-ţi aminte : obiectele ne vor găsi."

Un tren se poate ascunde după un altul

Această propoziţie scrisă cu litere albastre poate fi citită pe tăbliţele gălbui aşezate în dreapta la toate pasajele de nivel. Am văzut-o şi eu pe cînd traversam calea ferată în fundul şanţului, la două sute de metri de groapa cu gunoi. Merg de-a lungul balastului pentru a ocoli povîrnişul din spatele căsuţei cantonierului (e o scurtătură dar urcuşul e greu) şi o iau pe panta dulce care străbate pădurea. Abia am pornit şi trenul vine asupră-mi. Un lung şuierat de locomotivă. Sar spre gard. Gambele mele înregistrează sunetul de bas al firelor semaforului. Scrîşnet de frînă, fîşiit de roţi, pocănituri. Un număr nesfîrşit de vagoane cisternă trec în cadenţă peste macazuri, goluri de aer, potolirea furgonului care se-ndepărtează spulberînd frunzele. Traversez prudent şinele, simţind prin talpă pietricelele pe care calc. Celălalt tren vine din stînga şi reînvie spaima. Boghii, boghii îmi trec pe lîngă vîrful nasului. Văd călători. Aud insulte strigate pe fereastră, pierzîndu-se imediat datorită vitezei trenului (conductorul urlă la mine că încalc regulamentul). Apoi linişte. Mai percep trecerea peste macaz, departe, după curbă. Tremurînd încă de frică, îmi făgăduiesc să iau în serios tăbliţele, să le socotesc o poruncă şi nu o propunere (sau un exerciţiu dintr-un tratat de logică). În plus, trag următoarea învăţătură : Tot ce acoperă va fi el însuşi acoperit. Exactitatea acestei reguli o verific pe loc în clipa cînd pun piciorul pe primele resturi. Gunoiul se surpă, piciorul mi se înfundă adînc, un vechi linoleum crapă. Mîzga negricioasă ţîşneşte din

șanț, cutiile se rostogolesc, la fel și sticlele, demonstrînd că natura are oroare de vid.

Galileu — cu nume de boală și profet — îți voi urma legea.

Cînd vezi moartea cu ochii devii ciudat de îngăduitor. Ultima dată a fost ziua în care citeam anunțurile sub nasul cantonierului. Provocare măruntă care ar fi putut sfîrși rău. Azi tonele astea de fierărie se reped asupra mea să-mi aducă aminte că sînt un asamblaj de segmente unele moi, altele friabile și pînă la urmă slab îmbinate. (Bossuet are idei mărețe cu privire la acest capitol). Orice primejdie adevărată presupune neașteptatul. Lectura anunțurilor fusese lentă, așa că am avut timp să detectez amenințarea. Se răsuflase. Băutură cu mușcătură acidă al cărei gust fad te miră după ce-ți potolești setea.

Vălul verzui care cuprinde colinele nu-i o cucerire, é o cotropire. Are încetineala înșelătoare a ciumei și purulenței, boli așa zis ascunse, totuși neasemuite în cruzimea lor galbenă. Străpungerile lăptoase lichefiază zi de zi valea și satul în plină explozie a vranelor forestiere.

Marile ciuperci tabulare așteaptă.

Herculanum.

Repetiții

Ludwig von Heilbronn deplînge insuficiența cuvintelor și-și schimbă lumea pentru a simți plenitudinea vocabularului. Carnetul, pe care încep să-l examinez cu rigoare, este explicit în această privință. *În spațiul solid unde mă aflu, limba comună se uită, apoi se regăsește excesivă, fiecare cuvînt aidoma unui obiect neglijat căruia îi înțelegi deodată vechimea emoționantă.*

Dar cuvintele se repetă și, în timp ce slăbește ispita de a vorbi, rare vocabule se învîrtesc prin minte sub efectul meditațiilor, reluate fără încetare. Să vorbești de

unul singur pentru a-ți întreține curajul (o mînă o strînge pe cealaltă ca să-și confirme prezența reală) ajunge, astfel, să facă inutilă nenumărata pradă verbală. Îngropatul de viu trece prin experiența a ceea ce nu poate fi numit : tot mulțumindu-se cu puțin își epuizează resursele și sărăcia consimțită se preschimbă în mizerie.

Aștept venirea unui animal.

A unei crăpături.

A unei mici surpări care pentru mine ar fi ca un cutremur cosmic.

Singurătatea...

Rîme, rîme, în sfîrșit numeroase.

Buboaiele gropii cu gunoi crapă și se închid mai supărătoare decît o grămadă de crabi care se tîrăsc unul peste celălalt, cuvintele nu se mai succed, se îmbină și se așază pătrunse de mînia chemărilor simultane din care nici una nu va suscita sensul și ajutorul, polyforele se-nșiruie, de sus în jos, pe trunchiurile bolnave.

— Prea puține cuvinte, prea puțin spațiu. Asta e alegerea.

— Vă rog să repetați.

E vocea cantonierului. Mă răsucesc brusc. Nimeni. Ai răbdare, Heilbronn, și eu vorbesc de unul singur.

Un semipersonaj

Vocea fără trup e prima origine a dublurii. Cînd am constatat absența cantonierului, după ce-l auzisem vorbind, am resimțit neliniștea îndelungată a căutării zadarnice, al cărei gest îl știam din clipa cînd m-am gîndit să verific dacă celălalt e cu adevărat acolo. Corpul omului nu se va manifesta, bineînțeles, ca urmare obligatorie a cuvintelor sale, ca și cum fiecare vorbă, rostită o dată cu strîmbăturile feței ar trebui să se prelungească în scris.

Doar absența se prelungește, ea se întinde acum pe vreo cincisprezece zile (n-ar fi nevoie să precizez că cincisprezece e de două ori cardinal, ē numărul a orice dar are o valoare anume cînd te referi la zile, alta decît cea generală, orice s-ar întîmpla).

Cincisprezece, piatră de hotar mediană a lunii. Iată-mă pîndit de noblețea străvechilor aforisme : începutul e jumătatea întregului — sentință scoasă dintr-un manual școlar de nu știu cînd, fără nici o referință, nici măcar la presocratici, dar care cere, în veșnicia ei fragilă, complementul necesar : jumătatea e întregul prin artificiul timpului. Imaginea care durează trădează prezența personajului total.

Meditație anxioasă asupra puterii maximelor fracționare. În primul rînd, *Maxim* înseamnă cel mai mare dat în modalitatea cea mai concisă. Simplă clauză care îngăduie ca gîndirea să înainteze, o chestiune de contract încheiat cu tine însuți ca să-ți dea impresia că poți sfîrși cu ceva, știind în același timp că nu vei sfîrși vreodată.

Pe urmă, ajungînd în bîrlogul lui subteran, Ludwig von Heilbronn nu renunță decît la jumătate din lume, dar tocmai de aceea se lipsește de tot ce-l privea îndeaproape, inclusiv de fața ascunsă a lucrurilor.

În fine, absența cantonierului e doar semnul divizat al unui vid cu mult mai profund. Dispariția lui nu-i decît fuga semipersonajului pe care a consimțit să mi-l arate. Unde e celălalt? Celălalt e tot el. Janus nevăzut se înfățișează în alte aparențe care nu sînt nici ele decît jumătatea întregului. A pretinde că se ascunde nu înseamnă nimic, deoarece dacă hotărăște să reapară tot se ascunde prin simplul fapt că se întoarce cu fața spre mine.

Zenon, mereu Zenon, care nu putea să întrevadă că atomii nu trăiesc decît pe jumătate și că el însuși nu era decît un semifilozof.

Omul tot nu vine, ceea ce îmi dă timp să-i găsesc o grămadă de vini cu care să-l copleşesc. Cele patru file aduse nu ajung ca să-mi dovedească faptul că avea intenţia să-mi ofere un ajutor dezinteresat. Singurul lucru care nu mi-a dat prin cap era că aceste foi puteau să nu aparţină teancului şi că fusesără strînse de cantonier la groapa de gunoi, ca să aibă prilejul să mă abordeze. E ciudat că reconstituind textul, am reuşit să le includ în manuscris fără să-i întrerup continuitatea. Nu-ncape îndoială că aceste fragmente se pretează la numeroase combinaţii, încît cea pe care o cred singura plauzibilă nu-i decît o versiune printre multe altele posibile. Ipoteză descurajantă care mă face să mă tem că am reconstituit o aventură falsă (la fel de falsă ca descoperirea în sine a documentelor) şi că am dat naştere unui erou legendar, semipersonaj, cum am făcut şi cu suspectul pădurar, personaj nul dacă mi se confirmă temerile. Unul se sustrage şi se fărămiţează cu imperfecţiunea aşchiilor răspîndite prin rîpe după căderea trăsnetului pe fagi. Altul n-are consistenţă decît prin rarele vocabule, aduse de vînt pînă la mine, un vînt mai leneş decît ultimele valuri cînd mareele se retrag.

Filele de la 11 la 13

Lumea devine concavă... Dispare excesul de ochi, organe globuloase prea expuse, provocînd în orice clipă frica de vreo dezintegrare care ar netezi spaţiul...

Mănunchi îndepărtat al noilor stele cu focurile lor de artificii aidoma cristalelor mărunţindu-se uşor apoi... precum apa gazoasă îndulcită a limonadelor, porţii sălbatice de lichid pe care unii se pregătesc să le bea cu o nepăsare socratică...

Concav. Trupul se-ncovoaie în formă de lingură, de şarpe cînd scuipă înţepătura veninoasă. Percep acum cursul precis al acestor transformări. De cînd mîinile îmi sînt despărţite de cap şi pîntece (limitele obişnuite ale palpării) de o distanţă de netrecut, tiparul care apasă asupra ariei integrale a pielii mele mă defineşte tot aşa ca fostele mele cute aeriene. Resimt această dedublare aidoma unui drumeţ care nu mai ştie dacă vîntul îl biciuieşte ori dacă el e cel care sileşte aerul să-i contureze chipul...

Totuşi nu există vînt în ţinuturile din centrul pămîntului care pentru mine sînt cele din afară din pricinile mai sus menţionate...

Între două amintiri clare, în grădină, e mult de atunci... să revin, să revin...

Învinuire neprevăzătoare

Dedublarea lui Heilbronn fiind stabilită, n-am a mă teme că va utiliza stratagema comandorului şi va încerca să mă perpelească în chinurile lui Don Juan. N-am a mă îngrozi de nici o fantomă, de vreme ce omul şi dublura sa nu există decît solitari chiar în locul unde trupul şi pămîntul îşi dispută dreptul de a vorbi la persoana întîi. Mumia şi sarcofagul sînt unul şi acelaşi lucru. În plus, ar fi zadarnic să pretinzi să demaşti simultan pe cel care se ascunde, adică mormîntul provizoriu al lui Heilbronn (în ziua cînd va înceta definitiv să scrie, autorităţile militare îi vor repatria trupul neînsufleţit pentru a fi îngropat în cimitirul oraşului său natal) şi vizuina cantonierului. Pentru moment mă preocupă aceasta din urmă.

Heilbronn se confundă total cu spaţiul (îşi cîntăreşte cele mai neînsemnate mişcări şi cade la învoială cu fiinţele curioase care vin să-l vadă), deci a rupt-o cu timpul. Pot, în ce-l priveşte, să nu ţin seama de durată, ştiind

că, pentru a reconstitui istoria — a lui și a lumii — trebuie să dispun de totalitatea timpului istoric. Admirabilă, în paranteză, răbdarea istoricilor : Arthur zace într-adevăr sub stela din Glastonbury, Heilbronn zace într-adevăr acolo unde sper că într-o zi îl voi bănui că scrie, cantonierul se ascunde într-adevăr...

Mă gîndesc la groapa de gunoi.

Trebuie să verific fără să se observe mirosul cantonierului. Să-i adulmec veșmintele, șapca. Să fiu un cîine polițist cu nările fremătînde, să simt duhoarea hîrtiei mucegăite și de ars în dunga, catifelei reiate. Să-l regăsesc înseamnă să-l dau de gol.

Furie a anchetatorului, surîs al insultatorului.

Îți cer un capăt de sfoară și îmi întinzi fără rușine, fără prevedere, panglica violetă cu care era legat primul teanc de file. Nu spun nimic, nu vreau să te supăr dar îți dai seama că am înțeles. Rătăcisem bucata asta de țesătură fără însemnătate și uite că mi-o aduci înapoi, supus ca o fiară dresată la circ. Constat apoi că șapca dumitale are pe stînga puțină panglică de aceeași culoare. Ți-ai spus, probabil, că n-am să fac apropierea. Drept cine mă iei ? Strîng hîrtii vechi, ceea ce poate părea ciudat, fie, dar am un minimum de logică. Dumneata ai fost acela care a descoperit primul teancul de foi al lui Heilbronn. Și, cînd zic *descoperit*, presupun că, la fel ca mine, l-ai zărit, din întîmplare, la vreo cotitură de drum. Aș fi ispitit să spun că ai furat hîrtiile astea, căci le-ai luat în grabă, poate chiar cuprins de panică. Strîngi filele cu mîna, ți-e teamă să nu se risipească și, pentru a le ține la un loc, cauți, ca și mine, un capăt de sfoară. Nimic. Și smulgi cîțiva centimetri de panglică de la șapcă... Unde se afla în acel moment Ludwig von Heilbronn ? Poate că a și fost îngropat și, în acest caz, aduni cu toată nevinovăția acest fragment de experiență (o experiență care, după mine, e departe de a se fi încheiat). Dar, dacă n-a consimțit încă la o astfel de înhumare, se

află, fără îndoială, la picioarele dumitale, providențial supraviețuitor al bătăliei din 27 iunie (asta o știi bine, uitîndu-se doar cum zace însîngerat pe acele de pin de la marginea pădurii și, de altfel, o s-o citești mai tîrziu în filele 22 și 23 care se numără printre cele cîteva ce le poți înțelege). Îl scotocești prin buzunare, îi furi tot ce are asupra lui și, cum n-ai curajul să-l ucizi, îl îngropi la cîțiva pași de rîpă, zicîndu-ți că oricum nu mai are mult de trăit și, în fond, e un dușman. Te întorci peste cîteva zile la locul crimei și găsești aceste foi. Le iei. Nu pricepi textul în afară de un mic număr de pasaje. Le duci înapoi acolo unde le-ai găsit, gîndindu-te că-i în interesul dumitale să rămîi străin de toată povestea asta.

Atunci intervin eu, un naturalist care, la prima vedere, nu prezintă nici o primejdie. Mă supraveghezi cînd te afli în pădure, apoi de pe taluz. Stai de pază lîngă trestii. În foile lui Heilbronn nu se găsește nici o învinuire la adresa dumitale, dar teancul e legat cu panglica de la șapcă. O greșeală pe care mai tîrziu o vei îndrepta.

Înțelegeri

Să revin la carnet, pe care am hotărît să-l studiez amănunțit. Absența enervantă a cantonierului m-a împiedicat să-l examinez cu seninătatea necesară. Caietul, în schimb, nu înregistrează nici un eveniment de seamă, în afara unei boli de scurtă durată, prin care Heilbronn trece fără aparentă îngrijorare.

Mușcă(turi) ca niște oaspeți necunoscuți veniți dinăuntru. Mi-e teamă că nu mai deosebesc ceea ce îmi aparține și ceea ce cuprin(de)

. . . . . .

Reconfortant de... (și) de musafirii obișnuiți, cîrtițe, scarabei, viermi de toate soiurile...

Mai ales rîme, foarte multe...

Contacte reci liniștitoare pe cicatrice, pe găurile formate de speciile străine care părăsiseră trupul după ce încercaseră forajul ultim...

Pași grei ai drumeților care împing spre mine fauna de la suprafață.

În sfîrșit... dacă rezist, trebuie să scriu, să scriu, să nu uit...

Urmează 17 pagini de hotărîri, de note practice (putrezirea veșmintelor pare de-acum încolo totală), rețete culinare (animale familiare sînt în același timp prieteni și pradă, ceea ce în mod vădit îl preocupă pe Heilbronn), observații privind rezultatele unor experiențe (cît e nevoie să ții ochii deschiși pentru a sili somnul să vie, prin ce mijloc să lupți împotriva mîncărimilor în locuri inaccesibile etc.). Nici o clipă carnetul nu abordează problemele esențiale care ocupă mai multe file din teanc. Așadar acestea din urmă constituie documentul capital și am fost bine inspirat cînd i-am acordat prioritate în analiză. Carnetul ia adesea tonul unui jurnal operativ, dar și maniera asta apare destul de des și în foi volante (de pildă, înfățișarea etapelor coborîrii și descrierea minuțioasă a ceea ce-l înconjoară sub pămînt). Carnetul, presimt, este mai puțin o colecție de semne decît un semn pur și simplu care are o valoare prin însăși existența sa.

E, poate, ultima legătură pe care Heilbronn vrea s-o păstreze cu cîmpiile de la suprafață.

La ora 11, depun carnetul în locul unde l-am descoperit. Îmi aduc aminte de amplasarea exactă a rîpei, așez coperta așa cum s-a ivit în fața ochilor mei, îndes ușor ierburile ca și cum am lua totul de la capăt.

(Îmi amintesc de ouăle de Paști pe care părinții chipurile le ascundeau în iarbă pentru ca cei mici să și închipuie că le descoperă.)

La ora două, nici un carnet.

La ora cinci, reapare. Este restituit în aceeași poziție.

Îl răsfoiesc febril.

Heilbronn n-a mai adăugat nimic.

Topologii

O mînie suspectă mă ține treaz și mă împiedică să-mi urmez firul gîndurilor sau să citesc. Perdeaua se ridică, rămîne multă vreme oblică, cu franjurile pipăitoare cuprinzînd, parcă, lampa, membrane lente, precise, fuste de meduză. Deodată, o pală de vînt aspiră perdeaua, o lipește de cremonă, ca o rochie de vară pe care aversa o mulează pe un corp cu numeroase membre, șuierul vîntului seamănă cu scîncetele prietenelor cu pîntecele pe neașteptate rece, Samothrace. Pămîntul afînat are asupra războinicului îngropat aceleași efecte ca ploaia care surprinde o femeie în drum. Se aude, slab, tunetul în depărtare, bubuitul lui — chipul cel mai liniștitor și prevestitor că lumea există mai departe. Semne vestind trăsnetul, cîte ore de meditație nu v-am jertfit, pîndind lumina difuză a lunii la capătul norilor cumulus și temîndu-mă de sabia albastră a fulgerului. Ascultam de la mica fereastră freamătul merilor încărcați, iar cîte un fruct cădea în iarbă cu un sunet surd și se rostogolea tern, inert ca o materie moartă. Acum cînd cineva, pe care cred că-l cunosc, trudește sub pămînt, nu-mi mai e frică de furtună, ci de așteptarea ei, și totuși aș vrea să se eternizeze, știind ce devastare înseamnă pentru omul ascuns acolo răpăitul aversei dizolvante. N-ar cruța nici o rădăcină, nici un făgaș, ar alcătui în cîteva secunde scocuri cotite, omizi lichide și umflate care ar împînzi tremurătoare cîmpiile prăfuite, gata să ajungă prin cele mai tainice crăpături pînă la galeriile săpate

cu răbdare de Heilbronn. Somnul m-a ocolit, dar acum nici eu nu-l mai vreau, cuprins de mînia din zori, urmărind figura posibilă a unui zeu răufăcător, încadrat de rama ferestrei ca un portret vechi strîmbîndu-se la mine prin întuneric. Trăsnetul e încă departe; picături mari pe care le număr pentru a prezerva ordinea lucrurilor (numere restrînse, sezisabile, purtătoare de diverse protecții), și fulgerul de căldură care se lățește la orizont, deținător al duratei nocturne suficiente pentru a deslușì, pe dorsala taluzului, crengile subțiratice desenate de un pictor prea răbdător (singurul său merit, minuțiozitatea, care poate fi transpusă sub amenințarea furtunii, în intențiile unui presupus maestru stăpîn al naturii). Apoi, ca încheiere, îmi închipui imposibilitatea respinsă, precum o aceeași necunoscută siderală, să urmeze traseul săpăturilor subterane unde zace, într-un punct riguros determinabil, chipul lui Ludwig von Heilbronn citind pe oglinda oarbă a straturilor ultimele rînduri scrise înainte de potop. Adăpostul războinicului îmi este necunoscut, dar transhumanța carnetului îmi dovedește că filele au o urmare, că pe vreme de furtună Heilbronn umple paginile care au și început să putrezească și că, dacă înalță capul pînă la suprafață pentru a mi le încredința, risc, dorind să-l întîlnesc, să calc în picioare creștetul lui răsărit din pămînt ca un mușuroi de cîrtiță tentacular. Pe o asemenea beznă nu mi se pare probabil să iasă cantonierul și să rătăcească pe aici.

Timpul de a...

Foile de la 14 la 21 sînt acoperite de un scris mic și înghesuit. Scrisori care n-au ajuns, probabil, niciodată la destinatarii lor, dacă Ludwig von Heilbronn fusese redus la aceste mesaje nesigure, depuse la marginea pădurii — pe care atît cantonierul cît și eu le-am fi putut socoti fără însemnătate dacă n-am fi fost, în deplinătatea cu-

vîntului, oameni mînați de curiozitate. Doar, în cazul în care versiunile definitive nu ne-au scăpat și au plecat pe căi diferite ceea ce, în ce mă privește, îmi vine greu să-mi închipui. Cred că pot lăsa la o parte scrisorile către familie (foarte scurte și destinate numai să le întrețină speranțele, arătînd, prin simpla existență, supraviețuirea temporară a soldatului. Acesta știe prea bine că, prin definiție, temporarul va fi luat drept definitiv). Singura scrisoare semnificativă e cea pe care Heilbronn o adresează (fără dată) lui Hellerbach, același Hellerbach a cărui dispariție în cursul bătăliei din 27 iunie mi-o semnalase fila 22. Cîteva aluzii la întemnițarea subterană în scrisorile către familie *(sînt teafăr și departe de orice privire, de orice surpriză, într-un loc îndepărtat de unde cei mai mulți nu se mai întorc niciodată și pe care eu l-am ales de bună voie etc.)*, arată că ele au fost într-adevăr scrise în noaptea totală. Afară de asta, locul pe care li l-am acordat în manuscris este justificat prin observațiile lui Heilbronn despre noul lui adăpost începînd cu fila 9. Or, prima parte a scrisorii către Hellerbach (fila 18) se află imediat sub semnătura celei de-a treia scrisori către familie. Nu încăpea nici o îndoială. Cronologic, de altfel, dispariția camaradului lui Heilbronn nu este menționată decît patru pagini mai încolo. Dar dacă se impune această ordine a evenimentelor, moartea lui Hellerbach și deci bătălia de la 27 iunie sînt posterioare coborîrii sub pămînt. În ce fel să înțeleg atunci că Heilbronn descrie încercarea sa de a se îngropa în țărînă la faimoasa filă 22, ca și cum ar fi vorba de coborîrea inițială? Cît despre filele de la 9 la 13 sînt la locul lor, îmbucarea zdrențuirilor o stabilește în mod absolut, dar se și vorbește în ele, după cum știu, de noaptea pămîntului... Incoerențele aparente se elimină dacă admitem că Ludwig von Heilbronn și-a părăsit bîrlogul pentru a lua parte la bătălie și că s-a întors după ce i-au murit toți

camarazii. Prizonier al solului, desigur, dar prizonier voluntar pe care multe îndatoriri îl readuc la lumină. Scurtă ieșire la lumină. Timpul de a vedea cum se face noapte veșnică pentru Hellerbach și pentru ceilalți.

Carnetul capcană.

Pîndesc mîna care scrie. Aștept.

Mușuroaie de cîrtiță.

Scrisoare către Hellerbach

Am devenit, dragă Hellerbach, camarazi prin forța lucrurilor și mai ales prin aceea că nu încetăm să ne opunem împreună situației de cîteva luni încoace. Agresorii pe care îi hărțuim și respingem zi de zi sînt ei, într-adevăr, atît de diferiți de lucrurile pe care le distrugem pentru că nu putem să ajungem pînă la ele? Faci război împotriva oamenilor și nu împotriva lumii, de aceea luptele crîncene se poartă în deșert. Dacă natura opacă ne refuză o asemenea absență necesară, o sacrificăm înainte de a-l ucide pe dușman. Lumea va dispărea așadar înainte de noi, deoarece ni-i ascunde pe ceilalți. Cunoști povestea ultimilor doi combatanți de pe pămînt. E absurdă, nu, așa cum se pretinde, adesea, fiindcă învingătorul n-ar mai putea domni decît asupra lui însuși, ci pentru că totul, inclusiv combatanții, vor fi încetat să existe înainte ca lupta să înceapă. Doar dacă, vei zice, ei sînt în afara lumii, ceea ce înseamnă să presupui că lumea este inexistentă (cel puțin în spațiul nostru relativ) și să-i lipsești încă o dată pe cei doi de orice posibilitate de a se întîlni. Ciudat, Hellerbach, că ideea ultimei bătălii nu poate fi concepută și ca atare nu-i o idee. Războiul ni se pare, ca tuturor, de altfel, nesfîrșit; dar spune-ți că asta-i singura noastră alinare; războiul nu-i scurt decît pentru cei pe care-i seceră timpuriu, adică pentru noi, cei care i-am văzut căzînd, nu pentru ei care au pierit și prin urmare nu-l pot găsi

scurt. Singurii ce îl pot califica astfel sîntem noi care îl considerăm interminabil. Războiul fulger e de neînchipuit, la fel ca bătălia din urmă. Dumneata şi cu mine am provocat pînă acum puţine distrugeri. Cred că nu mi s-a întîmplat să omor vreun inamic. Presupun că nici dumitale. Va veni poate lupta corp la corp. Unica noastră certitudine de a fi ultimii combatanţi, de vreme ce mai dispunem de posibilitatea de a ne întîlni (mai avem pămîntul sub picioare, Hellerbach, deşi pentru mine expresia asta nu prea mai are sens). Am fost alături, cot la cot, în timpul atacului, în acelaşi rînd. Adu-ţi aminte că am izbucnit în rîs cînd totul părea pierdut. Mitraliera scuipa gloanţe asupra noastră la mai puţin de cincizeci de metri. Era ziua în care am cucerit colina de la Fermont. Ne-am tăvălit în ţărînă, prăbuşindu-ne, nu loviţi de gloanţe, ci din cauza rîsului înspăimîntător care ne-a salvat, dîndu-ne înfăţişarea morţii. Gîndeşte-te, Hellerbach, că în pofida primejdiilor prin care am trecut împreună, am fost despărţiţi chiar de identitatea acestor pericole. Alergam, ne tîram, ne ambuscam la cîţiva centimetri unul de altul. O mişcare greşită şi dumneata sau eu îl împingeam pe camaradul de fiece clipă în traiectoria glonţului duşman. Asemenea întîmplări n-au avut loc din pricină că altele le-au anulat. Totuşi, dacă am presupune că ar fi acţionat, am fi putut coresponda încă, deoarece imaginile noastre reciproce sînt cele care se întreţin una pe alta. Scrierile noastre (deci şi aceasta) n-au nevoie de destinatar. Prezenţele noastre n-au nevoie de trupuri. În momentul cînd mă aflu cu dumneata cot la cot (ca în furia asalturilor), asta se petrece în memoria mea. Putem trăi fără să apărem, dar sîntem osîndiţi să nu dispărem (să ştii, incidental, că ăsta-i felul de viaţă pe care mă străduiesc să-l duc în prezent. Puţinul spus despre el ajunge să arate că nu l-am ales cu adevărat). Uitarea nu poate

exista, căci orice despărțire se anulează de la sine. Toate aceste drame ale amintirii vor fi rezolvate cînd se va fi înțeles că două fragmente de memorie, chiar dacă se apropie cîteva secunde, sînt despărțite de un infinit — despre care nu știu dacă e temporal sau sp...

. . . . . .

Restul e neciteț.
Înnegrit de flăcări.

Vorbind singur. Ștergînd...

Sînt preocupat de neprevăzutul meteorologic. Toanele ploii ar putea nimici totul. Aerul mișcător e prea dulce. Primesc în față adierile ușoare, mai vinovate decît adulmecările. Mi-e rușine de însemnătatea dată tuturor acestor *detalii cosmice*.

Îmi place să mă așez pe iarba umedă în primele ore ale dimineții și să blestem norii alto cumulus de forma lentilelor înșirînd secvențe de nedescifrat. Toate astea mă abat de la alte lecturi mai urgente și rămîn nevăzute pentru Heilbronn.

Vectorul vîntului indică prin miros apropierea bălții și trădează cu o precizie pe care o știu molcomă, întinderea metalică atît de netulburată, încît mă uimește de fiecare dată, cînd îi dau ocol, să văd că pe oglinda ei plutesc nuferii tangențiali. Discuri verzi. Disimulatoare. Amenințătoare ca bureții de iască. Dosul de plantă al stăpînilor acvatici, tăinuitori ai digestiilor rușinoase. Bule. Dar de la distanță simți doar mirosul, aidoma gazelor remanente care otrăvesc orașele muncitorești. Nu-l vor trăda pe omul care e impregnat de ele. Totuși, pe acesta îl adulmec. Veșminte fără trup, subsuori nădușite, putreziciune liniștitoare a uniformelor ce se

usucă, rigide, după un lung popas printre alge. Milul se dragheză pentru a pescui pe beţivul înecat şi se scoate o haină mai grea decît un năvod. Se cercetează hîrtiile personale. De prisos, eu fac asta de săptămîni întregi. De prisos şi scrisoarea lui Hellerbach, cu excepţia remarcii despre memorie în chip de teoremă. Inutile notele tehnice, ca de pildă „indescifrabil" pe care sînt nevoit să le pun în josul paginilor, imposibil de deslușit. Absenţa textului exprimă absenţa lumii. Ludwig von Heilbronn. Totul vine spre el ; nu trebuie să caute nimic : insectele, rîmele, rădăcinile, paşii drumeţilor. *Intre două din gesturile lui este un infinit.* Dar într-o zi iese pentru a lupta.

27 iunie

De unde a venit chemarea ? Şi cum a perceput-o ? (Trebuie să reconstitui această întoarcere, distanţa neaşteptată a lucrurilor. Iese din pămînt, inform, pieritor, nufăr smuls din mîl a cărui nebunească supravieţuire o sper).

Mlaştina e mai calmă noaptea în ciuda numeroaselor glasuri de vieţuitoare. Membrane, hîşîituri, cufundări. Ochi deschişi în beznă sub norii nemişcaţi.

Mirosul mlaştinii

Voi pleca în mijlocul nopţii fără să mă uit cît e ceasul, pentru a mă lipsi de orice reper — exemplul lui Heilbronn începuse să dea roade — şi voi rezista astfel ispitelor raţionamentului. Mirosul smîrcurilor ajunge pînă la mine, foarte puternic, pe fereastră, amestecat cu mireasma acidă a livezii. Am aşteptat ca un semn căderea unui măr în iarbă, mijloc ca oricare altul să prind curaj. Fructul n-a căzut. „Hai, pleacă, mi-am spus mînios. Nasul te-a trezit, nasul te va călăuzi. Nu-ţi folosesc la ora asta imaginile şi proiectele, doar urma şi mersul îndîrjit, adul-

mecatul de la nivelul solului pentru a-i prinde pe cei doi, unul care face pe mortul şi altul care ar trebui să fie. Mişcă-te prevăzător ca un hoţ care dă tîrcoale. Să simţi tăcerea balamalelor care horcăie mai îngrozitor decît sforăitul celor ce dorm cu gura deschisă şi decît ţipătul ascuţit al ţesăturilor pe care le sfîşii." Să dau la o parte crengile una cîte una, să nu le las din mînă decît în clipa cînd primul lor acoperămînt domoleşte lucirile rapelului. Să nu mă-nfior cînd se rup ramurile. Să părăsesc adăpostul cu trupul strîmbat de ritualuri amănunţite şi să pătrund mai adînc în duhoarea întinderii. Rare înghiţituri pe negrele hectare lacustre. Pînda se organizează în timp ce pe chipu-mi se iveşte un surîs la apropierea turbăriilor. Dacă, bătîndu-şi joc de speranţele mele, obiectele nu mă găsesc, prezenţa mea la marginea lagunelor este de neexplicat. Un singur ţipăt în noapte (corpul meu obscur nu se desprinde de ea) ar descuraja ivirea fiarei celei mai netemătoare. Sfidările nu crapă decît ziua. Familiarizat acum cu lungile clipe de spaimă, am ajuns pe malurile invizibile neghicind că voi fi mai ascuns în aer liber decît Heilbronn în pămînt. Cantonierul, pîndar iscusit, se află, poate, la cîţiva paşi în urma mea. Trebuie să fac stînga-mprejur şi să-i strig în faţă teribilele mele bănuieli. Trupul său ca şi al meu nu-i decît substanţă nocturnă, aerul nu va răspunde cum nu răspunde nici pămîntul orb unde meditează supravieţuitorul şi se străduieşte a se obişnui cu masca lui. Să nu încerc să mă întorc pentru a mă feri de cioc-nirea cu tăcerea omului solid. Aer, pămînt, doar două elemente din cele patru clasice.

Nerusinată invenţie e cea a prădalnicului lichid la intrarea în apele calme. Focul l-ar face pe zeflemitor să lucească. Să fug de mirosul mlaştinii, făgăduială vană cu cuvinte rele şi să-l văd urcînd pe dorsala taluzului, pe omul hăituit, umbră nemăsurată de zeu scandinav. Întorsul e mai periculos, mai tiptil decît dusul. „Hai, înainte", mi-am spus mînios.

Trebuie totuși să mă hotărăsc odată să întreprind această lectură atîta vreme amînată. Nu mă îndoiesc de paginație, filele 30 și 32 conțin ultimele fragmente. Heilbronn nu mai face decît aluzii scurte la straniul său mod de viață, s-a instalat ferm în spațiul nul și nici nu mai amintește de vietățile care veneau să-l chinuiască în primele timpuri ale traiului subteran. Acolo ca pretutindeni, obișnuința a învins fulgurațiile și a ucis neprevăzutul. Textul mișună de mici proiecte și de note banale. *(Să mă întorc la micuțul han cu... Frumoasă plimbare cînd l-am întîlnit pe R, n-a făcut o mutră prea mirată. Ceea ce i-am spus trebuie să-i fi părut logic. În privința cămășii să încep cu mînecile etc.).* Dar seninătatea lui Heilbronn și mediocritatea preocupărilor sale — care contrastează în mod penibil cu tonul primelor reflecții — au drept cauză principală certitudinea lui de a nu fi prizonier pe viață. Această afirmație, știu, năruie pe deplin sensul trudei depuse. Contrazice de asemenea pasajul din scrisoarea către Hellerbach în care declară că înhumarea sa n-a fost doar rodul propriilor hotărîri : „Să știi, între altele, că ăsta-i felul lor de viață pe care mă strădui să-l duc..."

Evoluția e dezamăgitoare dar indiscutabilă : Ludwig von Heilbronn își vede de-acum încolo libertatea, nu ca înainte în austeritatea experienței asumate (chiar dacă o putere necunoscută îi ordonă, la un moment dat, această coborîre în infern), ci în posibilitatea de a se sustrage coincidenței totale cu lumea. Schimbarea lui de atitudine trebuie să fi fost foarte neașteptată. Notele care figurează de la filele 25 la 29 menționează cîteva detalii personale în legătură cu descrierea zonelor profunde pe care le colonizează Heilbronn, dar adaptarea,

cum am spus, s-a făcut (remarca despre Zenon din Eleea stă mărturie, fără a mai pune la socoteală că însăşi existenţa lui e o dovadă a persistenţei tonului filozofic paralel cu observaţiile din domenul ştiinţelor naturale). Rămîi înmărmurit la lectura meschinăriilor cuprinse în cele trei pagini următoare, ultimele file ale documentului. S-a terminat cu întemniţarea voluntară. Nu-i beat de autonomie, este îndobitocit de fericire.

Nu mai are mult pînă să-şi invente o adresă şi o stare socială în această lume unde e singur.

Terminat. Terminus.

Analitice

E necesar să-mi păstrez toate notele şi comentariile. O sarcină nebunească ce va consta în a-mi pune în ordine propriul manuscris după ce l-am despuiat pe al lui Heilbronn. De nesusţinut : o muncă suprapusă alteia.

Repet ocările timp de mai multe minute, încît cuvintele îşi pierd sensul.

Rîd obligatoriu la capătul seriei, îmi întind picioarele depărtîndu-le de fotoliu ca pe nişte ace de scorpion.

Simt o desfătare şi rîd strident. Deodată mă ridic şi nu mai recunosc lucrurile familiare care mă înconjoară.

Ficţiune : sînt şi eu ispitit să cobor sub pămînt pentru ca altul să se ocupe şi să-mi pună ordine în hîrtii. După acest simulacru mă simt puţin ruşinat. Ca şi după acele gînduri tulburi ca, de pildă, s-o dezbrac pe Edmée, atît de frumoasă, dar pe care toţi au uitat-o aşa de tare, încît prenumele ei nu se mai poartă. Să umblu pentru a ieşi din încurcătură sau din groapă, după cum e cazul.

Toate astea sînt la fel de neiertat ca banalităţile de la pagina 30 şi următoarele.

Îmi amintesc de simularea reconfortantă a oamenilor de geniu : plimbările lui Beethoven, cafeaua luată de

Brahms, obloanele frase de Balzac, fără de care zilele ar fi sterile.

Ludwig von Heilbronn : poate un geniu. E ciudată absența dragostei în hîrtiile îngropatului (de bună voie). Îmbrățișarea cu pămîntul îi este de ajuns. Dar înainte ? (explicația prin jocul de imagini n-are rigoare).

Nu mi-a venit niciodată în minte să folosesc expresia „dosarul Heilbronn", deoarece nu sînt nici pentru, nici contra. Mă simt numai fascinat, dornic să-l întîlnesc. În ultimă instanță, să-l exhumez ca să-mi potolesc bănuielile în privința cantonierului.

Mă frămîntă misterul decăderii mentale în ultimele trei file ale teancului. Sînt oare într-adevăr ultimele ? Ori un fragment pierdut e de intercalat între paginile 29 și 30? În acest caz, doar eu port vina pentru ruptură — sau cantonierul care tăinuiește, poate, o verigă capitală. Cealaltă ruptură — singura la urma urmei — este ieșirea din 27 iunie. Atît din punct de vedere militar cît și din punct de vedere geologic.

Cantonierul s-a dus să se-nece în mlaștină ? Improbabil. Încearcă doar un nou fel de răzbunare. La început, știu, eram adeseori ispitit să vorbesc de Heilbronn ca de un mort.

Slujba de noapte

Aventura este o chestie de declic, de declanșare neașteptată, prin urmare mai străină ca orice de gîndire. Depărtare înșelătoare care, liniștind zbuciumul trupului, dă iluzia acțiunii înainte să se fi petrecut ceva. Plecarea spre aventură este întotdeauna o plecare greșită. Aștept declicul, dar vine întotdeauna după...

Ieri ţinea de căderea unui măr în livadă. În seara asta privesc la o creangă încăpăţînată, pe care vîntul o smuceşte, dar pe care n-o va putea smulge arborelui ce se pleacă scrîşnind.

Trebuie să plec ca să nu mai am timpanul sfîşiat de ţipetele repetate ale copacului biciuit de vînt şi să ajung la glasul de bas oceanic al pădurii. Balta de astă dată rămîne departe în urmă, înspre taluzul propice apariţiilor, locul rafalelor din cărţile cu sfintele taine.

Din zadarnicele mele explorări, reţin mai presus de toate că nu ştiu cum arată omul pe care-l caut, iar cel ce se va ivi nu va avea chipul sperat.

Noaptea îl ocroteşte pe fugar — ori pe întemniţat — de îngheţul definiţiilor pretenţioase; poate să se strecoare fără grijă în văgăună; a ieşi, pentru el înseamnă tot a se sustrage. Iată de ce aştept pretinsele minuni ale plimbărilor nocturne, unde negrul este albastru[1] şi astrele punctuale devin flori. Mesajele lui Heilbronn şi Hellerbach nu se adresează memoriei unui om, dar ele prevăd că va fi într-o zi tot ce va subzista din fiinţe şi lucruri. Scrisoarea denumeşte anticipativ ceea ce nu poate fi numit. Moartea lui Hellerbach şi a altora nu-i deci o surpriză, face parte dintr-o consecinţă de neînlăturat. Nu conform cu obişnuitul silogism: toţi oamenii sînt muritori, Pierre este om, aşadar Pierre este muritor, ci în chipul unui eveniment cu dată precisă.

Văd acum forma necunoscută ivindu-se pe creasta vegetală, începe slujba de noapte, voi putea să pun la încercare adevărurile de nedemonstrat. Dacă vîntul le spulberă aşa cum a risipit hîrtiile ce le conţin, va trebui ca un alt martor, care nu voi fi eu, să vină şi să afle la rîndul său că altul se va ivi să-l asculte şi să-l blesteme. Luna mă-nsoţeşte cum face îndeobşte cu amatorii de

[1] Joc de cuvinte între „bleu" — albastru şi „bleu" — soldat francez (N.t.).

magie, privește cu mine din toate orbitele ei goale scena mare a legendei. Uriașul de umbră domină rîpa, gesturile rituale fac să domnească tăcerea, mai degrabă o aprobă cu ample bătăi de brațe sau de aripi, după teama pe care zeul o inspiră. Iată-i umărul oblic întrerupînd linia pădurilor, obrazul îi e ascuns sub mantia vulturului și strig fără să vreau numele de-atîtea ori repetat în taina mîniei :

— Heilbronn, Heilbronn !

L-am surprins la ivirea zorilor începînd străvechea luptă, intrată în sînge, avînd alături de el pe Hellerbach, Holst și pe ceilalți, inclusiv pe micul Heinrich, și strigătul meu pune capăt bătăliei, căci s-a făcut ziuă. Heilbronn poate să se întoarcă în ținuturile nopții solide, unde a te împotrivi primejdiei va consta în a trasa semne și a poseda lumea de unde au pierit toate personajele.

Mese mișcătoare

Ajunul echinocțiului marchează pentru mine încheierea urmăririi. Teancul se află pe masa mea, tot legat cu panglica violetă care, mai mult ca orice altceva, a făcut din aceste hîrtii un document istoric. Doar din punctul meu de vedere, fără îndoială, dar ar fi de-ajuns să-l împodobesc cu o siglă și un număr de ordine ca să se preschimbe în piesă oficială și ca, redescoperit de un specialist în materie, să dobîndească notorietatea marilor falsuri ale istoriei.

Totuși, chiar dacă s-ar întîmpla ca aceste texte să devină sacre — umilitatea lor murdară desemnîndu-le ca relicve mai convingătoare decît legenda care ar povesti originea și veșnicia lor — nu voi fi răzbunat de zădărnicia eforturilor mele și glosa mi-ar rămîne nepedepsită. Neîndoielnic, Ludwig von Heilbronn și cantonierul — care nu știu dacă i-a fost precursor sau executor testa-

mentar — m-am înțeles cu amîndoi, dar n-am reușit să-l dezgrop pe cel dintîi, nici să-l scot din bîrlog pe al doilea.

Astfel, acest dublu eșec conferă omului subteran autoritatea profetului (observațiile lui cele mai obișnuite, extrase din contextul lor obscur, se transformă de la sine în maxime), iar vagabondului de negăsit aparența unui primitiv viclean care-și ascunde faptele. Mînat de curiozitate față de stăruința lor, am vorbit neîncetat pentru ei (adică : în locul ca și în favoarea lor), fără să-mi dau seama că-i confund din ce în ce mai mult, atît de vajnică mi-era dorința de a le pătrunde taina. Plecînd în căutarea soldatului unui război fără dată, am găsit la marginea pădurii acest perfect substitut al militarului care își smulge galoanele ca să-mi încredințeze statele de serviciu ale altuia. Schimb măștile între ele. Ar trebui să știu că, dacă le întorci pe dos, toate măștile sînt la fel. Oare ca să-mi confirm această unicitate a trăsăturilor mă prefac a dori să cobor la rîndul meu în vizuina unde fața mea ar înțepeni în forma golită de cea a lui Heilbronn ? Reținem din toate astea că ajunge să confunzi doi oameni între ei ca să creezi o lume unde toate chipurile sînt identice. Cap unic și extrem de tehnicizat al marilor coleoptere, figuri identice în lanț, cocoțate pe graminee așteptîndu-și semenul. Aceste ființe articulate, acoperite de lac, care stau împreunate zile întregi și la urmă se devorează, sînt obiecte aidoma ciupercilor lemnoase. Mi-am părăsit recoltele și nu voi avea timp să le reiau. Nu fiindcă mi-ar sta în față alte sarcini, dar o mare de viziere mute înaintează în prima adiere a echinocțiului. Trăsături volubile, acum țepene, urme ale unor trecute furtuni, inerte ca lăcătele.

Unul îl repetă pe unul.

Iar Ludwig von Heilbronn cugetă, înconjurat de o armată de măști funerare care îi trimit în sfîrșit imaginea ieșită din neobișnuit.

Sărbătoare neprevăzută — nu dormeam în clipa cînd s-a auzit primul tunet. Vîntul îndoia merii, smulgîndu-le o vocală prelungită, între „a" și „i", care nu figura printre semnele limbii mele. Fructele cădeau numeroase și-mi spuneam : vara e pe sfîrșite. Îngrijorarea m-a cuprins cînd o creangă s-a izbit de oblonul de la fereastra camerei. Parcă lovitura se îndrepta împotriva trupului meu, imperfect ocrotit de sfîrșitul nopții (vîntul mătura întunericul împreună cu celelalte). Un stăpîn al furtunii mă osîndea și mă va face să ispășesc îndelungatul meu amestec în treburile lui Heilbronn și în hoinărelile cantonierului. L-am proiectat din memorie (cenușie ca toate spațiile unde lucrurile n-au decît nume) pe fondul plumburiu al dimineții în preajma dezlănțuirii stihiilor (alt cenușiu, mai primejdios fiindcă ucide numele odată cu cei care le pronunță) sub înfățișarea unui hierofant, unui maestru de ceremonie, unui șef de orchestră, personaje care nu se pot disocia de inchizitor. Soldatului și pădurarului dispărut li se substituie un actor periculos, al cărui cuvînt se contopește cu vîntul distrugător. Alte crengi smulse și duse de rafală se rostogoliră printre olane. Consoane aspre necunoscute întretăiau basul vocalelor vegetale. Dar neorînduielile sunetelor arată clar că inchizitorul era lipsit de grai. Doar ochiul meu îl mai căuta învești mîntat în noapte. Tunetul era o altă voce ; și ea vorbea privirii prin gestul unic al fulgerului. Profitînd de un moment de acalmie, m-am dus în pragul ușii. Un murmur surd urca dincolo de furtună. O notă țiuită îmi zgîndărea urechea, un fel de scîrțîit care nu era nici vocală nici consoană, zgîriind dinții și răzuind pielea cu răbdare și cu puterea ruginii. Mînia mă duse pînă în fața taluzului (nu-mi știau atunci privilegiul de a putea fi încă mișcat dinăuntru), mă aruncă în golul unei grămezi negricioase de nori. Nota țiuită se amplifică în

spirale urlătoare de orgă, iar alți nori dezlănțuiră aversa, marcînd un „maggiore" de tunete găunoase care se pierd deodată în depărtare. Se auzi o voce mai degrabă alergare decît strigăt. Un sunet înalt continuu. Îl văd pe om fugind de-a lungul lizierei, marii bureți de iască înghit hectar după hectar și-și împing spre mlaștină prada infimă, o înconjoară cu buze albicioase, o lasă să scape (vocea urcă odată cu valul), o prind din nou, o pierd din nou. Zidul bubuitor se abate asupra mea, ducînd pe spuma lui lăptoasă rămășițele moarte ale gropii de gunoi.

Resturile sînt uluitor de neidentificabile. Omul se află în fruntea lor, supraviețuitor în mîzgă.

Către infern

„Pe aici, pe aici". Glasul cantonierului, mîna lui mă călăuzesc. Nu-și întoarce obrazul spre mine, nu-mi aruncă nici măcar o privire (n-are timp) și se repede drept înainte în gîfîielile fugii.

— Vor inunda... satul dar... pe aici... mlaștina, pădurea... poate...

De-abia ascult, alerg strîngînd din ce în ce mai tare mîna cantonierului, nu trebuie să-l mai pierd (să-l rătăcesc pe undeva dacă-i adevărat că apariția mea i-a răsturnat existența). Vorbele lui n-au mare însemnătate, ceea ce contează e că mă trage după el și că pe parcursul kilometrilor străbătuți mă adăpostesc mai departe în spatele umerilor slăbuți și hurducați a căror legănare se întrerupe cînd sărim peste un șanț pentru o clipă de odihnă aproape duioasă. Spinarea lui, atît de apropiată, lasă în urmă o dîră a izului de năduşeală care-mi dă un sentiment de liniște, mă reconfortează. Ca odinioară mirosul de pivniță al ciupercilor, care însă acum cînd vizierele vomită, fugărindu-ne, un zid de lavă, amestecat cu mirosul de anason și de amoniac ce ne depășește odată cu vîntul, te îngrețoșează. Spinarea săltăreață încetează

atunci, cîteva clipe, să fie familiară. Trecem pe lîngă mlaștină, ritmul încetinește. Pașii devin nesiguri printre crengile rupte, stîrnind zborul greoi al fazanilor înspăimîntați.

— Apa, rostește el, apa... n-o suferă... îi putrezește.

Ridică brațul, în semn că stăm să răsuflăm puțin, își scoate șapca, își șterge fruntea cu mîneca. I-au mai rămas la șapcă cinci centimetri de panglică. La început găseam că are o mutră de ticălos. Acum, cînd părul îi flutură în vînt, parcă-i altfel. Nu mai știu. Nădușeala, veșmintele care au miros de fum, le-am observat cu cîteva luni înainte. Bag de seamă că se delasă tot mai mult ; insulițe de mucegai i se zăresc la poalele hainei, pe umeri, la subsuori unde pata, lățindu-se, se întărește. Pornim iar. Zidul lăptos bubuie din nou, la vreo cinci sute de metri depărtare. Cînd alergi nu-l mai auzi și poți crede că s-a oprit. Trebuie, mai ales, să nu întorci capul ca să nu vezi unduindu-se buzele albe din ce în ce mai îngroșate, un întreg orizont de tîrîtoare. Cantonierul n-a rostit în timpul haltei nici un cuvînt. Mare deosebire față de convorbirile noastre bănuitoare și ironice, despre timp, despre profesia lui, despre anunțuri. L-am luat drept un vagabond, l-am crezut ucigaș. Acum, cînd mă călăuzește de mînă la umbra umerilor săi dănțuitori, îmi pare rău că l-am suspectat. Nu mi-a răsucit mîna pentru a mă împinge în mlaștină. Ne prăbușim istoviți pe coasta neagră. Penumbra molizilor, lungi creioane vigilente, nu seamănă cu întunericul satului care fumegă încă sub rămășițele fructelor și legumelor. Pentru noi amînarea, urletul vîntului printre trunchiurile de copaci ; jos, în fața noastră, asfixia pe care, prin însăși natura ei, n-o poți cunoaște de la distanță.

Ne-nconjoară mente spongioase, mișcîndu-se ușor. Nota țiuită se aude stins și din cînd în cînd pricepem, tresăltînd, glasul tunetului. Omul se-ntoarce spre mine.

— S-a terminat, zice.

— Credeți...

— Știu.

Inflorescențele cărnoase se rostogolesc în apă grămezi-grămezi, moarte brună care ar putea fi numele unei boli.

Am putea să ne despărțim și să privim spectacolul departe unul de celălalt, cu nepăsarea lui Lucrețiu, *turbantibus aequora ventis*...

Murmur cum mă cheamă, căci altminteri în ce fel să mă justific? Ce mi-a făcut, ce i-am luat? Mă gîndesc la lungile săptămîni de necunoaștere și supraveghere, la pînda din bîrlog în bîrlog, la urmăriri, la hîrtiile care mi se lipeau de obraz. Fără el nu le-aș fi citit niciodată. Dacă m-a luat drept un dușman, vreau să știe sub ce nume să mă blesteme. Mă simt stingherit de mîna pe care mi-o întinde, neînsemnat gest de politețe. Are o privire puțin sălbatică, în timp ce gura dreptunghiulară îmi răspunde:

— Ludwig von Heilbronn.

Drumeții

Cîrtița, masca de lavă sînt vizibile de la prima întîlnire. Totul vine de la dificultatea numelor. Și, după ce găsești substantivele, de la ordinea în care trebuie să le rostești.

Substantivele proprii, bineînțeles.

În timpul fugii, îl urmam pe Heilbronn ca un zănatic, acum mă urmează el. Cînd hîrtiile zburau în bătaia vîntului, mergeam unul spre celălalt.

Niciodată nu l-a trădat accentul.

Cantonier, ofițer, majordom, lictor.

Ciudată confuzie de uniforme.

Găitanele acuzatoare.

— Ca și dumneata, spuse, căutam o sforicică.

Șapca.

Un model foarte vechi.

Un război de demult, uitat.

— E jocul cîrtiței, mi-a zis, cînd i-am întins desenul de la pagina 24. Și s-a lansat în explicații lungi pe care nu le-am înțeles. Din cînd în cînd dezgropa hîrtiile, le depunea pe marginea rîpei, lupta împotriva putrezirii. Am ajuns la momentul potrivit, fapt la fel de inexplicabil ca și jocul cîrtiței.

Lumea este totalitatea faptelor, nu a lucrurilor.

Asta, m-am mulțumit s-o gîndesc. Nu voiam să-i spun cine a pronunțat această frază, ar fi trebuit să revin asupra anumitor texte pe care le scrisese și n-am avut curajul.

Heilbronn m-a părăsit fără să aștepte să-i înapoiez teancul de hîrtii. Nu știu în ce crăpătură s-a strecurat împotriva voinței mele, în ce loc precis își *ocupă* masca. Mă plimb poate deasupra acestui cap gînditor. Cînd îmi amintesc de valul vizierelor cred că-i mai bine că s-a întîmplat așa.

Unda lipicioasă îl alunga, îl învăluia, îl lăsa, se abătea iar asupra lui.

Obiectele îl găsiseră.

I-ar fi învelit trupul dacă nu le-ar fi luat-o înainte.

Viziere.

Liziere.

Marea pecingine buzată se desface, crapă, explodează în fumul portocaliu al sporilor. Ținutul va rămîne multă vreme de nelocuit.

OMUL CIURUIT

Această culegere este dedicată prietenilor celor *Trei frontiere*, Yves Lebon (inițiatorul grupului), Gaston Gompère, Bernard Gheur, Jean Muno, Jean Pierre Otte și Irène Stécyk.

Urmărirea inutilă

Brau începea să-și piardă răbdarea. Făcea coadă în fața ghișeului patru de mai mult de douăzeci de minute, bătîndu-se peste coapsă, din cînd în cînd, cu lungul plic dreptunghiular pe care îl ținea în mînă. Hîrtia era călduță în locul unde degetul mare apăsase vreme îndelungată, simțind arătătorul, căutîndu-l prin scrisoarea groasă ca pentru a se asigura că aceasta se află într-adevăr înăuntru și că degetul nevăzut mai există încă de-a lungul părții lipite. Dubla verificare îl liniștea puțin, îi ușurase așteptarea cînd era încă la capătul cozii și, cu fiecare mișcare conjugată a degetelor, ideea că scrisoarea va pleca, că îi va aduce la cunoștință cîteva ore mai tîrziu șefului ce credea despre el, îl umplea de o bucurie scurtă și violentă. Dar această anticipare făcea trecerea timpului cu atît mai greu de suportat. Se înainta încet, aproape deloc și spațiul cîștigat, de fiecare dată cînd un client părăsea ghișeul, era neînsemnat. Brau întorcea capul spre dreapta și spre stînga ca să depășească trupurile aliniate, încercînd să repereze documentele pe care oamenii le țineau în mînă și să stabilească timpul care i-ar fi trebuit fiecăruia pentru a efectua operația. Dar își dăduse seama încă de la prima tentativă că nu va reuși să afle timpul total cu o aproximație suficientă, deoarece timpurile parțiale erau practic imposibil de fixat.

Unii ţineau în mînă hîrtii colorate : mandate, citaţii, ordine de plată etc., în vreme ce alţii duceau pachete legate cu sfoară, cutii sau plicuri de format mare care, probabil, vor cere completarea unor formulare complicate ; apoi funcţionarul ar putea şi refuza să primească unele dintre ele, în ultima clipă, datorită datelor insuficiente sau inexacte. La diversitatea trimiterilor se adăuga un alt element care avea în prezentul apropiat o importanţă capitală în estimarea timpului. Clienţii cu colete nu puteau ascunde obiectele care le atîrnau de-a lungul piciorului, în vreme ce aceia care aşteptau pentru a expedia o scrisoare (cum era cazul lui Brau) sau să încaseze un mandat îşi ţineau hîrtiile ca pe nişte uriaşe cărţi de joc, cu palma strînsă la piept, afară de rarele momente cînd îşi deschideau braţele într-un gest excedat, lăsînd cîteva secunde să se vadă ce fel de documente au (aşa cum proceda şi Brau care-şi bătea coapsa cu scrisoarea, la el acest derivativ al furiei prelungindu-se mult). Prin urmare, cu cît încerca să calculeze durata totală a aşteptării, cu atît descoperea că pierde timpul, adăugînd la neputinţa de a înainta spre ghişeu aceea de a se afunda în consolări imaginare, dătătoare de speranţe şi presupuneri.

Pe deasupra, la pierderea de timp care rezulta din încercările sale de estimare, mai trebuia să aştepte în faţa ghişeului 4, singurul deschis în acel moment. Imaginarul şi realul întreţesîndu-se îi înteţeau furia care-l cuprindea încetul cu încetul, avînd ca unică urmare să facă şi mai lungă aşteptarea pe care o socotise de neacceptat de la început, cînd văzuse coada.

Brau compensa, într-o oarecare măsură, eşecurile privirilor sale laterale prin cîte o ochire pe deasupra umărului persoanei din faţa sa, o femeie de vreo patruzeci de ani, elegantă, foarte parfumată. Distinsă, gîndi Brau, remarcînd în aceeaşi clipă că acest cuvînt nu se mai întrebuinţa la adresa femeilor tinere şi tindea să caracterizeze o anumită trăsătură a femeii coapte, atră-

gătoare dar excluse, de la bun început, dorinței (adică din principiu, dar mai adesea, poate, din primul moment al întîlnirii, dorința putînd să se nască mai tîrziu și să atingă o mare violență). Aruncăturile sale de ochi fură observate de necunoscută care întoarse ușor capul și-și strînse încetișor scrisoarea lîngă brațul stîng. Păstră această atitudine defensivă pînă-n clipa cînd ajunse la ghișeu. Depuse scrisoarea pe tăblie și Brau văzu că era adresată unui oarecare domn Duluc. Se apropia de sfîrșitul supliciului, dar Brau ar fi vrut acum să prelungească cele cîteva minute cîte îi mai rămăseseră de așteptat și să nu rupă brusc contactul cu necunoscuta. Fără nici o intenție precisă. Nu ca să nu se depărteze de cîmpul parfumat care o înconjura și să aibă timp să-și închipuie mirosul adevărat al pielii ei pornind de la expresia obrazului sau a trupului, ceea ce-i trezea o atracție inexistentă la început. Și nici pentru că portul elegant, încununat de un surîs neutru, trăda un soi de nerăbdare stăpînită, străină de nerăbdarea staționară a celor care stăteau la coadă, căci și din această perspectivă ar fi simțit o dorință inexistentă. Pur și simplu fiindcă nesfîrșita așteptare avusese cel puțin darul să-l aducă pe Brau în apropierea unei persoane pe care o găsea deosebită de celelalte ce figurau în seria strînsă întîmplător în acest birou murdar. Inițial părea așa, deoarece paltonul bej și parfumul nu se potriveau aici, incompatibile cu pereții înnegriți și arcele metalice ruginite ale luminatorului, ci prin ținuta liniștită a trupului arăta o descumpănire mai adîncă decît cea provocată de o acțiune insolită, multiplă, gălăgioasă, precum o ceartă sau vestirea alarmantă a unui incendiu.

Brau se afla acum în fața funcționarului și încerca să descifreze adresa doamnei în bej de pe spatele scrisorii, dar slujbașul o manipulă prea repede, o întoarse și o strecură în ștampilatorul automat cu o îndemînare feroce, nepăsător față de noul cap încadrat de fereastra ghișeului, mașinal, bătos, amplificîndu-și gestul în-

tr-o sfidare agresivă, cînd privirea i se-nrucișă, în fine, cu a lui Brau, încît acesta nu se putu împiedica să vadă într-o astfel de atitudine o reprobare tăcută a tentativelor sale indiscrete. Avu impresia că pe spatele plicului era scris Brunoy, fără să parvină însă să repereze codul poștal, care i-ar fi confirmat destinația. Încercă s-o regăsească pe necunoscută în mulțimea din sală, dar zadarnic. Cînd funcționarul îi luă scrisoarea, Brau fu izbit de asemănarea lui cu detestatul destinar. I-ar fi plăcut să i-o arate și să adauge :

— Scrisoarea pe care o ștampilezi ți-e destinată și dumitale ca și omului al cărui nume îl citești și care pentru dumneata nu înseamnă nimic.

În timp ce, nemulțumit, automatul îi dădea restul de la moneda lui de zece franci, ploaia începuse să bată pe geamurile luminatorului. Brau își luă iute mărunțișul și alergă spre ieșire, sperînd că aversa o împiedicase pe doamna în bej să părăsească sala. Se și vedea alături de ea, abordînd cu naturalețe o convorbire despre vremea urîtă, nu fără a gîndi că se va lovi de o puternică reticență și nu va culege nici măcar un surîs. Va stîrni uimire, o îngăduință bănuitoare înconjurată de zona plutitoare de parfum. Văzu strada biciuită de marile picături săltărețe care se răreau sub copacii fremătători de la marginea trotuarului, curgînd pe frunze ca perle rotunde de mercur, strîngînd praful și spărgîndu-se brusc cînd se izbeau de cioturile rădăcinilor. Porni deodată sub aversă cu gulerul ridicat, ferm hotărît s-o găsească pe necunoscută și temîndu-se totodată ca nesperata întîlnire să nu se petreacă aievea (aceasta fu prima sa greșeală, altele mai grave aveau să urmeze), înăbușindu-și temerile la gîndul că această întîlnire e de neînlăturat. Acceptă numaidecît o asemenea prefăcută fatalitate murmurînd : „Am să mă duc să mă plimb la Brunoy și am să dau de ea". Odată cu mînia îi renăștea curajul. Era plin de ură împotriva șefului și rumega în minte termenii insultători ai scrisorii care acum tre-

cea prin mîna clasatoarelor. În închipuire o recupera, o desfăcea cu sălbăticie și alerga la destinatar pentru a i-o arunca în obraz, adăugînd comentarii la care în scris trebuise să renunțe. Voia să-l vadă pe celălalt făcîndu-se alb ca varul și înțelegea în aceeași clipă că scrisoarea nu avea nici o însemnătate prin conținutul ei tehnic și ceea ce conta era doar distrugerea interlocutorului prin acele observații aspre, mai dureroase decît o molestare fizică. Să-i zică celuilalt că minte cu acuitatea cu care învinuiești pe cineva că are o anume formă a nasului, că miroase a sudoare sau că are respirația duhnitoare, atac cu atît mai imparabil cu cît provoacă prin simpla apartenență verbală înroșirea, secrețiile și mirosurile rușinoase. Puse brusc capăt supliciului reprezentat (citi de altfel în el obiecția : „Orice supliciu e o reprezentare") pentru a o recupera pe necunoscută a cărei înfățișare distinsă nu se potrivea cu acest scenariu grosolan, dar inerția gîndului îl mai obligă să-și vadă șeful ferindu-se să-l privească în față, pierzîndu-și siguranța de sine, avînd ochi roșii, mîinile tremurătoate. Grăbi pasul sub aversa care nu slăbea de loc. Să recupereze. Cuvînt-cheie nerostit, cu sensuri multiple în viitorul imediat : întîi să-și vină în fire, să distrugă imaginile lăuntrice, să dea afară gunoaiele, efectele vizuale intime pentru a reveni la cauzele verbale proiectate, știind că aparatul logic își urma drumul sub plicul timbrat. Apoi să recupereze scrisoarea. Era prea tîrziu, fără a mai ține seama că, dacă destinul i-ar fi înmînat-o (sau întîmplarea, sau providența, sau slujbașul de la poștă alergînd gîfîind după el ca să-i ceară, după verificare, plata unui timbru suplimentar), ar fi deschis-o și s-ar fi dus fuga la șeful lui, ceea ce îl întorcea la incompatibilul scenariu cu doamna în bej. În fine s-o recupereze pe necunoscută. Nu-i logic, gîndi Brau, deoarece pentru ea m-am și apucat să sacrific scena capitală în care șeful o ia la fugă. Fără ea nici primo, nici secundo, nici tertio. O întîlnesc la poștă și rămîne acolo. Și cu asta basta ! Dar vreau s-o regăsesc, doar atît. Ca să reintru

în cîmpul parfumat și să pun la punct un cu totul alt scenariu. Este alături de el, indignată de manevrele șefului. Se recapitulează acuzațiile enunțate în scrisoare. Dacă încă n-a ajuns la destinatar, este avertizată că va confirma termenii convorbirii. Și aceasta deoarece prezența doamnei exclude orice grosolănie în vorbire.

Dar scrisoarea e violentă și necunoscuta a dispărut cu desăvîrșire. Brau știe că nu va sări niciodată în ajutorul lui. Ar fi trebuit să vină *înainte*, să figureze de mult într-un trecut ce s-ar fi construit încet și unde fiecare eveniment amical sau amoros ar fi jucat rolul lui determinat în sistemul de atac elaborat. Dacă ar fi cunoscut-o înainte de a se duce să stea la coadă în fața ghișeului 4, n-ar fi așternut pe hîrtie scrisoarea. Dar a trebuit s-o scrie pentru ca întîlnirea să aibă loc. Această întîlnire era deplasată — atît pe linia timpului, cît și pe linia convenienței. Necunoscuta nu făcea parte din timpul lui, nici nu apăruse la momentul potrivit al trăirii sale care cerea o intervenție imediată, nici nu-i corespundea ca vîrstă, cum o dovedea înfățișarea ei distinsă, inseparabilă de un început de îmbătrînire. Brau își dădea seama că doamna în bej provocase, în durată, o falie de neexplicat.

Între timp scrisoarea își făcea drum spre șef ca o torpilă între două ape, alergînd cu precizie spre un vapor ancorat în port. Cursa începuse. Dați curs[1], gîndi Brau, cum se citește în birouri pe hîrtiile a căror importanță nu apare la prima vedere.

Scrisoarea lui Brau părăsise ultima filieră a clasării de nouăsprezece minute. Era a o sută treizeci și șaptea dintr-un maldăr ce se rostogolea, purta numărul șaisprezece și aștepta să fie băgată într-un sac cu același număr, aflat în furgonul poștal.

Brau umbla mai departe prin ploaie, preocupat de chipul doamnei în bej și de scrisoarea care porni spre

[1] În franceză, joc de cuvinte, între „poursuite — urmărire" și „pour suite — a da urmare". (N.t.).

locuința șefului. Nu poseda nici un indiciu în stare să orienteze această dublă urmărire. Ca să treacă de la anxietate la logică, hotărî să alunge o vreme din minte imaginea necunoscutei. Reuși fără prea mare greutate, evocînd ultima viziune pe care o păstra despre ea. Vîrîse mărunțișul în poșetă și se îndepărtase spre stînga. Paltonul, foarte ușor, se ridicase puțin la contactul cu o valijoară burduhănoasă la capătul unei mîini foarte roșii. Omul se scuzase, după care doamna în bej se făcuse nevăzută. Asta era tot ce putea reconstitui Brau, dar imaginile îi ajungeau, ele trasau mișcarea de evanescență a femeii printre corpurile multiple și subliniau prin însăși tema lor — abolirea formei mișcătoare — tentativa de eliminare pe care se străduia s-o facă Brau luptînd sălbatec împotriva recurenței memoriei. Rămînea să reconstituie parcursul scrisorii. Aceasta nu oferea alt tronson vizibil decît cel acoperit de mîna lui Brau pînă la capătul tăbliei. De la celălalt capăt al ghișeului scrisoarea fusese aruncată în necunoscut, cum o arătase clar gestul slujbașului care o trîntise cu nepăsare într-un coș de sub etajeră.

Necunoscutul era valabil cu diferență de o literă (cuvîntul, cum descoperea cu încîntare, denumea totodată misiva și semnul), era și singura denumire pe care o putea da pînă acum femeii, fără a recurge la perifraze ca doamna în bej sau persoana întîlnită la poștă. Era un cuvînt unic și, în acest sens, aproape un prenume. Necunoscuta înceta să mai fie o imagine și redevenea o ființă. Reuși să precizeze utilitatea subterfugiului : prenumele — sau mai degrabă pseudo-prenumele — se impunea prin scurtime, prin unicitate, îngăduindu-i să reînnoade firul ce-l lega de necunoscută. Putea gîndi de-acum încolo. *Cu Necunoscuta,* așa cum ar fi rostit lăuntric Cu Anne ori Françoise, dîndu-i în același timp posibilitatea de a reveni la substantivul comun cu prețul unui articol oarecare, adăugire care conferea persoanei întrevăzute precizia unei noțiuni algebrice.

Acest procedeu uimitor de sobru făcea comparabil destinul scrisorii cu destinul femeii.

Brau mergea înainte în ciuda vremii urîte, temîndu-se de abstracţie. Ploaia nu era decît un amănunt în ofilirea asprului octombrie, presărat de frunze cafenii uşoare, îngrămădindu-se lîngă trotuare aidoma aripilor de gîze moarte; dar Brau înainta punînd piciorul în dreapta sau în stînga, pentru a se feri de contactul peliculelor cornoase care aveau o rară putere de a juli, mulţumit că ploaia le îngreuia, putrezindu-le şi le desfăcea nervurile filamentoase. „Ia te uită, bombăni el, strivind furios fibrilele cele mai apropiate sub talpă pe dalele lucioase de un albastru umed, ce vreme urîtă, păcătoasă, bună pentru memoria care-i în stare să situeze timpul meteorologic local în chip de incluziune organică în balta verde a zilelor, datate fără ajutorul nici unei cifre."

Ploaia nu-l pătrundea, el o străbătea, trupul îi era cu fiece pas mai uşor, simţea pe obraz cum pielea limitrofă se preschimba într-o sită lesne de orientat dacă manevrai cu abilitate şi precizie, cum puteai aduce lumea spre tărîmul sensibil al pîntecului şi al coapselor angrenate îndîrjit în mers, iar aceasta se transforma într-o grădină de două ori localizată, populată de farmec ambulatoriu, păstrată plină de prospeţime în mucozitatea internă. Se-ndrepta spre peştera neagră a copacilor de iulie, trecutul soare desena bătaia pleoapelor şi umbra genelor pe chipul Necunoscutei. Genele femeii dispărute erau negre sub frunziş. Vremea bună era altă vreme. Scrisoarea trebuia să fi ajuns aproape de Melun.

Se strecura astfel printre milioane de congenere mute, maldăr de gînduri, grămezi de hîrtie umezite de nenumăraţi emisari care şi-au întredeschis buzele cu acelaşi rînjet debil ca să nu-şi zgîrie colţul gurii cînd lipeau plicul. Şi Brau făcuse strîmbătura rituală. În afara mesajului distrugător, îi trimitea şefului cîteva grame de hîrtie, o fîşie de lipici întărit, puţină salivă

și, înăuntrul plicului, urme de respirație întemnițată, amestecată cu mirosul de cerneală al liniaturii opace; toate aceste deșeuri organice i le arunca în obraz pe cale oficială.

Cînd se-ntoarse într-un tîrziu acasă, Brau nu auzi în liniștea din jur decît tic-tacul conștiincios al deșteptătorului din bucătărie. Aparatul vetust supraviețuia pe poliță de ani de zile. Brau o văzu pe maică-sa, încă tînără, învîrtindu-l în timpul micului dejun. Era mult de-atunci. Acum că trăia singur, slujnica îl învîrtea și îl punea să sune în timpul orelor lui de serviciu. Mecanismul uzat suferea extrasistole sonore: tic-tac, tic-tac și pe urmă tic-tactactac, tichetachetictic (tic-tic, *pianissimo)* Tac... Tac... ca să încheie *fortissimo* cu tactactactactac tac. Omul împovărat de singurătate dori ca bătrîna mașinărie să-i acorde în acel moment plăcerea unei mici crize, dintre cele din care știa că iese întotdeauna teafără, subliniind, ca de obicei, mersul regulat al lucrurilor prin însăși neregularitatea ei. Deșteptătorul dereglat nu-l interesa în chip de obiect care trebuie reparat, ca unul din numeroasele aparate domestice pe care le dregi mai bine sau mai rău sîmbăta. Aștepta pur și simplu micul său semnal de infirm ca o întoarcere la ordinea ambiantă și o negație discretă a timpului scurs. (Deșteptătorul prezenta un interes special: măsura cu mijloace elementare un fenomen pe care fizica renunța să-l definească.) A doua zi dimineață Brau se hotărî să aștepte extrasistolele într-o desăvîrșită nemișcare. Deșteptătorul scanda secundele ca un metronom. Trebuie să fi fost nouă fără un sfert. Șeful citea, poate, scrisoarea sa injurioasă. Brau se duse spre bucătărie. Fu primit de tic-tactactac-ul sonor, primul motiv al extrasistolei. Urmă *pianissimo:* tic-tic... Tăcere. Un ecou abia auzit repetă ultimele două bătăi. Deșteptătorul își dăduse duhul. Nouă fără cinci. „E absurd, își zise, plecînd de-acasă, trebuie să reacționez

și să nu văd semne în întîmplările cele mai obișnuite. Ecoul, nu l-am băgat de seamă niciodată, asta-i tot. Biroul meu este foarte sonor. Pe cînd trăia mama, cîinele tresărea cînd îi cădeau andrelele pe parchet. Era fără îndoială din cauza ecoului sau cam așa ceva. Depinde, desigur, de locul din cameră unde te afli. Deșteptătorul s-a oprit. Trebuie să meargă 24 de ore și Juliette îl învîrte în fiecare zi. S-a isprăvit deci cu el. M-am gîndit la mama, sau mai precis la moartea mamei, cînd am auzit cum deșteptătorul își continuă singur în casă mersul. Și-a dat sufletul puțin după aceea și chiar în clipa cînd avusese sincopa. Moartea deșteptătorului îmi aduce aminte de moartea mamei — deși la început ceasul supraviețuitor îmi atrăsese atenția asupra ei. Se poate spune că e o coincidență ciudată, dar nu are nici un sens anume. Un semn? Ce fel de semn? Trebuie înainte de toate s-o întreb pe Juliette dacă într-adevăr l-a învîrtit ieri. Vom vedea. Totuși e ciudat, tocmai în momentul sincopei... Dar poate e mai puțin uimitor decît acest ecou. Trebuie s-o mai întreb pe Juliette și dacă nu a observat nimic.

Seara, Brau găsi pe masa de lucru o scrisoare groasă. Crezu o clipă că-i un bilet de-al Juliettei. Îi lăsa, deseori, cîte un mesaj spunînd: „Domnul Dressons a telefonat și vă roagă să-l chemați diseară, am plătit unsprezece franci pentru un pachet trimis recomandat, pachetul e în bucătărie" etc. Scria ades pe o simplă bucată de hîrtie. Juliette nu se servea de un plic închis decît cînd socotea că mesajul e important sau cînd își revedea socotelile și îi rămîneau cîteva bancnote din suma pe care Brau i-o dădea, înainte, pentru micile cheltuieli gospodărești. Își recunoscu hîrtia de scrisori și scrisul. Citi adresa șefului. Rupse cu înfrigurare plicul și văzu: „...*Domnule Director, încă de la întemeiere...*" Mesajul Juliettei se afla sub plic. Ieșea acum în evidență pe pielea neagră a biroului: „O doamnă a adus pentru dumneavoastră această scrisoare. Nu voi putea veni

mîine, voi trece sîmbătă dimineaţă cu Jean-Pierre. Are să repare robinetul din cămăruţa din spatele bucătăriei. Juliette".

Urmărirea se sfîrşise fără să-şi atingă ţinta. Ţinta venise în întîmpinarea urmăritorului, iscînd în el o nouă temere, nu cea de a-şi fi atacat cu ferocitate un superior pe care-l dispreţuia, ci cea, mai teribilă, de a fi fost salvat pe calea inexplicabilului. Brau se duse maşinal la nişte prieteni, dornic să audă alte glasuri decît cel al îngrozitorului ecou, de a se linişti într-o altă tăcere decît cea a deşteptătorului mort. Amicii îl opriră la cină. La căderea nopţii, se duseră să se plimbe printre vilele neterminate ale unui nou cartier. Străzile, trasate încă imperfect, erau pustii. De pe culmea colinei văzură o femeie jucîndu-se cu un cîine, formă mişcătoare, depărtată în amurg. Cîinele sărea la marginea pădurii, nepăsător faţă de stăpînii care n-aveau ochi decît pentru ei. Saltă peste şanţuri, adulmecînd urmele urmăritorului, apoi o şterge, dornic de alte piste. Se înapoiază la femeie, o miroase, se dă înapoi lătrînd, se-ntoarce iar cu urechile ciulite, o miroase din nou. Jocul cîinelui devine aproape primejdios, femeii îi e frică, e un cîine necunoscut, ar vrea ca stăpînul să-l cheme, dar... stăpînul nu e nicăieri. Ridică din cînd în cînd o piatră şi o azvîrle. Cîinele se repede spre pădurice şi i-o aduce. Asta-i dă o mică securitate temporară, dar animalul aduce neîncetat proiectilul şi cere ca femeia să-l arunce departe. Ritul interminabil o face să uite frica.

Brau se află din nou la masa lui de lucru încercînd să uite de moartea deşteptătorului ca tăcerea să nu-i pară mai adîncă. Are sub ochi plicul rupt. Timbrul n-a fost ştampilat. O necunoscută i-a adus această scrisoare aşa cum cîinele îi aducea doamnei de lîngă pădurice piatra, niciodată pierdută. Această femeie poartă numele *Necunoscutei?* A venit să dea tîrcoale lizierei ca să-l facă să înţeleagă că fiinţele dorite, pierdute după o întîlnire fugară, pot reveni, ca şi scrisorile dictate de furie?

Incognoscibilul îl impresoară, mai neliniştitor decît soarta scrisorii, după ce slujbaşul de la poştă o aruncase brutal în coşul de sub masă. Aducîndu-i înapoi mesajul distrugător, necunoscuta nu i-a restituit scrisul, ea n-a făcut decît să-l îngroape mai adînc în incognoscibil. Scrisoarea, pe care o poate reciti acum în tihnă, îl readuce la minutul trimiterii, pătruns de parfumul doamnei în bej. Femeia îi rămîne necunoscută, şeful n-a fost insultat. vremea urîtă a trecut, deşteptătorul nu mai ticăie. Personajele şi obiectele trecute nu se mai văd decît din spate. Îşi citeşte numele pe spatele plicului. În momentul cînd îi scrisese era deja urmăritorul. Va întoarce adesea capul, trăgînd aer în piept, cu speranţa de a regăsi parfumul necunoscutei. Scrisoarea, femeia : ecouri.

Fulgerul din Londra

Acea seară de august de la sfîrşitul secolului XX va rămîne, pentru londonezi şi pentru toţi locuitorii comitatului de sud, seara marelui fulger. Iar pentru Harold Blake, care mergea pe Baker Street şi se oprise şovăind cîteva minute la colţul cu Marylebone Road, între metrou şi promenada spre Euston, fu seara cea mare, momentul crucial care-i schimbă pentru totdeauna cursul existenţei.

Seara era frumoasă, fără vînt, trecătorii puţini ; doar cîţiva întîrziaţi scrutau vitrinele desuete ale doamnei Tussaud. Nu se zărise, aici măcar, la acest sfîrşit de vacanţă, eterna caravană a autobuzelor de provincie care se aglomerează împrejurul Planetariumului. Bulevardul pustiu îl făcu să prefere promenada. Uitîndu-se la vechiul orologiu de la St. Marylebone văzu că e şase şi douăzeci, vru să treacă prin Regent's Park, apoi se răzgîndi. Turla de la St. Marylebone i se păruse întotdeauna ridicol de mică, iar grădina îngustă care încon-

jura biserica îi dezgropa din memorie imaginea insolită a unui cimitir de vulturi. De ce tocmai un cimitir de vulturi? Fără îndoială, își spuse, din pricina crengilor crăpate ale ulmilor, gheare uriașe gata să se repeadă asupra edificiului minuscul, dar îneremenite secular, uscate țeapăn, totuși mereu amenințătoare. Imagine probabil legată de o poveste fantastică ascultată în copilărie dar cu neputință de etichetat în aria amintirilor, poate și de vreo compoziție heraldică, pierdută în peisajul lecturilor vechi și restituită privirii în chip de replică celestă, de fiecare dată cînd trecea prin fața bisericii St. Marylebone.

Dar dacă asta era explicația, de ce biserica i se părea atît de mică? Transpunerea grandorilor ar fi trebuit, dimpotrivă, să i-o arate colosală. Amenințarea, își spunea, e de cele mai multe ori asociată cu mase enorme, cu ființe nemăsurate. Oricum, biserica, așa modestă cum era, îl înfiora, chiar dacă în închipuire făcea să dispară ulmii. Vulturii îl pîndeau acum, cocoțați pe crengile uscate. Erau deci vii și, în acest caz, ce rost avea imaginea cimitirului? De altfel, există oare cimitire de vulturi? Nu făcea el pur și simplu o legătură între aceste răpitoare care veneau să-l persecute în inima Londrei, cu ideea de țintirim, deoarece locul era versiunea urbană a grămezii de cadavre, care atrage totdeauna pe mîncătorii de hoituri?

Aceste cugetări, aparent futile, au ocupat gîndurile lui Harold Blake pînă la colțul cu Harley Street. Ar fi găsit în numele celebrei artere medicale și o urmare logică prin intermediul anatomiei și disecției (osuare, schelete, chirurgie, atîtea incitări de a continua șirul ideilor trezite de imaginea păsărilor macabre), dacă destinul n-ar fi reglat orarul improbabil al evenimentelor, pentru a părea ineluctabil, cîțiva metri mai încolo. Am sub ochi raportul redactat de Blake la 26 august, adică

două zile mai tîrziu. Autorul este explicit: „It happened when I was some twenty yards from Harley Street corner..."[1]

Întoarse capul, intrigat de un fîşîit de hîrtie mototolită pe trotuarul de peste drum. O femeie ridica de jos un carton care-i scăpase din mînă. Viziune fugară a trupului aplecat şi mîinilor care se încurcau în ambalajul rupt, a chipului consternat — fu un instantaneu acoperit o clipă mai tîrziu de un autobuz care-i lipi pe retină, chiar în momentul cînd mîinile căutau prin hîrtie, imaginea lui Saturn purtînd inscripţia *London Transport* de-a lungul unui inel turtit.

Deodată un strigăt izbucni în întregul oraş, un bubuit de tornadă care, pentru observatorul ocazional de pe Marylebone Road, păru că precede un val de fund care se rostogolea dinspre Euston în direcţia şoselei de la Oxford. Totuşi, nu se putea localiza de unde venea vuietul. Ţipătul i se amestecă fără voie cu acest zgomot formidabil şi zări iarăşi pe femeia de pe trotuarul de peste drum cu gura rotunjită de groază, dezlănţuită, răspîndind lumină.

Fulger, Lightning, două cuvinte foarte lungi pentru a numi infinitesimalul, mult mai puţin apte să comunice uluirea şi tăişul orbitor decît *Blitz-ul* german. Dar, în seara de 24 august, ele şi numai ele puteau descrie fenomenul observat în sudul Angliei. Pentru Blake, ca pentru toţi londonezii, văpaia nu avusese nici o sursă definită, deşi originea efectului fusese, după anumite mărturii, aproape de Marylebone Road. Doar la început meteorul dăduse impresia unei furtuni de o violenţă excepţională, însă cerul era senin şi nici un tunet nu urmase după ceea ce trebuie să ne hotărîm să numim fulger. Unii crezură că-i vorba de o explozie nucleară, dar nici această părere nu se adeveri, căci nici o deflagraţie, nici o distrugere vizibilă nu intervenise pentru a confirma o asemenea ipoteză destul de plauzibilă pe atunci. Opi-

[1] S-a întîmplat cînd mă aflam la vreo douăzeci de iarzi de colţul cu Harley Street (în lb. engl.). (N. t.)

niile se deosebeau de la cartier la cartier, şi nu era de mirare. Strigătul de groază scos în acecaşi clipă de milioane de glasuri era propagat în chip destul de diferit, conform cu orientarea străzilor, înălţimea edificiilor, numărul de trecători şi multe alte împrejurări întîmplătoare. Urlet abisal în preajma lui Trafalgar Square şi Knithsbridge, zgomotul devenea doar un zvon îndepărtat pe cîmpia de la Greenwich şi nici un martor nu-l percepuse în Sussex şi în Kent. Aşa se explică de ce tornada sau bomba fuseseră evocate mai ales în centrul Londrei, unde milioane de glasuri se împleteau într-un tunet formidabil

E ciudat că, atît în raportul său cît şi în cursul convorbirii pe care am avut-o cu el pe 31, Harold Blake n-a menţionat fenomenul sonor decît în mod secundar. Pentru el, ca şi pentru jurnale şi televiziune, avea importanţă numai acel *big lightning*. Cuvîntul, cum am spus, n-are nici o virtute incisivă şi transpune mai bine, prin rezonanţele lui moleşitoare, lumina intimă a unui colţişor unde stai să citeşti decît brusca dezlănţuire a evenimentului celui mai rapid din univers. Descrierea lui Blake, rod al observaţiei directe, se potriveşte în mod ciudat cu inadvertenţa limbajului care se sluieşte de o vorbă leneşă ca să denumească un proces sustras desfăşurării obişnuite a timpului.

Dar înainte de a descrie elementele esenţiale ale raportului făcut de Blake şi preciziunile suplimentare pe care le-am obţinut în cursul întrevederii din 31, cred că e util să adaug că, în momentul cînd fulgerul orbitor l-a ţintuit locului, la cîţiva paşi de Harley Street, Harold Blake era, după mine, în măsură să-i determine cauza şi chiar să-l numească pe cel care îl provocase.

Cînd am afirmat pentru prima oară în public acest lucru am fost socotit nebun şi impostor. Un fenomen de asemenea amploare, spuneau detractorii mei, nu putea fi declanşat de un singur om. Să pretinzi, pe deasupra, că Blake ar fi fost în stare, la nevoie, să prevadă ce se

va petrece însemna să-l consideri un fel de profet sau de mag. Cei mai înverșunați spuneau chiar că era ceva pus la cale și găseau ciudat faptul că l-am întîlnit pe Blake cîteva zile după ce-și terminase raportul. Și s-au apucat să cerceteze recentele mele activități și relațiile anterioare cu cel pe care presa de senzație, cu *Sunday Mirror* în frunte, îl botezase „misteriosul Harold". În momentul cînd scriu aceste rînduri, mai predomină părerea că Blake și cu mine am fost complici și, în ochii publicului, problema marelui fulger e departe de a fi rezolvată.

Fapt este că textul raportului, care are douăzeci și șapte de pagini, se arată deseori obscur și dă impresia că autorul încearcă să disimuleze esențialul sub o profunzime de detalii neînsemnate la prima vedere. Povestea cu vulturii de la St. Marylebone, despre care am vorbit la început, aparține acestui capitol, la fel și incidentul femeii cu cartonul. Blake menționează, în plus, diferite întîmplări din viața lui particulară fără legătură aparentă cu problema meteorului, cum e pasiunea sa pentru biologie, teama de infinitul mic și împrejurările nefericite care l-au împiedicat, imediat după război, să-și urmeze studiile pentru a-și însuși o meserie științifică.

Aceste confidențe plicticoase au determinat pe mulți dintre cititori să presupună că Blake și-a redactat raportul sub efectul șocului și că a scris ce i-a trecut prin minte pentru a scăpa de teama care-l chinuia din seara zilei de 24 august — evocarea incoerentă a amintirilor personale era o dovadă — și că, în consecință, textul lui nu furniza nici o mărturie valabilă pe plan tehnic.

Această interpretare nu mi se pare demnă de reținut. Ce este în fond o mărturie valabilă din punct de vedere tehnic, dacă nu o amintire ca oricare alta, dar formulată într-un astfel de limbaj, încît să nu poată fi înțeles decît tocmai de cei pe care amintirile nu-i interesează ?

Or, dacă urmărești cu atenție lectura documentului pînă la pagina 22, constați că Blake revine acolo asupra incidentului cu femeia care purta un carton și că doar

prin intermediul acestui instantaneu este, în fine, în măsură să abordeze tema centrală a fulgerului.

„După trecerea autobuzului, scrie el, chipul necunoscutei mi se ivi din nou în fața ochilor, dar dacă n-aș fi avut certitudinea că era vorba de aceeași persoană, prin simplul fapt că o văzusem cu una sau două secunde mai devreme în acel loc, n-aș fi recunoscut-o. Carnea ei era orbitor de luminoasă, mîinile, de o albeață de nesuportat, pipăiau fîșiile de hîrtie, aprinzînd pe marginile zdrențuite ale ambalajului scîntei care zburau la început sclipind slab și crescînd în intensitate de îndată ce atingeau o suprafață oarecare. În plus, după impact, obiectul atins se aprindea în totalitate cu aceeași violență luminoasă pe care o observasem pe chipul și mîinile femeii. Acest efect, pe care îl remarcam acolo unde îmi aruncam privirea, se repeta de fiecare dată cînd îmi modificam perspectiva. Irizările locale, relativ slabe, propagau fulguraţii în toate direcțiile, un fel de fulgere de căldură care parcurgeau încet clădirile, asfaltul, arborii, mașinile, trupurile trecătorilor, totul într-o repetiție neîncetată și fără pagube vizibile. M-a apucat ameţeala în momentul în care am fost orbit de incandescența — nu găsesc alt cuvînt — propriilor mele mîini, veșmintelor, pantofilor.

Am început să alerg urlînd către Regent's Park, încercînd să-mi protejez ochii cu mîna, dar am renunțat numaidecît pentru că degetele mele îmi aruncau trăsnetul în obraz. Pînă și ochii cred că-mi fulgerau — expresia, de data asta, neținînd de fantasticul demonic — și mă făceau tot atît de înspăimîntător la vedere ca și oamenii pe care-i întîlneam, deoarece reîncepuseră să circule pe Marylebone Road unde traficul, destul de mic, se oprise un timp.

Străbăteam bulevardul strălucitor, trecînd printre șiruri de mașini, între care proiectile multicolore și impalpabile se ciocneau dînd naștere unui gigantic foc de artificii. Cînd mă ciocneam de trecători, aceștia deveneau scînteietori, emițînd eu însumi, în contact cu ei, dîre de

sferule albastre, verzi, portocalii ce se repercutau pe ziduri și pe trupuri, aținînd vetre de jăratec într-o infinitate de puncte. Depășisem tocmai York Terrace și alergam înspre Planetarium. Am fost izbit, în ciuda groazei mele crescînde, de frumusețea de nedescris a cupolei, de unde se înălțau șiraguri de luni, unele luînd-o pe traseul grinzilor, altele explodînd tăcut în vîrf, ca și cum mecanismul intern al micii ceasornicării cosmice se stricase, și-și arunca în aer galaxia cu surprize de serbare cîmpenească. În chip ciudat, vederea cerului era liniștitoare, fără îndoială din pricina distanței. Rostogolirea maselor luminoase ocupa toată porțiunea vizibilă a bolții, dar efectul de ansamblu era de ordinul intensității unei furtuni de o violență mijlocie. Am crezut o clipă că are loc o perturbație meteorologică excepțională, dar am exclus în aceeași clipă ipoteza furtunii : frunzele sclipitoare erau nemișcate, tunetul nu venea și fenomenele luminoase din straturile înalte ale atmosferei erau identice cu cele ce se petreceau la nivelul solului.

Faptele relatate pînă acum ne duc la pagina 25 a raportului lui Blake. Ultimele două pagini sînt lipsite de interes. Se mărginesc să discute natura posibilă a marelui fulger, expresie introdusă de autor în penultimul paragraf al memoriului și reluată apoi de toți comentatorii de presă și de puținii fizicieni care au consacrat un articol acestei probleme. Totuși, la pagina 26, Blake face două observații demne de atenție.

Prima privește caracterul inofensiv al meteorului (acest cuvînt va fi des utilizat pentru a desemna fenomenul luminos din 24 august, dată fiind cauza sa care va rămîne necunoscută). Harold Blake își întrerupe brusc observațiile din momentul cînd constată că e viu și nevătămat, adică din clipa cînd coboară în stația de metrou din Baker Street și se regăsește în mijlocul a ceea ce numește mulțimea cenușie de fiecare zi. Scările, ghișeele, capetele mai erau străbătute de descărcări slabe, dar neînsemnate în comparație cu cele petrecute

afară câteva secunde mai devreme. Oamenii râdeau şi se scuturau ca şi cum ar fi vrut să-şi dea jos praful de pe veşminte sau să ia de pe ele nişte confeti aruncate într-o noapte de bal. Urcă din nou scările ca să se asigure că totul s-a sfîrşit într-adevăr.

Bulevardul era pustiu şi cufundat în întuneric.

Se uită la ceas: şapte fără douăzeci. Marele fulger durase vreo zece minute. A doua observaţie se referă la durata fulgerului. Blake face următorul raţionament ţinînd seama că descărcările luminoase, aparent violente, nu au avut drept consecinţă nici arsuri, nici orbire şi avînd în vedere faptul că efectul s-a desfăşurat mult în timp, se poate imagina că o cauză necunoscută a acţionat, probabil, pentru a lungi efectul vizibil în detrimentul energiei. Produsul intensităţii luminii prin timp este o constantă. Or, cum fulgerul a avut o durată care n-a fost niciodată înregistrată... Dacă întîrzii asupra acestor consideraţii, nu o fac din pricina conţinutului lor. Încercarea teoretică a lui Blake este elementară şi, pe deasupra, inexactă. Cauza necunoscută pe care o evocă nu poate, bineînţeles, să existe decît sub forma unei energii oarecare, ceea ce interzice din capul locului să invoci constanta. Şi această energie trebuie să fi fost considerabilă pentru a aprinde mai multe comitate, chiar dacă distribuirea pe o asemenea imensă suprafaţă nu provocase decît urmări locale neprimejdioase.

Această grosolană eroare de interpretare mă împinse să cer o întrevedere lui Harold Blake după ce presa îmi revelă numele său. Dar asta nu-i tot. Explicaţia lui simplistă îmi părea, nu ştiu de ce, că ascunde o realitate mult mai neliniştitoare. Aveam impresia că vrînd să elucideze problema marelui fulger, eliminînd problema energiei, Blake căuta să distragă atenţia cititorului. Sau Blake era un ignorant care expunea idei naive fără să-şi dea seama că se va face de rîs în cercurile ştiinţifice, sau era competent şi se prefăcea a lămuri misterul din

24 august pentru a disimula mai bine adevărul. Dacă așa stăteau lucrurile, își și atinsese scopul, căci voci autorizate nu aveau decît puține șanse să fie auzite în mijlocul tevaturii pe care o declanșase evenimentul în ziare, la radio și la televiziune.

În definitiv, de ce simțise Blake nevoia să redacteze acest raport și să-l comunice presei ? De ce el și nu un fizician ori un meteorolog, consultați oficial ? Cum reușise acest om mărunt să atragă atenția generală asupra lui printr-un memoriu atît de puțin convingător ? Cît despre amintirile personale de care textul era plin, cine se sinchisea de ele ! Unui scriitor sau unui savant de renume i se putea ierta o astfel de slăbiciune. Dar lui Harold Blake, un necunoscut ?

Din fărîmele autobiografice aflasem totuși că Blake era slujbaș la serviciul de statistică al unei mici societăți de asigurări. Această indicație îmi deschise ochii asupra unei apropieri între evenimentul din 24 și protecția împotriva riscurilor. Marele fulger nu făcuse nici o victimă, presa era unanimă în această privință și raportul, cum am văzut, menționa faptul în mod explicit. Fără îndoială, nu exista nici o legătură între ocupația lui Blake și interesul atît de viu pe care-l manifestase pentru meteor. Avusese în orice caz meritul de a-și consemna observațiile, și acestea, oricît de incoerente ar fi, își vor putea dovedi, într-o zi, utilitatea. Totuși, continuam să cred că raportul era mincinos și că neputința, în care mă aflam, de a stabili cu certitudine acest lucru, mă enerva la culme.

Așadar, într-o stare de spirit contradictorie l-am întîlnit, pe data de 31, pe Harold Blake.

Tipul era înalt și simpatic. Casa lui, ascunsă de frunziș, la doi pași de crematoriul din Golder's Green, nu era lipsită de gust. De la început s-a arătat amabil, dar părea bănuitor. Atitudinea lui m-a făcut să renunț numaidecît să discut probleme de fizică atmosferică care constituie, în ochii mei, punctul slab al memoriului său. Informațiile

mele aveau, de altfel, prea multe lacune pentru a-mi îngădui să mă încumet să depășesc generalitățile. Și-apoi, omul mă interesa și nu ideile lui despre marele fulger.

După banalitățile de rigoare, Blake mă întrebă, trecînd direct la subiect.

— Ați fost la Londra în seara de 24 ?

— Nu, eram la Bristol.

Zîmbi.

— Păcat, ați pierdut cea mai frumoasă feerie luminoasă a secolului.

— Da, dar am avut parte de o micuță consolare. Am intrat în oraș pe o furtună grozavă. După cîte am auzit, a fost un fleac pe lîngă ceea ce s-a petrecut în sud.

— Un fleac, într-adevăr, sau, dacă preferați, în același timp mult mai mult sau mult mai puțin. Trăsnetul e banal dar primejdios. Marele fulger a fost excepțional, însă n-a făcut nici un rău. E o formă nevinovată de energie, prima care s-a inventat în acest domeniu.

Blake citi uimirea de pe chipul meu. Se grăbi să adauge :

— Asta nu-i, bineînțeles, decît un fel de a vorbi. Dar să presupunem o clipă că s-ar putea într-adevăr inventa o formă de energie, improprie prin însăși natura ei să distrugă. Ar fi, trebuie să recunoașteți, singura descoperire importantă, pe care omul ar putea-o face. Toate descoperirile, chiar cele socotite utile sau pozitive, sînt înrădăcinate în nimicire. Radioactivitatea a omorît mai mulți oameni sănătoși decît cancerosii pe care i-a salvat antibioticele — oricît de esențiale au fost pentru supraviețuire — se bazează pe principiile războiului biologic, climatotehnica nu poate suprima seceta dintr-un punct al globului decît fabricînd un deșert cîteva meridiane mai încolo. Să nu mai vorbim de fuziunea gravitațională ! Ea ne-a permis să ajungem la granițele galaxiei noastre, dar pînă atunci cîte rele n-a provocat !

Mi-a oferit un sherry, pe care l-am acceptat, și s-a îndreptat spre bar spunînd :

— Drepturile oamenilor nu vor fi niciodată recunoscute... atîta vreme cît explozibilele, otrăvurile, cuțitele și mai știu eu ce vor fi la îndemîna tuturor bugetelor și statele își vor putea plăti material de război.

Personajul era ambiguu. Nu se mai ferea, bănuitor, dar se-ndepărta de miezul problemei. Considerațiile lui despre război le citisem și le auzisem de cînd aveam optsprezece ani. Ghiceam la interlocutorul meu aceeași violenție ca la autorul memoriului. Mă întrebam dacă era inteligent sau dacă dezinvoltura, ușurința lui sînt înșelătoare, exercitînd un soi de vrajă prin care tonul, stilul erau mai presus de rațiune.

Am luat o înghițitură de sherry și l-am lăsat pe Blake să vorbească mai departe, timp de cîteva minute, despre securitatea mondială.

— Raportul dumitale, am rostit.

Cuvintele mele puteau fi înțelese într-o mie de feluri. Așteptam să mi se răspundă: „Ei bine, ce vreți să vă spun? Mai curînd mi-ați putea spune ce gîndiți despre el, de vreme ce nimic altceva nu v-a adus aici", sau: „Fiind la Bristol, lipsit de o experiență unică, trebuie să vă socotiți fericit că dispuneți de un asemenea document" etc. Am fost laconic în mod deliberat ca să nu par nici inchizitorial, nici acuzator.

— Era o necesitate, răspunse Blake foarte calm, pentru mine, firește, deoarece nu-mi făceam nici o iluzie în ce privește interesul pe care alții l-ar putea găsi în această consemnare, mai curînd greu accesibilă. Și pe urmă era vorba de un fenomen rar...

L-am întrerupt.

— Dar l-ai comunicat presei...

Cum Blake nu-mi răspunse, am insistat:

— Și făcînd acest lucru, ai și răspîndit o mare parte din cele ce, tocmai, nu te priveau decît pe dumneata. Mă gîndesc la amintiri, la confidențe, pe scurt la tot ce în textul dumitale n-are nimic de-a face cu meteorul. Reflecțiile despre St. Marylebone și despre cimitirul vultu-

rilor, de pildă, par — te rog să-mi ierți sinceritatea — cu totul fără rost. Îmi vei spune că ai avut motivele dumitale.

— Într-adevăr, zise Blake, am avut motivele mele și nu văd de ce vi le-aș ascunde. În primul rînd, trebuie să știți că raportul pe care l-am publicat nu-i decît un fragment din textul pregătit de mine. În versiunea inițială, notele personale erau și mai numeroase, și ceea ce mi-ați spus îmi confirmă că bine am făcut cînd am redus la minimum acele pasaje. Dar să ne-ntoarcem la vulturii noștri.

Tăcu cîteva clipe. Apoi continuă, nu fără greutate :

— M-au înspăimîntat întotdeauna bezna, vietățile vestitoare de moarte, cerul plumburiu dinaintea furtunii, ungherele întunecoase unde veghează nevăzutul. Sînt un anxios. E banal și asta nu mă împiedică să trăiesc. Evit întunericul, mi-e silă de tot ce e funebru și tenebros. Repet, e banal. Milioane de oameni simt același lucru. Psihiatrii pun o etichetă acestor stări fără să schimbe ceva. Povestea mea cu vulturii, pe care mi-o reproșați cu atîta asprime, n-a fost decît un mijloc pentru mine de a exprima asemenea temeri, admise la copii dar nu și la adulți. Cei care le mărturisesc sînt tratați cu ușurință drept fricoși, încît oamenii preferă să tacă. Marele fulger mi-a dat prilejul să pun lucrurile la punct. Întîi pentru că am fost prins în vîrtejul luminos lîngă St. Marylebone, iar locul acesta, pe unde trec zilnic, este pentru mine însuși simbolul ororii funebre. Biserica ți se înfățișează înfiorătoare, gălbuie, lipsită cu desăvîrșire de eleganță și mai e și înconjurată de o grădină de culoarea funinginei. Este unul din colțurile cele mai deprimante din lume și îmi pare rău că, în 1940, pe cuibul ăsta de vulturi, nu a căzut o bombă, așa cum i-o doream. În sfîrșit, trebuie să vă mărturisesc că în seara de 24 am crezut că într-adevăr totul s-a sfîrșit. Cînd am ieșit din treaba asta, teafăr și nevătămat, m-am simțit ușor ca

fulgul și în stare de orice. Redactarea raportului îmi dădea prilejul ideal să termin cu tot ce e obscur, subteran, infernal. După ce mi-a trecut spaima din primele clipe, meteorul devenea pentru mine ceea ce fusese de la început : invazia irezistibilă a luminii, o lumină de nesuportat dar care, departe de a te orbi, izvora chiar din ochi și transforma trupurile în torțe strălucitoare. Nu sînt un om pios, dar în fața Planetariumului, cuprins parcă de flăcări, am înțeles ce voia să spună Scriptura cînd te învață că izbăvirea constă în a intra în lumina divină.

Blake, foarte însuflețit, umbla în lung și în lat prin încăpere dînd din mîini.

— Pricepeți, încheie el, că marele fulger a fost pentru mine, în deplinul înțeles al cuvîntului, un semn ceresc.

— Iată-ne departe de problema energiei pașnice, am remarcat cu o răceală calculată în glas.

— Nu atît cît s-ar crede. Starea luminoasă este prin ea însăși un izvor de bucurie și pace.

Exaltarea lui avea asupra mea un dublu efect.

Pe de o parte nu mă puteam îndoi de sinceritatea interlocutorului meu. Confidențele sale depășeau delirul verbal și tonul declarațiilor era tocmai cel care mă intrigase, mă supărase chiar, în pasajele autobiografice ale raportului său. Descopeream în slujbașul societății de asigurări un om cuceritor, înzestrat cu o neobișnuită putere de analiză. Pe de altă parte, tiradele lui îmi întăreau scepticismul în ce privește conținutul pozitiv al memoriului. Mă lămurisem ce motive lăuntrice îl împinseseră să scrie, dar tot îl mai bănuiam că trecuse sub tăcere esențialul.

— În fond, i-am spus, pentru dumneata, nevinovăția materiei și nevinovăția spiritului merg mînă în mînă. Este teza morală a tuturor monștrilor, dacă îmi îngădui această mică aluzie filozofică, și faptul că experiența pe care ai făcut-o cu prilejul marelui fulger te-a dus la o astfel de idee, nu schimbă mare lucru. Totuși, dacă ar fi să luăm în serios ce ai spus la începutul convorbirii

noastre referitor la energia nevinovată, am fi siliți să tragem concluzia că, în știință, cunoașterea trebuie să rămînă străină de acțiune în măsura în care dorim evitarea efectelor necesarmente distrugătoare, evocate de dumneata. Dacă meteorul este într-adevăr o formă de energie din această categorie și dacă, așa cum crezi, pe ea și nici o alta trebuie, neapărat, să o punem în folosul nostru, existența umană nu ar mai fi decît o serie de percepții fără consecință. Îți închipui sincer că oamenii își pot petrece o viață întreagă schimbînd între ei unde luminoase fără să se gîndească la altceva, pur și simplu fiindcă sînt frumoase la vedere și nu ucid ?

— E într-un fel ceea ce căutau, acum vreo treizeci de ani, amatorii de mescalină și de alte substanțe halucinogene. Eu... în sfîrșit, dacă cineva ar reuși să producă după vrerea lui fenomene asemănătoare cu meteorul, s-ar obține aceleași percepții fără riscurile enorme legate de droguri. Aldous Huxley a scris, acum multă vreme, o întreagă carte despre asta, dar la epoca lui nu existau decît drogurile. De cîteva zile încoace știm că s-a descoperit ceva mai bun.

Mă privea cu un aer absent, revăzînd fără îndoială în minte ultimele focuri ale serbării care pierise. Adăugă :

— Bineînțeles, nu-i așa de simplu. Marele fulger are preț numai pentru văz și sînt de luat în considerare și celelalte simțuri. Dar omul e în primul rînd ochi și doar după aceea ureche, nas sau piele. În fine, meteorul s-a arătat, e un lucru cîștigat, iar viitorul ne va spune...

— Fie, să zicem că începînd din 24 ai reușit să-ți liniștești temerile față de lumea umbrelor. Cît despre a ști dacă această terapeutică neprevăzută poate deveni sistematică și, în caz că da, dacă poate să se aplice la alte fobii, dacă prezintă aceleași șanse de succes pentru toți și mai ales dacă e capabilă să schimbe în mod radical concepția noastră și felul de a folosi anumite fenomene

materiale, iată tot atîtea semne de întrebare la care nu putem răspunde. Dar să ne întoarcem la concret. Îngăduie-mi să te mai chestionez într-o privință : înainte de meteor cum combăteai spaima dumitale de întuneric ?

Întrebarea păru să-l deconcerteze.

Se lăsă o lungă tăcere, în răstimpul căreia am făcut bilanțul convorbirii. Nu aflasem nimic privitor la marele fulger. În schimb știam multe despre personalitatea lui Blake și raportul lui mi se părea din ce în ce mai mult un document psihologic al cărui înțeles deplin eram departe de a-l fi pătruns. Acest om, simțeam, mă împingea spre ținuturi neobișnuite și mă întrebam, cu o ușoară îngrijorare, cum se va sfîrși toată povestea asta.

Mîna lui îmi atinse cotul.

— Veniți, rosti.

Am trecut prin bucătărie și cămară. În fundul acesteia din urmă, printr-o ușă cu geamuri, pătrundea o lumină gălbuie. Blake trase zăvorul și-mi făcu semn să intru. Mă aflam acum într-un soi de odăiță înțesată cu aparate și piese zoologice. Un microscop și o lupă binoculară erau puse pe o măsuță lîngă perete. Blake scoase dintr-un sertar cîteva preparate și așeză unul pe portobiectul lupei. Reglă, privi prin lentile timp de cîteva secunde, apoi îmi cedă locul.

— Vorticele, declară stînd în spatele meu. Colorație admirabilă. Dar asta nu-i încă nimic.

În timp ce cercetam imaginea, se învîrtea în jurul microscopului și ridica din cînd în cînd spre tavan lamele pe care încerca să le identifice, strîmbîndu-se îngrozitor. Mă făcu să mă-ntorc spre aparat și comentă din abundență infuzoarele, diatomeele, flagelatele, rîzînd de plăcere de fiece dată cînd îl felicitam pentru precizia secțiunii, culoarea sau iscusința montării. Recunosc că am fost fermecat de frumusețea mai multor piese. Blake, așa cum am spus, menționa în raport interesul său pentru biologie, dar asta nu mă lămurea cum se făcea că ultima

mea întrebare dusese la această demonstrație. Nu mă hotăram totuși să-l întrerup deoarece Blake, a cărui înflăcărare creștea întruna, înșirase pe masă un număr de prèparate și de accesorii a căror calitate o lăuda cu o asemenea emoție, încît se întrerupea în fiecare moment pentru a-și înghiți saliva, mă strîngea de braț ca să mă convingă, gîfîia, își ștergea fruntea de sudoare, alergînd de la un raft la altul, cu pași mari, gata de cîteva ori să tragă după sine cu poalele hainei, răsturnîndu-le, teancuri întregi din prețiosul material. Scena lua o întorsătură alarmantă.

— Nu crezi, am spus, dintr-o suflare...

Îmi tăie scurt vorba.

— N-am terminat, n-am terminat, nu v-am arătat radiolarele, am și exemplare metalice foarte rare, minerale, cristale.

O grămadă de lame îi alunecară din mîini și se făcură fărîme pe podea. Îl auzeam urlînd : „Radiolarele, radiolarele mele!" Imaginea femeii cu cartonul îmi trecu prin fața ochilor, întindeam brațele, absurd, ritual, negînd ireparabilul. Blake nu-mi văzu gestul. Plîngea tăcut cu capul întors spre perete și umerii i se zguduiau.

M-am gîndit o clipă să ies din micul laborator în vîrful picioarelor, zicîndu-mi că era mai bine să rămînă singur, dar, pe de altă parte, șovăiam, nevoind să-l las pradă deznădejdii după ce-i cîștigasem încrederea. Și-apoi tot nu știam în ce scop mă dusese în această odăiță și-mi dezvăluise — împotriva voinței lui de la un moment dat — pasiunea pentru microscopie.

Am plecat de lîngă masă și m-am apucat să strîng cioburile uitîndu-mă la el pe furiș. Se aplecă și mă ajută fără să scoată un cuvînt.

— Ce păcat, i-am spus, îmi pare foarte rău, dacă nu eram eu nu s-ar fi întîmplat.

— Nu, nu, grăi Blake, n-aveți nici un amestec și mă socotiți probabil un caraghios.

— Dar deloc, rar am văzut o asemenea colecție. Dacă înțeleg bine, te interesează în principal morfologia.

— Morfologia și multe alte lucruri. Ca să fiu sincer, mă interesează microscopul, mai exact cîmpul microscopic, oricare ar fi imaginile.

Își recăpătase calmul și clasa fără grabă secțiunile. Reveni asupra ideii lui :

— În cîmpul microscopic lumina ocupă totalitatea spațiului. De îndată ce privești descoperi culori pretutindeni și chiar golurile au o nuanță proprie. Într-un anume sens, este un spațiu nemărginit. Linia neagră care-l înconjoară n-are mai multă însemnătate decît rama unei perechi de ochelari. Cei care poartă vă vor spune că atunci cînd te obișnuiești cu ochelarii, n-o mai bagi deloc în seamă. Vă voi răspunde acum la întrebare : înainte de meteor, n-aveam decît să mă cufund în ocular și eliminam totalitatea întunericului. Învîrtind de cîteva ori șurubul micrometric, pătrundeam într-un univers luminos care-mi aparținea numai mie. Marele fulger n-a însemnat pentru mine nimic altceva, cu singura deosebire că, în seara de 24, orașul întreg, toată lumea vizibilă și nu doar micile mele lame, străluceau și mă umpleau de o nesperată bucurie. Această feerie luminoasă celebra moartea vulturilor, sfîrșitul fricii, retragerea tenebrelor.

— Poate, dar sărbătoarea a fost scurtă, un capriciu fugar al atmosferei, nimic mai mult. Acum că totul s-a sfîrșit, că ți-ai decontat în raport temerile și nădejdile, va trebui să te întorci la laboratorul dumitale.

Privirea mea a cuprins odăița. Am adăugat :

— Ar fi o nebunie să crezi că marele fulger se va repeta.

— Cine știe ? mi-a răspuns.

M-a condus pînă la ieșire. În pragul ușii, în clipa cînd să plec, am cutezat să-l întreb :

— Spune, Blake, era într-adevăr un meteor ?

— Mi-a părut bine că v-am cunoscut și sper că veți vedea într-o zi radiolarele mele.

În seara de 4 octombrie mergeam cu mașina spre Rochester unde trebuia să-mi petrec week-endul cu cîțiva prieteni. Tocmai cînd să ies din șosea, cerul fu sfîșiat de fulgere puternice. Zarea amurgului era senină. Nu bătea vîntul, nu se auzea bubuitul tunetului. Am luat-o spre stația de benzină. Lumini verzi și roșii dănțuiau în jurul clădirilor garajului. Stația era închisă. N-am avut timpul să plec mai departe. Apărură stele necunoscute, presărate de luni stranii. Fulgerele se stingeau încet. O lumină gălbuie năpădi bolta și am văzut, înălțîndu-se pe cerul din Kent, astre alungite și nestemate aidoma infuzoarelor pe care le admirasem la microscopul nefericitului Blake. Fenomenul n-avea nimic înfricoșător, mi se părea natural și nu-mi puneam întrebări. Infuzoarele alunecară deodată spre vest și stelele se topiră parcă peste priveliște, se măriră așa de mult încît cornul vechii luni a astronauților nu mai fu în curînd decît o geană alburie de lumină care pălea iute. Pe cer scînteiau imense radiolare.

Căzuse într-adevăr un meteor ? Sau trebuia să credem că și de astă dată fusese la mijloc mîna lui Blake, iar marele fulger nu însemnase decît avanpremiera haotică a spectacolului desăvîrșit care se desfășura în fața ochilor mei ? Patruzeci de zile pentru a ieși din pustiul spaimelor și a deveni stăpînul luminii era o vreme destul de scurtă și Blake, fără să știe, se alătura astfel profeților. Pe puțin se putea spune că-și ținea făgăduiala.

Orologiul vorbitor

Marele premiu al ceasornicarilor din 1878 a fost atribuit postum lui Nicolas Lebesgue pentru construirea orologiului vorbitor care poate fi admirat în rotonda Palatului Clementi. Dispariția misterioasă a creatorului său, două zile înaintea deschiderii salonului de mecanică, n-a fost explicată decît optzeci și doi de ani mai tîrziu.

Mic meseriaș, originar din Roustilia inferioară, Lebesgue cunoscuse celebritatea în 1832 (avea treizeci și patru de ani atunci), cînd prezentase la expoziția universală de la Carthagène uranostatul, miracol de mecanică astronomică de care a rămas legat numele lui. Înzestrat cu 3 400 de ceasuri în subordine, cu 18 000 de șuruburi fără cap și cu mai mult de 140 000 de came, fabulosul aparat permitea să reperezi instantaneu pe o boltă hemisferică poziția tuturor corpurilor cerești cunoscute la acea epocă. Și asta nu era tot. Lebesgue așezase sub cupola exterioară o întreagă rețea de canale metalice unde bilele de oțel introduse printr-un tub vertical și figurînd aeroliți, se deplasau cu viteze foarte mari. Orientarea canalelor putea fi schimbată și îngăduia studierea influenței corpurilor cerești cu anumite traiectorii asupra rotirii, revoluției și înclinării astrelor.

Numeroase observatoare din întreaga lume îi comandară cîte un uranostat lui Lebesgue în vederea verificării anticipate a calculelor astronomice a căror confirmare reală cerea decade, dacă nu secole.

Ceasornicarul se simți măgulit de succesul invenției sale, dar nu putu face față la toate solicitările astrofizicienilor. Construirea prototipului îi luase cincisprezece ani. Dacă era să execute comenzile savanților, ar fi trebuit să trăiască un mileniu. „Oamenii ăștia mă vor nemuritor, avea obiceiul să spună, iar dacă aș trăi veșnic nu le-aș fi de nici un folos, căci nu m-aș apuca să fabric mașini care să măsoare timpul."

Nesfîrșite dispute avură loc în lumea științifică, fiecare pretinzînd dreptul la prioritate, bazat pe data cererii sau pe interesul ce trebuia acordat lucrărilor sale. În 1842, Institutul Copernic achiziționă aparatul și stabili un calendar pe care utilizatorii fură siliți să-l respecte. Descoperiri importante ilustrară tehnica excelentă a uranostatului Lebesgue. Grație acestui instrument, Kaufmann calculă în 1843 amplitudinea exactă a varia-

ţiilor orbitale ale lui Nessus. Doi ani mai tîrziu, Giraud corectă constanta lui Siebold şi explică sclipirile bianuale ale inelelor lui Peregrinus. Pe 22 iunie 1861, împăratul Poduriei, astronom reputat, anunţa după optsprezece luni de observaţii pe uranostat, eclipsa totală din 2 mai 1865. Soarele se întunecă la data şi ora prevăzută. Supuşii vrură să facă din ei un zeu. Dar împăratul se mulţumi cu schimbarea sărbătorii naţionale, fixînd-o pe acea dată.

Lebesgue cunoscuse gloria. Avu înţelepciunea să rămînă nepăsător la mrejele ei şi să-şi continue cercetările în domeniul mecanicii. Proiectul orologiului vorbitor îl concepu însă în toamna lui 1852. Dar construcţia sa definitivă nu o întreprinse decît în 1860. Întreruptă timp de cinci ani de războiul Ocrilor care răvăşi Rustilia, Navania şi o mare parţe din Pas-de-Calais, fu reluată în 1868 şi terminată doar cu o săptămînă înaintea deschiderii salonului. Lebesgue nu mai avea de făcut decît cîteva verificări de amănunt. Era mulţumit de rezultat şi aştepta cu nerăbdare momentul cînd orologiul va pronunţa, în faţa juriului de Arte şi Meserii, cuvintele pe care pînă atunci le rostise numai glasul omenesc. Era ora 14 şi 30 de minute.

Corpul orologiului, înalt de doisprezece metri şi lat de şapte, fusese transportat sub cupola Pantheonului unde avea să ocupe, vreme de mulţi ani, aria adiacentă balansului indiferent al pendulei lui Foucault. Spaţiul mut şi timpul vorbitor coexistau ca în somnul ce pecetluieşte absenţa omului, incoerenţa strigătelor, vocea simulată a dragostei şi morţii.

Echivalentul mecanic al cuvîntului, descoperit de Lebesgue mult înainte ca Charles Cros şi Edison să facă să vorbească cilindrii lor gravaţi, nu era o simplă copie. Maşina nu înregistra pasiv cuvintele unui om, adică ale unei fiinţe vii cu totul diferită de ea ca forţe şi organizare. Aparatul vorbea spontan conform unui program care-i era propriu şi faptul că se exprima în franceză nu era

o particularitate impusă de limba auditorilor cărora le era destinat. Secretul limbajului său nu ţinea numai de un artificiu de construcţie, ci era mai degrabă consecinţa complexităţii lui, perfecţiunii pe care creatorul ştiuse să i-o confere. Lebesgue dispăru înainte de a fi putut împărtăşi cuiva acest secret, iar demontarea pieselor maşinii nu l-ar fi dezvăluit ; ar fi ucis pur şi simplu obiectul neliniştitor, despre care se putea pune întrebarea dacă este într-adevăr neînsufleţit.

Cu o zi înainte de deschiderea expoziţiei, Lebesgue se duse la Pantheon să verifice pentru ultima oară bunul mers al automatului. Singur sub cupolă, observă şi scoase ceasul din buzunar : opt şi douăzeci şi cinci. Încă cinci minute şi orologiul avea să vorbească. Aşteptă. Se auziră declicuri şi anclanşări pe care le încuviinţă din cap printr-un gest. Urcau şi coborau de-a lungul colbanei, unele percepîndu-se ca foarte apropiate, altele cereşti parcă, pierdute în înălţimi.

Cufundat în reconstituirea mentală a operaţiilor succesive, tresări auzind un glas care rostea cam pe la jumătate din înălţimea incintei : *timpul inexorabil, spaţiul inexorabil, timpul invizibil, spaţiul invizibil.* Coborîrea lină a unei pîrghii îi semnală că era ora 8,29 de minute, 30 de secunde.

— Cine-i acolo ? strigă Lebesgue.

Vocea răspunse :

— E opt şi treizeci de minute.

De data asta nu-ncăpea îndoială că vorbise orologiul care îndeplinea cu exactitate programul stabilit. Dar vocea era aceeaşi.

Lebesgue aprinse un felinar pe care îl îndreptă cu braţul întins spre capul maşinii. Un ornament în formă de trandafir lucrat cu migală începu să-şi proiecteze pe cupolă umbra dănţuitoare. Se-nfloră sub privirea orbitei goale ale cărei creneluri se alungeau pe piatră aidoma unor tentacule la cea mai mică mişcare a mîinii. Puse felinarul sub o masă. Cercul de lumină vie, zăgăzuit de marginea măsuţei, reduse spaţiul vizibil şi asta

îl liniști. Se gîndi la cele petrecute, își aminti sunetul vocii neprevăzute, recapitulă operațiile programului pe care nu le cunoștea decît el și ajunse la concluzia că orologiul funcționează defectuos. La ora nouă, orologiul dădu timpul exact și anclanșă pentru următoarele 30 de minute cu trei ciocănituri abia auzite. Mașina părea bine reglată. Cîteva clipe mai tîrziu, Lebesgue avu impresia că deslușește un fel de mieunat înăbușit, un vaier de visător care părăsește lupta imposibilă, apoi vocea strigă, înălțîndu-se puternică spre bolta întunecată : mori sau cugetă în singurătatea mea, e ora nouă și patru minute.

Ceasornicarul se repezi urlînd spre ușa care da spre locuința portarului. Ea se deschise înainte s-o atingă. Umbrele a trei paznici îl primiră în tăcere pe Lebesgue. Panica inventatorului în fața propriei sale emoții aboli groaza îndelungată prin care treceau gardienii de cînd mașina silabisea la urechea lor povestea ei lipsită de realitate totuși trăitoare, o poveste pe care ascultătorii ar fi vrut-o absurdă, dar care utiliza graiul lor și impunea o aceeași logică temerilor umane și rătăcirilor obiectului. Paznicii mărturisiră cît de mult se speriaseră în ultimele trei zile, asistînd la repetatele încercări ale orologiului de a se elibera de servitutea față de constructorul lui și de a uzurpa un rol de recitator străin de programul acestuia. Lebesgue le spuse, la rîndul său, de ce uimire, groază și mînie fusese cuprins cînd și-a dat seama de revolta inexplicabilă a automatului. Apoi îi rugă să plece. Rămas singur, se hotărî să pătrundă în mașină, să-i inspecteze cu grijă toate părțile și să nu iasă din cupolă decît după ce va fi corectat toate neregularitățile de funcționare și după ce se va fi asigurat că vocea orologiului nu rupea tăcerea decît pentru a pronunța cît e ceasul la o oră și la o jumătate de oră. Descuie panoul de control, potrivi felinarul și se strecură în soclu, luînd cu sine cîteva unelte. Rețeaua de arbori, de angrenaje, de came îi închidea vederea spre capul

orologiului. De jos, suprastructura aparatului, tăiată de rețeaua de axe și traverse, închidea spațiul ca o schelă uriașă deasupra vidului. Lebesgue urmări timp de cîteva clipe balansul pendulului principal, se miră de încetineala lui și descoperi o frecare anormală la nivelul eșapamentului. Se vîrî între coloanele etajului inferior, urcă scara care ducea la blocul scripeților de rapel și verifică dacă știfturile arborelui motor sînt bine strînse. Orologiul îi aduse la cunoștință că este nouă și treizeci și două de minute și adăugă cîteva cuvinte de neînțeles. Lebesgue observă că sărise peste jumătate. Nu se îngrijoră și-și spuse că nu fusese atent. Mașina se încăpățîna în a rosti remarci neobișnuite, dar Lebesgue își stăpînise teama și examina anatomia colosului cu dorința de a termina odată, chiar dacă ar fi fost nevoie să-l oprească și să amîne inaugurarea.

După două ore de lucru ajunse în vîrf, își atîrnă felinarul de coamă și cercetă mai mult de zece minute eșapamentul. Ancărul își înfigea ciocurile în spițele subțiri ale roții enormului angrenaj ca o falcă de monstru rănit mortal. Ceasornicarul scrută lamele : un cap de nit ieșise în afară. Potrivindu-și mișcările după ritmul pendulului, Lebesgue se pregătea să netezească suprafața cu o lovitură scurtă de ciocan, cînd orologiul se porni să vorbească. Ceasornicarul întoarse capul, atent fără să vrea la divagațiile mecanismului. Urletele sale acoperiră cuvintele automatului : cu mîna înghițită de eșapament, înainta fără putință de oprire către angrenajul care avea să-l zdrobească.

Cînd în 1960, Comitetul de direcție al Palatului Clementi decise să achiziționeze orologiul vorbitor al lui Lebesgue, specialiștii răspunzători de demontarea mașinii descoperiră pe soclu o grămăjoară de fragmente de oase, toate de o lungime asemănătoare, cu o diferență de maximum cîțiva milimetri. Rămășițele de veșminte,

hîrtiile, capacul unui ceas de buzunar, care avea gravat în interior numele lui Nicolas Lebesgue, nu lăsau nici o îndoială în privința identității victimei.

Uriașul automat fusese inaugurat a doua zi după data oficială, în absența creatorului său, pe care nimeni nu reușise să-l găsească. Mașina spunea ora exactă, continuînd însă să filozofeze despre solitudine, speranță, viață și moarte. Suspină, imploră, strigă, horcăi, fără a trezi bănuielile paznicilor. Vocea orologiului și vocea omului nu se mai deosebeau una de alta.

Fizicienii își exprimară părerea de rău că Lebesgue dispăruse înainte de a fi putut construi mașini astronomice vorbitoare. Credeau că ar fi auzit astfel glasul cerului.

Anti-fosila

Marchizului de Cubières i se datorează o *Istorie a scoicilor marine* și o *Istorie a magnolierului* care au apărut amîndouă în 1800. Aceste opere contemporane cu *Lecțiile de anatomie comparată* ale lui Cuvier n-au influențat în nici un fel dezvoltarea istoriei naturale. Michel de Cubières, fratele mai mic al celui dintîi și nepotul dinspre mamă al Cardinalului de Bernis, este cunoscut sub numele de Dorat-Cubières și Cubières Palmézeaux. A lăsat o operă poetică pe cît de întinsă pe atît de mediocră. Istoria n-a avut cruzimea să facă din Cubières un substantiv comun pentru a desemna geniile ratate. Ea n-a reținut nici numele lui Eugène de Cubières, singurul reprezentant al familiei care ar fi meritat gloria.

Nu se știe nimic precis referitor la nașterea lui. Unii pretind că era fiul lui Dorat-Cubières. Alții l-au socotit al doilea fiu al marchizului, teză care pare să aibă un temei oarecare, deoarece a fost atras de tînăr de istoria na-

turală. Vreo zece scrisori, găsite printre hîrtiile contelui de Dorlemont, au permis să se stabilească că la paisprezece ani poseda o admirabilă colecție de insecte și că mai tîrziu a crescut un mare număr de animale, în proprietatea sa din Comornet. Alte documente, achiziționate de un anume Villiers în 1887 și încredințate de acesta doi ani mai tîrziu Bibliotecii Roxolane, aruncă o lumină ciudată asupra interesului precoce al lui Eugène de Cubières pentru teoria evoluției. E vorba de vreo sută de desene semnate, clasate într-o anumită ordine și reprezentînd ceea ce un observator superficial ar numi animale fantastice sau monștri. Poți descoperi într-o primă serie construcțiile clasice ale amatorilor de teratologie : viței cu labe de rață, șerpi cu cap de cîine, girafe împodobite cu pene de struț etc. Două desene minuțioase, unul al Ornitorincului, altul al Apteryxului, par să sugereze că, făurind un mamifer cu cioc și o pasăre păroasă, natura crease ființe cel puțin la fel de insolite ca și cele ieșite din imaginația autorului. În rest, dacă ar fi să ne mărginim la aceste prime documente, fantezia lui Eugène de Cubières nu depășește în nici un fel pe cea a lui Chester, al cărui celebru purcel mondial avea, pe coapsa stîngă, pete întunecate care reproduceau cu exactitate conturul planisferei.

Dar includerea a două animale reale în galeria viețăților posibile — sau cel puțin pe care mintea e în stare să și le închipuie — arăta mai ales că, departe de a fi vrut să amuze sau să uimească, Cubières intenționa să rămînă în limitele istoriei naturale și că, din adolescență, visase forme vii, încă neapărute în lumea zoologică dar putînd să se ivească dacă cerințele adaptării ar fi fost diferite.

Desenele datau de la sfîrșitul imperiului, perioadă cînd, în ciuda ostilităților atotputernicului Cuvier, ideile lui Lamarck făceau zilnic noi adepți. Or, după cum e cunoscut, acesta acorda o importanță capitală influenței mediului în variațiile speciilor animale. Nu se știe dacă

tînărul Eugène cunoștea lucrările lui Lamarck. Scrisorile din moștenirea Dorlemont nu menționau pe autorul *Filozofiei zoologice* și Cubières nu face nici o aluzie la el în *Sistemul formelor animale*, singura operă de istorie naturală pe care a lăsat-o.

Dacă examinăm mai departe desenele Villier, în ordinea stabilită de autorul lor, se observă o transformare continuă în înlănțuirea speciilor fantastice, încît de la al șaizecilea încolo nu se mai poate spune dacă avem de-a face cu o invenție sau o schiță după natură. Asamblajele sînt atît de delicate că un entomolog neprevenit, căruia i se ceruse să identifice douăsprezece insecte din seria finală, le situă pe toate în subfamiliile existente, deși sublinie cîteva caractere neobișnuite pe care le atribui unor modificări de specie.

Pe la douăzeci și cinci de ani, Eugène de Cubières, numit conservator al Muzeului de Istorie Naturală din Gesves, începu să se intereseze de paleontologie. Tot la acea vreme se apucă să exploreze cavernele din Haut-Maredroit, de unde aduse o mare cantitate de fosile. Descoperirea Pterodactilului din Solsot, înconjurat de cei cinci pui ai săi, îi aduse un oarecare renume în cercurile științifice. Fu citat, în mai multe rînduri, în timpul controversei dintre Lebrun și Duranceau, cu privire la autenticitatea craniului de la Escaudoeuvres, apoi nu se mai auzi nimic despre savantul din Gesves. Timp de douăzeci de ani își închină fără odihnă activitatea unor cercetări de anatomie comparată, încununate de lucrarea *Sistemul formelor animale*.

Muzeul, de care se îngrijea Eugène de Cubières, își adăpostea colecțiile în clădirile unei foste mănăstiri. Avea toate speciile florei din ținut, luate din ierbarul vicontelui de Boursies, machete geologice care prezentau amănunțit depozitele feroase ale muntelui roșu, doi lei împăiați, o vacă de carton presat într-o secțiune longitudinală, arătînd îmbinarea organelor interne, scheletele unor animale mici, insecte, un număr nesfîrșit de scoici. Sala de agronomie explica germinația cerealelor, fabri-

carea mătăsii, pericolul filoxerei. Cubières modernizează vitrinele, ameliorează textele pancartelor explicative și deschise o secție de paleontologie. Fu felicitat de autorități, spori subsidiile instituției, publică un buletin local și întemeie Societatea Linneană din Gesves.

Totuși, în ciuda excelentelor exponate din săli, publicul nu vedea nici a suta parte din adevăratele comori ale muzeului. În subsol se aflau piese osteologice de neprețuit. Cubières scosese din ele minimul necesar pentru instalarea noii săli; rezervă restul pentru studiile sale personale: mai mult de treizeci de metri de coridoare subterane. Cumpără cîteva mașini, angajă un tîmplar și sparse una după alta lăzile care purtau inscripția laconică: *Oseminte*, urmată de o dată și de numele celui care le recoltase. În semiîntunericul galeriilor prăfuite, visele sale din tinerețe deveniră ipoteze. Cu ajutorul lucrătorului său, clasă, identifică și reclasă acest cimitir. Grămezi de femuri, omoplați, vertebre jalonau coridoarele și înțesau trecerile cufundate în beznă. Maldăre de mandibule te amenințau din toate colțurile sub orificiile căscate ale orbitelor.

La capătul a trei ani de muncă, Cubières ajunse la faza activă a cercetărilor sale. Tăie miile de fragmente, făcu noi clasamente, gelui și corectă cu rașpelul neregularitățile osoase, păstrînd cu grijă deșeurile. Acestea fură, la rîndul lor, repartizate în diferite categorii după mărime și curbură. Se alcătui o ierarhie de forme care dădu posibilitatea de a întreprinde asamblajele.

Ca și în primele desene din adolescență, construcțiile scoaseră la iveală o serie de animale monstruoase. Cubières le elimină luînd drept criteriu un număr de corectări aduse modelului complet pentru a-l face funcțional: cu cît acest număr era mai ridicat, cu atît scheletul se dovedea mai puțin viabil. Palma membrelor și mobilitatea combinată a capului și coloanei vertebrale se arătau a fi cele mai bune dimensiuni de referință. Cubières fu astfel în măsură să calculeze raporturile limi-

tă pentru aceste două valori. Dezvoltările matematice care figurează la capitolul IV al *Sistemului* ajung la o constantă care permite excluderea a priori a tuturor asamblajelor greșite : pentru prima oară în istoria anatomiei se deține formula îngăduind definirea monștrilor cu ajutorul unei singure cifre.

După doisprezece ani de strădanii, Cubières putu să alinieze în vitrinele cabinetului său șapte schelete de animale inexistente, dar la fel de coerente ca formele cunoscute, actuale sau fosile. Alte două schelete, teoretic viabile și figurînd termenii extremi ai seriei, nu puteau fi construite din motive de natură tehnică. Unul avea mărimea unui iguanodon, altul măsura mai puțin de doi centimetri.

Independent de dimensiunile lor absolute, toate structurile, datorate încercărilor lui Cubières, se înșiruiau după o ordine de descreștere a aberației, aidoma desenelor Villiers, încît ultimul schelet semăna ca două picături de apă cu o pisică, deși nu avea în comun cu aceasta decît trei segmente secundare.

Importanța lucrărilor savantului din Gesves nu avea cum să fie apreciată de contemporanii săi, convinși de învățăturile unei tradiții imemoriale că omul nu poate — acest cuvînt însemnînd totodată o neputință și o interdicție — să intervină ca să schimbe cursul natural al vieții. *Sistemul formelor animale* nu fu luat în serios, și cei care consimțiră să răsfoiască lucrarea n-au citit-o, fără îndoială, pînă la ultimul capitol. Cubières arăta în final, fără să-și ascundă mirarea, că deșeurile care rămîneau după fiecare din cele șapte transformări valabile se ordonau și ele într-o serie constrîngătoare. Asamblarea acestor rămășițe alcătuia un schelet care nu amintea de nici o specie vie sau fosilă. Din nefericire, nimicea coerența celor șapte forme anterioare din care, în mod necesar, devia. Autorul îl numește *Anti-fosilă* și îl defi-

neşte drept singurul animal pe care evoluţia nu-l va produce niciodată, deoarece apariţia sa presupune extincţia ultimelor şapte specii posibile. Şi, după dantura ei, anti-fosila e carnivoră.

Profesorul de latină

Şcoala particulară pe care doamna Vanda Ptak o deschisese la Ribemont, imediat după al doilea război mondial, s-a bucurat din 1952 de o reputaţie solidă. Instituţia nu-i pregătea pe elevi decît pentru o diplomă de literatură şi nu număra în acea vreme decît patruzeci şi doi de cursanţi, dar primii absolvenţi din anul trecut care se înscriseseră la universitate, reuşiseră în mod strălucit, în afară de trei dintre ei. Doamna Ptak le trimise scrisori încurajatoare dar severe, rugîndu-i să se prezinte fără întîrziere la şcoală. Destinatarii i-au dat ascultare. Au sunat la poarta colegiului ca în transă. De la fereastra biroului ei, doamna Ptak îi vedea apropiindu-se pe aleea centrală, vorbind însufleţit ca să-şi ascundă descumpănirea. Îşi spuse : „Sînt nişte copii" şi surise gîndindu-se la lipsa lor de experienţă, trădată de însăşi voinţa lor de a păcăli. Îi mustră amical, încercînd prin observaţii generale mai degrabă decît prin asprimea tonului, să se arate convingătoare. Spuse că, atunci cînd ieşi de la colegiul din Ribemont, un eşec e scuzabil, dar asta nu înseamnă că are vreo explicaţie, că există o mie de feluri de a dovedi că eşti inteligent, că a ierta nu-i departe de a umili, iar un om puternic nu trece niciodată peste o umilire, încît ea nu-i poate ierta decît pe cei pe care doar o *neînţelegere* îi dusese la eşec. Le oferi pe urmă ceai cu biscuiţi în grădina de iarnă. Vederea spre parc era liniştitoare. Cei trei băieţi se destinseră.

— Nu găsiți că numai privelîștea acestor alei și acestor copaci te și îndemnă la lucru ? întrebă cu perfidie directoarea.

Cei trei naufragiați încuviințară.

Școala ocupa un castel destul de banal datînd din perioada celui de-al doilea imperiu, dar înconjurat din toate părțile de o perdea deasă de copaci ca o barieră de netrecut. Crengile grele și orizontale ale fagilor roșii ajungeau pînă la pietrișul aleilor și dădeau peluzelor o înfățișare nocturnă. În depărtare, imensa masă triunghiulară a unui arbore de secvoia spărgea verdele unduios al unui șir de tei. Cînd nu se auzea zvon de glasuri, bîzîitul unei mașini de tuns gazonul aducea urechii o pace și o intemporalitate orizontală, sfîșiată cînd și cînd de zbaterea unei viespi prizoniere încercînd, înnebunită, să scape dintre geamurile grădinii de iarnă. Doamna Ptak cerea acum cu o voce domoală precizări asupra motivelor căderii la examen a celor trei elevi. Îl știa pe Faure inteligent dar leneș, ghicea că Dambrin, cuprins de trac, se pierduse în fața examinatorilor ; în ce-l privea pe Simonson, bănuia că-și etalase întinsele cunoștințe literare (Simonson citea tot, reținea tot, surîdea cînd profesorii aveau cea mai mică ezitare referitor la o dată sau un detaliu biografic) pentru a ocoli răspunsul la întrebări pe care le socotea elementare.

— Pun rămășag, zise doamna Ptak, uitîndu-se țintă în ochii lui Simonson, că ai reușit să ajungi la Lautréamont sau la Maurice de Guérin cînd ți s-a pus o întrebare despre Diderot sau despre Flaubert.

Simonson clătină calm din cap în semn că nu.

— Am luat nouăsprezece la literatură, rosti zîmbind.

— Și dumneata, Faure ?

— Paisprezece, doamnă.

Din ochi îl întrebă și pe Dambrin.

— Doisprezece la oral, dar aș fi smuls și șaisprezece dacă n-o scrînteam la teză.

Doamna Ptak îl certă pe Dambrin pentru felul lui de a vorbi, spunînd că nu gustă deloc acest „a smulge" un șaisprezece și „a o scrînti la teză".

Directoarea era de origine poloneză și confunda ușor dezinvoltura cu grosolănia. Auzind-o repetînd cu accentul ei străin cuvintele incriminate, cei trei elevi izbucniră într-un rîs formidabil de care se molipsi, fără voia ei, și doamna Ptak.

— Nu sînteți... nu sînteți... serioși, rosti ea printre hohote, mă... mă faceți să spun grozăvii...

— Lăsați, doamnă, lăsați, interveni monden Simonson, nu era decît un citat.

— Mă voi supraveghea cînd vorbesc de-acum încolo, făgădui Dambrin, hîtru.

— Dacă i-ați auzi pe profesorii noștri, murmură Faure.

Doamna Ptak redeveni brusc serioasă.

— Știu, spuse, știu.

Și tăcu multă vreme.

Avea șaizeci și trei de ani și credea că politețea e o lege a firii. Dambrin i se părea mai mult derutant decît vulgar, o șoca mai puțin decît pretindea ea, în schimb îi amintea că franceza nu-i limba ei maternă. Băieții o găseau pe doamna Ptak naivă și întrucîtva înapoiată în ce privește buna cuviință, dar recunoșteau că are stil, cum ziceau. Un stil pe care-l considerau totodată impresionant și depășit. Însuși cuvîntul *stil* îi făcea să rîdă, evocînd pentru urechile lor, obișnuite să fie zgîriate de orice nebunie, o melodie gingașă, un fel de floare a pustiului părăsită de limbă într-o rară grădină a gîndirii. Pînă și grafia acestui cuvînt îi umplea de o tainică mirare, de felul celei resimțite de inculți în fața formelor răsucite, ușor violente ale unui mobilier fragil Ludovic XVI. Asemenea lucruri nerostite erau totuși la originea respectului pe care elevii îl purtau directoarei. Autoritatea ei nu putea fi contestată, deoarece se înteme-

ia pe puterea intelectuală. Poloneza micuță și slabă care întemeiase colegiul din Ribemont nu avea un trecut pedagogic, venea din cercetarea arheologică și se specializase în istoria imperiului roman de Răsărit. Totuși, istoria personală a doamnei Ptak era la fel de întemeiată pe presupuneri ca și știința pe care o practicase cîndva. Acest „cîndva" pe care nimeni nu avusese mijlocul, nici dorința de a-l cunoaște pînă atunci, făcea întrucîtva din ea o preoteasă a științei. Cei ce o întîlneau pentru prima dată simțeau, fără să-și explice de ce, acel infinit al culturii asumate care dă interlocutorului neprevenit impresia de insondabil. Oamenii despre care se știu puține lucruri, dar se bănuie că sînt multe de descoperit în negurosul lor trecut, impun fără greutate convingerea, chiar în virtutea misterului ce-i învăluie, că sînt persoanele menite să te învețe mai mult decît cele catalogate ușor în categoriile obișnuite. Ca și cum ființele socotite curioase pentru că le găsești stranii ar genera prin ele însele curiozitatea, pasiunea cunoașterii. Așadar, trecutul necunoscut al directoarei călăuzea, în taină, viitorul elevilor săi.

Convorbirea din grădina de iarnă îi dezvălui încetul cu încetul doamnei Ptak că Simonson, Dambrin și Faure obținuseră note bune la majoritatea materiilor, dar că eșecul lor se datora mediocrelor rezultate la latină.

— Mediocre, cu îngăduință, rosti ironic Faure.

— Ce vrei să spui ? insistă doamna Ptak, vizibil tulburată.

— Vreau să spun, doamnă, precizâ Faure, că, cel puțin în ce mă privește, am răspuns foarte prost, cu toate că la scris am luat cincisprezece. M-au trîntit la oral.

Doamna Ptak clipi din ochi doar o clipă la auzul expresiei cam libere și întrebă care a fost exact nota primită.

— Patru, șopti Faure, lăsînd capul în jos.

Directoarea tresări indignată.

— Patru, repetă ea, dar e îngrozitor ! În fine, Faure, nici nu-mi pot închipui așa ceva, ai terminat la noi primul an cu șaptesprezece la latină, îmi amintesc perfect, și domnul Marcus era chiar mirat de precizia comentariilor dumitale... stai puțin... ce era ?

— Tacit... a doua carte a *Analelor... Nam Phraates quamquam depulisset exercitus ducesque Romanos etc.*

— Da, da, făcu ea, admirînd în taină memoria elevului. Și ce autor ai avut la examenul de la facultate ?

— Lucrețiu, *De rerum natura,* Cartea a șasea, și Faure dădu și de data asta citatul.

— Patru, murmură doamna Ptak cu ochii pierduți în gol. Ți-au dat patru și-mi reciți textul ca și cum l-ai avea în fața ochilor ! Dar ce-ai putut greși ca să meriți o asemenea notă, dragă Faure ?

— Prenunția, interpretarea... cu traducerea n-am avut probleme, în afara cîtorva expersii. *Et idem,* de exemplu, pe care chiar dumneavoastră mi-ați spus să-l traduc cu „la fel de bine" și nu cu „și același"... și alte dificultăți de același fel... M-am enervat, am discutat... pe scurt nu le-a plăcut.

Dambrin și Simonson mărturisiră unul că a luat trei, altul șase, note primite în condiții similare.

Directoarea, albă și trasă la față, își înghițea saliva fără să spună nimic. Mai turnă ceaiul rămas pe fundul cănii în ceștile oaspeților, le dădu cîteva îndrumări pentru sesiunea din octombrie, vorbi despre noii elevi și-i însoți în tăcere pe cei trei pînă la grilajul castelului. Nu mai fu vorba de eșecul lor, nici de domnul Marcus.

— Țineți-mă la curent cu rezultatele, le zise la sfîrșit cu o voce tristă, după ce ei își luaseră rămas bun și porniseră pe alee, veniți să mă vedeți oricînd vreți.

Era departe de maximele fără replică de la începutul convorbirii. Departe de iertarea mărinimoasă și inteligența trufașă. Întorcîndu-se în biroul ei, doamna Ptak ajunse pînă la a se întreba dacă, în definitiv, un

eșec era, într-adevăr, inexplicabil cînd ieși de la Ribemont. Dormi prost, blestemîndu-l pe Lucrețiu pe care-l așeza în fruntea tuturor poeților latini, dar îl iubea mai puțin decît pe cele trei victime din această după-amiază. Vărsă chiar cîteva lacrimi la gîndul că principiile pedagogice în vigoare la Ribemont erau, poate, mai puțin solide decît crezuse pînă atunci. Alte lacrimi curseră la amintirea misiunilor arheologice pe care le avusese odinioară. Îi fu rușine de slăbiciunea ei, se gîndi iar la nenorociții care căzuseră la examen, la vacanța lor întunecată de inexplicabilul eșec. Imaginea domnului Marcus, profesorul de latină, gravită cîtăva vreme în spațiul interior și doamna Ptak își aduse aminte că majoritatea elevilor se temeau de el și-l găseau bizar.

După ce își luară rămas bun de la doamna Ptak, cei trei elevi se așezară tăcuți în vechiul Peugeot 203 care îi ducea înapoi spre Folembray, unde își petreceau concediul părinții lui Dambrin. Dambrin moștenise de la fratele său mai mare, inginer la Reims, mașina asta uzată pe care o mesterea și o lustruia fără încetare de opt zile încoace.

— Merge grozav, remarcă Faure.

— Da, încuviință Dambrin, am pus-o la punct.

— Cîți kilometri are ?

— 67.500.

— Nu-i cine știe ce. În starea în care e, o să facă încă o dată pe atîta.

— Probabil.

— E o chestie de întreținere.

— Da.

— E drăguț, frate-tău !

— Nu-ncape vorbă...

Cam la asta se reduse discuția pînă la Viry-Noureuil. Singur în spate, lungit pe banchetă, Simonson tăcea, scrutînd leneș peisajul. La ieșirea din sat, strivi cu sete

chiștocul în scrumiera de la mijlocul tabloului de bord, întinzîndu-se cu torsul între cei doi din față și mișcînd brațul.

— Nu te mai băga ca prostul, zise Faure, monoton.

— Vai de mine, domnule Faure, supraveghează-ți vocabularul, glumi Simonson, imitînd accentul doamnei Ptak.

Apoi adăugă serios, rezemîndu-se de spătar :

— Lasă, e o femeie și jumătate, și aș da mult să mai fiu la Ribemont...

Ceilalți doi încuviințară cu scurte mormăituri.

— Singura umbră în tabloul ăsta luminos a fost Marcus, mai spuse într-o doară Simonson.

— Nu numai în tablou, glumi Faure.

Izbucniră în rîs.

— Era ciudat, asta-i sigur, zise Dambrin lăsînd puțin din ochi șoseaua, aș spune că în unele momente mă stînjenea îngrozitor. Oricum însă, știa c latină nemaipomenită. La drept vorbind, nu l-am auzit niciodată rostind un cuvînt în franțuzește. Fără îndoială, teama de a nu se face de rîs pentru că e străin, probabil neamț, cu un nume ca ăsta... În fond, de ce naționalitate o fi ?

Faure se strîmbă sceptic.

— Nu cred că-i neamț, cu toate că așa s-ar părea din cauza terminației în „us". În Germania sînt o grămadă de Curtius, Magnus și alții cu numele în „us", inclusiv camicanele Buderus... Dar arată mai degrabă a italian... sau român... mă întreb...

— Dacă ar fi italian sau român, ar vorbi cu siguranță franceza, protestă Dambrin, fără să mai pui la socoteală că e filolog și că predă, pe deasupra, în Franța. Nu, nu-i cu putință. Ptak nu l-ar fi angajat niciodată dacă n-ar fi știut franceza, e clar ca lumina zilei, exigentă cum e.

— Așa-i, admise Faure. Numai că asta face parte din sistem.

Doamna Ptak îi obliga într-adevăr pe profesorii de limbi străine să nu vorbească decît limba pe care o predau pentru a-i obișnui pe elevi cu conversația curentă. Această hotărîre, foarte indicată pentru cursurile de engleză sau germană, directoarea o impusese în mod destul de ciudat și la cursul de latină, așa că Marcus comenta textele latine în latină, ceea ce-i făcuse pe unii s-o ia în derîdere. Numai cursul de greacă făcea excepție de la regulă, dar doamna Ptak îi declarase într-o zi lui Denoyères — profesorul de greacă — să se conformeze și el treptat și să expună, în limba autorilor, comentariile lui Xenofon și Tucidide. Își justifica punctul de vedere invocînd marea tradiție a filologiei germane, citîndu-i pe Diels, Dillenburger și alți cîțiva comentatori celebri.

— Uită-te la aparatul critic al edițiilor clasice de valoare, trăsese concluzia, n-ai să descoperi nici o notă explicativă în limba germană.

— Din păcate, doamnă, i-a replicat Denoyères, cu oarecare iritare în glas, trăim în Franța din 1950, și nu în Italia familiei Medici sau în Germania lui Bismark.

Apoi adăugase :

— De altfel, doamnă, fără a vrea în nici un fel să vă contest deciziile, nici să mă pronunț asupra modului de predare al colegilor mei, am să vă atrag atenția că metoda pe care ați introdus-o la cursurile de limbi străine constituie pentru numeroși elevi o piedică de netrecut. E adevărat, trebuie să o spun, în special în privința cursului domnului Marcus.

Doamna Ptak i-a întors spatele și a plecat fără să-i răspundă.

— Ei nu, zău, a murmurat Denoyères, privind cum se îndepărtează intransigenta directoare.

Simonson aminti de acest incident cînd cei trei elevi ai lui Marcus se opriră să bea ceva răcoritor la terasa cafenelei din gara Chauny. Seara se lăsa blîndă și lumi-

noasă, piața gării era pustie. Dambrin se ridică pentru a rîcîi cu unghia o pată de rugină, pe care n-o văzuse, pe aripa din față a Peugeot-ului parcat chiar lîngă terasă, la doi pași de scaunele de paie. Spuma de deasupra limonăzii și berii trezite se strîngea cu un fîșîit subțirel. Gustau liniștea orășelului pustiu și șuieratul neprevăzut al trenurilor care forfeca, din cînd în cînd, toropeala apropiatelor peroane și se amuzau auzind cum megafonul striga metalic pentru nimeni : Chauny. Chauny, trei minute. Pentru ei, care se aflau în pragul vacanței, oprirea putea fi nesfîrșită. Terminaseră — lăsînd de o parte latina — primul lor an universitar. Erau fericiți pentru că doreau să îmbătrînească. Eșecul de la oral, în măsura în care se mai gîndeau la el, sublinia într-un fel bucuria fugară a serii încătușîndu-i, fără voia lor, de cele din urmă trăiri ale adolescenței : cu trei ore mai devreme intraseră ca altădată pe poarta castelului Ribemont și fuseseră mustrați ca niște elevi care săriseră gardul. Acum uitaseră de Marcus și de doamna Ptak. Altercația directoarei cu Denoyères, evocată doar cu cîteva minute înainte, era departe. vorbeau de fete, de mașini, de cărțile citite recent. Dar, după obiceiul său, Simonson veghea.

— Hai, Dambrin, îi strigă, vino-ncoace, ai să te joci mîine cu totomobilul tău cel frumos !

Dambrin se-napoie și se așează din nou pe scaunul de paie. Simonson îl privi cîteva secunde și-apoi își întoarse ochii spre Faure.

— Gîndindu-mă la Marcus, zise, sînt niște treburi care mă frămîntă în legătură cu tipul ăsta, treburi de care nu v-am pomenit pînă acum și pe care ar trebui să le aflați.

— Știu, făcu Dambrin, o să ne pisezi iar cu povestea aia cu măcelarul. O cunoaștem, bătrîne, o cunoaștem de mult. N-are rost să te mai omori cu ea.

— Povestea cu măcelarul e una, replică Simonson, dar lucrurile merg mult mai departe decît ce se spune pe seama asta și, cum ai să vezi, îl privesc direct pe Marcus.

— Vrei să-ți spun ceva, stărui Dambrin, nu mă sinchisesc eu de toate zvonurile astea, înțelegi ? Știu foarte bine ce se șușotea la Ribemont. Că Ptak trăia cu Marcus și chiar cu măcelarul și de-aia se tot ducea în sat etc., etc. Ei bine, eu cred, bătrîne, că asta nu mă privește și că șefa avea dreptul să aleagă pe oricine voia, că era Marcus, Denoyères, factorul sau măcelarul... stai puțin, cum îl chema ?

— Drouin, îi suflă Faure.

— Drouin, așa-i. Ei bine, cu Drouin s-a lămurit, nu ? Cît despre Marcus, era bizar, într-adevăr, dar n-o să-l schimbăm noi. Marcus a rămas profesor la Ribemont și noi nu mai sîntem acolo.

Dambrin se tolăni în scaun și aprinse o țigară.

— Te aprinzi cam iute, zise Simonson, și habar n-ai ce s-a petrecut.

— Ce vrei să spui ?

— Că e vorba despre cu totul altceva.

— Asta-i și impresia mea, rosti Faure, dar nu văd prea bine despre ce.

Cerul devenea de un albastru-închis, trenurile se făceau tot mai rare. Mai comandară un rînd de bere.

— Iată, începu Simonson după plecarea chelnerului. Istoriile astea despre Ptak nu prea stau în picioare. Primo — Vanda nu mai e tînără, chiar dacă se ține bine. Secundo, dacă ar avea pe cineva, acela ar arăta cu totul altfel decît Drouin ori Marcus, pentru că e o femeie fină și are gust.

— Ei, îl întrerupse Faure, teoria ta e discutabilă. În domeniul ăsta și, mai ales la vîrsta asta, te mulțumești cu ce găsești.

— De acord, admise Simonson dînd enervat din mînă, dar n-o prea văd gîngurind în brațele unuia din ăștia doi... nu, pare perfect ridicol.

— Se aprobă, glăsui Dambrin. Tertio ?

— Tertio, chiar dacă s-ar fi întîmplat una ca asta, nimeni n-ar fi știut nimic pentru că ar fi fost destul de inteligentă să-și întîlnească tipul în altă parte decît la Ribemont, unde totul se află în două ceasuri. S-ar fi dus la Paris, la Reims sau chiar aici, la Chauny. La Ribemont, mă-nțelegi, nu era oricine, era directoarea școlii și nu a unei școli oarecare. Aventurile cu bărbații din sat erau de la început excluse.

— Mai e și un quarto ? întrebă batjocoritor Dambrin.

— Da, închipuie-ți că e și un quarto și nu de ici de colo. Dați-vă seama că dacă trăia cu Marcus, n-avea nici un motiv să se-ntîlnească la măcelărie cu el. Ar fi fost mult mai simplu să-și găsească un colț la castel, unde e loc berechet și unde sînt o serie de încăperi la care internii n-au acces. Dacă, timp de șase ani cît am stat la Ribemont, Vanda și-ar fi perecut nopțile cu Marcus, n-ar fi bănuit-o nici unul dintre noi. Cît despre Drouin, dacă ar fi vrut să aibă o legătură cu el, putea să-l cheme zilnic la castel să-i livreze carne, și nu o dată pe săptămînă, cum era prevăzut. Fără a mai pune la socoteală că putea să-i ceară să vină în orice moment pentru a verifica funcționarea frigiderului sau pentru orice altă chestiune care n-ar fi părut suspectă. Pe scurt, dacă șefa voia să se combine cu vreun bărbat, putea fi servită la domiciliu. Totuși s-a vorbit pe seama ei, e un fapt cert.

— Și ce concluzie tragi ? întrebă Faure.

— Că nu pentru un amant se ducea la măcelărie.

— De acord. Cu toate astea se ducea des. Și împreună cu Marcus... în anumite perioade, în orice caz.

— Tocmai, zise triumfător Simonson, aici am vrut să ajung.

Dambrin și Faure nu știau ce să mai zică. Logica lui Simonson înăbușise, în față, toate obiecțiile care le veneau în minte. Acesta tăcea, savurînd forța dialecticii sale.

— Simonson, ești un adevărat copoi, murmură Faure. Ar terbui să te numească supraveghetor la Ribemont.

— Din păcate, am alte aspiraţii, i-o întoarse logicianul. Apoi adaugă :

— De altfel, nu se petrece ceva neapărat tulbure în şcoala asta. Directoarea e o femeie de înaltă clasă şi elevii sînt bine trataţi. În ce priveşte profesorii, luaţi laolaltă, sînt buni şi ei... dar ne depărtăm de la subiect. N-am răspuns încă la observaţia lui Faure.

Simonson îşi goli paharul şi urmă :

— Mersul de multe ori la măcelărie, care a fost la originea bîrfelor pe care le cunoaşteţi, avea, evident, alte cauze, fără îndoială importante... şi aici nu mai ştiu cum devine cazul... deşi, după cîte am aflat...

— O să ne spui în maşină, îl întrerupse Dambrin, trebuie să ne întoarcem la Folembray.

Era şapte şi douăzeci. Simonson nu putea să ajungă decît tîrziu la Paris, în caz că prindea la Reims trenul de nouă şi cincizeci. Faure trebuia să renunţe să mai plece în aceeaşi zi la Nogent.

— Nu-i nimic, zise Dambrin, veţi rămîne peste noapte la noi. O să telefonăm acasă.

Plătiră consumaţia şi părăsiră paşnica piaţă a Gării trîntind sălbatic portierele maşinii.

Dambrin conducea încet. Simenson îşi reluă povestirea la răscrucea de la Sinceny, după ce văzuse în Mersul trenurilor că orele de plecare sînt nepotrivite şi legăturile greu de prins.

— ...Denoyères mi-a vorbit cel dintîi de misterul care-l învăluia pe Marcus, într-o joi cînd, în timpul plimbării celorlalţi, am rămas în sala de studiu din cauză că-mi scrîntisem piciorul. Îl ştiţi pe Denoyères. Inteligent, bătăios, puţin indiscret. M-a văzut singur în sala cea mare.

— Ei, Simonson, ce cauţi aici ? N-ai fost pedepsit să rămîi după ore, sper.

Pînă la urmă ne-am dus pe o bancă în fundul parcului. Mi-a vorbit multă vreme de şcoală, de Ptak, de colegii lui, pe care în majoritate îi stima, de Marcus... Denoyères,

după cum cred că știți, e cel mai bătrîn din echipă. A predat în patru licee înainte de a veni la Ribemont și în curînd se va pensiona. O cunoștea pe doamna Ptak cu mult înainte de a fi fondat școala. A întîlnit-o la un colocviu de arheologie care a avut loc la Strasbourg în '35, pe urmă a pierdut-o din vedere. Numit la Lille în '39, o uită pe micuța poloneză. Vine „războiul ciudat". Denoyères, care se apropia de cincizeci, nu-i mobilizat. Rămîne deci la Lille, unde predă mai departe greaca. În acea perioadă scrie al treilea studiu despre Tucidide. Știți, cărțile lui, acelea groase... Într-o seară, în februarie '42, în timp ce-și strîngea hîrtiile și se pregătea să se-ntoarcă acasă, sună telefonul. Era portarul. Cineva e la intrare și vrea să-i vorbească. Denoyères făcea parte din Rezistență. Ascunsese, cu trei luni în urmă, în clădirea liceului, pe un aviator englez într-un perete dublu, gol pe dinăuntru, de care știa numai el. Se teme, se gîndește la nemți și la Gestapo. Întreabă în șoaptă cum arată persoana

— E o doamnă, declară portarul.

Totuși rămîne bănuitor.

— Vin imediat, spune.

Și iese pe fereastră, o ia pe scara de serviciu din fundul curții, ajunge în vîrful casei, străbătînd un labirint de paliere și culoare și se trîntește pe burtă ca să se uite în holul de la intrare, pe la unghiul luminatorului, acolo unde ghirlanda de flori înfășurată în jurul deviziei republicii, își pierduse o petală purpurie. Citește de la coadă la cap FRATERNITATE, se gîndește cu un surîs la ura care domnește, apoi își ațintește privirea asupra holului. O femeie șade singură, pe banca de granit care iese în afara zidului, cu capul rezemat de marmura aparentă a coloanei. Lampa gălbuie răspîndește o lumină slabă care îl împiedică, la acea distanță, să cerceteze trăsăturile necunoscutei. Lasă la o parte ipoteza unui emisar

camuflat al Gestapo-ului. Femeia arăta vădit istovită și tușea din cînd în cînd. Își ridică gulerul paltonului. Îi era frig. Denoyères se întreabă prin ce împrejurare numele lui a ajuns să figureze în această memorie străină, sub creștetul cărunt pe care îl fixează de sus în jos, așa cum un pescar urmărește, din înaltul parapetului, deriva unui flotor. N-are nici un indiciu. Să fie mama unui elev? Părinții nu sînt primiți decît vinerea între 16 și 18. Era marți. Renunță pînă la urmă să identifice umbra ghemuită, se decise să coboare. Îi aruncă femeii o ultimă privire și o vede cum își netezește părul la tîmplă cu o mînă foarte strînsă. Recunoaște gestul ce aparține uneia singure dintre toate femeile pe care le întîlnise... Pe scara care duce la holul de la intrare, lui Denoyères nu-i vine în minte numele vizitatoarei, dar chipul i-l evocă încă înainte de a-l privi la lumina gălbuie a becului. Își strîng mîna. E Vanda. Vanda Ptak — Strasbourg 1935, colocviul de arheologie.

— Cum mai merge cu Tucidide? întreabă o voce bucuroasă.

Îi spune că are nevoie de el, că vine direct de la Breslau, că nu e singură. Un prieten o așteaptă în oraș, dar înainte de a se-ntîlni cu el, trebuie să-i facă o mărturisire: n-a fost niciodată arheoloagă, ci doctor în medicină. În această calitate a participat la misiunile franco-poloneze în Transilvania și în Asia Mică...

Denoyères o ascultă uluit. Pălește însă, cînd ea adaugă:

— Ceea ce-ți voi încredința acum poate să mă coste viața, totuși am încredere în dumneata. Eu... m-am angajat ca medic civil la Serviciul sănătății în armata germană...

— Nu mă privește, răspunde Denoyères, glacial, nu văd ce legătură are cu mine.

Se gîndește iar la emisarul camuflat al Gestapo-ului. Va inventa un motiv ca s-o șteargă fără să dea de bănuit.

Ea insistă.

— Am nevoie de dumneata. Eşti singurul om pe care-l cunosc aici. Azi voi dezerta, dar înainte de asta e nevoie să se ocupe cineva de prietenul meu. Trebuie să mă ajuţi, trebuie...

Peugeot-ul s-a oprit în faţa casei de la Folembray de peste un sfert de ceas. Părinţii lui Dambrin au ieşit pe alee, miraţi că nu-şi văd fiul coborînd din maşină.

— Veniţi la masă, spune tatăl lui Dambrin, aveţi toată seara timp să vă spuneţi poveşti. O să-mi comunicaţi şi mie ce crede directoarea despre eşecul vostru.

Cina este un intermediu folositor. Cei trei băieţi vorbesc mult despre vizita lor la Ribemont şi repetă toate observaţiile doamnei Ptak. Cînd numele directoarei intervine în conversaţie, Faure şi Dambrin nu mai văd persoana autoritară şi senină care i-a format timp de şase ani, ci încearcă să-şi închipuie silueta aventurierei din holul neospitalier al liceului din Lille, în perioada cînd oraşul se afla sub ocupaţie germană. Simonson îi face pe toţi să rîdă istorisind alte poveşti. Totul o să meargă ca pe roate, eşecul n-a fost — aşa cum bine a zis directoarea — decît o neînţelegere.

Dar în mintea lui Simonson stăruie o neînţelegere mai mare. Masa ia sfîrşit. Băieţii telefonează acasă, la Paris, la Nogent. În camera lui Dambrin, logica îşi va relua drepturile pînă la trei dimineaţa.

— Denoyères acceptă. Amîndoi pornesc prin oraşul cufundat în întuneric să-l întîlnească pe amicul venit din Germania. Vanda îi spune mereu numele unei străzi pe care profesorul de greacă o dibuieşte cu greu. Ajunge, în cele din urmă, în faţa unei uşi mari, metalice. Morga. Vanda îi mulţumeşte ghidului.

— Acum, îl roagă, du-te la dumneata acasă şi vino să mă ici într-o oră la ieşirea din oraş. Să alegem un loc mai ferit.

Convin asupra unei străzi mai puțin umblate, aproape de șoseaua spre Tourcoing.

— Ai să găsești drumul ? întreabă îngrijorat Denoyères.

— Asta-i treaba șoferului.

— Care șofer ?

— Șoferul camionetei. O mașină cenușie. Am autorizațiile necesare. Va trebui să-i dăm omului o mie de franci.

— Ce transportăm ?

— Ai să vezi. Ai o oră ca să găsești o destinație. La sosire trebuie să dispunem de un frigider. Dacă nu-l avem, totul e pierdut.

— Un frigider ? rostește Denoyères năucit.

— Da. Nu ne putem dispensa de el. Ai să înțelegi mai tîrziu.

— Și prietenul dumitale ?

— Păi, de el am vorbit tot timpul.

Medic militar german. Tonul, gestul, totul corespunde cu personajul. Și totuși, după însăși mărturisirea Vandei, nu era decît o mască. „Voi dezerta chiar azi, zisese, ceea ce îți încredințez mă poate costa viața". Denoyères nu mai avea cum da înapoi. „Dacă ce spune e adevărat, n-o pot părăsi. Morga. Un frigider. Transportă un cadavru prin Europa în plin război. Asta trebuie să fie prietenul ei. E singura explicație. Am la dispoziție o oră ca să găsesc un adăpost pentru leșul ăsta". Denoyères își stoarce creierii pînă ajunge acasă. Scoate o mie de franci din micile lui economii, dar nu știe încă spre ce țintă își va duce ciudatul convoi. Cotrobăie distrat prin sertare, gîndindu-se că timpul trece. Cecuri, carnete de note, scrisori, cărți poștale. O felicitare de anul trecut : „Cele mai sincere urări pentru 1942". Războiul ține mult. Și prietenia. Ilustrata e semnată de Michel Drouin, Ribe-

mont. Reprezintă un taur blînd. Ăsta să fie taurul care a răpit-o pe Europa ? Denoyères surîde ideii care i-a venit și caută nervos în cartea de telefon a regiunii Aisne. În fine, citește : „Drouin L. Măcelărie, Mic-Gros. Șoseaua Tergnier, Ribemont". Nu mai are vreme să-și anunțe prietenul din copilărie cu ce încărcătură insolită vine la el. A și ajuns în stradă. Merge tacticos ca să treacă neobservat. Strada e pustie. Grăbește pasul.

Marcus și-a făcut intrarea în Ribemont în camionul frigorific al municipalității din Lille, dormind în sicriul său un somn al gheţurilor. Dragostea e în stare de extraordinar, de neînchipuit. E capabilă și de demență. Totuși, prietenia a fost cea care a împins-o pe Vanda Ptak în rîndurile serviciului german al sănătății, unde, știind opt limbi, a fost afectată la sectorul repatrierii prizonierilor de război bolnavi și a cadavrelor soldaților străini, căzuți în slujba Reichului. Se bucura de încrederea generalului Walheim, care o trimitea în toate colțurile Europei. Falsa arheoloagă a străbătut mii de kilometri în confortabilul vagon-pat, rezervat pentru ea în convoaiele de camioane frigorifice.

Dar de astă dată era ultima ei misiune. Marcus, prietenul ei evreu, care preda latina la universitatea din Breslau, călătorea în chip de fals cadavru, însoțit de falsa arheoloagă. Aștepta, în inconștiența polară a hibernării, momentul trezirii ce nu i-ar fi îngăduit-o lagărul de concentrare căruia îi era hărăzit. Doctorița Ptak strecurase printre morți pe acest eminent latinist, sortit să deschidă iar ochii în frigiderul măcelăriei Drouin.

— Așadar nu-i nici italian, nici român, trase concluzia Dambrin. Totuși, în latina lui nu se simte nici o urmă de accent polonez.

— Cu toate astea, pronunția, pe care ne-a impus-o Marcus, ne-a băgat la apă pe toți trei.

— Fără a mai pune la socoteală că nimeni nu l-a auzit vorbind poloneza, își susținu Dambrin părerea.

— Asta era sistemul lui Ptak.

— N-o făcea doar din cauza sistemului impus de directoare, rosti Simonson, era felul lui de a părăsi lumea asta.

Marcus revenise la viață, se ascunsese în castelul pustiu, pe care doamna Ptak avea să-l cumpere în 1945. Dar pentru înviatul din morți, prețul libertății fusese pierderea memoriei. Nu mai păstrase în minte nici urmă din limba maternă. Dimpotrivă, latina, singura lui rațiune de a exista, îi rămăsese intactă în amintire. I se-ntîmpla să uite cine e Vanda și să nu-și mai recunoască elevii din ajun. Doamna Ptak îl salvase, într-o oarecare măsură, impunînd la cursurile de limbi străine un sistem, considerat fatal de Denoyères, cel puțin în ce privește limbile vechi. În rest, rătăcea prin aripa de nord a castelului unde locuia singur și unica lui bucurie era să stea mult de vorbă în latinește cu neobosita directoare. Ea lupta împotriva amneziei lui Marcus, încerca să-i îmbogățească vocabularul cu termeni moderni, pe care-i făurea cu o neînchipuită ușurință. Dar jumătate din bietul om murise, luînd cu sine copilăria poloneză, precum și anii războiului. Marcus trăia în pace. Fusese profesor de latină ; nu mai era decît asta. Chiar și în această limbă moartă, cuvintele care-i vorbeau de trecut își pierduseră sensul.

Doamna Ptak combătea indescifrabila amnezie și cu alte arme. Avea nebunească speranță că dacă îl cufundă

pe nenorocit în perioade de hibernare, mai scurte decît marele somn inițial de la Breslau, va resuscita, într-o bună zi, la prietenul ei, regiunea interioară nedetectabilă care îi scleroza primii ani ai vieții. Opera la Drouin, în taină. Nici Drouin, nici Denoyères nu făcură vreodată, în fața altora, nici cea mai mică aluzie la aceste practici deznădăjduite care avură drept unic rezultat să-i atribuie directoarei doi amanți fictivi. Marcus se trezea la fel, recitînd din Virgiliu sau declamînd *Pro Milone*. Frigul îi îngăduise lui Marcus să supraviețuiască ; doamnei Ptak însă, îi fu fatal. Ea muri de pneumonie după o ședință prelungită în frigoriferul lui Drouin. Fu înmormîntată în cimitirul din Ribemont, la data de 19 iulie 1959. În testamentul ei, directoarea îl trecuse drept succesor pe Denoyères. Întorcîndu-se de la funeralii peste cîmp, împreună cu fostul său profesor, Simonson își puse întrebarea care-l obseda din faimoasa joi cînd își scrîntise piciorul.

— De fapt, domnule, de ce mi-ați încredințat secretul despre care mi-ați spus chiar dumneavoastră că, divulgat, ar fi fatal reputației școlii ?

— Cu dumneata, Simonson, n-aveam a mă teme de nimic, răspunse calm Denoyères.

Adăugă :

— Neverosimilul acestei întîmplări a fost, într-o oarecare măsură, ceea ce m-a făcut să ți-o povestesc. Mi-am zis că, la urma urmei, puteai să nu mă crezi, și alții ar fi avut aceleași rezerve dacă la rîndul dumitale lè-ai fi povestit-o. Și apoi — și puse prietenește mîna pe umărul fostului său elev — vezi, Simonson, trecutul e tot ce vrei din moment ce explică prezentul. Acest lucru e valabil pentru oameni ca și pentru idei. Așa se constituie isto-

ria... Cînd stau să mă gîndesc ce am scris despre Tucidide, îmi spun adeseori că aș fi putut expune probleme cu totul diferite. Am povestit istoria unui istoric. Aș fi putut să narez alta... istoria, dragul meu, nu-i niciodată decît *o istorie*. Și ceea ce e adevărat pentru Tucidide este și pentru bietul Marcus...

Tăcură multă vreme.

— Să presupunem, reluă Simonson, că nu v-am crezut...

— Ei da, aveai tot atîtea motive să mă crezi ori să nu mă crezi, tocmai asta îți spuneam acum o clipă.

— Dar dacă aveam motive *anume* să nu vă cred ?

— Care, de exemplu ?

— Numele ăsta... Marcus. Nu prea sună a nume polonez.

— Hm... Să zicem că doamna Ptak a fost nevoită să-i dea un nume acestui om, un nume care să figureze în singura limbă pe care o mai vorbea. I-am știut numele de baștină... ceva în ski, firește. Dar nu mi-l mai amintesc.

Simonson îl privi pătrunzător pe Denoyères.

— Și dacă v-aș povesti istoria lui Marcus după Simonson ? Dacă v-aș spune că Marcus era într-adevăr numele lui, că n-a fost niciodată polonez, că doamna Ptak n-a făcut medicină ci arheologie și că omul care a sosit la Ribemont într-un camion frigorific nu era un evreu amenințat cu lagărul de concentrare, ci un roman descoperit de Vanda Ptak într-un ghețar din Carpați, în timpul uneia din expedițiile la care a luat parte, un ofițer al lui Traian care a trăit, conservat de frig, timp de ...

— Timp de 1852 de ani, completă Denoyères. Cucerirea Daciei s-a petrecut în anul 107 al erei noastre.

— Mulțumesc... încît nu din altruism a făcut Vanda Ptak tot ce a făcut, luînd asupră-și riscul teribil de a intra în serviciul german al sănătății, ci dintr-o nestăpînită pasiune care îi dicta să nu se dea în lături de la cele mai mari nebunii pentru a-l regăsi pe singurul martor, în viață, al împăratului...

— Fapt care v-a făcut să cădeți la examenul de latină pentru că Marcus vă învățase să vorbiți limba din perioada Cezarilor.

Simonson zîmbi amintindu-și de vizita sa la Ribemont împreună cu Dambrin și Faure.

— Ceea ce uiți, rosti după un timp Denoyères, e că Vanda Ptak a sosit cu pachetul ei în nordul Franței. Dacă ar fi fost vorba de un ofițer roman, putea tot așa de bine să rămînă la Breslau.

— Și asta se poate explica, răspunse Simonson.

Denoyères încuviință cu o strîmbătură a buzelor. Era mulțumit de fostul lui elev.

— Ai dreptate, murmură după cîtva timp, și asta se poate explica.

Ajunseră în vîrful colinei. Fațada castelului Ribemont se ivi departe, printre fagi. O priviră multă vreme fără să scoată un cuvînt. Vanda nu va mai fi acolo pentru a-i vorbi supraviețuitorului. De-acum înainte omul fără trecut va rătăci cu adevărat singur în tăcerea încăperilor din aripa de nord.

Cartea ilizibilă

Nu-ncape îndoială că inventînd cartea ilizibilă, Pierre Cordier nu-şi închipuia că salvează lectura. Oamenii serioşi nu înţeleseră şi văzură în această descoperire un simplu amuzament, deşi recunoscură originalitatea ideii. Ei nu ştiau că multe din divertismentele mondene au fost la originea unor invenţii însemnate. Aristocraţii din timpul Restauraţiei, care se distrau văzînd dansînd arlechini pe mici discuri rotitoare, nu puteau ghici că aceste jucării vor da naştere cinematografului. Procedul lui Cordier era inaccesibil oamenilor fără învăţătură, căci presupunea atît cunoştinţe de chimie, cît şi — lucru mai rar — darul artistului creator. Nu vedeau decît rezultatul şi se mirau răsfoind volume unde nu era nimic de citit, dar ale căror pagini cuprindeau mici mase colorate, bizare, amintind unora larve de gîze sau elefanţi în miniatură, altora, temple maya, văzute micşorat, cu binoclul. Totuşi, împotriva aşteptărilor, aceste cărţi ilizibile îşi găsiră publicul. Circulară întîi în cercurile artistice, apoi atraseră grupuri restrînse de teoreticieni care visau structuri în faţa a ceea ce unii numeau mucegai. Astfel încît, în cîţiva ani, cărţile care nu se citeau se cumpărau cu furie. Îşi făcuseră apariţia întîi în vitrinele expoziţiilor de curiozităţi ; acum le găseai în librării cu firme de nedescifrat. Sfîrşiră prin a năpădi gările şi staţiile

de metrou, unde, sub lumina orbitoare a tuburilor fluorescente, călătorii consultau orarele și traseurile transformate în tablouri abstracte.

La început, mulți s-au rătăcit și au ajuns la destinații insolite. Alții au coborît, fără voia lor, în locuri depărtate, în țări unde scrisul li se părea anacronic.

Dar ceea ce îl uimea cu precădere pe Cordier, cînd i se-ntîmpla să privească pe acești analfabeți voluntari, era că stăteau în fața chioșcurilor de ziare sau în librării, pîndind ultima lucrare compusă în manieră Cordier, adică scrisă, cum spunea el, din modestie, în *ilegibiligrame*. Litera murea înlocuită de grafism, și totuși niciodată nu domnise o asemenea frenezie a lecturii. Citeau oare oamenii, cu adevărat, aceste cărți ilizibile ? Ce nevoie tainică de cunoaștere satisfăcea această invenție ? Se prefăceau a citi operele celor care se prefăceau a le scrie ? Cordier nu găsi răspunsul decît mult mai tîrziu. Își aminti, într-o zi, o remarcă a unuia dintre prietenii săi care prevestea moartea cărții în folosul mijloacelor audio-vizuale și înțelese că descoperirea sa îi îngăduise cărții să moară fără a dispărea. Oamenii citeau acum așa cum se uitau la televizor. Ilegibiligramele lui erau benzi desenate, fără imagine ori text. Sau mai degrabă textul devenise imagine. Lectura părăsise abstracția, refugiindu-se în ochi. Și ochiul, nu spiritul ca altădată, declara vii anumite creații ale noilor scriitori. Chipurile, faptele, priveliștile se substituiseră cuvintelor. Formele proliferau pe pagini, purtătoare ale tuturor sensurilor atribuite de bunul plac al cititorului. Alfabete uitate resuscitară. Apărură romane în siriacă și sanscrită. Cînd Cordier, năucit în fața acestei revoluții a textului, îi întrebă pe partizanii îndîrjiți ai ilegibiligramelor de ce se cufundau în lectura cărților ilizibile, ei răspundeau invariabil : pentru că sînt frumoase. Știu atunci că moartea vechii scrieri inaugura o solitudine pe care nici un cuvînt n-o mai putea silui.

Bătrînul intră în restaurant și imediat se așternu o liniște mormîntală. Se știe : așa se manifestă rușinea subită a oamenilor avuți în fața mizeriei. De data asta reflexul era totuși lesne de înțeles. Liniștea mormîntală definea îndoit ceea ce se petrecea : liniștea celor ce mănîncă înaintea morții și deoarece intrusul nu mai era decît o sită veche. Așadar el încremenește. Nici oamenii nu mai mișcă. Cei zece pași pe care i-a făcut de la ușă pînă aici au și fost dați uitării. În timp ce privește țintă măsuța rotundă la care șade o pereche (se uită la tînăra femeie, deci e îmboldit de gînduri rele), un chelner îi șoptește la ureche că poate să se ducă la bucătărie să primească niște resturi. Dar el clatină din cap. Nu-i e foame. Îi e frig. „La bucătărie e cald, adaugă chelnerul, care se gîndește mai cu seamă la clientelă și ar vrea să-l scoată din sală.

— Așa, zice ridicînd mîna, bine, plec.

Chicotește îngrozindu-i pe cei ce mănîncă. Mănîncă, e un fel de a spune căci, de cînd a intrat, nimeni n-a mai luat nici o îmbucătură, toată lumea așteaptă cu furculița în aer.

— În catedrală, explică el publicului, e un ger de crapă pietrele, parcă-i o peșteră de gheață, mai ales sus.

Îl urmează pe chelner spre bucătărie. Toți ochii îl urmăresc și, pe măsură ce se îndepărtează, un „Vai de mine" de groază zumzăie de la o masă la alta. Chelnerul cu mîinile întinse și palmele desfăcute încearcă să-și calmeze clienții.

— Nu vă fie teamă, e bătrînul Walter, vine des pe-aici (nu îndrăznește să spună : la noi în local e ca la el acasă, n-ar fi o reclamă prea grozavă).

Dar cei de la mese văd osul descărnat al claviculei ivindu-se din vesta destrămată și mișcîndu-se la fiece pas ca o bielă, osul cotului întinzînd periodic țesătura mînecii și mai ales rotula ieșind afară din pantalon ca un fruct uitat între cîrpe.

Bătrînul întoarce capul înainte de a dispărea și, cu o voce spartă ca un lătrat, își ia rămas bun răsfrîngînd buzele. E bine gîndit. Restabilește astfel groaza inițială pe care dezgustul și mila, inspirate de stigmatele sale, aproape că o risipiseră.

— Nici măcar nu-i numai „pielea și osul", rostește cu lacrimi în ochi o femeie scundă și dolofană, ci un adevărat schelet ambulant. Expresia clasică nu mișcă pe nimeni. „Ar trebui să facem ceva pentru acest nenorocit". Și astea sînt cuvinte obișnuite dar liniștitoare, au cel puțin o intenție declarată. În realitate nu-i nimic de făcut, toată lumea știe — esențialul e să-l vadă, în sfîrșit, plecat pe acest nefericit. Convorbirile s-au reînfiripat și chelnerul circulă din nou printre mese, exagerînd acrobațiile uzuale pe care le execută cu tava încărcată la capătul brațului întins, în speranța că acest joc al căderii posibile, întotdeauna fără urmare, va șterge urma omului-strecurătoare. Dar mesenii sînt încăpățînați, îl hărțuiesc cu întrebări, vor amănunte, ar dori să-și lipească ochiul de fiecare gaură a strecurătoarei pentru a descoperi priveliști neprevăzute, pentru a aprecia perspective insolite, a le discuta, condamna, clasa în categorii cunoscute. Ar zări mai ales interiorul trupului viu, grămada de organe palpitînd nestingherită de aerul dinafară și dezvăluindu-și în fine, o dată, culorile reale la lumina obișnuită a zilei. Și unde trăiește nenorocitul? N-a zis că locuiește în catedrală? E un nebun, un cerșetor, un iluzionist? „Nu știu, nu știu, răspunde chelnerul, trebuie să fie un vagabond".

— Păi, îl cunoști, nu? se indignează un tip voinic cu ochelari pătrați, care șade singur la o masă. Ai zis că e bătrînul Walter, ce ne tot îndrugi povești, hai, spune-ne ce face și cum poate trăi cu un asemenea trup, e un lucru rar, recunoaște.

Femeia dolofană repetă cu aceeași voce subțirică.

— Nici măcar nu-i numai „pielea și osul"...

— Nu știu, nu știu, se încăpățînează chelnerul.

Glasul gros al tipului singur la masă domină gălăgia crescîndă ; cînd vorbește, stropește cu salivă în jur, sughiță, chicotelile lui vin parcă din pîntece, întîrziate de enfizeme iar tusea acestui client, a cărui vulgaritate toți o descoperă deodată, stîrnește, pentru cîteva clipe, tot atîta milă ca și mașinăria osoasă a bătrînului.

— Stai, reia tipul, recunoaște că ne duci de nas, doar dacă nu-i un număr de spectacol menit să ne distreze. Dar oamenii nu găsesc nimic de rîs în toată povestea asta.

Un tînăr care cinează și el singur și care s-a mulțumit pînă acum să privească scena cu un aer dezolat, declară sus și tare :

— E inadmisibil, e un adevărat scandal, nu se iau în rîs asemenea lucruri. Ești un individ grosolan, ești lipsit total de decență și de sensibilitate, se adresează el clientului cu ochelari pătrați.

Acesta se ridică furios la auzul insultei, își lasă șervetul pe masă și se îndreaptă spre tînăr să-i ceară o explicație, să pretindă scuze, poate chiar să-l lovească. Se mai află doar la un metru de cel care l-a jignit, dar alți clienți se ridică la rîndul lor și se interpun. Un domn subțirel și distins face față vînjosului agresor și-l trage foarte ușor de mînecă.

— Haide, să nu ne enervăm (abia dacă-l privește), cuvintele domnului (întoarce puțin capul spre tînăr), i-au depășit, fără îndoială, intenția, și ceea ce s-a întîmplat e atît de neobișnuit, încît...

Femeia micuță și rotofeie s-a apropiat pe nesimțite și se oprește lîngă pîntecele emfizematosului.

— N-am să mai tolerez așa ceva nici o clipă, afirmă cu o voce neutră, vreau să vorbesc cu direcțiunea.

Ultimul cuvînt îl face pe chelner să vină lîngă ea:

— Doamna are dreptate, mă duc să-l previn pe domnul director. Doamnelor, domnilor, vă rog...

Tipul voinic l-a și uitat pe tînăr și se repede iar la chelner, amintindu-și de prima sa interprelare.

— Ai spus că-i bătrînul Walter, deci îl cunoști. Nu s-a mai pomenit o astfel de făptură, un fel de paiață care se-nvîrte printre mese. Lămurește-ne...

— Destul ! urlă tînărul.

— Da, destul, se aude ca un ecou glasul bătrînului, reapărînd deodată în ușa oficiului. Ușa batantă îl izbește peste spinare împingîndu-l, cu o mică scuturătură, un pas înainte, fără voia lui. A spus „Destul", precum un ecou, cu un rîs înăbușit, neștiind ce caută acest cuvînt în colțul buzelor lui. Pentru el gura nu-i decît o gaură mai mult în trupul lacunar, deoarece toate crăpăturile pe unde i se văd oasele au devenit guri. Atunci, ca să arate că se simte la largul lui chiar dacă se întoarce de la bucătărie, unde se presupune că a înghițit resturile (fără a se preciza ce gură le-a absorbit în spatele ușii), își amplifică rîsul puțin idiot, și de astă dată orificiul urlător se observă clar, suflul trece sub subsuoara stîngă, organul impropriu scoate un vaier adînc în cascade care încetează brusc pentru a ieși, mai teribil, prin falia femurului, apoi ajunge la fractura căscată a umărului și vocea reținută parcă vine de departe suind dinspre buric, ca sărutul neîntrerupt al gorgonelor, și ridicînd cămașa numai zdrențe, rostește pițigăiat, după modelul clientei înspăimîntate :

„Doamna n-are de ce să se teamă, totul nu-i decît o distracție și domnul prea curios își va termina cuminte desertul fără a ști cine-i bătrînul Walter ; ei, asta-l supără, bineînțeles, dar nici chelnerul, nici chiar directorul nu vor putea schimba nimic. N-aveți de ce să vă enervați, domnilor și doamnelor, nu-i nici o primejdie, lucrez la catedrală, cum vi s-a spus, lucrul ar trebui să vă liniștească, sînt un adevărat stîlp al bisericii și asta în deplinul înțeles al cuvîntului, fiindcă stau mai sus decît organistul. Orgile nu vă zic nimic și nici organele, e limpede,

şi totuşi le vedeţi, sînt acolo, gata să cînte toate imnurile de slavă, toate motetele, tot repertoriul, şi am să vi le intonez eu dacă vreţi, pe fiecare registru. Aţi auzit bine, toate imnurile de slavă, toate motetele, tot repertoriul! Cunosc toate muzicile astea şi o să vi le cînt dacă vreţi pe oricare registru. Da, aţi auzit bine, toate imnurile, toate motetele..."

Directorul înaintează şi-i atinge clavicula cu capătul unghiei. Micul zgomot surd pe osul gol face să treacă un fior printre clienţi.

— Haide, Walter, spune directorul, întoarce-te în catedrală, e vremea să pleci.

— Într-adevăr, răspunde bătrînul, am spus şi-aşa destul, nu trebuie să întîrzii.

A vorbit o deschizătură neagră, aşezată puţin mai la stînga pe bărbie, ca şi cum vocea încerca să-şi regăsească emiţătorul obişnuit. Walter se-ndreaptă spre uşă. Chelnerul anunţă cu discreţie că va servi mai departe. Dar mesenii, întrerupţi, şovăie. Mulţi scot din buzunar numărul de la garderobă.

— Nu, nu, spune chelnerul, n-aţi terminat cu masa, aşezaţi-vă la loc, incidentul s-a încheiat. La bucătărie nu se ştie nimic, vin acuşi toate comenzile — aşteptaţi doar cîteva minute.

Clienţii se lasă convinşi. Uşa s-a închis după ce omul ciuruit a ieşit.

— E un ventriloc, lansează emfizematosul, dregîndu-şi glasul.

— Să nu mai vorbim despre el, trage concluzia directorul, care se retrage dînd ordine în şoaptă dar cu fermitate.

Se aude mestecatul şi murmurul de voci printre hîrşîiturile vătuite ale furculiţelor şi clinchetul paharelor : toţi vorbesc despre acelaşi lucru, ştiind, disimulînd cu un sîrg care ar vrea să treacă neobservat, dar care accentuează cu atît mai mult sechelele teribilei stînjeneli.

Domnește în restaurant o mare disciplină rituală. Să nu ridici glasul, să-ți cumpănești gesturile ca să nu-ți vină să vomiți. Prevedere a celor amenințați care țintește să îndepărteze iminența. E lesne de înțeles. Încearcă să spulbere contradicția sălbatică între trupurile închise care se înfundă cu mîncare (s-au apucat din nou să înghită, îndemnați de chelner) și trupul presărat de falii care se golește prin numeroasele-i deschizături. Clienții se umplu conștiincios cu tulpini verzi și carne încleiată în gelatină pe care chelnerul le așază în fața lor, le duc cu o mișcare regulată la gură — singurul lor orificiu cu această menire — și toată ghiftuirea se efectuează în același timp cu o complicitate calmă care face să se șteargă chipul rătăcit al bătrînului Walter. Trebuie să piară omul fragmentat care nu mai asimilează nici un fel de materie, care-și trădează, fără să vrea, alcătuirea intimă și nu poate decît să împrăștie singurele ființe care mai pot să sălășluiască în el. Strigătele, rîsetele, pîndele și, de asemenea, cîteva cuvinte rare răsună în atmosfera ambiantă, printre vecinii stingheriți (pînă la leșin ori insultă) de crăpăturile multă vreme lăsate în voia soartei. După ce-și termină masa, clienții revin asupra subiectului, se încăpățînează și, ca să nu plece fără să afle nimic — ceea ce ar risca să-i îndepărteze pe veci — directorul se înduplecă să divulge adevărul.

— Chelnerul v-a spus că e un obișnuit al casei și așa și este. Înainte de a se deschide restaurantul, acum vreo zece ani, aici era o cafenea. Bătrînul Walter venea să joace în fiecare zi o partidă de cărți cu prietenii săi. După ce a avut loc transformarea, a venit mai departe, dar sigur că nu mai e același lucru, se simte străin...

Plouă cu întrebări.

— Dar rănile ?

— Oasele care îi ies prin veșminte ?

— Vocea aia care se aude din toate părțile trupului ?

— A avut vreun accident ?

Directorul nu știe ce să răspundă. Se gîndește la reputația localului. Walter n-a provocat niciodată vreun scandal și purtarea lui de azi e de neînțeles.

— Ce vreți să vă spun ? rostește cu un aer plictisit. Probabil că s-a petrecut ceva cu el.

— Ce face, de fapt, la catedrală ? dorește să știe un client cu o mutră de inchizitor.

— Cred că e ghid... da, așa-i, îi conduce pe vizitatori.

— Ah !...

— E practic pentru un ghid, zice emfizematosul, să se poată adresa publicului din mai multe direcții fără a întoarce capul.

— Dumneata, domnule...

E o reacție a tînărului care iese furios trecînd prin fața directorului, fără să se scuze. Directorul pare consternat. Clientul inchizitor surîde închizînd ochii. Tînărul se duce drept la catedrală. Cînd pătrunde înăuntru, directorul tot mai dă explicații, cu mîinile în lături, neputincios, îngrijorat de întorsătura pe care au luat-o lucrurile și convins că nu va revedea aceste chipuri ce par a-l condamna. Ca și cum eu l-am schilodit pe bietul Walter, gîndește mînios, ca și cum aș fi silit să știu povestea tuturor vagabonzilor din cartier. Face un mare efort să nu dea afară pe toată lumea. Dar nici nu-i nevoie, căci clienții pleacă singuri. Ceea ce nu ghicește este că toți iau același drum ca tînărul de mai înainte, încît fără să se fi înțeles în nici un fel, se întîlnesc și urcă laolaltă scara în spirală care duce în turla catedralei. Nu. Nu s-a lămurit încă nimic, își pun în continuare întrebări și-l acuză pe directorul restaurantului că și-a bătut joc de ei. Nu Walter îi călăuzește pe vizitatori pînă în înaltul turlei. Sînt fără îndoială mai mulți ghizi și nu asta-i ora bătrînului.

— Dă-l naibii pe bătrîn, strigă emfizematosul, care gîfîie în coada plutonului, hai să vizităm catedrala.

Tînărul se află în frunte și nu l-a auzit. Ajung la etajul marelui orologiu. Ascultă, fără să priceapă, lungi explicații despre mecanismul carionului. Așteaptă șase minute, în tăcere, pentru a vedea funcționînd camele care declanșează clopotele succesive. O iau pe o galerie circulară și se miră cînd descoperă labirintul de lemn, disimulat trecătorilor de pe stradă care încep să devină minusculi. Emfizematosul abandonează înainte de ultima scară ce duce spre vîrf deoarece aceasta e dreaptă și fără rampă. Micuța doamnă rotofeie se așază pe treapta a treia. „Nu mai pot", zice. Încălțările celor care merg mai sus îi trec la cîțiva centimetri de nas. Le găsește uriașe, dar abia poate respira de oboseală, așa că apropierea lor grosolană o lasă indiferentă. În clipa cînd ultima talpă dispare spre capătul scării, aude strigătul tînărului, un strigăt curmat de altele din ce în ce mai ascuțite, repede acoperite de pașii unui cor de spaimă, un cînt gregorian înalt potrivit cu locul. Micuța doamnă și emfizematosul se privesc în siguranță, la întuneric. Reconstituie fără să scoată un cuvînt spectacolul pe care cei curioși care au pus piciorul pe ultima treaptă îl descoperă în plină lumină.

Walter, așezat orizontal deasupra vidului, cu tălpile sudate de zid, cu brațele lipite de trup, e o streașină pentru răbdătoarele ploi. Nu mai face nici o mișcare înainte ca trombele de apă să se reverse peste acoperișuri și, ajungînd la streșinile animale, să treacă prin trupul omului-ciur și să reducă la tăcere gurile neprevăzute.

Muchea principală

Cînd Reulcaux se trezi, era întuneric beznă și vîntul bătea cu putere. Vru să se sprijine în mîna dreaptă

pentru a se ridica, dar nu reuși să ajungă pînă la sol. Degetele lui scormoneau vidul și aerul care trecea printre ele era mai rece decît cel care-i biciuia obrazul. Pipăi spațiul de-a lungul gambei. O suprafață metalică și mai înghețată îl făcu să-și retragă mîna. Își dădu seama după cîteva clipe că ea îi depășea picioarele, căci putea să și le întindă cît voia fără a pierde contactul, dar nu reușea să-și închipuie în ce direcție era îndreptată suprafața înghețată. Întunericul care-l înconjura încetase să mai fie opacitatea lipsită de loc, unde doar trupul își repera granițele, însă nu era spațiul în care ochiul descoperă semne clare. Domnea bezna de netrecut, rarefiată, apăsătoare ca o mustrare de cuget sau un scrupul deoarece, în absența lumii vizibile, totul se petrecea în interior. Ideea că nu mai există lume și că nu era în stare să spună unde se afla îl chinuia fiindcă, oricît de contradictorie ar fi fost, nu reușea să și-o scoată din cap. Simțea în același timp, în mod confuz, că asta ar fi însemnat ultima scăpare și se temea că, suprimînd-o, nu va mai rămîne nimic.

Metalul înghețat îi aduse aminte de bezna camionului unde se întinsese pe burtă în timpul schimbului de focuri, spațiu îngust care îi asigura o protecție desăvîrșită, cu condiția să-și țină capul plecat. Se simțea în siguranță și, în clipele de acalmie, detalia alcătuirea panourilor scobite și număra niturile. Rigiditatea scobiturilor și a bordurilor erau o mărturie a forței de care fusese nevoie pentru a constrînge tabla groasă să ia această formă. Nici un glonte nu putea străbate acest înveliș atît de solid. Auzea de altfel cum ricoșau violent cartușele, izbindu-se de diferitele părți ale vehiculului. Lovituri seci și scurte pe lîngă motor, spărturi urlătoare

la portiere, cioburi de vase la geamuri și, din timp în timp, ca un sunet de clopot, cînd gloanțele nimereau în spate sau la transmisie. În aer, deasupra capului, nu conteneau șuierăturile cu care se obișnuise după cinci luni de lupte. Ploaia de gloanțe se abătea în rafale asupra benei, aproape întotdeauna cîte trei sau patru. Metalul răsuna îndelung și, în acele clipe, aerul între pereți i se părea mai cald. Cînd un glonte stingher crăpă rezervorul și benzina începu să gîlgîie, se temu ca mașina să nu ia foc.

Multă vreme după aceea, auzi voci, în timp ce o mare pată roșie îi năpădi privirea. Fusese probabil deplasat înăuntrul benei, căci acum se sprijinea de altceva.

Vocile spuneau deslușit :

— Unde-i Reuleaux ?

— Acum vreun sfert de ceas, trăgea din camion.

— S-o fi culcat.

— Poate că grenada...

— Obuzul a căzut numai la cinci metri.

— Mecanismul de ridicare...

— Bena s-a ridicat dintr-odată.

— Unde e Reuleaux, unde e Reu...

Schimbul de focuri începu din nou.

Acum, în întuneric, își aducea aminte de o altă voce, una singură care venea din adînc și de foarte departe, ca din fundul unei văgăune și care strigase multă vreme „Reu-leaux", „Reu-leaux", „Reu-leaux". Vechea spaimă pe care o simțea în copilărie, cînd păunul de la fermă se jeluia înainte de furtună, îl cuprinse din ou și o dată cu ea îi reveni în minte o dîră de lumină acoperită de nori plumburii și puținul negru-albăstrui al unei păduri de brazi. Altfel de negru decît cel în care era cufundat,

formînd un fel de bloc solid, dus de vînt cu el în mijloc, un val de noapte vitrificat, de o iuțeală ucigătoare. Mîna dreaptă îi atîrna în gol, bătută furios de vijelie și-i proiecta trupul întors cu capul înainte, pe orizontală. Cu stînga se prinsese de o tijă zgrunțuroasă, dureroasă la apucat. Obiectul era foarte îndoit, dar întinzînd brațul nu ajungea să-l ocolească. Se străduí să facă mișcarea mai cu putere și reuși să se ridice ușor. Pipăia toronii unui cablu. Viteza păru să descrească, cu toate că vîntul îi biciuia obrajii.

În sfîrșit se putu așeza.

Își legăna mașinal picioarele, muchea unui lonjeron neted îi tăia coapsele. Își dădu seama că nu se mai află în benă.

Zorile îi dezvăluiră podul suspendat peste care trecuse cu camionul chiar înainte de atac. Traveea centrală se prăbușise. Reuleaux se afla pe marginea micului tablier nord. Două grinzi strîmbate își mai încrucișau stîlpii în mijlocul fluviului. Se lungi pe cornișă temîndu-se să nu fie reperat. Vîntul slăbise.

Cercetă podul distrus, ciulind urechea la cel mai mic zgomot. La sud, pe cîmpie, mari păsări răpitoare zburau în cercuri, țipînd. Lîngă mal, se vedeau resturile camionului cu bena ridicată, ciuruită de gloanțe. La nord se înălțau colinele împădurite. O cărăruie pătrundea în tunel și la cîțiva metri de el se afla tablierul podului străpuns de o crăpătură adîncă, acoperit de pietriș și de fiare cu beton răsucite.

Bena îl catapultase pe o insuliță aeriană de cîțiva metri pătrați. Trecuse prin rețeaua de fierărie a suprastructurii și se rostogolise pe strîmta bordură de asfalt — praful de ciment păstra urma trupului său, o dîră

curbă care parcă era desenată cu grebla Ducea pînă la mucheа interioară a lonjeronului.

Reuleaux își aținti privirea în gol și îl apucă amețeala. Vomită, ținîndu-se strîns de cablu. Firicelele de bilă căzeau oblic în rîpă.

Spre seară coborî de pe schelărie și merse spre tunel. Gloanțele șuierau pe aproape, fărîmițînd cărămizile din vîrful arcadei. El merse mai departe, nu se culcă, făcu un gest vag cu mîna. Se gîndea la asfalt, la lonjeronul înghețat. Intră sub boltă. Întunericul îl înconjura din nou. Împușcăturile continuau să se audă mai departe, turbate. Cîteva gloanțe pătrunseră în tunel. El mergea înainte fără să se grăbească.

Fișa comisarului de bord

Cînd îmi încrucișez privirea cu a comisarului de bord, mă simt cuprins de tristețe. Mi se-ntîmplă de o sută de ori în timpul traversării și, cum călătoresc des pe linia asta, trebuie să fac haz de necaz.

Sînt silit să-l văd pe acest om vreo șase ore pe lună. Cînd se ivesc falezele de la Folkestone, parcă vine o adevărată eliberare pentru mine. Pe un vapor ascunzătorile sînt numeroase. Chiar în spațiile rezervate pasagerilor. Am încercat să-l ocolesc în fel și chip dar fără succes. Îl întîlnesc pe punte, la bar, în salonul pentru călători. Salon la prova, salon la pupa ; rostesc aceste două cuvinte furios de cîte ori mă împiedic de el, remarcînd totodată că cele două expresii se aseamănă cu ordinele care vin de la pasarelă. Însă, spre deosebire de timonier, comisarul de bord nu le ascultă. Trec pe lîngă galoanele lui, aspre la cursive, și profită ca să mă salute cu aerul în

acelaşi timp micros şi dominator al ofiţerilor subalterni, mereu setoşi de răzbunare.

Cînd mă duc pe punte să iau aer, îl găsesc rezemat de bastingaj, făcînd curte veşnicei pasagere blonde care şi ea trebuie să călătorească des pe linia asta. Nu mă vede cînd mă apropii, nu-mi aude paşii acoperiţi de zgomotul valurilor, dar de îndată ce apar întoarce capul, îmi face semn cu mîna şi-mi spune :

— Vreme bună ! N-o să ne zgîlţîie azi. Apoi îşi reia conversaţia cu blonda. Remarc că întinde uşor braţul ca să-i atingă cotul sau să o ia pe după umeri, sub pretext că arată cu degetul spre zare pentru a-i explica mersul vaporului.

Pe vreme urîtă, persecuţia ajunge la culme, deoarece călătorii sînt obligaţi să rămînă pe interpunte şi rolul său dobîndeşte însemnătate datorită măsurilor de siguranţă. Aleargă încoace şi încolo de-a lungul navei, îi hărţuieşte pe servitori, verifică dacă sînt bine închise tambuchiurile, dă ordine brambura, unde se nimereşte, trînteşte uşile şi fîlfîie pungi de hîrtie pentru cei cărora le-ar veni rău.

Dar în tot balamucul, pe mine mă caută ca să-mi adreseze surîsuri binevoitoare. De îndată ce mă găseşte, îmi propune o cabină şi se oferă să-mi comande ceai. Şi toate astea, ştiu bine, ca să mă liniştească, să mă îndepărteze şi să mă împiedice să-l văd în tovărăşia pasagerei blonde.

Pe un bastiment de război ar găsi, fără îndoială, un pretext pentru a mă pune în fiare. Pe acest pachebot însă trebuie să întrebuinţeze viclenia, ceea ce îl sileşte să scruteze toate colţurile navei ca să se asigure că nu sînt acolo.

Dar cel pe care-l urmărește, de fapt, e fostul aspirant așa cum a fost el în perioada cînd visa cu ochii deschiși. Navele erau atunci nemișcate, ancorate în bazinele portului. Vîntul îi lipea uniforma de trup. Cu obrazul slab îndreptat spre hulă, cu ochii pe jumătate închiși și gura încleștată, era gata să înfrunte toate primejdiile mării, le chema chiar, admirîndu-și în taină curajul. De pe pasarelă pînă la salonul pasagerilor nu sînt decît cîteva trepte. Le-a coborît fără resemnare și acum o îmbrățișează pe călătoarea blondă cu aceeași furie cu care hărțuiește încărcătura umană pe un vapor pe care nu-l va comanda niciodată.

În timpul ultimei traversări m-a salutat de departe și s-a prefăcut a fi ocupat. Temîndu-se că l-am văzut în brațele necunoscutei, caută de-acum încolo alte victime. Speră că, numai pentru mine, va fi dat dispărut.

Mușuroiu'

Din lunga sa ședere la Devonshire, Kenmore nu păstra decît cîteva amintiri, în ciuda numeroaselor persoane întîlnite și a primejdiilor reale prin care trecuse în cîteva orașe ale comitatului. A fost mai mult de zece ori la Plymouth în timpul bombardamentelor la care orașul era supus regulat în acea perioadă. Ultima dată scăpase cu viață numai datorită trecerii întîmplătoare a unui vehicul militar de care se agățase, în pofida protestelor subofițerului de serviciu. Tipul îl întîmpinase cu brutalitate, dar trebuise să renunțe să închidă portiera, în momentul cînd mașina luă viteză. Se scuzase cu slugărnicie mai tîrziu, cînd văzuse galoanele de ofițer de marină de pe mîneca lui Kenmore. Mașina mergea printre explo-

zii. Uitînd de bombe, Kenmore făcu un efort supraomenesc ca să nu-l pălmuiască pe subaltern. După cîteva clipe, toată povestea nu-l mai interesa și de aceea întîmplarea fugară nu devenise o adevărată amintire. În timp ce exploziile se întețeau și pe cer focuri bengale uriașe desenau conturul clădirilor, Kenmore pierdu cu totul orice conștiință a primejdiei (îi fusese dat să vadă multe pe mare, dar fără îndoială că nu asta era explicația), memoria sa derivase spre acele urme aparent neînsemnate ale popasurilor în alte locuri și în alte timpuri — vremuri apropiate sau îndepărtate după cerințele timpului. Corpul lui fiind amenințat în prezent, se concentra pe suprafața mîinii drepte. Ea strînsese brațul slab al lui Karen Holme pe landa de la Exmoor, cînd se-ntorsese spre Yelverton. Niciodată nu atinsese un braț atît de subțire, mușchiul ciudat de mobil juca de la vîrful degetelor pînă la rădăcina celui gros, împotrivindu-se strîngerii ca o bucățică de săpun ud. Și la cea mai mică deplasare a micii mase, Karen întorcea capul și surîdea recunoscătoare. Același surîs emoționat și puțin ironic îl avea și Joyce Elsworth cînd, în timpul unei opriri consimțite pe drumul pustiu de la Wetherby, îi dezmierdase ușor, prietenește, sînii. Toate aceste lucruri învățase, bineînțeles, să le interpreteze mai tîrziu după normele curente : bilanț instantaneu al vieții anterioare, năvală de imagini erotice în fața morții iminente și alte legende. Explicații fără efect sub bombardament. Mașina părăsise zona periculoasă și alerga cu o sută zece pe oră pe drumul spre Tavistock. Localiza ușor incendiile prin oglinda retrovizoare, unul spre Devonport și două către centru pe care le situă fără bătaie de cap din pricina razelor convergente ale proiectoarelor antiaeriene.

îi vorbea subofițerului, îl liniștea cum putea, socotind în minte obiectivele atacului. Se auzea exprimîndu-se cu un glas preocupat, despre morți și distrugeri, dar reușea totodată să aprecieze chiar acest ton, să pună în contrapunct judecățile formulate într-un seif interior, unde nu riscau să fie fărîmițate de interferența cu frazele auzite fie că le rostea el, fie că erau încuviințările timide pe care le scotea, din cînd în cînd, camaradul său. Celor două registre li se alătura o voce suplimentară, cea care-i amintea de brațul lui Karen ori de sînii lui Joyce. Dintr-un motiv imposibil de clarificat, această a treia voce figura la o distanță intermediară, la jumătate de drum între primele două. Și era, de departe, cea mai imperioasă. Kenmore simțea că, dacă ea ar tăcea, n-ar mai înțelege nimic din situația actuală în ciuda prezenței apropiate a subalternului și cea, mai puțin deslușită, a exploziilor ce se țineau lanț după depășirea ultimelor vile de la marginea orașului Plymouth. Își dădu seama în acest moment că vocea intermediară nu făcuse aluzie la cele două femei dezmierdate cîndva, decît pentru a-l împinge pe o cale foarte diferită, mai exact pentru a-l determina să pătrundă într-o galerie adîncă, izolată de toate priveliștile pe care le văzuse pînă acum. Supunîndu-se în continuare normelor curente, presupuse că această imagine subterană avea drept scop să-i aducă aminte că în acea clipă ar fi trebuit să se găsească într-un adăpost antiaerian și nu într-un vehicul militar. Nu era cu totul fals, se gîndi, devreme ce părea că a doua voce i se adresase din fundul unui seif ascuns sub straturile grele ale construcției (pămîntene ?). Prin urmare cele trei voci vorbeau la unison în pofida temelor divergente care încercau să i se impună în incoerența aparentă a cu-

vintelor : îl îndemnau să se ascundă avînd drept singură țintă să-l facă să descopere disimularea.

Mașina îl lăsă în colțul unuia dintre ultimele bulevarde din cartierul rezidențial. Porni către centru, surprins de liniștea care domnea între vilele moarte, pustiu negru și umed, enclavă depopulată totuși nu foarte departe de Plymouth, orașul fiind în continuare bîntuit cu turbare de incendii. Și de această dată parveni să înăbușe prima voce (care, de cînd se depărtase de subofițer, devenise interioară ca și celelalte două) și să uite de bombardament. Consimți la un ultim instantaneu și anticipă imaginile de la capătul plimbării : bucățile fumegînde de zid, acoperișurile sparte, ușile deschise dînd spre coridoare preschimbate în ulițe unde mobile intacte acoperite de moloz se arătau acum, după ce fusese vreme îndelungată ascunse privirii (cîteva decenii în majoritatea cazurilor, mai mult de un secol în unele imobile). Dar, abia stăvilită prima voce, a doua, cea a raționamentelor, prelua ștafeta și îl silea să compare viitoarele clădiri distruse cu vilele pe lîngă care trecea de cîteva minute încoace. Băgă de seamă că, de cînd plecase mașina, contrapunctul făcea loc unei succesiuni de motive care se dezvoltau fără intervenția celor două voci. Tot conform logicii clasice, trase concluzia că singurătatea te dispensează de anevoioasa polifonie prin care omul încearcă să răspundă la întrebările venite din afară, urmărind în același timp o idee sau o imagine la care ține, în acea clipă, mai mult ca la orice pe lume. Exploziile, văpăile, zgomotul motorului, protestele subalternului, protestele lui, schimbul de cuvinte din interiorul vehiculului, cugetările despre primejdie, despre nesupunerea involuntară a subalternului, pe care renunțase să-l pedepsească, brațul lui Karen,

sînii lui Joyce, accelerarea mersului mașinii, toată această îngrămădeală eteroclită, pe care reușise s-o țină în echilibru prin artificiul contrapunctului, se prăbușea și lăsa în urma ei un vid identic cu cel al cartierului străbătut, dar lipsit de încăperile secrete și goale ce încerca să le străpungă cu privirea. Nu existau încăperi în sufletul lui Kenmore.

Acordă celei de a doua voci un ultim răgaz de a cuvînta Vorbea repede, debitul ei sacadat îl ducea înăuntrul vilelor mute, împiedicîndu-l să-și piardă vremea cu meditațiile despre deșărtăciunea lucrurilor — la care-și făgăduia să se întoarcă — și obligîndu-l să se concentreze asupra clădirilor distruse. Acum, că părăsise cartierul rezidențial, s-ar fi apropiat de ele. Dar nu înțelegea să-i facă pe plac acestei voci, se împotrivea și o lua, în orice clipă, pe străzi lăturalnice pentru a-și prelungi explorarea. Era hotărît să nu plece din zona caselor negre decît după ce alcătuia o hartă interioară, măcar a uneia dintre ele, zicîndu-și că va dispune atunci de un model de efracție în stare să-i ofere structura adormită a tuturor celorlalte și că nimeni și nimic n-ar mai putea — în ce-l privește — să vegheze în invizibil, să facă să domnească tăcerea asta de fortăreață, să sustragă curiozității sale dantelăria de coridoare și demisoluri pline de mobile și de trupuri, pe care doar un bombardament ar fi fost capabil să le dezgolească în situația actuală... Dar această viziune a orașului Plymouth devastat împingea a doua voce în domeniul absurdului, restituind celei dintîi, nu mai puțin absurda ei funcție dominantă — de voce a mulțimii, a ordinelor militare, a strigătelor — și lăsa să se înțeleagă că ziua judecății nu va veni niciodată.

Nu exista nici o judecată revelatoare pentru Kenmore.

A treia voce îi umplea tot trupul ; nu numai gura, sălașul și rezonatorul ei natural, dar și faringele și regiunile mai joase ale pieptului și inimii, domenii vaste, îmbrăcate în structuri osoase, unde atinge amploarea unui muget de orgă. Această plenitudine (rămășiță muribundă a vocii a doua) îl făcu să aprecieze justețea vechii idei după care pieptul era locul unde sălășluiau pasiunile, dar în același timp gîndul reînnoda astfel cu imaginea sînilor lui Joyce, a brațului lui Karen, urme imperceptibile, obstacole opace ale vieții recente, care învingeau de îndată ce vocea a treia devenea solistă în contrapunct sau în succesiunea temelor. Se producea, în acel moment, o ruptură de echilibru rezultată din însingurarea contactelor fugare (chiar dacă repetate la infinit) în cavernele pectorale. Karen îl lăsa să-i mîngîie brațul stilizat, dar refuza orice alte avansuri, vorbind imediat de îndrăzneli incompatibile cu o adevărată prietenie („Kenmore, Kenmore, fii cuminte ; unde or să ne ducă toate astea ?"), încît micul ei mușchi mobil devenise, pentru curtezanul ei temporar, locul ales al insistențelor, punctul ei slab, dar punctul cel tare pentru el, podoaba dar și cusurul cu ajutorul căruia avea acces la trupul tinerei femei. Joyce îi îngăduia lui Kenmore mult mai mult. Cînd se afla pe uscat, ofițerul o lua în lungi plimbări peste cîmpuri.

De îndată ce erau singuri pe drumul care trecea pe lîngă marea proprietate de la cotitura cu șoseaua spre Doncaster, Joyce se cuibărea la pieptul lui și aștepta dezmierdări. Printre făgăduielile (niciodată ținute) să se întîlnească mai tîrziu, să petreacă noaptea împreună, intervenea timpul zbuciumat cînd îi mîngîia vîrful sînilor prin bluza uniformei. Kenmore se-ntorcea numaide-

cît la brațul slăbuț al lui Karen și făcea socoteli (vocea a doua), slujindu-se de o algebră ciudată privitoare la docilitatea trupurilor la îndrăgostiți, ocolea (prietenește) vechiul sălaș al pasiunilor și căuta să rămînă cît mai mult sub vraja vocii a treia. Ea îl îndemna să atingă pielea dezgolită, s-o înnebunească pentru o vreme — poate pentru totdeauna pe Joyce, a cărei răsuflare se făcea tot mai iute. Dar prima voce se interpunea, reglementară și aspră, aducîndu-i aminte ce bine se văd uniformele pe cîmp deschis și exigențele față de purtarea marinarilor în permisie. Kenmore o înăbușea, desprinzîndu-se din îmbrățișare și-și relua, cu vocea a treia, meditația despre neprevăzut pe tărîmul plăcerii — mirîndu-se, în special, că tainele spațiilor închise ale trupului i se pot revela la fel de violent cînd strînge brațul unei femei sau cînd pipăie sînii alteia.

Pe drumul de întoarcere, ascultase remarcile capricioase ale vocii a doua și se convinsese că, oricît de nevinovate fuseseră jocurile cu Karen și cu Joyce, nu le va putea trata niciodată cu ușurință și că așa arătau marile aventuri pe care era hărăzit să le cunoască. Probabil că păstrase o obsesie a lucrului ascuns care, născută din contacte amoroase, se extinsese asupra a tot ce vedea cu ochii. Karen și Joyce dispărură încetul cu încetul, derivînd departe de Kenmore aidoma stîncilor pe lîngă care luneca pe mare fără să le identifice, insulițe atinse în treacăt la marginea curburii terestre. Niciodată nu primise un semn, un mesaj. Asta era, după cît credea, soarta marinarului. Cele două femei îi dăduseră, într-un fel, totul. În anumite limite. E o contradicție, șoptă vocea a doua. Tot ori nimic, ce vrea să însemne? N-are sens decît dacă tu însuți ai dispărut.

Dispărut. Un cuvînt pe care marinarul evită să-l rostească. Insulițele atinse în treacăt continuă să existe în adîncul pămîntului. În interiorul anumitor limite. Naviga, urmat de două măști goale. Pierduse restul trupurilor.

Nu exista nici o iubită părăsită pentru Kenmore.

Plymouth ardea în fața lui. Ajunse în centrul orașului, descoperi casele cu fațada smulsă, cu zidurile calcinate, cu toate tainele risipite încoace și încolo pe străzile răvășite. Își regăsi subalternul. Omul horcăia cu pieptul despicat. Trupul lui nimicit nu dezvăluia nici un secret. Ca să-l reconforteze, vocea a treia îi vorbi de ruinele pașnice ale cetăților dispărute. Îi arătă pe foștii regi, înconjurați de curtea lor în chiar locul pe care-l ocupau cu trei mii de ani în urmă. Kenmore pătrunse în mușuroiul pustiit, alergă prin galerii, citi în stele (era doar meseria lui) prin bolțile sfărîmate. De pe o terasă înaltă văzu că Plymouth tot mai arde. Bătrînii regi dîrdîiau în bătaia vîntului. Trupurile lor erau golite ca și măștile feminine care-l urmăreau încă. Simți în căușul palmei brațul slăbuț al lui Karen. Kenmore era departe de cartierul rezidențial. Făcu să tacă vocea a treia.

Ultimul cuvînt

I-am cunoscut pe frații Bourcille prea bine pentru a nu încerca să înțeleg de ce se înfruntau în cursul unor nesfîrșite certuri. Aveau amîndoi o mare îndemînare la lucru manual. Henri sculpta în marmură cu mult rafinament și făcuse ornamentele sobelor în numeroase castele din ținut. Léopold avea o pasiune pentru mecanică : fabrica flaute și cînta din ele ca un virtuoz fără să fi studiat vreodată muzica. Henri asculta arpegiile lui Léo-

pold, lăsa la o parte dalta și declara că suflul era prea tare la muștiuc. Léopold se răzbuna atrăgîndu-i fratelui său atenția asupra neregularităților și ciobiturilor din ciubucc. Disputa nu izbucnea niciodată violent, dar tonul era tăios și remarcile cu atît mai veninoase cu cît se voiau strict tehnice.

Te întrebi uneori pe ce căi obscure anumiți oameni beneficiază de haruri speciale, atît de speciale încît au nevoie de o viață întreagă pentru a le descoperi ciudățenia și se întrerup adesea în exercitarea artei lor pentru a asista la ivirea unei idei neobișnuite, a unui gest neașteptat care-i derutează și-i încîntă. Frații Boureille nu-și invidiau unul altuia talentul, dimpotrivă : fiecare din ei simțea o atît de mare mîndrie să vadă la celălalt înzestrarea care-i fusese lui refuzată încît, fără voie, nu putea tolera nici o imperfecție în opera făpturii ce-i era simetrică, mai bine zis în opera alter egoului său. Cel mai mic cusur îi întuneca imaginea despre sine, îmbogățită, care, o clipă înainte, se profila în privirea reciprocă — privire unică, ascuțită, mimetică — și dezlănțuia furiile trufiei altruiste.

Cei doi frați aveau unul față de altul rolul unei oglinzi deformatoare, ale cărei aberații ar fi încercat să le corecteze, accentuînd și mai mult trăsăturile cele mai alterate. Niciodată stima n-a fost mai aproape de minciunile dorinței. Acest viciu împărtășit crescu cu vîrsta și cu schimbările de neînlăturat pe care le aduce bătrînețea. După cum se întîmplă în mod obișnuit, verbul preluă ștafeta performanțelor tot ma slabe. Henri tre bui să renunțe să înrobească piatra ; în aceeași perioadă, Léopold își închise flautele în cutiile lor și se mulțumi să fluiere solfegii discutabile.

Cuvîntul era rege.

El rosti prin gurile lor uzate verdictul celei de-a treia persoane, care niciodată nu venise să se interpună între cei doi fraţi. Dacă ar fi apărut mai devreme, nu i-ar fi făcut mai înţelepţi, l-ar fi folosit doar în veşmîntul lui războinic, certurile le-ar fi fost cu atît mai lungi şi chiar de s-ar fi coalizat împotriva vorbelor, şi-ar fi închinat mai puţină vreme artei.

Bătrîneţea le lăsa zilele goale, motivele disensiunilor nu erau acum decît nişte relicve şi, nemaiexistînd ce să le alimenteze, certurile lor se preschimbară în convorbiri paşnice.

— E frumos afară, zicea Léopold.

— Mîine o să plouă, răspundea Henri. Fiindcă-veni vorba, se spune că idiotul ăla bătrîn de Briffaut a plecat de la primărie.

— Nu-i niciodată prea tîrziu să faci ce trebuie, replica Léopold.

Totul la persoana a treia, adică la impersonal.

Domnia cuvintelor devenea despotică; gravitau în abstracţie, în obsesie, independente de cei ce le proferau pentru că n-aveau încotro.

Bătrînii ireconciliabili se împotriviră şi aproape că jurară să nu mai scoată o vorbă. Nu li se-ntîmpla pentru prima oară să aibă o convenţie tacită, dar de astă dată muţenia era chiar scopul tratatului.

Se priveau cu un surîs complice, încruntau din sprîncene, îşi atingeau mîna, bucuroşi de puterea lor. Gîndurile defilau fără încetare, dar cuvintele muriseră.

O singură dată derogară de la jurămîntul lor pentru a recunoaşte că se-nţelegeau din două-trei vorbe.

— Ciudată expresie, remarcă Léopold.

— Două-trei vorbe prea mult, murmură Henri.

Mai trebuia doar un fleac, simţeau asta, şi ceartă ar fi renăscut din cenuşă, mai virulentă ca niciodată.

Două-trei vorbe.

Părăsiră cuvintele pentru cifre. Recapitulară năuciţi milioanele şi miliardele de vorbe inutile pe care le schimbaseră. Vor ajunge să calculeze totalul mai devreme ori mai tîrziu dacă se vor mulţumi să-l gîndească, deoarece dacă l-ar fi rostit, în exaltarea victoriei ar fi crescut suma cu o nedorită unitate care i-ar fi obligat s-o rectifice, noul număr neputînd fi exprimat decît dacă ar fi fost la rîndu-i corectat...

Léopold muri primul ducînd cu sine în groapă cifra care nu putea fi enunţată. Henri, împotriva voinţei lui, avu ultimul cuvînt.

PRIVIND PE GAURA CHEII

Atenție la plecare

Se urcase în ultimul vagon. După ce se așezase, cercetase cu privirea peronul și citise *Compiègne* lîngă monumentul morților. Apoi adormise. Hurducăturile repetate îi izbeau mereu spinarea de spătar. Cîteva clipe se trezi din toropeală. Aburul respirației, albastru în lumina plafonierei, nu ajunsese la oglindă. Cu brațele încrucișate la piept, își trase pe umeri impermeabilul întredeschis și încercă să-și țină reverul lîngă gît băgînd arătătorul în butonieră. Expresul care mergea în sens invers pe linia alăturată trecu urlînd, la cîțiva centimetri de obrazul lui. Lămpi cu abajur roz, ochelari, ziare, guri vorbitoare îi jucară prin fața ochilor. Un spațiu închis, întesat, cu lucruri claie peste grămadă, se deplasa tăcut cu sutele de interioare modeste, de unde numeroasele trupuri cu gesturi lente țîșneau cu 140 pe oră. Închise ochii, dus în direcție contrarie, ghemuindu-se în somn cu un vag sentiment de îngrijorare la gîndul unei posibile ciocniri, a oțelului sfărîmat, a geamurilor sparte care l-ar acoperi cu cioburi, dacă linia ferată s-ar strînge brusc, dacă, în ciuda tuturor interdicțiilor, unul dintre călătorii de la capul trenului ar arunca o sticlă pe fereastră. Nu dormea decît pe jumătate, hurducăturile tot îi mai zdruncinau șalele, dar mai

rare, mai line, mai depărtate. Se trezi din pricina scrîşnetului de fiare la urnirea unor vagoane şi osii, urmări trecerea unui mărfar, citi *Aulnoye* de cincisprezece ori pe borderourile oblice, prost lipite. Furgoane roşii, furgoane verzi, fără nici un om, nimic altceva decît mase cubice care merg în sens invers şuierînd „paf", „paf", „paf", „paf". Apoi se face deodată tăcere. Totul rămîne nemişcat, se aud micile clinchete ale gărilor pustii şi în faţa lui citeşte *Compiègne,* lîngă monumentul morţilor. Îl apucă furia şi nu-i vine a crede, în timp ce conductorul îi dă explicaţii : convoiul era în pană încă de aseară, crezuse probabil că trenul se mişcă deoarece văzuse trecînd în sens invers toate vagoanele acelea, e cunoscută iluzia călătoriei pe calea ferată, mai bine n-ar fi dormit şi s-ar fi dus la informaţii, hurducăturile veneau desigur de la tampoane, dar asta nu însemna că trenul a pornit, dar că n-avea de ce să reclame, căci s-au ataşat toată noaptea vagoane şi garnitura ajunge acum la Paris post 1, depăşind Goussainville şi, în asemenea condiţii, n-avea decît să străbată compartimentele, drept înainte, şi va sosi, da, da, va sosi la destinaţie. Aşadar îl roagă să-i arate biletul la control.

Mîinile

La început, eu dădeam mîna. Tatei, mamei. Mîinilor mai mari. Îmi luau mîna şi aveam încredere în ei. Cu timpul am început eu să iau mîinile. Cu mîile. Ceilalţi erau aceia care îmi întindeau mîna. La rîndul lor îmi acordau încredere. Totul mergea de minune. Dar în clipa cînd majoritatea oamenilor au fost la fel de înalţi ca mine, a fost cu neputinţă să spun cine dădea mîna şi cine o

lua. A fost o perioadă grea, adesea neplăcută, o vîrstă a mîinilor egale, a celor netede, a celor moarte. Am cunoscut spaima mîinilor care-mi scăpau printre degete. Se retrăgeau brusc, aidoma anemonelor. La început eu dădeam mîna. La început mîinilor mai mari. Acum sînt osîndit să iau fără speranța întoarcerii. Mîinile mele au crescut, au crescut. Nu le-am putut urma.

Violonistul

E ora patru. Lutierul se enervează. Violonistul trece în fiecare joi la patru fără un sfert. Poate n-o să vină săptămîna asta, bombăne constructorul de viori, cred că îl sperie furtuna. Ridic ochii spre cerul de plumb. Căldură statică, nici o briză. Liniște înaintea furtunii, mai îngrijorătoare decît șovăielile tunetului.

Încerc să-l potolesc pe lutier :

— Vremea o să se schimbe, mai e pînă să vină ploaia, violonistul o să-și facă turul prin cartier ca de obicei și o să intre pe ușă dintr-o clipă într-alta, ai să vezi.

— Are un instrument bun, remarcă lutierul, e de mirare pentru un muzicant ambulant. Majoritatea cîntă la viori slabe, unele adevărate rable. Îi înțeleg, de altfel în afara faptului că viorile bune sînt scumpe, cui i-ar trece prin minte să-și procure un Stradivarius sau un Amati ca să cînte în stradă, pe-orice vreme ? Chiar cînd e o vreme uscată ca astăzi. Căldura secetoasă este cel mai înverșunat dușman al viorilor. Ce să mai vorbim de vînt, de ger, de averse ! Muzica e o meserie de interior. Muzică de cameră, se spune. E un pleonasm. Orice muzică este muzică de cameră.

Eu mă mir :

— Și alămurile, corurile, muzica militară ?

Lutierul îmi aruncă o privire dispreţuitoare.

— Nu eşti profesionist, asta e !... Alămurile ! Nu ştii ce meserie e asta...

Strada e pustie, se ridică vîrtejurile de nisip şi o femeie vine de după colţ. Se opreşte, scormone prin poşetă. Adagio-ul încetează. Omul mulţumeşte cu vioara sub braţ, ia stîngaci banii, nu poate să-şi pună arcuşul nicăieri, monezile cad pe jos şi el le culege aplecîndu-se oblic. Mulţumeşte rîzînd. Apoi îşi vîră instrumentul sub bărbie, şovăie, aruncă norilor o privire întrebătoare, ţinînd arcuşul ridicat. În cele din urmă, renunţă. O picătură mare cade cu plesnet pe vioară, se rostogoleşte încet pe suprafaţa lăcuită. Omul şterge lemnul cu dosul mînecii. Deodată picăturile încep să se abată dese, hărţuitoare, tari ca un pumn de pietricele. Omul şi-a întredeschis vestonul, aleargă spre platan cu vioara subsuoară.

— Pe-aici, îi strigă lutierul, vino să te adăposteşti la mine.

Muzicantul pătrunde dintr-un salt în magazin.

— Mulţumesc, domnule, mulţumesc. În ce mă priveşte, n-are nimic, nu-mi pasă dacă mă udă, dar vioara, pentru ea nu-i o treabă bună.

— Ia arată-mi-o, zice lutierul.

Cercetează instrumentul la capătul braţului întins :

— De unde ai luat-o ?

— De la un telal din strada Laffre, mai bine zis un anticar. Vindea de toate. Am cumpărat-o anul trecut.

— Şi cu cît ţi-a dat-o ?

— Voia cinci sute de franci. M-am tîrguit şi mi-a lăsat-o la trei sute.

— Să știi că ai făcut o afacere bună, arată ca o vioară de preț.

— Știu, sună frumos.

— Așteaptă puțin.

Lutierul cercetează găurile de rezonanță ale viorii, cu nasul pe șevalet. S-ar spune că o adulmecă. Un bubuit de tunet îl face să ridice capul. Depune instrumentul pe masă și dispare pe ușa cu geamuri din fundul magazinului. Sticla mată se însuflețește încetul cu încetul, umbra omului se proiectează neagră, apoi se pierde în tenebrele de un brun-închis ale furtunii. Violonistul tace și-și mîngîie distrat cu vîrful degetelor capătul arcușului.

Ușa se deschide. Lutierul privește lung la violonist. O privire teribilă, dementă.

— Viața e frumoasă, rostește lutierul.

— Nu întotdeauna, răspunde violonistul.

— Acum n-ai să mai ai nici o grijă, proclamă cu glas tare lutierul.

— Aș vrea să vă pot crede, rostește violonistul.

Lutierul ridică vioara și o bagă sub nasul muzicantului.

— Posezi unul dintre cele două Stradivarius furate din colecția Prințului Ferdinand al Toscanei în 1734. Un Stradivarius autentic, mă-nțelegi ? O piesă unică. Valorează cîteva milioane.

Violonistul își ia înapoi instrumentul.

— Un Stradivarius, țipă lutierul, un Stradivarius !

Celălalt își acordă vioara, pișcînd vreo două strune.

— Vă mulțumesc, ploaia a încetat și am să plec să-mi fac turul. Trebuie să-mi cîștig pîinea.

Galoanele lui Tanky

Am servit alături de Tanky pe *Obdurate*, distrugător (clasa O) din Royal Navy, începînd cu luna iunie 1944 și pînă în februarie 1945. Tanky era matelot de categoria I. Obținusem același grad cu el, trei săptămîni înaintea

sosirii mele la bord. I-am fost încredințat ca să-mi fac stagiul la secția aprovizionare. Cînd i-am fost prezentat m-a măsurat cu un aer sceptic o vreme destul de lungă, apoi mi-a făcut cu ochiul, clătinînd din cap, ceea ce însemna probabil că socotea că voi face față.

— Urmează-mă, spuse cu un glas neutru, am să-ți arăt calele.

Am parcurs, luîndu-mă după el, un șir de cursive, pășind peste compartimente-etanș pe care mă rugă, cu un mic gest nervos al mîinii, să le zăvorăsc după trecerea noastră. Mă privea în tăcere cum încuiam.

— Nu uita niciodată să strîngi bine toate manetele.

— Am înțeles.

— Bine.

Adaugă subliniind :

— *Toate* manetele, da ?

Am încuviințat din cap.

— E de ajuns un val și s-a dus naibii totul, stărui.

Ne-am îndreptat spre pupa, clătinîndu-ne pe întrepunți în voia ruliului. În cursiva unde se afla mașina, Tanky deschise un hublou de la babord, trase timp de cîteva minute aer în piept, apoi se prefăcu a se îndepărta fără să închidă. Am pus mașinal discul gros de sticlă la locul lui și am încuiat. Tanky se întoarse spre mine.

— Mă întrebam ce-ai să faci, îmi spuse surîzînd. Bine. De cînd navighezi ?

— De trei luni.

— Aha ! Pe ce vapor ?

— Pe H.M.S. *Birmingham*.

— Nu mai spune ! E o hardughie uriașă.

— Crucișător. O mie două sute de oameni.

— Da, da. Aici nu sîntem decît o sută optzeci.

— Mai bine.

— Da, mult mai bine. La ce popotă eşti ?

— La şase.

— La şase ! Cu Dale, Dennis şi Briscoe. Sînt băieţi buni, ai să fii mulţumit. Mai e şi Adams. Cam aiurit dar cumsecade.

Tanky mă privea, îngrijorat, descumpănit.

— La şase e foarte bine, ai să vezi, încheie brusc.

Apoi mă duse în cala de la pupa. Vastul spaţiu curbat era plin de cutii metalice, de butoiaşe, de cuve sigilate şi de nenumărate lăditc. Arborele elicei făcea să sforăie solul sub picioarele noastre.

— Uite, declară Tanky, scărpinîndu-şi urechea, trebuie să deplasăm jumătate din calabalîcul ăsta spre cala de la prova.

M-am cutremurat de munca uriaşă de care era nevoie ca să ducem treaba la bun sfîrşit. Tanky văzu mutra mea consternată, dar nu făcu nici un comentariu, trecu printre grămezile de cutii cilindrice, cercetă, cu cîteva lovituri uşoare, rezistenţa otgoanelor cu care era legată încărcătura şi dispăru în fundul calei. Îl auzeam de la distanţă cum controlează şi aşază bine, apăsîndu-le cu palma, capacele care vibrau în cadenţă cu mişcările viguroase ale maşinii. Mirosul farmaceutic de rom se simţea în cală împreună cu izuri uleioase şi dulci. Tanky se ivi de după o grămadă de lăzi pe care scria *Corned beef* şi îmi vîrî în mînă un pumn de pastile verzi.

— Răcoritoare, bombăni fără să mă privească. Sînt grozave împotriva răului de mare. Din rezerva mea.

Îmi dădu cu cotul încreţind pleoapele.

— Rămîne între noi, ce zici ?

Am început să mestec pastila. Avea un gust ciudat, pe jumătate de lămîie, pe jumătate de violetă. Tanky urmărea scrutător pe chipul meu efectul darului. Holbai ochii în semn de mulţumire. Păru bucuros, scormoni prin buzunar şi începu să mestece la rîndul lui.

— Care ţi-e baza ? întrebă molfăind neobosit.

— Plymouth.

— Şi a mea. Cum nu se poate mai bine. O să putem ieşi împreună.

— Da, desigur, am răspuns.

— Bine, bine. Acum, hai să-ţi explic ce avem de făcut.

Tanky era un marinar încercat. Am aflat că fusese la Dunkerque şi trecuse prin două torpilări în 1943. Vorbi de nave escortatoare, de submarine germane, apoi ajunse la rezervele de carne şi borcanele de dulceaţă. Pentru a evita pierderea totală, în caz de avarie gravă, încărcătura era repartizată în mai multe cale şi, în timpul operaţiunilor de război, regulamentul obliga la deplasarea în permanenţă a alimentelor de la prova la pupa şi de la babord la tribord, iar pe urmă în sens invers. Glasul lui Tanky enunţa monoton principiile securităţii navale, părînd că se adresează unui absent, paralel cu ritmul maşinii, plin de înţelepciune în ciuda banalităţii spuselor. Nava luase viteză şi mergea cu vreo douăzeci şi cinci de noduri tăind valuri mai adînci. Am urcat în urma lui Tanky pe punte. Am închis tambuchiul. M-a aprobat cu o mică strîmbătură. Vîntul şuiera furios în fungi. *Obdurate* se cufunda în val şi părea să accelereze şi mai mult.

— Dacă merge tot aşa, zise Tanky, n-o să fie de glumă mîine dimineaţă cu încărcătura noastră.

Mă părăsi în faţa popotei şase.

— Vin să te iau la ora şapte, rosti, bună-seara.

Adams, șeful celor de la popotă, mă primi foarte cordial. Îmi arătă locul la masă și mă prezentă camarazilor. Briscoe, rotofei și jovial, mă ajută să-mi pun sacul în dulapul metalic. Dennis, bolnav de rău de mare, era lungit pe o banchetă și vomita cu discreție într-o strachină pusă pe jos. Îmi făcu un semn prietenos cu mîna și încercă să zîmbească de după o batistă udă.

— Trei cîrnați în plus pentru cel nou, zise Briscoe, privindu-l cum sughiță printre vărsături.

Dennis ridică brațul pentru a cere cruțare, zguduit de un spasm violent. Un firicel de fiere i se scurgea pe mînecă.

— Încă o porție ca asta și ai să ajungi locotenent, i-o trînti neobositul Briscoe.

— Mai ține-ți gura, Briscoe, bombăni Dale fără să-și ridice ochii de pe manualul de navigație.

— N-ai avut niciodată rău de mare? adăugă cu o privire întrebătoare.

— Nu, niciodată.

— Păcat. Vremea rea îl face pe Briscoe limbut. O să te țină de vorbă toată noaptea.

— Mă duc la cambuză să iau cîrnații, spuse celălalt, și ieși pe ușă. Dale își închise manualul.

— Îmi pare rău, rosti Adams, dar cred că Dennis o să adoarmă.

— Bine, bine, răspunse Dale.

Adams era un roșcovan uscățiv, nu lipsit de distincție. Avea mișcări rare și bine chibzuite, pomeții înalți care îi întipăreau pe chip un surîs permanent și involuntar și ochii pe jumătate închiși de pasăre răpitoare, obosită. Totul îi dădea o expresie de *fellow* disprețuitor și înclinat spre meditație, pe care războiul îl scoase din

colegiul său de la Cambridge pentru a-l arunca pe acest distrugător, fără a-i tulbura în nici un fel cursul gîndurilor. Uniforma dădea chipului său, îmbătrînit prematur, un nimb de copilărie anacronică, deloc diferit, la urma urmei, de acel de înțelepciune puerilă ce trebuie să-l fi avut Adams în blazerul lui cu insignă aurită, dacă ar fi avut prilejul să continue să-l citească pe Hegel și pe Wittgenstein, la adăpostul cercevelelor de la ferestrele din King's College, sau în vreo cameră de studiu retrasă. Motivele tainice care mă făceau să mi-l închipui pe Adams sub înfățișarea de filozof erau, bănuiesc, aceleași care îl mînau pe Tanky să-l claseze printre aiuriți.

Briscoe se întoarse de la cambuză cu încărcătura lui de cîrnați fierbinți. Gamelele zăngăneau pe lemnul decolorat al mesei. Dale și Adams mîncau în tăcere. Dennis sforăia cu capul bălăngănit de ruliu în dreapta și în stînga. Radiotelegrafistul îl chemă pe Adams la postul de semnalizare. Acesta își trecu repede șervetul pe buze și se repezi spre tambuchiu.

— N-o să vadă mare lucru, am intrat într-o negură uite-așa de deasă, murmură Briscoe, înălțîndu-și pe verticală degetul gros.

— Am încetinit, remarcă Dale. Maximum cincisprezece noduri.

Obdurate pierdea din viteză. Dale și Briscoe se întrerupseră din mîncat, cu ochii spre tavan. Mașina se opri timp de cîteva minute, nava alunecă datorită avîntului cu un tangaj puternic. Am auzit semnalul de alarmă prin vuietul valurilor. Picioarele slabe ale lui Adams se legănară în spațiul tambuchiului căutînd un sprijin pe scara care se mișca neîncetat.

— Ce se întîmplă ? întrebă Briscoe.

Adams își trînti chipiul într-un colț și răspunse fără să arunce vreo privire spre Briscoe :

— O mină în derivă. Ne oprim.

— Și ceața ?

— N-are importanță.

— Cu ce mesaj ?

— *Onslow* a fost prevenit. Este la nouă mile la travers la babord.

Adams se întoarse spre mine.

— Ia cartul de la ora patru în locul lui Dennis. L-am prevenit pe primul locotenent. Ai face bine să-ți întinzi hamacul și să dormi puțin.

Cuvintele filozofului aveau autoritatea celui al cărui gînd renunți să-l ghicești. Erau scurte și înăbușite. Mă întrebam ce ton avea glasul lui Adams cînd dădea ordine pe punte. Poate că era destul să apară ca să fie ascultat. Dale, proletar sîrguincios, se uita, pe ascuns, cercetător la el, înregistrînd pentru viitor purtările singurateculuí de la Cambridge. Briscoe era un amical încurcă-lume. Dennis mi se părea un caracter slab, și această impresie nu se trăgea din răul de mare prelungit care mă făcuse să-l văd suferind și murdar. Suferința lui venea de mai departe. Mi-am amintit de Tanky înainte de a cădea într-un somn adînc. *Obdurate* tot mai era în pană. Un marinar mă trezi, scuturîndu-mă, la trei, patruzeci. Nava mergea iarăși cu douăzeci și cinci de noduri. Pe punte, frigul îmi dădu chef de lucru. Primul locotenent mă puse să-l însoțesc pe sublocotenentul Fischel în rondul de la ora cinci. Felinarul verde al lui *Onslow* se vedea prin ceață. Se afla tot la babord, dar se apropiase simțitor de noi.

Tanky primise ordinul să nu înceapă deplasarea încărcăturii decît la ora nouă. Îmi terminasem cartul la

opt și aveam puțin timp să mă spăl și să mă odihnesc. M-am întins pe o banchetă și am făcut mai bine cunoștință cu Dennis. Era galben ca ceara dar pretindea că se simte mai în putere. I-am povestit cum a mers rondul cu Fischel și de faptul că voi munci împreună cu Tanky.

— Ar fi putut să te lase în pace până la opt și să te pună în cartul al doilea, spuse, n-ai venit prea devreme la bord.

L-am liniștit. Nu voiam să mă plîng. Închidea cîteodată ochii și continua să vorbească de parcă ar fi fost singur. Tanky apăru la nouă fără cinci. Îi aruncă o privire lui Dennis, fără să scoată un cuvînt, și-mi făcu semn să-l urmez. Ajunserăm iar în cală. Tanky scoase pastilele verzi. Acest ceremonial marca, se vede, începutul activității.

— Făcea o mutră ! spuse.

— Cine ?

— Dennis, nici vorbă.

— Suferă de aseară de rău de mare.

— Vrei să zici de două zile.

— ...

— Păi da, de două zile, uite, gîndește-te. Cînd remorcherul te-a adus la bord la Gravesend veneam de la Liverpool, nu ? Ei bine, a început să verse la mai puțin de o jumătate de oră după plecare. Ei, e o șmecherie bună, nu zic. Dar pînă la noi ordine, riscă să fie dat afară de la popota șase.

— La șase sau în altă parte...

— Bineînțeles, că ești la șase, la cinci, la doi, cînd verși, verși, fie. Dar ceea ce nu știi este că popota șase e a candidaților ofițeri.

— Habar n-aveam.

— Ei bine, acum ai aflat.

Tanky se apucă brusc să-mi dea la mînă cutiile cu dulceață și săculețele de ceai.

— Vom începe cu astea, declară el, sînt cele mai ușoare. Ia un sac de pe raft.

M-am executat. Se apropie de mine.

— Înțelegi, murmură la doi centimetri de obrazul meu, ai noroc că te-au dat la popota șase. Și mie mi-ar fi plăcut să mi se-întmple așa ceva... așa că, atunci cînd văd că unii, care or să fie trimiși la King Alfred, se învîrt ca să chiulească de la cart, mi se face silă.

King Alfred era școala de ofițeri de rezervă ai marinei.

— O să meargă mai bine, vîntul s-a oprit.

— Da, da, fredonă Tanky, ajutîndu-mă să ridic sacul, nu-ncape îndoială, dar sînt curios dacă Dennis va lua cartul înainte să ajungem în dreptul lui Scapa Flows.

— Să știi că arată ca dracu !

— O șmecherie, îți spun. De altfel, dacă își varsă într-adevăr mațele din zori și pînă seara, n-are rost să-i trîntești un galon pe mînecă

Tanky mă însoți pînă la prova, îmi arătă amplasamentele diverselor categorii de alimente și îmi fixă itinerariul care să-mi îngăduie să descui cît mai puține compartimente-etanș și tambuchiuri.

— Ține minte, cursiva 11, tambuchiul 9, întrepuntea 4, apoi la stînga...

Adăugă poruncitor :

— Dacă pierzi vreodată încărcătura pe punte din pricina ruliului, las-o și nu încerca s-o recuperezi, altfel treci, fără greș, peste bord.

Problema nu se punea deocamdată.

Norii derivau încet către vest, în formații dese, crenelate. *Obdurate* tăia talazul cu nepăsare. Răsări deodată

un soare înghețat. Vîntul schimbător spulbera stropii valului de la etravă. Trecurăm, spre prînz, de capul Dundee. Deplasarea încărcăturii mergea bine. Cînd îl întîlneam pe Tanky pe întrepunte, îmi făcea, cu capul, mici semne de încurajare. Masa fu posomorîtă. Dennis se sculase. Mesteca încet, cu ochii în pămînt, luînd din mîncare cu o mînă tematoare.

— Ei, am înviat! trîmbiță Briscoe.

Dennis răspunse cu o strîmbătură dureroasă. Briscoe nu insistă. Dale mesteca încet, cu mîinile în șolduri, foarte departe de noi. Adams se informă despre naveta mea între cale.

— Ce regulament idiot, zise, dar trebuie să-l aplicăm. Ar fi de ajuns să se repartizeze alimentele, o dată pentru totdeauna, în mai multe cale. Bineînțeles, mai e problema temperaturii. Pe acest tip de distrugător numai calele de la capete sînt reci. Oricum...

Se întoarse spre Dennis :

— Crezi că poți prelua cartul ?

— Da. Mă simt mai bine.

— Perfect. Mă duc să-l decomand pe Duncan care trebuia să te înlocuiască.

Dale avu un mic zîmbet. Îmi veniră în minte acuzațiile lui Tanky. Poate că avea dreptate. Lui Dennis îi stătea, oare, în putință să-și fabrice o înfățișare jalnică și profita de asta ca să-și înșele șefii ? Privea în gol după ce-și dăduse asentimentul pe care-l amînase pînă la limita onoarei pierdute, scrutînd chipul lui Dale care se închisese în sine.

Obdurate făcu escală la Stoneha en ca să-și umple rezervorul. Plecă în larg la 15 și 37 pe un vînt de puterea a treia. Bastimentul merse pe lîngă coasta scoțiană pînă

la Fraserburg. Ofițerul de cart își luase locul în primire în clipa cînd urcam spre întrepuntea 4. Intră în legătură cu pasarela unde Fischel, uriaș înfășurat într-o pufoaică, înregistra cu pleoapele încrețite, în bătaia vîntului. Coborînd în tambuchiu, simțeam cum nava își mărește viteza. Pătrunse în plină furtună la intrarea în Dornoch Firth. Mă gîndeam la Dennis care va fi de cart pe punte în mai puțin de o oră. Zece minute mai tîrziu, Tanky îmi făcea o demonstrație neașteptată.

Ieși din cala de la pupa cu o oală mare de prune uscate pe umăr. Rîdea tăcut, cu picioarele depărtate pentru a ține contra ruliului care îl împingea puternic către bastingaj. După cum se apleca puntea, Tanky își îndrepta trunchiul sau se lăsa să alunece în voie veghind să-și păstreze povara în echilibru, făcînd cîte o piruetă ca un dansator atunci cînd se accentua tangajul. Se apucă să strige : „Tobogan ! Tobogan !" și după o ultimă alunecare, se lovi de balustradă, lăsînd să-i cadă în mare oala de prune uscate, aruncînd tot, încleștîndu-se din răsputeri de otgoane ca să nu fie azvîrlit și el.

— Iată, zise urcînd din nou spre mine, vezi ce trebuie să faci cînd marea-i furtunoasă ? Ți-am spus. Nu încerca niciodată să recuperezi încărcătura. Dar eu observasem mica săltare a umărului. Mi s-a părut deodată vulgar, ridicol. Mă adăpostisem în ruf și el mă domina, înalt, deșirat, urîțit de ploaia orizontală care-i biciuia obrajii.

— Îți bați joc de mine, Tanky, i-am spus calm, te-am văzut.

— Ce tot vorbești ? urlă. Mă omor să-ți arăt...

— Da, mulțumesc. Cu toate astea, prunele uscate au fost expediate în fundul mării nu din cauza hulei.

L-am privit în ochi.

— Tu le-ai aruncat peste bord fiindcă așa ai vrut. Nu ?

Ridică pumnul, încurcat.

— Ascultă, rosti deodată calm, se vede că n-ai prea navigat pînă acum... e o scamatorie obișnuită, înțelegi, chiar pe vreme bună. De la pasarelă nu se observă nimic și, rîndul următor, ai mai puțin de cărat.

— Posibil, dar nu-i mai puțin adevărat că furi echipajul.

— Ia mai ține-ți gura, strigă amenințător.

Am ieșit din ruf și m-am proțăpit în fața lui. Ruliul ne aruncă, fără voia mea, piept la piept. El mă îmbrînci cît colo. Ne legănam ca două marionete în vijelia care se dezlănțuia. De aproape obrazul i se scofîlcise, îmbătrînit de furie. Avea peste treizeci și cinci de ani. Nu va pleca niciodată la King Alfred pentru ca, la capătul călătoriei, să îmbrace mult rîvnita uniformă de *midshipman*.

— Potolește-te, Tanky, i-am zis în cele din urmă, n-o să ne batem pentru o oală de prune uscate. Sîntem în timpul lucrului, fără să mai punem la socoteală că vom fi cu siguranță reperați de pe pasarelă... și-apoi, pe vremea asta...

Și mi-am îndreptat arătătorul spre adîncurile mării.

— Se vede că ești de la popota șase, bombăni, ai și început să vorbești ca un ofițer. Credeam că mi-ești prieten.

— Nu-mi pasă nici cît negru sub unghie de popota șase și de tot ce s-a întîmplat.

— M-ai făcut hoț.

— Să uităm. Ruliul a fost de vină.

Ridică din umeri.

— Hai să ne întoarcem la treabă.

Ne-am dus la cala de la pupa. Tanky se strecură între rafturile golite bine. Avui dreptul la raţia mea de pastile verzi. Cînd a doua zi la ora patru *Obdurate* intră în şenalul de la Scapa Flow, stivuiam cu Tanky ultimele lăzi cu provizii în cala de la prova.

— *Well done, sir,* strigă el bătîndu-mă pe spate cu o lovitură mai curînd dureroasă.

Am regăsit liniştea de la popotă. Dennis îşi luase în primire cartul, aşa cum se hotărîse. Dale se cufundase, ca de obicei, în manualul său de navigaţie. Adams citea o carte cu titlul ilizibil, pe care, în forul meu interior, i-o atribuiam lui Wittgenstein. Am aflat mai tîrziu că era un volum de poeme de T. S. Eliot. Ca o muzică de fond a acestei meditaţii, modulată în permanenţă de zgomotul maşinii şi de vuietul valurilor izbindu-se de ţărm, vocea răsunătoare a lui Briscoe le amintea marinarilor că nu sînt singuri cu oceanul decît pentru un timp şi că vor regăsi în cursul escalelor trăncăneala inutilă a celorlalţi.

Împărţisem şase luni pribegia între cale cu Tanky, un om pe care nu-l voi cunoaşte niciodată decît prin porecla asta de băcan naval. Aş fi dorit să facă parte, şi el, dintre navigatorii taciturni. Şi totuşi, istoria lui *Obdurate* era înainte de toate istoria lui Tanky, învinuindu-l — pe degeaba, fără îndoială — pe Dennis de înşelăciune, dar fiind el însuşi, cîteodată, prea puţin scrupulos, şi pe vreme bună şi pe vreme rea. Superstiţioşii spuneau că poartă noroc navei. De două ori torpilele unui submarin german nu ne nimeriseră, greşind ţinta cu numai cîteva zeci de metri, şi am străbătut neatinşi toate cîmpurile de mine. Junkerele, care zburau jos peste supra-

fața apei și-și aruncau bombele asupra pupei, nu reușiseră decît să sfarme un cabestan. În schimb noi am doborît unul în largul Iutlandei. Tanky privea cum se prăbușește avionul în flăcări cu același zîmbet cu care aruncase prunele uscate.

Adams ne părăsi primul plecînd la King Alfred. Trei săptămîni mai tîrziu îl urmă și Dale. L-am regretat pe filozoful nostru. Am rămas singur cu Dennis și Briscoe. *Obdurate* ajunse la Rosyth pe 18 februarie și își încetă navigarea. Tanky și cu mine, care am golit calele, am fost ultimii la bord.

Șase luni mai tîrziu, cîteva zile înainte de demobilizare, mergeam pe stradă printre dărîmăturile din Plymouth îndreptîndu-mă spre Tavistock Road. Aveam întîlnire la colțul lui College View cu Noëlle Richardson, locotenent la *Wrens*, pe care o cunoscusem în timpul serviciului, anul trecut. Mi-era teamă acum s-o părăsesc pentru mai multă vreme. Am auzit deodată un strigăt aspru și depărtat ca o chemare în ajutor, apoi tropăitul unor pași repezi care se stinse în momentul cînd am cotit spre bulevard. Răsună însă din nou, mai apropiat, mai neregulat.

Cineva se omora să mă ajungă din urmă, să mă strige. Am întors capul. Un ofițer alerga către mine, fluturînd, din cînd în cînd, din mîini pentru a-mi face semne să-l aștept. Ne despărțeau două sute de metri. Ofițerul se opri lîngă mine gîfîind, fără să fie în stare să rostească un cuvînt.

— Tanky ! am exclamat uimit, ce...

— Da. Ai văzut ?

— Ai reușit...

— Da, ţi-am mai spus, uite...

Şi-şi ridică mîneca galonată, abia răsuflînd, cu o privire plină de mîndrie. Ofiţer de rangul patru în marina comercială.

— Şi tu arăţi grozav, îţi vine bine.

— Da, dar poimîine s-a terminat.

Noëlle mă aştepta. I-am făgăduit că-l voi revedea.

— Cu neputinţă, zise, *Alaunia* pleacă mîine la cinci dimineaţă.

Mă trase mai aproape.

— Ascultă, zise, dacă n-o să te mai văd, acum că...

— Ei bine ?

— Ei bine... aş vrea să ştii... povestea cu prunele uscate... ce mi-ai spus atunci...

Am izbucnit în rîs... Prunele. Galoanele. Zbucium neînsemnat, zbucium mortal.

Dennis a pierit în adîncul mării. Oare Adams a dispărut şi el ? Şi Dale ? Şi Briscoe ? Numele lor au fost trecute în jurnalul de bord împreună cu poziţia şi ora ? Singurul care indubitabil a supravieţuit era Tanky. Pentru că în el veghea greşeala nepieritoare. Pentru că era ofiţerul fără nume.

Naufragiu terestru

Cei care stau la ei acasă, cei care nu cad pradă imperfecţiunii drumurilor, nu sînt în stare să-şi închipuie ce înseamnă să citeşti distanţa şi să crezi pe cuvînt pe necunoscuţii care decid pentru călător în toate privinţele, spre orice destinaţie. Bornele, stîlpii şi tăbliţele indicatoare se îndepărtează într-atît de cei ce le pun, încît te poţi

întreba dacă nu marchează tocmai această distanță și nu pe cea a pretinselor localități. Orașele și satele sînt șterse de pe suprafața pămîntului. Călătorul rătăcește, îngrijorat de depărtări, pîndind mereu cifrele. Întîlnește balize mincinoase. E gata să creadă orice. Se socotește în siguranță pentru că a dat de o răscruce marcată cu o bornă nouă. Se așază pe ea să-și tragă puțin sufletul și, între picioare, citește pe dos distanța pînă la o așezare al cărei nume îi scapă. Medalionul de piatră nu poartă decît numărul șoselei. Descoperă aceeași indicație laconică pe borna de pe drumul perpendicular. Poate să aleagă. Trebuie să înainteze. Unde îl va surprinde noaptea? Omul pleacă mai departe, lăsînd pe stînga borna întîi. Merge preț de o oră. Altă răscruce, altă bornă. Una singură de astă dată. Aceste semne săpate de curînd ar trebui să-l facă neîncrezător. Dar se încăpățînează. Acum n-are nici o alegere. Merge înainte. Soarele apune. Un stîlp indicator se înalță în depărtare, speranța renaște, pelerinul va putea da un nume locului necunoscut și știe, în sfîrșit, dacă o să ajungă acolo înainte de căderea nopții. Stîlpul nu e un miraj. Citește numele. Cuvîntul nu-i spune nimic. Privit țintă multă vreme, se preschimbă într-un desen lipsit de sens. Drumețul pleacă ochii, se simte puțin neliniștit. Cînd se uită iar, cuvîntul e altul, indică un alt oraș și nici distanța nu mai e aceeași. Mutațiile continuă. Nu l-a cuprins încă disperarea deoarece în seria schimbătoare apar numele unor orașe celebre: Berlin, Gergovia, Thule, Ecbatan. Kilometrii se afișează cu miile. Distanța se mărește, timpul dă înapoi. Pentru a surprinde stîlpul mincinos, se preface că privește în altă parte și întoarce brusc capul de două-trei ori la

rînd. Aceste mișcări sînt atît de iuți, că rămîne cu gîtul dureros. Tîrgurile pierdute tot mai alternează cu orașele istorice. Zeul traducător îl pîndește, un zeu răuvoitor și slab la geografie care joacă soarta călătorului apăsînd pe butoanele automatului cu bani. Omul cade în genunchi și imploră divinitatea cu nume multiple să-l ducă la liman. Ea continuă să înscrie pe stîlp numele unor locuri inaccesibile. Ritmul devine mai accelerat, mașina se dereglează, între orașele necunoscute și cele celebre se interpun acum, cu iuțeala fulgerului, orașe inexistente. Ur n-a fost urmat de Ierimadet. Zeul te rătăcește și te omoară, el nu cruță pe nimeni ca să nu fie nevoit să roșească, într-o zi, pentru greșelile făcute. Se lasă noaptea, nu mai poți citi nimic pe stîlp. Călătorul vorbește de unul singur. Iar zeul se joacă degeaba.

Cuprins

Prefață 5

VACANȚA DE LA ROCROI 17

Ingerul din Rethel 18
Scara 20
Berthe. Hubertine 25
Bietul Lamarck, bietul Beethoven 28
Vorbe în noapte 32
Nepotul din Mézières 39
Grădina domnului Lebarq 47
Vacanțe paralele 56
Ducele de Enghien vorbește 63
Monumentul de iarbă 72
Fata și moartea 83
Să nu fii blestemat 96
Serbarea cîmpenească 102
Linia verde 109
Mai ales nu te întoarce 115
Fetele de la castel 125
Vizite interzise 133

OBIECTELE TE VOR GĂSI 139

O falsă descoperire 140
Obiectele te vor găsi 141
Focul nu înseamnă nimic 142
Masca de lavă 143
Cîrtița 144
Minia literelor 145
Cititorii te vor găsi 146
Pagina 9 147
Itinerar 148
Anunțuri 149
Elogiul neglijenței 151

A împrejmui, a încercui 152
Nu ajungem să ne înțelegem 153
Vînătoare rezervată 154
Noapte solidă 155
Fragmente de istorie naturală 157
Versantul celălalt 159
Învelișul nepieritor 160
Momeli. Marș larvar 162
Un tren se poate ascunde după un altul 163
Repetiții 164
Un semipersonaj 165
Monolog răuvoitor 167
Învinuire neprevăzătoare 168
Înțelegeri 170
Topologii 172
Timpul de a... 173
Scrisoare către Hellerbach 175
Vorbind singur. Ștergînd... 177
Mirosul mlaștinii 178
Ultimele file 180
Analitice 181
Slujba de noapte 182
Mese mișcătoare 184
Zidul 186
Către infern 187
Drumeții 189

OMUL CIURUIT 191

Timpi morți. Dificultăți

Urmărirea inutilă 192
Fulgerul din Londra 203
Orologiul vorbitor 220
Anti-fosila 226
Profesorul de latină 231

Improperă

Cartea ilizibilă 252
Omul ciuruit 254
Muchea principală 261
Fişa comisarului de bord 265
Muşuroiul 267
Ultimul cuvînt 274

Privind pe gaura cheii

Atenţie la plecare 278
Mîinile 279
Violonistul 280
Galoanele lui Tanky 282
Naufragiu terestru 296

Lector : ANGELA CISMAŞ
Tehnoredactor : ELENA DINULESCU

Bun de tipar : 7 martie 1988
Coli de tipar : 19

c. 426 I. P. „Informaţia"
str. Brezoianu nr. 23—25
BUCUREŞTI

Lei 12,50

VACANȚA DE LA ROCROI